

STORTINGET

Stortingstidende

Referat fra møter i Stortinget

Nr. 73 · 7. mai
Sesjonen 2017–2018

Møte mandag den 7. mai 2018 kl. 12

President: Tone Wilhelmsen Trøen

Dagsorden (nr. 73):

1. Innstilling fra arbeids- og sosialkomiteen om Pensjonar frå statskassa (Innst. 235 S (2017–2018), jf. Prop. 50 S (2017–2018))
2. Innstilling fra arbeids- og sosialkomiteen om Årsmelding 2017 for pensjonsordninga for stortingsrepresentantar og regjeringsmedlemer (Innst. 234 S (2017–2018), jf. Meld. St. 10 (2017–2018))
3. Innstilling fra arbeids- og sosialkomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Hadia Tajik, Arild Grande, Lise Christoffersen, Eigil Knutsen, Svein Roald Hansen, Eirik Sivertsen og Rigmor Aasrud om aktivitetsrett og aktivitetsplikt for sosialhjelpsmottakere (Innst. 233 S (2017–2018), jf. Dokument 8:132 S (2017–2018))
4. Innstilling fra arbeids- og sosialkomiteen om to representantforslag som omhandler opptrappingsplan for arbeidslivskriminalitetssentrene samt 10 konkrete tiltak for å gjøre kampen mot arbeidslivskriminalitet enklere og mer effektiv (Innst. 232 S (2017–2018), jf. Dokument 8:148 S (2017–2018) og Dokument 8:160 S (2017–2018))
5. Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Anette Trettebergstuen og Geir Jørgen Bekkevold om en mer ansvarlig spillpolitikk (Innst. 242 S (2017–2018), jf. Dokument 8:110 S (2017–2018))
6. Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Marit Arnstad, Marit Knutsdatter Strand, Steinar Ness og Heidi Greni om lærermangel (Innst. 243 S (2017–2018), jf. Dokument 8:115 S (2017–2018))
7. Innstilling frå justiskomiteen om Endringar i verjemålslova og lov om forsvunne personar mv. (teiplikt ved verjemål og dødsfall i utlandet m.m.) (Innst. 237 L (2017–2018), jf. Prop. 39 L (2017–2018))
8. Innstilling fra justiskomiteen om Samtykke til ratifikasjon av Europarådets konvensjon av 25. oktober 2007 om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk (Innst. 239 S (2017–2018), jf. Prop. 38 S (2017–2018))
9. Innstilling fra justiskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Anette Trettebergstuen, Kari Henriksen, Masud Gharakhani, Lene Vågslid, Jan Bøhler og Maria-Karine Aasen-Svensrud om å inkludere kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk i straffelovbestemmelsene om diskriminering og hatkriminalitet (Innst. 238 S (2017–2018), jf. Dokument 8:109 S (2017–2018))
10. Innstilling fra justiskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Jorunn Gleditsch Lossius, Knut Arild Hareide, Geir Jørgen Bekkevold og Trude Brosvik om å sikre at forsøk på kjøp av seksuelle tjenester er straffbart (Innst. 236 S (2017–2018), jf. Dokument 8:123 S (2017–2018))
11. Interpellasjon fra representanten André N. Skjelstad til fiskeriministeren:
«I løpet av de siste ukene har Kystvakten rapportert om flere tilfeller av ulovlig dumping av fisk fra fartøy, blant annet utenfor Senja og Troms. Dette er en miljøutfordring, men har også negative omdømmekonsekvenser for en ellers framtidsrettet og viktig næring. Hvordan mener statsråden vi kan få bukt med problemet med dumping av fisk?»
12. Interpellasjon fra representanten Bjørnar Moxnes til forsvarsministeren:
«En av de viktigste bærebjelkene i norsk sikkerhetspolitikk er basepolitikken, prinsippet om at bare norske militærbaser tillates i Norge. I 70 år har alle norske regjeringer overholdt dette prinsippet. Basepolitikken har altså blitt satt på prøve og fungert gjennom svært skiftende sikkerhetspolitiske omstendigheter. De siste årene ser Solberg-regjeringen ut til å ha åpnet opp for amerikanske militærbaser i Norge. Amerikanske styrker er etablert på Værnes og ifølge militære kilder også på Setermoen. USA har i tillegg budsjettert med å bygge ut Rygge flyplass slik at den kan brukes av amerikanske militærfly. Den norske regjering har ikke informert Stortinget og offentligheten tilstrekkelig underveis. Hva har regjeringen gjort for å skaffe demokratisk forankring og utrede konsekvensene av åpning for permanent amerikansk militær tilstedeværelse i Norge, og hvordan definerer regjeringen den norske basepolitikken?»
13. Referat

Presidenten: Følgende innkalte vararepresentanter tar nå sete:

For Vest-Agder fylke: Mathias *Bernander*

For Akershus fylke: Solveig *Schytz* og Oddvar *Igland*

For Oslo: Olivia *Corso Salles*

For Rogaland fylke: Eirik *Faret Sakariassen*

For Østfold fylke: Arve *Sigmundstad*

Fra Arbeiderpartiets stortingsgruppe foreligger meddelelse om at den innvilgede permisjon for representan-

ten Eirik Sivertsen i tiden fra og med 7. mai til og med 9. mai er trukket tilbake.

– Denne meddelelsen tas til etterretning.

Fra Fremskrittspartiets stortingsgruppe foreligger søknad om sykepermisjon for representanten Mazyar Keshvari fra og med 7. mai og inntil videre. – Denne søknaden foreslås behandlet straks og innvilget. Det anses vedtatt.

Første vararepresentant for Oslo, Carl I. Hagen, befinner seg for tiden utenlands og er av den grunn forhindret fra å møte i Stortinget. Andre vararepresentant for Oslo, Geir Hågen Karlsen, innkalles for å møte i permisjonstiden. – Det anses vedtatt.

Geir Hågen Karlsen er til stede og vil ta sete.

Representanten Mona Fagerås vil fremsette to representantforslag.

Mona Fagerås (SV) [12:01:52]: Jeg ønsker å legge fram representantforslag fra stortingsrepresentantene Freddy André Øvstegård, Audun Lysbakken og meg selv om lovfestet rett til SFO/AKS-plass.

Jeg vil også legge fram representantforslag fra stortingsrepresentantene Lars Haltbrekken, Freddy André Øvstegård og meg selv om skolegang for ungdom med endelig avslag på asylsøknad.

Presidenten: Forslagene vil bli behandlet på reglementsmessig måte.

Valg av settepresident

Presidenten: Presidenten vil foreslå at det velges én settepresident for Stortingets møter i inneværende uke samt én settepresident for Stortingets møte tirsdag – og anser det som vedtatt.

Presidenten vil foreslå Svein Harberg og Ingjerd Schou. – Andre forslag foreligger ikke, og Svein Harberg anses enstemmig valgt som settepresident for denne ukens møter, og Ingjerd Schou anses enstemmig valgt som settepresident for tirsdagens møte i Stortinget.

Før sakene på dagens kart tas opp til behandling, vil presidenten opplyse om at møtet fortsetter utover kl. 16, til dagens kart er ferdigbehandlet.

Sak nr. 1 [12:03:07]

Innstilling fra arbeids- og sosialkomiteen om Pensjonar frå statskassa (Innst. 235 S (2017–2018), jf. Prop. 50 S (2017–2018))

Presidenten: Ingen har bedt om ordet.

Sak nr. 2 [12:03:16]

Innstilling fra arbeids- og sosialkomiteen om Årsmelding 2017 for pensjonsordninga for stortingsrepresentantar og regjeringsmedlemer (Innst. 234 S (2017–2018), jf. Meld. St. 10 (2017–2018))

Presidenten: Ingen har bedt om ordet.

Sak nr. 3 [12:03:32]

Innstilling fra arbeids- og sosialkomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Hadia Tajik, Arild Grande, Lise Christoffersen, Eigil Knutsen, Svein Roald Hansen, Eirik Sivertsen og Rigmor Aasrud om aktivitetsrett og aktivitetsplikt for sosialhjelpsmottakere (Innst. 233 S (2017–2018), jf. Dokument 8:132 S (2017–2018))

Presidenten: Etter ønske fra arbeids- og sosialkomiteen vil presidenten foreslå at taletiden blir begrenset til 5 minutter til hver partigruppe og 5 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil presidenten foreslå at det – innenfor den fordelte taletid – blir gitt anledning til fem replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og at de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en taletid på inntil 3 minutter.

– Det anses vedtatt.

Eirik Faret Sakariassen (SV) [12:04:40]: Den norske velferdsmodellen er tuftet på at alle skal gjøre sin plikt og kreve sin rett. Arbeid gir mestringsfølelse og en mulighet til å bidra til fellesskapet, men dessverre er det mange som av forskjellige årsaker faller utenfor arbeidslivet. Mange av disse har likevel et ønske om og mulighet til å jobbe.

Alle har selv et ansvar for å komme seg tilbake i jobb, men det offentlige må samtidig gi tilbud om aktivitet og hjelp til folk, slik at de kommer seg tilbake i arbeid. SV er positiv til at sosialhjelpsmottakere skal få en reell mulighet og rett til aktivitet, men vil understreke at dersom dette ikke er tilpasset den enkelte, er det til liten hjelp og oppleves ikke som meningsfylt.

Dersom personer utenfor arbeidslivet sendes ut i aktiviteter av lav kvalitet og med lite oppfølging, kan det gjøre veien tilbake til arbeid tyngre. Dessverre viser Riksrevisjonens undersøkelse av forvaltning og bruk av arbeidsmarkedstiltak i Nav, som ble overlevert Stortinget i februar, at altfor mange fremdeles står utenfor arbeidsmarkedet etter endt arbeidstrening. Kun halvparten av dem som har vært på tiltak, får jobb etter ett år. 75 pst. av personer med nedsatt funksjonsevne står fremdeles uten jobb ett år etter arbeidsmarkedstiltak.

Dette viser at ordningen i dag ikke fungerer godt nok. Undersøkelsen viser at det i mange av sakene ikke er dokumentert at tiltaket er vurdert som nødvendig eller hensiktsmessig for at deltakeren skal kunne skaffe eller beholde inntektsgivende arbeid. Mange av deltakerne manglet aktivitetsplaner og planer for oppfølging. Det er viktig at det offentlige stiller opp og bruker ressurser på mennesker for at de skal få erfaring og redskap de kan bruke for å skaffe seg jobb, men da må ressursene tilpasses hver enkelt. Det er ikke slik at alle mennesker har behov for de samme tiltakene. Alle mennesker er forskjellige, og arbeidslivet er variert. Vi må gi ulike mennesker like muligheter. Da kan man ikke se for seg at samlebåndsbehandling er riktig måte å få mennesker tilbake i jobb på.

Riksrevisjonen peker også på lang ventetid og manglende oppfølging som årsaker til at man i dag ikke klarer å få mennesker tilbake i jobb. Tanken om å yte etter evne og få etter behov er viktig for velferdsstaten. Alle som har mulighet til å bidra, bør gjøre det, men man skal ikke tvinges ut i arbeid dersom man ikke er i stand til det. Derfor er SV skeptisk til en generell plikt for alle sosialhjelpsmottakere, all den tid det er usikkert om dette er riktig måte å få folk tilbake i jobb på og mange ikke klarer å komme seg tilbake i jobb i dag.

Den rød-grønne regjeringen undersøkte i sin tid hvorvidt kommunene benytter adgangen til å stille aktivitetskrav, med gjeldende regelverk. Kommunene kommenterte den gang at bruk av skjønn gjennom sosialtjenesteloven var tilstrekkelig som redskap for å kreve, og dermed oppnå, aktivitet. Kommunene som i liten grad benyttet seg av aktivitetskrav, pekte derimot på ressursmangel som en utfordring for mer aktiv bruk. Dette problemet vil bli enda større dersom aktivitetsplikten blir gjeldende for alle, slik regjeringen foreslår. Derfor er det viktigere at kommunene er sikret tilstrekkelig økonomi, slik at de kan følge opp deltakere i arbeidsmarkedstiltak og tilby aktivitet til flere som mottar sosialhjelp.

Selv om ambisjonen vår må være at flest mulig skal komme seg ut i jobb, kan vi ikke utelukkende fokusere på regelverk og lovtekst. Det er snakk om mennesker, ofte mennesker i en vanskelig situasjon, som må behandles deretter. Derfor må vi fokusere mer på individuell oppfølging og tiltak som hjelper den enkelte tilbake i jobb.

Basert på dette vil jeg fremme SVs forslag nr. 6 i innstillingen:

«Stortinget ber regjeringen fremme en egen sak med vurdering av hvordan en rett til aktivitet for alle mottakere av økonomisk sosialhjelp kan utformes.»

Vi ønsker å bruke ressursene på å hjelpe mennesker tilbake i arbeid. Selv om individuelle planer og mer til-

passede tiltak kan være kostbare, taper samfunnet på at mange står utenfor arbeid. Dessuten taper hver enkelt på å stå utenfor. Vi må sørge for at alle som kan, får seg en fast, trygg jobb. Vi må bruke ressursene på de mange, ikke de få.

Med det vil jeg ta opp de øvrige forslag som SV er med på.

Presidenten: Representanten Eirik Faret Sakariassen har tatt opp det forslaget han refererte, samt de forslagene han refererte til.

Lise Christoffersen (A) [12:09:36]: Takk til saksordføreren for et godt arbeid med saken. Det er en viktig sak. Arbeiderpartiet har fremmet dette forslaget om at en rett til aktivitet skal følge det borgerlige stortingsflertallets vedtak om aktivitetsplikt for alle sosialhjelpsmottakere av én grunn: Det handler om anstendighet. Det handler om verdier som er viktige for Arbeiderpartiet, trygghet og rettferdighet for alle. Det handler om å se hver og en for den man er, og det man kan, ikke hvem man ikke er, og hva man ikke kan.

Velferdssamfunnet vårt er kjempet fram gjennom mer enn hundre år, under konstant motstand fra høyrekreftene. Jeg har registrert at regjeringspartiene, særlig Høyres representanter, i det siste har lagt seg til en retorikk der de starter mange av innleggene sine her i Stortinget med fraser – og jeg sier fraser fordi jeg tidligere har blitt klubbet ned av presidenten når jeg har kalt det floskler – som «vi gjør det som er best for landet» og «vi er jo alle enige om at», osv. Når flertallet, Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre, i denne saken viser til arbeiderbevegelsens gamle, men fortsatt gyldige slagord «Gjør din plikt, krev din rett» med en formulering om at «det norske velferdssamfunnet er tuftet på at alle skal gjøre sin plikt og kreve sin rett», blir det smått komisk. Hvilke rettigheter har disse partiene gått i bresjen for? Jeg skal være ærlig og gjøre et unntak for Venstre, men det begynner å bli ganske lenge siden. I nyere tid har Venstre plassert seg tydelig på borgerlig side når det gjelder vanlige folks rettigheter.

Så nei, vi er ikke alle enige om at – vi er grunnleggende uenige, også når det gjelder hva vi skal stille opp med for mennesker som har havnet i en situasjon der de er avhengige av sosialhjelp. Sosialhjelp er siste ledd i sikkerhetsnettet vårt. Da er man utenfor folketrygdens rekkevidde. Man er prisgitt det som kommunen man bor i, stiller opp med, og det varierer.

Aktivitetsplikt for sosialhjelpsmottakere er ikke noe nytt. Adgangen til å knytte vilkår til mottak av sosialhjelp ble lovfestet allerede under Harlem Brundtlands tredje regjering i 1991. Bestemmelsen har vært gjeldende hele tida siden. Forutsetningen har hele tida vært at den skal forvaltes med vett og forstand. Aktivitetskrav

skal stilles der det er mulig å oppdrive fornuftig aktivitet, basert på den enkeltes forutsetninger. Da vi gjennomførte Nav-reformen, var et godt tilbud til sosialhjelpsmottakere som sto i fare for å forbli på sosialhjelp over lang tid, et av de viktigste hensynene. Derfor ble kvalifiseringsprogrammet innført, med utvidet stønad til dem som forpliktet seg til å følge et program for kvalifisering til eget arbeid. Jeg tillater meg å minne Fremskrittspartiet på at de som eneste parti stemte mot kvalifiseringsstønad. Jeg skal være den første til å innrømme at kvalifiseringsprogrammet ikke helt har tilsvart de forventningene vi stilte. Tabben var antakelig at vi i loven innførte en bestemmelse om at vi i endringene i lov om sosiale tjenester § 29 ikke gikk langt nok i rettighetsfesting, men vedtok i bokstav c:

«Rett til kvalifiseringsprogram forutsetter at arbeids- og velferdsforvaltningen kan tilby et tilpasset program.»

Det har nok mer vært en sovepute for forvaltningen enn for mottakerne av sosialhjelp.

Så aktivitetsplikt er altså ikke noe nytt. Det som er nytt, er at regjeringa med det borgerlige flertallet først fikk et vedtak om at aktivitetsplikt skulle gjelde alle, uansett hva den lokale forvaltningen mente var fornuftig for den enkelte sosialhjelpsmottaker. Nytt er også at vedtaket ikke lot seg gjennomføre, og derfor ble begrenset til sosialhjelpsmottakere under 30 år. Nytt nå er at vi foreslår at plikten til aktivitet skal følges av en rett til meningsfylt aktivitet for alle sosialhjelpsmottakere. Det er de borgerlige imot. Når de i innstillinga til saken sier at det er «gledelig at det til tross for tidligere motstand mot aktivitetsrett og aktivitetsplikt nå fremmes forslag om å vurdere å utvide denne retten for alle mottakere», så er det et falsum. Aktivitetsplikt har gjeldt siden 1991. Aktivitetsrett har de borgerlige aldri foreslått, men stemt imot ved flere anledninger. Det finnes dokumentert i Stortingets arkiv. De vil stemme imot den retten også i dag. Det borgerlige flertallet er bare opptatt av plikt. Forskjellen mellom oss er verdibasert. Arbeiderpartiet, SV og Senterpartiet er opptatt av at arbeidslinja skal være en mulighet, ikke en pisk. Det borgerlige flertallet har som utgangspunkt at sosialhjelpsmottakerne er unnsultnere som må holdes i øra. Vi har tro på at mennesker både vil og kan dersom det blir lagt til rette for det på en måte som er tilpasset den enkelte.

Jeg vil ta opp forslag nr. 5, der Arbeiderpartiet står sammen med Senterpartiet. De øvrige forslagene vi er med på, ble tatt opp av forrige taler.

Presidenten: Representanten Lise Christoffersen har tatt opp det forslaget hun refererte til.

Heidi Nordby Lunde (H) [12:14:42]: Jeg mener at enkeltmennesket både vil og kan dersom samfunnet leg-

ger til rette for det. Det er en av forutsetningene for både Høyres ideologi og forankring i det enkelte mennesket. Høyre begynte å jobbe med arbeidstakeres rettigheter før Arbeiderpartiet var representert på Stortinget. Så det er ingen floskel når jeg sier at det norske velferdssamfunnet er tuftet på at alle skal gjøre sin plikt og kreve sin rett, for det er noe vi står inne for. Alle skal bidra med det de kan for å komme i arbeid og aktivitet, og samtidig skal samfunnet stille opp med muligheter til aktivitet og hjelp som kan bedre den enkeltes mulighet for nettopp dette. Samfunnet skal stille krav, men også stille opp for den enkelte. Det er dette regjeringens arbeid med aktivitetsplikt handler om.

Til tross for at sosialtjenesteloven også tidligere åpnet for å stille vilkår til personer som mottar økonomisk sosialhjelp, som det har blitt nevnt her, viser en studie fra Proba samfunnsanalyse i 2013 at det var veldig store variasjoner mellom kommunene i oppfyllingen av dette. Derfor gikk Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti allerede høsten 2016 inn for aktivitetsplikt – som er det vi diskuterer i dag – mot stemmene til dem som står bak dagens forslag. Endringen ga kommunen plikt til å stille vilkår om deltakelse i aktivitet ved tildeling av stønad til livsopphold med mindre det i enkelte tilfeller forelå tungtveiende grunner mot det.

Det å stille krav til mennesker handler om å ta folk på alvor. Uten krav og forventninger står mange i fare for å passiviseres, noe som gjør det enda vanskeligere å komme seg ut i arbeid eller utdanning. Formålet med en lovfestet aktivitetsplikt var å styrke den enkeltes mulighet for å komme i arbeid eller tilbake til arbeid og bli selvforsørget. Dette innebærer like mye en plikt for kommunen som for den enkelte. Kommunen skal tilby både et lavterskel aktivitetstiltak og mer arbeidsrettede aktiviteter etter behovet til den enkelte. Derfor ble det i første omgang innført en aktivitetsplikt for mottakere av økonomisk stønad under 30 år fra 1. januar 2017, og en nyere rapport fra Proba samfunnsanalyse viser at de kommunene som straks satte i gang regjeringens tiltak, brukte aktivitetsplikten, stilte krav til ungdom, har fått antallet utenfor ned og mange ut i jobb eller utdanning. Høyre mener nemlig at det å stille krav er å bry seg, og resultatene viser at regjeringens arbeidsmarkedspolitikken virker. Dagens forslag mener jeg løper etter regjeringens arbeid på områder hvor regjeringen allerede har igangsatt eller varslet nye tiltak.

Institutt for samfunnsforskning er tildelt oppdraget med å evaluere aktivitetsplikten. Vi ønsker mer kunnskap om hvordan aktivitetsplikt bidrar til arbeid og utdanning, hvilke aktiviteter som er mest effektive, og om aktivitetsplikten har utilsiktede konsekvenser – før vi går i gang med videre oppfølging og utvidelse.

Arbeids- og velferdsdirektoratet har de siste årene gjennomført en rekke tiltak for å gjøre kvalifiseringsprogrammet tilgjengelig for alle i målgruppa og tilrettelegge for god kvalitet i både programmene som tilbys, og oppfølgingen av dem.

I forslaget nevnes bl.a. Jobbsjansen, som fra 2017 ble endret for at flere grupper skal få styrkede kvalifikasjoner for å delta i arbeidslivet, bedre ferdigheter i norsk og bedre innsikt i norsk samfunnsliv. Dette ble også styrket gjennom økte bevilgninger.

Når det gjelder individuell jobbstøtte, ble innsatsen utvidet i 2018 for å hjelpe flere mennesker med psykiske helseproblemer å komme raskt ut i arbeid med bistand fra en jobbspesialist fra arbeids- og velferdsetaten. Individuell plan er regulert som en rettighet i flere lovverk, og det gjøres allerede en jobb for å bygge ned barrierer og synliggjøre at dette er en del av et helhetlig tjenestetilbud.

Vi ønsker også å støtte handlefriheten til ansatte i Nav, og vi skulle gjerne sett at dette ble fulgt opp av forslagsstillerne selv i andre forslag som berører Nav og styringen av f.eks. antall plasser i ulike tiltak gjennom budsjett. For regjeringspartiens del er dette også nedfelt i Jeløya-erklæringen, der det heter at regjeringen vil sørge for mindre sentral detaljstyring og gi Nav større ansvar for å sikre brukerne riktig tiltak til riktig tid. Det er for så vidt veldig god grunn til å se på samarbeidet mellom stat og kommune i Nav-kontoret for å sikre Nav større muligheter til å disponere sine ressurser ut fra lokale forhold, men også dette arbeidet er i gang.

Mange av dagens samfunnsutfordringer har sammensatte årsaker og krever løsninger på tvers av fag- og politikkområder. Regjeringen har de siste årene iverksatt en rekke satsinger som skal bidra til bedre koordinering av statlige virkemidler på tvers av ulike sektorer og bedre samarbeid på tvers av ulike deler av velferdsapparatet, herunder også oppfølging, boligsosiale tiltak, rusomsorg, helsetjenester og barnevernstjenester.

Jeg mener at dagens forslag er dekket av et pågående arbeid, nettopp fordi vi mener det er mulig å hjelpe flere med bedre og mer målrettede tiltak, og at det å stille krav er å bry seg. For Høyre mener nettopp at arbeid er mer enn jobb, at lønn betyr noe mer enn inntekt. Det betyr fellesskap, mestring, inkludering og vennskap. Derfor vil Høyre at så mange som mulig skal få muligheten til å delta.

Hanne Dyveke Søttar (FrP) [12:20:00]: Det er ingen tvil om at innholdet i dette representantforslaget er noe vi er veldig opptatt av og synes er veldig viktig. Det å være i jobb, det å kunne klare seg selv, spesielt økonomisk, er nok noe vi alle ønsker. Men det er ikke alltid så

enkelt. Da er det bra at vi bor i et land der de som trenger det, kan få hjelp.

Å bidra til at mennesker som står utenfor arbeidslivet, skal få hjelp til å komme seg i aktivitet, aller helst i fast jobb, for dem som er i stand til det, er noe vi alle sammen er enige om og ønsker. Men jeg vil likevel ikke anbefale å støtte forslaget, av flere grunner.

Representantforslaget tar opp flere spørsmål på områder der regjeringen enten er i gang med tiltak eller har varslet nye tiltak for å utvikle tilbudene enda bedre. Da er det jo litt pussig at man etterlyser dette allerede nå og binder opp både komiteen, statsråden og departementet på tidsbruk, men jeg skal la den diskusjonen ligge i dag.

Den jobben som representantene etterlyser, er altså godt i gang. Regjeringen har satt i gang flere tiltak, og flere kommer. Det er bare å lese svarbrevet fra statsråden, så ser man hele listen over hva som kommer.

Forslaget tar opp bl.a. aktivitetsplikt. En aktivitetsplikt for sosialhjelpsmottakere er allerede i gang for dem under 30 år. Det ble igangsatt 1. januar i fjor. Som tidligere nevnt i dag er formålet med å lovfeste aktivitetsplikten at man skal gi den enkelte større muligheter til å komme seg i jobb eller tilbake i jobb eller komme seg i aktivitet, slik at de kan forsørge seg selv.

Tidlig innsats er viktig. Det hører vi i veldig mange saker. Det gjelder også for å få mennesker ut i meningsfylt aktivitet. De som er under 30 år, er jo framtiden vår. Det er de som skal arbeide og betale skatt, sånn at vi som er godt voksne, skal få en god alderdom – for å si det litt banalt.

Ordningen skal på sikt gjelde alle sosialhjelpsmottakere, men det er viktig å ta de viktigste først, for deretter å evaluere ordningen før den innføres for alle.

At de under 30 er de første ut, synes jeg er ganske naturlig. En ungdom på 18–19 år som må motta sosialhjelp for å klare seg, tror jeg det blir vanskeligere å aktivisere etter hvert. Man må få dem i aktivitet tidlig og gi dem mulighet til å komme seg i jobb, og jeg tror det kan være en god idé å starte med dem som er yngst. Jeg tror ungdommen kan ha lett for å havne i et vondt mønster, bli passive og ikke komme seg videre.

Jeg synes også vi skal ta oss tid til å evaluere ordningen godt før vi utvider den. Av og til må man skynde seg litt langsommere for å være sikker på at det blir gjort riktig. Og som sagt, ordningen ble innført 1. januar i fjor. Det settes inn store midler for å få det til, både i denne ordningen og i andre ordninger. Det brukes flere titalls millioner hvert år, og da er det viktig å gjøre det riktig.

Helt til slutt: Det som er skikkelig positivt med forslaget, er at nå virker det som om alle her i salen er enige om at vi skal ha en aktivitetsplikt i kommunene. Det vil

si – det er mange som er for en aktivitetsrett, men ikke for en -plikt.

Uansett, jeg husker mange år tilbake i tid da Fremskrittspartiet sa at hvis du mottar sosialhjelp fra kommunen, så skal du også arbeide for det. Det forslaget ble ikke positivt mottatt, for å si det mildt.

Heldigvis er det nå flere som har innsett at dette faktisk kan hjelpe dem som mottar denne typen stønad, at det gir dem en mulighet til å prøve seg, at de kan komme seg i aktivitet, noe som kan gi dem en bedre vei inn i arbeidslivet – de som har mulighet til det.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [12:24:14]: Først vil jeg takke Arbeiderpartiet for forslaget. Det å gjøre sin plikt og kreve sin rett er også sentralt for Senterpartiet, og det viktigste i denne saken er forslag nr. 5, som Senterpartiet og Arbeiderpartiet står bak, hvor det heter:

«Stortinget ber regjeringen fremme en egen sak med vurdering av hvordan en rett og plikt til aktivitet for alle mottakere av økonomisk sosialhjelp kan utformes.»

Dette er mennesker som økonomisk absolutt er blant de mest vanskeligstilte av oss. Det vi snakker om her, er å gjøre forbedringer. Det er Senterpartiets inngang, ikke bare som en vimpel som skal opp, men en realitet som skal gjennomføres.

De som får økonomisk sosialhjelp, er mennesker som faller utenfor, og det er da viktig at de menneskene skal innenfor – enten i arbeid eller at de får uføretrygd. De menneskene dette gjelder, er mennesker som sliter. De er svært forskjellige, situasjonene er veldig ulike. Noen er det lettere å gjøre en jobb for – sammen med den det gjelder – mens andre er i en svært krevende situasjon fordi de har vært lenge i de forholdene som gjelder når de får sosialhjelp. Det er mange grunner til at en er der en er. Både egne valg som er tatt, og andres oppførsel har gjort at en har kommet i denne situasjonen. Jeg vil understreke at veldig mange av disse menneskene føler manglende respekt fra storsamfunnet, føler at en ikke er tatt alvorlig og ikke er blitt stilt krav til. Så det er en veldig krevende utfordring.

Regjeringa har innført aktivitetsplikt for ungdom under 30 år, og forslaget går ut på å utrede det for alle. Jeg vil si at noen av de sentrale tiltakene for å gjennomføre dette må være å styrke kvalifiseringsprogrammet. Som representanten Lise Christoffersen sa, er forholdene i dag slik at Nav har en sentral rolle. Det kan ikke være slik at Nav kan si at i denne situasjonen kan vi ikke tilby et kvalifiseringsprogram, og dermed får en det ikke. Kvalifiseringsprogrammet må opp og fram. Det er bygd på at en skal ha en individuell vurdering, og det er bygd på et helårig opplegg, for inntil to år. Jeg vil understreke at for de menneskene det gjelder, trenger en lang tid for å få

den robustheten som trengs for å komme videre. Kvalifiseringsprogrammet bygger på at en kan få betaling for å delta, på to ganger grunnbeløpet, og at det er vanlig, full jobb. De som er under 25 år, får to tredjedels stønad. Det bør være et interessant virkemiddel både for å kombinere en viss inntektsbasis og for å delta i et fellesskap og en aktivitet som gjør at en kommer lettere fram.

Jeg vil også, i tillegg til kvalifiseringsprogrammet, understreke økt handlefrihet for de Nav-ansatte. Det er viktig at de Nav-ansatte har kunnskap om de menneskene det gjelder, slik at de kan få en helhetlig oppfølging. Og det er viktig at de menneskene det gjelder, har en kontaktperson hos Nav som kjenner forholdene og dermed hele tida kan gjøre kloke valg for vedkommende, sammen med vedkommende, når vi vet at situasjonen endrer seg så mye, alt etter hvilke forhold en står oppe i.

Til sist vil jeg si at kommunene må settes økonomisk i stand til å gjennomføre dette opplegget med rett og plikt. Det koster mye penger, og det er krevende. Det er mange mennesker som i dag – vil jeg si – går for lut og kaldt vann, og dermed får en helt annen situasjon, og det vil bli betydelige økonomiske utgifter. Derfor er det viktig at finansieringen av kvalifiseringsprogrammet styrkes. Jeg mener regjeringa igjen må se på det systemet vi hadde tidligere, nemlig med en øremerking av kvalifiseringsprogrammet til kommunene. I 2011 kom dette inn i kommunerammen og hadde da en ramme på 1 240 mill. kr og 9 200 deltakere. I 2016 er deltakertallet nede i 5 500. Skal vi gjennomføre det som her sies, må ordningen med kvalifiseringsprogrammet opp å stå, og da koster dette mye penger, noe som betaler seg godt for samfunnet.

Terje Breivik (V) [12:29:39]: Det er ei viktig oppgave framover å gje folk som ønskjer og kan, reelt høve til å delta i arbeidslivet, uansett bakgrunn eller føresetnader. Difor er eg veldig glad for at det ikkje berre er det vakre ordet «inkluderingsdugnad» som vart lansert i samband med den nye regjeringsplattforma, men at Venstre, saman med Høgre og Framstegspartiet, no òg har gjort inkludering i arbeidslivet til ei gjennomgåande hovudsatsing for den blå-grøne regjeringa.

For Venstre handlar det om at me alle saman – arbeidsgjevarar, arbeidstakarar, politikarar, frivillige, ideelle organisasjonar – tek i eit tak for å opna dører for dei som vil og kan, inn i den meningsfulle kvardagen aktivitet og jobb representerer. Slik sett tek forslaget frå Arbeidarpartiet som me handsamar i dag, opp ei viktig problemstilling som absolutt både er maktpåliggjande å drøfta og å gjera noko med, og som etter mi meininger for viktig til å redusera til polemisk retorikk. Heldigvis er forslaget i stor grad gjentakning av og variasjonar over tiltak og satsingar som regjeringa allereie er godt i gang med, og no er i ferd med å forsterka ytterlegare.

Sosialhjelpsmottakarar er ei samansett gruppe med ulike behov, men det er ingen tvil om at mange av dei som i dag har sosialhjelp som einaste inntekt, både vil og kan arbeida, og at endå fleire bør få tilbod om det eller om aktivitetar som aukar sjansane for å få arbeid seinare. Difor er eg glad for at me no skal gjennomføra målet om at ingen Nav-brukarar under 30 år skal gå meir enn åtte veker utan å få eit tilbod om arbeid, utdanning, arbeidstrening eller annan relevant aktivitet, at staten no viser veg og forpliktar seg til å tilsetja folk med hol i cv-en i minst 5 pst. av nyttilsetjingane, og at me skal styrkja funksjonsassistentordninga og trainee-ordningane i den offentlege forvaltninga og gje menneske med nedsett funksjonsevne betre tilgang på hjelpemiddel. Me skal sørgja for at trygdesystemet stimulerer til arbeid. Ein del av dette er å greia ut eit system med fast aktivitetsplikt, arbeid for trygd eller sosiale ytingar for unge som me fryktar kan falla permanent ut av arbeidslivet.

Dette for å nemna nokre tiltak, for inkluderingsdugnaden går på tvers av sektorar og gjennomsyrrar heile regjeringsplattforma.

Me kan snakka om aktivitetsrettar og aktivitetspliktar, men det handlar fyrst og fremst om menneske – at samfunnet, fellesskapet, legg til rette for at alle som vil og kan bidra, kjenner på gleda over meistring og å utretta noko, og skal få høve til det ut frå sine egne føresetnader. For Venstre er det sjølvsagt at systemet skal vera til for mennesket, ikkje omvendt, ta individuelle omsyn og bruka skreddarsaum. Ei regjering med Venstre som partner vil alltid ha som drivkraft å inkludera alle.

Tore Storehaug (KrF) [12:33:13]: Dette representantforslaget handlar om område der regjeringa, med støtte frå Kristeleg Folkeparti, allereie har sett i gang og varsla nye tiltak. Alle skal sjølve bidra med det dei kan for å kome seg i arbeid og aktivitet, men alle må òg få høve til aktivitet og hjelp til å kome seg i arbeid og meiste kvardagen.

Trass i at sosialtenestelova òg tidlegare opna opp for at ein kunne stille vilkår til personar som mottok økonomisk sosialhjelp, viste ein studie frå Proba samfunnsanalyse i 2013 at det var store variasjonar mellom kommunane når det kom til bruk av vilkår og oppfølginga av dei.

Å stille krav til menneske er å ta dei på alvor og behandle dei med respekt. Føremålet med lovfesta aktivitetsrett og aktivitetsplikt var å styrkje den enkelte si moglegheit til å kome seg i arbeid og forsørgje seg sjølv. Det må innebere ei plikt for kommunen like mykje som for den enkelte. Kommunen må sjølv tilby både lågterskel aktivitetstiltak og meir arbeidsretta aktivitetar etter kva behov den enkelte har.

Eg er glad for at det trass i tidlegare motstand mot aktivitetsrett og aktivitetsplikt no blir fremja eit forslag om

å vurdere å utvide denne retten til alle mottakarar. Aktivitetsplikta skal evaluerast av Institutt for samfunnsforskning. Dei har nyleg blitt tildelt oppdraget. Då er det naturleg å vente på kunnskapen frå utgreiinga deira, at den kan ligge til grunn for vidare oppfølging og utviding. Vi vil ha eit betre avgjerdsgrunnlag når vi veit meir om aktivitetsplikta – om ho fører til auka overgang frå arbeid og utdanning, kva aktivitetar som er mest aktive, og om aktivitetsplikta kan ha utilsikta konsekvensar. Difor kjem Kristeleg Folkeparti i denne saka til å konkludere med at vi vil avvente resultatet frå ISF, og at vi ikkje kjem til å støtte nokon av forslaga i representantforslaget.

Statsråd Anniken Hauglie [12:35:16]: Det er et viktig mål for regjeringen å hjelpe flere unge ut av en passiv tilværelse og over i meningsfull aktivitet. Derfor har vi iverksatt flere tiltak på tvers av sektorer for å nå det målet.

Forslagsstillerne kommer med fem forslag om aktivitetsrett og aktivitetsplikt for sosialhjelpsmottakere. Alle forslagene tar opp spørsmål på områder der regjeringen allerede har igangsatt eller varslet nye tiltak.

Stortinget vedtok etter forslag fra regjeringen 7. april 2015 å innføre en plikt for kommunene til å stille vilkår om aktivitet ved tildeling av økonomisk stønad. Bakgrunnen var et ønske om økt bruk av denne typen vilkår og mer lik praksis for sosialhjelpsmottakere.

Kommuner som har erfaring med å stille vilkår om aktivitet, kan vise til gode resultater, særlig for unge sosialhjelpsmottakere. Det var bakgrunnen for at regjeringen høsten 2016 foreslo, og fikk Stortingets tilslutning til, at det i første omgang innføres en aktivitetsplikt for mottakere under 30 år. Det ble i statsbudsjettet for 2017 satt av 60 mill. kr til formålet, noe som var i samsvar med beregningen av kommunale merkostnader, og saken var drøftet med KS. Jeg merker meg for øvrig at dette var en bevilgning som Arbeiderpartiet kuttet i sitt alternative statsbudsjett.

En evaluering av erfaringene med aktivitetsplikt for mottakere under 30 år er igangsatt, og regjeringen vil når sluttrapporten fra denne evalueringen foreligger – anslagsvis høsten 2020 – komme tilbake til Stortinget med en vurdering og forslag til videre oppfølging.

Det bes også om at regjeringen styrker bruken av kvalifiseringsprogrammet, Jobbsjansen og Individuell jobbstøtte. Arbeids- og velferdsdirektoratet har de siste årene sammen med fylkesmennene gjennomført en rekke tiltak for å øke tilgjengeligheten og bedre kvaliteten i kvalifiseringsprogrammet. Dette arbeidet videreføres i 2018. Før påske sendte regjeringen flere forslag til endringer i reglene for kvalifiseringsprogrammet som samlet sett vil utvide målgruppen og bidra til å gjøre

programmet mer fleksibelt og mer tilgjengelig enn i dag. Jobbsjansen og Individuell jobbstøtte er styrket i statsbudsjettet for 2018.

Regjeringen la våren 2016 fram en stortingsmelding som presenterer viktige hovedlinjer for videreutvikling av arbeids- og velferdsforvaltningen, hvorav én er å gi Nav-kontorene økt myndighet og handlefrihet. En annen er at Nav i større grad skal legge vekt på kvalitet og resultater for brukerne og mindre vekt på telling av gjennomførte aktiviteter.

Regjeringen er opptatt av å styrke en helhetlig oppfølging av brukere med sammensatte behov. Aktivitetsplikten gir oss nettopp muligheten for å følge opp tett. Regjeringen har de siste årene også iverksatt en rekke satsinger som skal bidra til bedre koordinering av statlige virkemidler innenfor ulike sektorer og bedre samarbeid på tvers mellom ulike deler av velferdsapparatet, deriblant Nav-kontoret. Noen eksempler er den boligsosiale strategien Bolig for velferd, 0–24-samarbeidet og strategien Redusert tilbakefall til ny kriminalitet. En ny ungdomsinnsats ble innført 1. januar 2017.

De siste tallene fra Statistisk sentralbyrå viser at både antall og andel unge utenfor jobb, skole og aktivitet nå går riktig vei for første gang på flere år. Forslaget om aktivitetsplikt medførte mye politisk motstand fra opposisjonen da det ble foreslått og vedtatt. Mottakelsen der ute har imidlertid vært veldig positiv, ikke minst fra ungdommene selv. De opplever å bli sett og tatt på alvor. De trengte noen som hadde forventninger til dem, og som krevde noe av dem. Dette er en vinn-vinn-situasjon for alle. Ungdommen holder seg i aktivitet – noen går tilbake til skole, andre får seg jobb – og kommunene sparer penger.

Jeg er glad for at flere i denne salen nå ser at aktivitetsplikt er en fordel for alle. At nåværende opposisjonspartier har argumentert mot dette siden 1990-tallet, får så være, jeg er glad for at dette nå har bred oppslutning.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Lise Christoffersen (A) [12:40:28]: Jeg vil først bare rette opp en åpenbar misforståelse. Vi har ikke argumentert mot aktivitetsplikt siden 1990-tallet, vi innførte den i 1991.

I innstillinga til saken påstår komiteens flertall at det allerede foreligger en rett til aktivitet, og at vårt forslag om det for så vidt er «bak mål». Statsråden sier på sin side i sitt svar til komiteen at regjeringa på et senere tidspunkt vil komme tilbake til Stortinget med en vurdering av spørsmålet om kommunenes plikt til å stille vilkår om aktivitet skal utvides til også å være en rett til aktivitet. Det jeg lurer på, er: Hvem er det som prøver å føre Stortinget bak lyset – komiteens flertall eller statsråden? Finnes retten i dag, eller finnes den ikke?

Statsråd Anniken Hauglie [12:41:22]: Dersom Arbeiderpartiet hadde vært for aktivitetsplikt hele tiden, kunne de jo ha støttet forslaget da det ble fremmet av representantene Bernander og Knutsen allerede i 1990. Dette har vært fremmet flere ganger av de borgerlige partiene, og det har blitt nedstemt hver eneste gang. Men det er riktig at det er en kan-bestemmelse, ikke en skal-bestemmelse, og det er det denne diskusjonen handler om.

Det er riktig at regjeringen ønsket at man skulle ha aktivitetsplikt for alle, men Stortinget vedtok at dette ikke skulle innføres før det var fullfinansiert overfor kommunene og kommunene skulle få kompensert for merutgiftene. Etter konsultasjon med KS regnet vi ut at for dem under 30, for hvem effekten er størst og betydningen kanskje også viktigst, koster det 60 mill. kr, og det var det regjeringen valgte å prioritere.

Men nå som kommunene har laget et system for aktivitetsplikt, et system for dem man skal følge opp, er det ingenting i veien for at kommunene også kan utvide dette og benytte seg av det for alle andre også.

Lise Christoffersen (A) [12:42:27]: Jeg fikk ikke svar på det jeg spurte om. Det jeg spurte om, var rett og slett: Er det det komitéflertallet sier, at det finnes aktivitetsrett i dag, som er riktig, eller er det det som står i statsrådens svarbrev, der det går fram at denne retten ikke finnes i dag, som er det som stemmer?

Statsråd Anniken Hauglie [12:42:48]: Det loven sier, er at det er en aktivitetsplikt, men vi kan jo selvfølgelig også si at i det at det er en plikt å møte opp på Nav-kontoret og utføre ulike oppgaver eller delta i ulike aktiviteter, ligger det også en rett. Men loven bruker ordet «aktivitetsplikt». Den retten kan benyttes av Nav-kontorene for alle som går på sosialhjelp, men de har valgt å prioritere de unge under 30. Det er også det det er bevilget penger til, men kommunene står selvfølgelig fritt til å benytte seg av denne ordningen også for andre.

Lise Christoffersen (A) [12:43:30]: Jeg takker for svaret. Jeg merket meg at statsråden sa at loven sier «plikt», men at det kan bety at det også er en rett. Betyr det da at en sosialhjelpsmottaker som ikke har fått tilbud om aktivitet, med dagens lovgivning i hånden kan gå på Nav-kontoret og si: «Se her, dere har faktisk en plikt, og jeg har en rett til å få meningsfylt aktivitet»?

Statsråd Anniken Hauglie [12:43:58]: Nei, det er som jeg sier, i loven står det at det er aktivitetsplikt. Det er det som kanskje er noe av det problematiske når Stortinget skal vedta garantier og rettigheter, at hvis vi skal ha makt bak det, må det også innebære noe dersomplikten eller garantien ikke blir innført. Bakgrunnen for

at vi valgte å avvikle de tre ungdomsgarantiene, var at de viste seg å ikke ha noen effekt eller betydning. De hadde ikke den slagkraften som Stortinget en gang sikkert hadde til hensikt at de skulle ha.

Men loven sier at man har plikt til å møte opp og ha aktiviteter når man er sosialhjelpsmottaker under 30, og jeg er glad for at også opposisjonspartiene i denne sal nå endelig, etter flere tiår, slutter seg til dette og mener at dette er en fordel. Det har tatt lang tid, men jeg er glad for at vi nå endelig er enige om at det skal være en plikt, for Arbeiderpartiets representanter har jo i alle år argumentert mot denneplikten.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [12:45:10]: Vi er i den situasjonen at alle er for en vurdering av hvordan rett og plikt til aktivitet for alle mottakere av økonomisk sosialhjelp kan utformes. Alle går inn for det. Likevel får vi altså ikke oppslutning om det forslaget fordi regjeringa sier at en har allerede varslet en sak. Jeg synes det er trist at en ikke kunne se større på det. Når en er enig, er spørsmålet hvilke tiltak en skal ha, og også på det punktet er alle enige – om at kvalifiseringsprogrammet er et godt tiltak.

Jeg refererte til hvordan det har fått mindre omfang. Mitt spørsmål er da: Hvilket omfang ser regjeringa det er behov for i kvalifiseringsprogrammet, og hvordan skal det finansieres for kommunene? Det er en stor økonomisk oppgave.

Statsråd Anniken Hauglie [12:46:01]: Jeg er ikke enig i historieskrivingen. Det er ikke slik at alle har vært for en aktivitetsplikt. Hadde alle vært for en aktivitetsplikt, hadde dette vært vedtatt allerede i 1990, da representantene Bernander og Knutzen fremmet dette. Dette har vært argumentert mot og stemt ned i alle år. Nå er det endelig tilslutning til det, og det er bra.

Til kvalifiseringsprogrammet: Ja, det var øremerket tidligere, og nå er det lagt inn i kommunerammen. Det er alltid en diskusjon om hvor mange øremerkinger man skal ha, og hvor mye som skal være frie midler. Jeg mener det er bra – og som tidligere kommunepolitiker er jeg for – at mest mulig legges inn i rammen, og at det er opp til lokalpolitikernes skjønn basert på lokale hensyn å prioritere. Da man la det inn i rammen, var det på bakgrunn av de høye tallene som var da, og som representanten Lundteigen viser til. Nå er det betydelig færre som er inne i ordningen. Det er også bakgrunnen for at regjeringen har jobbet med å endre programmet – nettopp for å senke terskelen inn og gjøre det lettere for flere å benytte seg av programmet framfor andre ytelser.

Eirik Faret Sakariassen (SV) [12:47:18]: Statsråden snakker om at vi skal få slutt på en passiv tilværelse. Det leder tankene hen til folk som ikke vil i arbeid eller akti-

vit, og det har ikke jeg spesielt inntrykk av. I 2013 fikk jeg hospitere på Nav-kontoret på Eiganes og Tasta i Stavanger kommune, og jeg møtte ingen der som framsto som om de ikke ønsket å komme i aktivitet og arbeid. Aktivitetsplikt startet Høyre-styrte Stavanger med en stund før, og da var det en god del som nok opplevde at de bare stilte opp på en slags oppmøtere registrering. Jeg og SV mener at meningsfylt aktivitet er viktigere. Man snakker om dette prisvinnende sitatet – å stille krav og stille opp. Det virker som om man er mer opptatt av å stille krav. Da er spørsmålet: Er det godt nok at en møtes med en oppmøtere registrering på Nav-kontorene?

Statsråd Anniken Hauglie [12:48:16]: For mange vil det ikke være det. Men vi har vært veldig tydelige på at kommunene, altså Nav-kontorene, må vurdere hva som er mest hensiktsmessig for den enkelte ungdom. Mitt overordnede hovedmål er at flest mulig unge går tilbake til utdanning, og hvis det ikke er aktuelt, at man kan få hjelp til å komme seg i arbeid. Men det er åpenbart at aktivitetsplikten vil ha mest og best effekt hvis man har meningsfylte aktiviteter. For noen vil det å møte opp i seg selv kanskje være en høy nok terskel innledningsvis, men det er ikke det som skal være det varige aktivitetstiltaket – det er helt åpenbart. Kommunene må vurdere hva som er mest hensiktsmessig for de brukerne som kommer inn – hvilket utgangspunkt brukerne har, hva de trenger, hvilke behov de har, og hvilket lokalt næringsliv man eventuelt har i byen som kan gi disse ungdommene meningsfylt aktivitet og hjelp til arbeid.

Presidenten: Replikskordskiftet er omme.

De talere som heretter får ordet, har en taletid på inntil 3 minutter.

Kristian Tonning Riise (H) [12:49:34]: Over lengre tid har jeg tidvis lurt på hva som er Arbeiderpartiets arbeidspolitikk. Svaret på det fikk jeg da dette representantforslaget om aktivitetsrett og aktivitetsplikt for sosialhjelpsmottakere ble lagt fram. Svaret er at Arbeiderpartiet ikke har noen selvstendig arbeidspolitikk. Med dette forslaget har altså Arbeiderpartiet gått fra å være innbitte motstandere av aktivitetsplikt da Høyre først la det fram som opposisjonsparti, til så å være i hvert fall svært skeptisk da vi gjennomførte det i regjering, til nå å late som om de alltid har vært for, og beskylder Høyre for ikke å gjøre nok, og det ved å levere et representantforslag som stort sett består av tiltak vi allerede er i gang med, men som Arbeiderpartiet tidligere har vært imot.

Representanten Anette Trettebergstuen kalte i sin tid aktivitetsplikt for

«en retning vi kjenner igjen fra 1950-tallet, da man

trodde at pisk og ensretting var de beste virkemidlene for å nå målet om menneskelig utvikling».

– Intet mindre. Sitatet blir også litt ironisk når vi vet hvem som styrte Norge nettopp på 1950-tallet.

Da vi behandlet saken i Stortinget sist, skrev Arbeiderpartiet i sine merknader:

«Disse medlemmer mener regjeringens forslag til bruk av aktivitetsplikt i alle tilfeller av stønadsmottak kan virke mot sin hensikt.»

Arbeiderpartiet har riktignok ikke gått like langt som representanten Karin Andersen fra SV, som har kalt aktivitetsplikt for «meningsløst tvangsarbeid». Men det er liten tvil om at det er en formidabel snuoperasjon vi nå er vitne til, når Arbeiderpartiet leverer et representantforslag der de eksplisitt skriver at de

«mener det bør settes plikt om aktivitet for alle sosialhjelpsmottakere».

Jeg gjentar: «alle sosialhjelpsmottakere». Det er nettopp her uenigheten har ligget hele veien, i om aktivitet skal være et vilkår man kan sette inn for tildeling av økonomisk stønad, eller om det skal være et generelt prinsipp som gjelder med mindre det er tungtveiende grunner mot. At aktiviteten skal tilpasses den enkeltes behov og styrke stønadsmottakernes muligheter for å komme i arbeid, har hele tiden vært en forutsetning og er det også i dagens ordning. Det samme gjelder det faktum at plikten også er en plikt for kommunene til å gi et tilbud om aktivitet.

Så det vi egentlig står igjen med her, er et representantforslag som kunne vært erstattet med en pressemelding på ni ord: Vi har snudd og er nå enige med Høyre.

Margret Hagerup (H) [12:52:36]: Arbeid er mer enn bare jobb. Jobb er fellesskap, vennskap og mestring. Jobb gir økonomisk frihet. Jobb gir velferd. Derfor mener vi det er viktig å kunne ha tilknytning til arbeidslivet gjennom hele livet.

Forslaget som i dag behandles, tar opp spørsmål på områder hvor regjeringen allerede har satt i gang eller varslet nye tiltak. I all hovedsak følger det opp intensjonen bak vedtaket om aktivitetsplikten, som ble foreslått av regjeringen og vedtatt av et stortingsflertall med Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti allerede høsten 2016. Denne endringen medførte at kommunen fikk en plikt til å stille vilkår om deltakelse i aktivitet ved tildeling av sosialhjelp med mindre det forelå tungtveiende grunner mot det.

Aktivitetsplikten har vært en suksess etter at den ble innført. Den har ført til at langt flere ungdommer har kommet seg ut i utdanning eller jobb. For noen uker siden besøkte jeg et prosjekt i Sandnes kommune, hvor de i mange år har jobbet målrettet mot ungdom gjennom det som kalles Aktiv kompetansebygging Sandnes og

Ung Kompetent Arbeidssøker. I samarbeid og samlokalisering med Samfunnssikkerhetssenteret i Rogaland, lokale bedrifter og Nav jobbes det med å gi ungdom meningsfulle oppgaver med mål om jobb i ordinært arbeidsliv eller skole. Hele 89 pst. av ungdommen har kommet seg videre i arbeid eller annen aktivitet. I 2017 betydde det at av 272 ungdommer fikk 220 hjelp til å komme seg videre. Det betyr enormt mye for samfunnet, og det betyr enda mer for dem som har kommet seg inn i arbeidslivet. På direkte spørsmål til ungdommen, gjennom arbeidsgrupper, har de svart at det som virker, er krav og forventninger, et spark i baken, noe å fylle dagene med, det å bli sett og hørt og det å ha en tett oppfølging. Det høres ut som noe som kan gjelde oss alle i enkelte perioder av livet.

Det er selvsagt gledelig at Arbeiderpartiet, som tidligere har vist stor motstand mot aktivitetsrett og aktivitetsplikt, nå har innsett at de har tatt feil og fremmer forslag om å utvide denne retten for alle mottakere. Likevel må jeg si at denne politiske spagaten framstår ganske underlig. Arbeiderpartiet fornekter altså aktivitetsplikten til så sent som i fjor og foreslo til og med å reversere regjeringens midler til aktivitetsplikten med 60 mill. kr i sitt alternative statsbudsjett. Rett etter stortingsvalget snudde de på hælen, og nå er de altså for. Det er godt å høre at de endelig tar avstand fra karakteristikene om at aktivitetsplikten er «tvangsarbeid», slik SV har tatt til orde for, og at det heller ikke er «pisk og ensretting», slik Arbeiderpartiet tidligere har påpekt.

Høyre vil fortsatt jobbe for at kommunene skal ha en plikt til å tilby aktivitet. Det gir ethvert menneske muligheten til å delta i et fellesskap hvor en kan oppleve mestring og kunne gjøre seg økonomisk uavhengig. Det er godt for folkehelsen, det er godt for samfunnet, det kan være livsnødvendig for den enkelte.

Arild Grande (A) [12:55:43]: Det er alltid interessant å høre Høyre-politikere forsøke å renvaske partiets historie når det gjelder arbeidslivsspørsmål. Når Heidi Nordby Lunde sier fra denne talerstolen at Høyre drev med arbeidslivsspørsmål lenge før Arbeiderpartiet var oppfunnet, er det nok riktig. Det er kanskje derfor Arbeiderpartiet ble opprettet – arbeidsfolk trengte et politisk verktøy for å stå imot høyresidens konstante angrep på arbeidsfolks rettigheter og muligheter. Opp gjennom alle år har Høyre konsekvent stått på feil side i spørsmål som handler om arbeidstakernes rettigheter.

Så sa representanten Nordby Lunde at de kommunene som etter at plikten ble innført for personer opp til 30 år, umiddelbart etter regjeringens forslag satte i gang arbeidet med å innføre en plikt, har strålende resultater. Men sannheten er at alle eksemplene som regjeringspartiene viser til av kommuner som har lyktes godt på

dette området, er kommuner som var i gang før regjeringen kom med sitt forslag, for Stoltenberg-regjeringen hadde allerede for lenge siden åpnet for nettopp muligheten til å innføre en plikt.

Det er særlig tre ting som er utfordrende med regjeringens sendrekthet i denne saken. Det ene er at dette kun innebærer en plikt. Vi er jo ikke imotplikten. Det vi er imot, er at det ensidig skal stilles en plikt uten at det i ordningen følger med en rettighet til godt og meningsfullt innhold. Det er politisk unnasluntring bare å innføre en sånn plikt overfor brukerne og kommunene uten at regjeringen er villig til å stille opp med midlene som skal til.

Det andre er at dette skal gjelde bare personer under 30 år. Hvorfor ikke for alle sammen hvis man mener det er så suksessfullt? Nå har Høyre strukket seg såpass langt at de sier de er villige til å vurdere det opp til 35 år. Det blir for passivt. Vi mener det må gjelde for alle, kombinert med rettigheter.

Det tredje er at man bare skal vente. Rapporten som man nå klamrer seg til at man har bestilt, skal ikke leveres før i oktober 2020. Det betyr at det vil gå utrolig lang tid før man i det hele tatt får noen nye initiativer på dette området fra dagens regjering. Dette er intet mindre enn politisk latskap. Så sier regjeringspartiene at man synes det er gledelig at man nå nærmest har konsensus om dette. Det gjenstår da å se om Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre stemmer for forslag nr. 5 fra Senterpartiet og Arbeiderpartiet, og slik faktisk sørger for atplikten skal gjelde for alle, men at det også skal være en rett til meningsfull aktivitet for alle.

Lise Christoffersen (A) [12:59:00]: En påstand uten rot i virkeligheten blir ikke sannere av å bli gjentatt gang på gang. Arbeiderpartiet har snudd, påstår Høyres representanter. Nei, vi har ikke det.

Jeg vet ikke om representantene fulgte med på det første innlegget mitt, men vi har i hvert fall tatt med i innstillingen til komiteen at Stortinget ved flere anledninger har behandlet spørsmålet om aktivitetsplikt for mottakere av sosial stønad. Den aktivitetsplikten ble eksplisitt lovfestet da Stortinget i 1991 behandlet Ot.prp. nr. 29 for 1990–1991 om lov om sosiale tjenester mv., fremmet av Gro Harlem Brundtlands tredje regjering, som jeg sa. Bestemmelsen ble videreført ved Stortingets behandling av Ot.prp. nr. 103 for 2008–2009.

Arbeiderpartiet har hele tiden vært for aktivitetsplikt, men – som jeg sa – praktisert med vett og forstand. Vi ga dem som jobbet med den enkelte bruker, ganske stort rom til å vurdere om aktivitetsplikten hadde noe for seg eller ikke. Nå har Stortinget vedtatt en skjerpet aktivitetsplikt, som vi i utgangspunktet stemte imot fordi den ikke ble fulgt av en rett til aktivitet. Nå har også

Høyres representanter her i dag gang på gang sagt at de også er for en aktivitetsrett, men de har foreløpig verken fremmet forslag om det her i salen eller støttet forslag om det fra oss tidligere, og de kommer ikke til å støtte vårt forslag om det her i dag. På direkte spørsmål til statsråden i replikkvekslingen kunne heller ikke statsråden si noe om når eller om regjeringa kommer til å fremme et forslag til Stortinget om en aktivitetsrett.

Nei, Arbeiderpartiet har ikke snudd. Vi står på det vi har ment hele tida.

Hadia Tajik (A) [13:01:17]: Eg klarer ikkje å la vera, eg heller, å påpeika at det ser ut til å vera ei utbreidd og vilja misforståing blant Høgre og Framstegspartiet når dei påstår at Arbeidarpartiet har vore imot plikt. Dei har hatt fleire retoriske krumspring frå denne talarstolen som gjer at eg vert nøydd til å påpeika at dette rett og slett er feil. Det er feil historisk, og det er òg feil med tanke på kva dagens Arbeidarparti meiner og har meint om ein aktivitetsplikt. Reint historisk veit me jo at det var ein tydeleg bodskap frå Einar Gerhardsen at ein må gjera si plikt før ein krev sin rett. Dette er ei tenking som gjennomsyrrer heile arbeidslivspolitikken vår. Haakon Lie var òg tydeleg på at pliktene og det individuelle ansvaret er viktig for at fellesskapa skal fungera godt, og Gro Harlem Brundtland pleidde seia at ein må ta ansvar for seg sjølv og kvarandre.

I dag seier me det på denne måten: Me må stilla krav, og me må stilla opp. Og det er her det går ei viktig politisk skiljelinje mellom Arbeidarpartiet på den eine sida og Høgre og Framstegspartiet på den andre sida, for Høgre og Framstegspartiet vil berre stilla krav. Det har dei vist gjentekne gonger. Det er det denne aktivitetsplikta utan ein aktivitetsrett òg viser så veldig tydeleg. Høgre sin aktivitetsplikt har vore individuelt retta, han har ikkje vore retta mot fellesskapet, for at fellesskapet skal stilla opp, han har ikkje vore retta mot kommunane, for at dei skal sikra og tilby, og det er denne ubalansen me er imot.

Og så får me berre ta med godt humør at Høgre og Framstegspartiet er nøydde til å finna på ting når dei skal argumentera mot oss i Arbeidarpartiet. Det må jo berre bety at dei ikkje klarer å argumentera mot det me faktisk står for, på ein sakleg og relevant måte.

Heilt til slutt: Når det likevel går representantar frå Høgre opp hit og hevdar at no er alle einige, og at Arbeidarpartiet har snudd og er einig med Høgre og Framstegspartiet, då må den naturlege konsekvensen av dette vera at dei stemmer for det me føreslår i forslag nr. 5. Slaget står jo ved voteringa. Om dei meiner at det skal vera ein samanheng mellom rettar og plikter, held det ikkje å gå opp hit og seia det, då må ein òg visa det i po-

litisk praksis. Det har ein moglegheita til. Høyre får då anledning til å snu og verta einig med Arbeidarpartiet.

Kristian Tonning Riise (H) [13:03:57]: Aktivitet har lenge vært et vilkår som man kan sette inn for mottakere av økonomisk stønad, men hele poenget med aktivitetsplikt er jo nettopp, som jeg sa i sted, å innføre et prinsipp om at aktivitet skal være det som gjelder, med mindre det er tungtveiende grunner mot. Og så er grunnen til at vi begynte med dem under 30, for det første at vi mener det er spesielt viktig å hjelpe unge ut av en passiv tilværelse. Det er også der det har aller størst effekt. Det er ikke minst også fordi det er en økonomisk utfordring å sette kommunene i stand til å gi et tilbud om aktivitet til alle. Så vi fant i første omgang rom til 60 mill. kr for å gjøre dette for dem under 30. Men det kuttet jo Arbeiderpartiet senest i sitt budsjett for 2017. Så det meningsfulle innholdet som representanten Grande etterlyste, har ikke Arbeiderpartiet engang finansiert i dagens ordning, begrenset oppad til dem under 30. Og nå vil de innføre en rett og plikt for alle, samtidig som de da altså ikke engang har vært villige til å finansiere det for dem under 30. Det må jo være en kraftig «mismatch». Så her ber altså Arbeiderpartiet regjeringen om en utvidelse Stortinget riktignok tidligere har ønsket, men mot Arbeiderpartiets stemmer, samtidig som de ikke engang har finansiert dagens ordning i sine tidligere budsjetter.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [13:05:56]: Igjen har vi diskusjonen om kritikken av hva Arbeiderpartiet har sagt og gjort tidligere. Representanten Margret Hagerup var veldig på det. Jeg synes det som er sentralt, er hva Høyre vil gjøre framover, når en har regjeringsmakten og en har statsråden. Jeg har ikke fått noen signaler om hva en konkret vil gjøre for de menneskene som en her gir inntrykk av at en skal forandre livssituasjonen for.

For hvilke mennesker er det det gjelder? Jo, det er vanligvis mennesker som er svært langt fra å kunne tjene til livets opphold gjennom eget arbeid. Det er mennesker som svært få arbeidsgivere vil ansette. Det er mennesker som det er veldig krevende å frigjøre fra økonomisk sosialhjelp. Det trengs altså en stor innsats, og dette koster penger. Derfor trengs det en kraftsamling fra kommunenes side, for det er i kommunene ansvaret ligger. Det trengs arbeidsledere som får folk med seg, for dette er ganske krevende. De menneskene dette gjelder, trenger en leder som går foran og yter mer enn alle andre, for dermed å få en naturlig autoritet og respekt i flokken. De som er på disse programmene, må ha en betaling som skal kompensere for at en ikke har økonomisk sosialhjelp. Det som også er saken, er: Vil Høyre bruke penger på tiltak? Vi har ikke fått noen lovnader

om det, ikke fått noen signaler om opptrapping, så dette er ikke den siste debatten omkring saken.

Jeg tviler på om Høyre vil gjøre noe særlig framover og få til en endring for disse menneskene som sliter, for hvis en ikke setter inn folk og penger, får en ikke resultater. Da blir det mest prat. Da blir det prat om hva som har skjedd tidligere, i stedet for å diskutere det som trengs framover. Dette er virkelig de menneskene i samfunnet som aller mest har behov for samfunnets bevakethet.

Erlend Wiborg (FrP) [13:08:18] (komiteens leder): Det har vært en litt underlig debatt å følge. Linjene har blitt trukket helt tilbake til Einar Gerhardsen og Gro Harlem Brundtland.

Undertegnede var faktisk saksordfører da komiteen avga sin innstilling 6. desember 2016, til Prop. 13 L for 2016–2017. Da behandlet vi det vi diskuterer nå. De som er nysgjerrige, kan gå tilbake og se hva de respektive partiene stemte. For det vi nå diskuterer – aktivitetsplikten, i den formen den er – ble da vedtatt, med stemmene til Fremskrittspartiet, Høyre, Venstre og Kristelig Folkeparti. Ikke nok med det: Arbeiderpartiet gikk kraftig imot dette. Flere av oss hadde debatter mot representanter fra Arbeiderpartiet, bl.a. i Dagsnytt Atten, der Arbeiderpartiet argumenterte kraftig imot dette. Arbeiderpartiet viser til den gamle odelstingsproposisjonen, som gir en åpning for at kommunene kan innføre dette. Forskjellen var at vi innførte dette, at det skal være hovedregelen at det skal være aktivitetsplikt for mottakere av sosialhjelp under 30 år, og vi ønsket å utvide det videre.

Jeg registrerer at representanten Hadia Tajik nå angriper det vi har fått til, på grunn av at vi har en individuelt rettet plikt. Ja, det var viktig for oss at dette skulle være en individuelt rettet plikt – at tiltakene som den enkelte skulle utføre, var individuelt rettet, ut fra de behovene, mulighetene og evnene den enkelte hadde.

Jeg kan også, som man har vært inne på, komme med flere tidligere sitater. Under den rød-grønne regjeringen, som representanten Tajik var en del av, ble det fra borgerlige partier fremmet forslag om innføring av en aktivitetsplikt. Daværende arbeidsminister Anniken Huitfeldt sa da:

«Denne regjeringen vil ikke ha et regelverk som innebærer at alle skal inn på aktivitetstiltak fra første dag.»

Den rød-grønne regjeringen var altså sterkt imot og stemte også imot forslaget.

Da vi behandlet saken senere, sa daværende arbeids- og sosialpolitisk talsperson for Arbeiderpartiet, Anette Trettebergstuen:

«Opposisjonens retning er en retning vi kjenner igjen fra 1950-tallet, da man trodde at pisk og ensretting var de beste virkemidlene.»

Det har også blitt tatt frem tidligere sitater fra andre rød-grønne politikere – om tvangsarbeid, dårlig menneskesyn, osv.

At venstresiden i norsk politikk har kjempet imot dette gang på gang, er godt dokumentert, men er det nå slik at venstresiden ser at resultatene vi kan vise til, er så gode, og at de nå har snudd, er det særdeles gledelig.

Heidi Nordby Lunde (H) [13:11:29]: Det er mange påstander som kan kommenteres – hvem som har stemt imot ting gang på gang. Man begynner for nesten hundre år siden, og da velger jeg å gjøre det selv. Jeg er jo tross alt fra Høyre.

Høyre innførte den første sosiale trygdeordningen i Norge åtte år før Arbeiderpartiet fikk sin første stortingsrepresentant. Deretter fulgte ulykkesforsikring for fabrikkarbeidere i 1894, sykeforsikring i 1907, avskaffelse av barnarbeid, forslag om universell barnetrygd for alle barn, folketrygden i 1967. På 1970-tallet var man pådrivere for å gi funksjonshemmede bedre tilgang til både utdanning og arbeid. Willoch innførte frikort for helseutgifter. Høyre la fram den første tiltaksplanen mot fattigdom i moderne tid – i 2002, tror jeg – og fulgte opp med tiltaksplan mot barnefattigdom i 2014 eller 2015.

Jeg har ikke noe behov for å hvitvaske Høyres sosiale politikk eller historie innenfor sosiale tiltak, men jeg ser at Arbeiderpartiet tydeligvis har et behov for å svartmale den. Jeg mener at representanten Tajik har helt rett i at det er synd om man må finne på ting som ikke har skjedd, for å forsøke å fremme sin egen politikk, for det står i veien for en konstruktiv debatt.

Men det er jo en festdag for Stortinget – og for et hvilket som helst parlament – dersom politikere fra alle sider av det politiske spekteret krangler om hvem som skal ha æren for å ha bidratt til den velferdsstaten som vi på mange måter har stått sammen om. Jeg er enig i at vi egentlig burde bruke denne anledningen til å gjøre hverandre bedre – andre for å bevare den velferdsstaten vi sammen har bygget opp og står bak – selv om vi ikke alltid har vært enige om alt.

Når det gjelder forslag nr. 5 – som representanten Lundteigen og flere har vist til som det viktigste forslaget, og da er det jo bare å støtte det – handler det om å fremme en egen sak med vurdering av hvordan en rett og plikt til aktivitet for alle mottakere av økonomisk sosialhjelp kan utformes. Men igjen er jeg fra Høyre, og vi mener at det er viktig å gjøre det på en kunnskapsbasert og grundig måte. Når vi har gitt ISF oppdraget å evaluere aktivitetsplikten, både hva som gjør at den fungerer, hvilke aktiviteter som er mest effektive, og om den har utilsiktede konsekvenser, mener jeg det er nyttig å vente til den rapporten har kommet, slik at når regjeringen velger å legge fram en melding og forslag om å innføre

full aktivitetsrett og aktivitetsplikt, gjøres det på en kunnskapsbasert måte.

Presidenten: Representanten Lise Christoffersen har hatt ordet to ganger tidligere og får ordet til en kort merknad, begrenset til 1 minutt.

Lise Christoffersen (A) [13:14:06]: Bare en kommentar til innlegget fra representanten Wiborg. Han sa i sitt innlegg at 6. desember 2016 behandlet Stortinget det vi diskuterer nå. Nei, Stortinget gjorde ikke det. Høyre, Venstre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti stemte for, Arbeiderpartiet stemte imot, sier Wiborg. Arbeiderpartiet har alltid vært kraftig imot en generell aktivitetsplikt som ikke samtidig følges av en rett til meningsfylt aktivitet. Den generelle aktivitetsplikten har altså Stortinget vedtatt mot våre stemmer. Regjeringa har foreløpig ikke greid å gjennomføre det for andre enn dem under 30 år, men vi regner jo med at resten kommer, i og med at Stortinget har vedtatt det, og da er det viktig for Arbeiderpartiet at den plikten som Stortinget har vedtatt mot våre stemmer, også følges av en rett. Det er den retten vi behandler i dag, og som flertallet kommer til å stemme imot.

Margret Hagerup (H) [13:15:21]: Det er visst historiefortellingen som skal bli den viktigste delen av dagens debatt. Min historie går ikke så langt tilbake. Min horisont strekker seg nesten til da aktivitetsplikten ble innført, fra 1. januar 2017. Da jobbet jeg med inkludering og rekruttering og syntes at dette var et utrolig bra forslag, som faktisk kunne føre til at flere kom ut i arbeidslivet.

Når Lundteigen skjærer alle over én kam her og sier at dette er personer som har store utfordringer med å komme seg ut i arbeidslivet, kan jeg ikke tro at han har vært ute og snakket med disse personene, snakket med Nav, som jobber med dem, og snakket med den ungdommen som prøver å komme seg ut i jobb. Mange av disse er folk som egentlig har vært uheldige, de har kanskje sittet på rommet sitt og spilt dataspill, de har dropet ut av skolen, de har ikke funnet ut hva de vil bli. Når Time kommune startet dette etter at plikten ble innført i januar 2017, og det etter åtte uker er 21 av 25 som er ute i jobb eller aktivitet, kan en ikke si at dette er personer med store utfordringer. Dette er personer som ikke har fått muligheten tidligere, som en ikke har snakket med, som en ikke har tatt tak i. Det har en gjort med innføring av denne plikten. Det tror jeg vi skal fortsette med. Men en skal unngå å skjære alle disse over én kam og si at det er personer med store utfordringer.

Hadia Tajik (A) [13:16:55]: Representanten Nordby Lunde seier at grunnen til at Høyre og Framstegspartiet

ikkje kan stemma for forslag nr. 5, er at vi no skal ha ei evaluering og ein gjennomgang, at det først er når kunnskapen er på bordet, det kan vera aktuelt å følgja det opp. Eg vil minna om at det står ikkje i forslag nr. 5 at saka må koma i morgon. Det står heller ikkje at ho må koma til hausten. Det står berre at Stortinget ber regjeringa fremja ei eiga sak. Det betyr at så lenge ein gjer det innan denne fireårsperioden, er det godt nok. Om det er det som er problemet, kan ein innhenta kunnskap og koma med saka etterpå. Det betyr i alle fall at om det er det som er motførestellinga, kan ein stemma for forslag nr. 5, frå Arbeidarpartiet og Senterpartiet.

Eg trur nok at det denne debatten bl.a. viser, er at me alle eignar oss best til å snakka om vår eigen politikk. Eg inviterer i alle fall Høgre til å gjera meir av det. Det dei har sagt om Arbeidarpartiet i denne saka, er stort sett feilaktig. Me har alltid vore opptekne av balansen mellom plikter og rettar, me har forventingar til både individ og fellesskap. Det er nettopp den balansegangen saka om aktivitetsrett og aktivitetsplikt handlar om. Me inviterer framleis til samarbeid. Me inviterer framleis Høgre og Framstegspartiet til å snu i denne saka.

Presidenten: Representanten Kristian Tonning Riise har hatt ordet to ganger tidligere og får ordet til en kort merknad, begrenset til 1 minutt.

Kristian Tonning Riise (H) [13:18:23]: Flere har i sine innlegg etterlyst hva Høyre nå vil gjøre videre, hva regjeringspartiene nå vil gjøre. Jeg vil si at vi har fått et ganske detaljert brev fra statsråden som punkt for punkt redegjør for hva vi er i gang med, og hva vi vil gjøre videre. Det er nå en gang sånn at vi trenger ikke et representantforslag fra Arbeiderpartiet om tiltak som vi i hovedsak er i gang med allerede, for å gjennomføre politikken vår – for den er vi faktisk i gang med.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 3.

Sak nr. 4 [13:19:08]

Innstilling fra arbeids- og sosialkomiteen om to representantforslag som omhandler opptrappingsplan for arbeidslivskriminalitetsentrene samt 10 konkrete tiltak for å gjøre kampen mot arbeidslivskriminalitet enklere og mer effektiv (Innst. 232 S (2017–2018), jf. Dokument 8:148 S (2017–2018) og Dokument 8:160 S (2017–2018))

Presidenten: Etter ønske fra arbeids- og sosialkomiteen vil presidenten foreslå at taletiden blir begrenset til 5 minutter til hver partigruppe og 5 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil presidenten foreslå at det – innenfor den fordelte taletid – blir gitt anledning til fem replikker

med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og at de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en taletid på inntil 3 minutter.

– Det anses vedtatt.

Margret Hagerup (H) [13:20:05] (ordfører for saken): Arbeidslivet skal være trygt, fleksibelt og familievennlig for arbeidstakerne. Useriøse aktører og arbeidslivskriminalitet undergraver norsk næringsliv og norske arbeidsplasser, og de som driver systematisk i strid med lover og regler, ødelegger for hele arbeidslivet. Konsekvensene er alvorlige for de enkelte arbeidstakerne som berøres, for virksomhetene og bransjene og for samfunnet som helhet. Vi er enige om å ha et godt og seriøst arbeidsliv i Norge. Da må arbeidslivets spilleregler følges og arbeidslivskriminalitet forhindres og bekjempes.

Regjeringen la i januar 2015 fram en strategi mot arbeidslivskriminalitet, for å bekjempe kriminalitet og fremme seriøse og gode arbeidsforhold gjennom et bredt samarbeid mellom myndigheter og arbeidslivets parter om forebygging, kunnskapsdeling og håndheving.

Arbeidstilsynet skrev i sin årsrapport for 2017:

«Det er all grunn til å tro at det er vanskeligere å operere som kriminell i arbeidslivet i dag, enn før regjeringens strategi ble iverksatt. Oppdagelsesrisikoen har økt, felles kunnskapsbygging gjør det lettere å komme på sporet av de viktigste aktørene, og sammen har kontrolletatene en større verktøykasse å møte de kriminelle med.»

Regjeringen har trappet opp kampen mot arbeidslivskriminalitet de siste fire årene. Det er blitt opprettet syv sentre mot arbeidslivskriminalitet, noe som allerede gir gode resultater. I 2017 ble det kontrollert hele 3 400 virksomheter, og etatene anslår selv at 56 aktører ble satt ut av stand til å fortsette sin virksomhet, og at 425 aktører fikk sin kapasitet redusert som følge av dette.

Et viktig tiltak i strategien mot arbeidslivskriminalitet er etableringen av samarbeidet mellom politiet, skatteetaten, arbeids- og velferdsetaten og Arbeidstilsynet. Disse etatene utarbeider felles planer for innsatsen mot arbeidslivskriminalitet og samarbeider på alle nivåer. I februar i år signerte etatene en ny plan mot arbeidslivskriminalitet for 2017–2019. Motivasjonen for dette samarbeidet er at ressursene og sanksjonene skal utnyttes på best mulig måte. Det er også innført en ordning med egne næringslivskontakter i alle politidistrikter som skal bidra til å forebygge arbeidslivskriminalitet og kriminalitet rettet mot næringslivet og ha kontakt med bl.a. næringslivets parter.

Bedre informasjonsdeling mellom etatene er et viktig grep i strategien mot arbeidslivskriminalitet. Øko-

krim reviderte i 2017 en veileder som bidrar til å gjøre medarbeiderne i etatene mer oppmerksomme på hvilke muligheter de har for å dele taushetsbelagte opplysninger seg imellom. Det arbeides videre med forslag til endringer i særlovgivningen, og en tar sikte på å få på plass endringer i arbeids- og velferdsetatens regelverk for å legge til rette for økt deling av informasjon til etatene som deltar i a-krimssamarbeidet. Dette vil legge til rette for et mer effektivt og målrettet samarbeid mellom etatene.

Kampen mot arbeidslivskriminalitet tas på stort alvor av politiet og påtalemyndighetene. Fra regjeringen er det gitt tydelige signaler om at kampen mot arbeidslivskriminalitet skal prioriteres, og innsatsen vil også styrkes gjennom det arbeidet som gjøres i politireformen, ved bl.a. større fagmiljøer innen etterretning, etterforskning og forebygging.

Arbeidslivskriminaliteten kan være grenseoverskridende. Derfor har regjeringen tatt initiativ til styrket samarbeid mellom tilsynsmyndighetene på europeisk nivå. Arbeidstilsynet har bl.a. inngått samarbeid med tilsvarende tilsyn i en rekke land, deriblant Litauen, Estland, Romania, Bulgaria og Polen.

Det nasjonale tverretatlige analyse- og etterretnings-senteret ble etablert i 2016 og er lagt til Økokrim. Politiet, skatteetaten, tolletaten, Nav og Arbeidstilsynet deltar i samarbeidet, som skal sørge for å gjennomføre en mer målrettet, effektiv, slagkraftig og treffsikker kriminalitetsbekjempelse. Analysesenteret utarbeider nasjonale trussel- og risikovurderinger og samler etterretning, noe som er et viktig grunnlag for etatenes oppfølging. I 2017 ble det laget en ny situasjonsbeskrivelse av arbeidslivskriminalitet i Norge. Denne peker på at kriminelle aktører kontinuerlig utvikler metodene etter hvert som de oppdager nye muligheter for profitt. Rapporten peker også på at innsatsen mot arbeidslivskriminalitet er blitt mer målrettet, organisert og tverretatlig. Gevinstene av det tverretatlige samarbeidet er spesielt knyttet til samlokalisering og til den kjennskap medarbeiderne får til de ulike etatenes avdekkings- og sanksjonsmuligheter.

Det er nødvendig med mer samarbeid for å bekjempe kriminalitet og useriøse arbeidsforhold, og skal vi lykkes, er vi avhengige av å mobilisere alle gode krefter. Arbeidslivskriminalitet er derfor et stadig tema mellom partene i arbeidslivet gjennom Kontaktutvalget, og treparts bransjeprogrammer er en viktig samarbeidsplattform.

Lav ledighet, et arbeidsmarked som er trygt og seriøst og hvor flere inkluderes, er viktig for Norge. Når myndighetene samarbeider med partene i arbeidslivet, kan vi få det til. Vi skal fortsette kampen for det seriøse arbeidslivet. Det er viktig dersom vi skal nå målet om et bære-

kraftig velferdssamfunn – fordi alle fortjener å ha et anstendig arbeidsforhold, i et seriøst og trygt arbeidsliv.

Arild Grande (A) [13:25:15]: Kriminaliteten i arbeidslivet brer om seg. Den øker i omfang. Den blir grovere. Og den blir mer sammensatt. Dette rammer arbeidsfolk, som får en mer utrygg hverdag preget av mer midlertidighet, mer usikkerhet, løsere tilknytning til arbeidslivet og fare for å bli utsatt for kriminelle handlinger. Og det rammer seriøse bedrifter, som i stadig større grad blir utkonkurrert av useriøse virksomheter.

Det er snakk om en av vår tids største samfunnsutfordringer, både gjennom de direkte konsekvensene kriminaliteten medfører, og gjennom de sviktende inntektene til fellesskapet dette også medfører. Derfor er det all mulig grunn til tverrpolitisk samarbeid for å løse problemene i arbeidslivet og finne mer effektive verktøy mot arbeidslivskriminaliteten. Det burde vært øverst på dagsordenen hos en regjering å få gjort noe med disse problemene. Dessverre verken inviterer dagens regjering til mer samarbeid på tvers av partigrensene eller tar det ansvaret man har på sin vakt, for å få gjort noe med disse utfordringene.

Derfor har Arbeiderpartiet fremmet en rekke forslag etter at Høyre-Fremskrittsparti-regjeringen tiltrådte, senest i budsjettet for 2018, hvor vi lanserte flere tiltak og økte ressurser i kampen mot kriminaliteten i arbeidslivet. Derfor har vi fremmet en rekke forslag for å øke organisasjonsgraden i arbeidslivet, forslag om midlertidig forbud mot innleie, fjerning av den utvidede adgangen til midlertidige ansettelser, som dagens regjering innførte, muligheter for å styrke godkjenningsordningen for renhold, styrking av allmenngjøringsordningen, osv. Alltid blir vi nedstemt av dagens flertall. Med et mulig unntak for det vi kan få til i saken om innleie, er dagens regjering med på å forsterke de problemene vi har i arbeidslivet.

For skal vi virkelig få tatt tak i problemene knyttet til arbeidslivskriminalitet, er vi nødt til å ha et organisert arbeidsliv, med sterke parter som samarbeider. Da må man ha organiserte arbeidstakere. Man må ha sterke til-litsvalgte. Man må ha et godt partssamarbeid. Det er kanskje det mest treffsikre og effektive virkemiddelet vi kan ha for et godt arbeidsliv. Regjeringen har sittet stille og sett på at bruken av innleie brer om seg. De har innført mer midlertidighet, og de gjør det dyrere å være medlem i en fagforening – noe som gjør at problemene forplanter seg.

Vi fremmer i denne saken forslag om tiltak som både vil styrke organisasjonsgraden og gi økte ressurser til kampen mot arbeidslivskriminaliteten, som er en annen stor utfordring. Det trengs mer ressurser i linjene for

å følge opp de sakene som arbeidslivskriminalitetsentrene rapporterer om. Det trengs økte ressurser for å styrke arbeidet på hvert enkelt senter og ikke minst samarbeidet mellom sentrene. Og det trengs økte ressurser for å få flere sentre, for mange fylker i Norge i dag er ikke dekket av et a-krimisenter.

Vi har forslag som vil innebære at vi får gjort noe med de problemene som taushetsplikten medfører, og forslag som vil innebære økte hjemler for beslag, for virkelig å gå etter det som vil ramme de kriminelle aktørene hardt: de verdiene som de klarer å generere fra kriminaliteten.

Regjeringspartiene stemmer ned, også i dag, alle disse forslagene. Regjeringen lanserer heller ingen nye tiltak i budsjettet for 2018, og de svekker organisasjonsgraden i arbeidslivet. Dagens regjering svikter i det arbeidet som burde ha pågått mot arbeidslivskriminaliteten, og de forsterker problemene i arbeidslivet.

Med det tar jeg opp forslagene som Arbeiderpartiet står bak.

Presidenten: Representanten Arild Grande har tatt opp de forslagene han refererte til.

Erlend Wiborg (FrP) [13:30:36] (komiteens leder): Jeg tror – i hvert fall med bakgrunn i foregående innlegg – det er viktig å nyansere situasjonen noe.

Norsk arbeidsliv er i all hovedsak velfungerende og bra. Ni av ti ansatte har det bra på arbeidsplassen. Det er et godt forhold mellom arbeidsgiver og arbeidstaker. Det er selvfølgelig viktig å ta tak i de utfordringene man har, men igjen synes jeg ikke vi må prøve å fremstille norsk næringsliv og norske arbeidsplasser som om alt er ille.

Vi har i dag to representantforslag til behandling. De omtaler en viktig problemstilling, som jeg tror vi alle er enig i. Det er også grunnen til at kampen mot arbeidslivskriminalitet er – og har vært – et prioritert område. Arbeidslivskriminalitet er skadelig for samfunnet. Samfunnet går glipp av betydelige skatteinntekter. Arbeidslivskriminalitet er skadelig for den enkelte arbeidstaker som blir utnyttet, og som ikke får sine rettigheter oppfylt. Ikke minst er arbeidslivskriminalitet skadelig for det store flertall i næringslivet, som driver lovlig og korrekt, ved at de blir utkonkurrert, og ved at deres seriøse, trygge og gode arbeidsplasser kan bli satt i fare.

Det var noe av grunnen til at regjeringen bl.a. hadde et tett samarbeid med partene i arbeidslivet og la frem en strategi mot arbeidslivskriminalitet i januar 2015. Den har blitt revidert senere, bl.a. i februar 2017. Man har altså innført en strategi som innebærer et tett samarbeid mellom partene.

Denne regjeringen har også styrket Arbeidstilsynet, noe som medfører at det er flere kontroller enn tidligere.

Bare i fjor var det 3 400 kontroller. 54 aktører er nå ute av stand til å fortsette. 425 aktører, som var useriøse, har fått redusert sin mulighet til å handle. Vi har opprettet syv sentre mot arbeidslivskriminalitet. Jeg tror noe av nøkkelen ligger der, i at vi i det offentlige kanskje i for stor grad har hatt litt vanntette skott mellom offentlige instanser, at noe som én aktør avdekker, ikke nødvendigvis medfører at den informasjonen blir videreført til andre aktører. Slik har enkelte aktører kunnet fortsette med arbeidslivskriminalitet uten at det har blitt stoppet. Vi har også økt straffenivået. Og dette er bare noen av mange tiltak.

Representanten Arild Grande hadde en lang tirade – jeg skjønner det ikke er lenge siden 1. mai – med bl.a. den faste påstanden om at fagforeningsfradraget ikke er blitt økt, men videreført på tidligere nivå, og at det er grunnen til mange av utfordringene. Da kan jeg minne om at faktisk.no har sjekket den påstanden og kommet frem til at den ikke holder mål. Under den rød-grønne regjeringen økte fagforeningsfradraget, men organisasjonsgraden steg ikke. Uansett mener Fremskrittspartiet det er et gode for mange å være organisert, men vi skal også ha respekt for at noen ikke ønsker å være organisert – av forskjellige grunner. Og vi må ha et lovverk og et rammeverk og et system som tar vare på alle arbeidstakere, uavhengig av om de velger å være organisert eller ikke, for det foregår arbeidslivskriminalitet både på arbeidsplasser med høy organisasjonsgrad og på arbeidsplasser med lav organisasjonsgrad.

Kampen mot arbeidslivskriminalitet er prioritert. Vi har iverksatt mange tiltak, vi ønsker å forsterke de tiltakene, og vi ser også at vi begynner å få resultater av det arbeidet som er blitt gjort.

Svein Harberg hadde her overtatt presidentplassen.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [13:35:33]: Jeg vil takke Arbeiderpartiet og SV for å ha satt temaet på dagsordenen. Årsaken er sjølsagt at det har blitt mer arbeidslivskriminalitet, og det rokker ved noe av fundamentet i samfunnet, nemlig rettfærdig konkurranse og et trygt arbeidsliv. Trygghet for inntekt er en forutsetning for et godt familieliv, og jeg håper at arbeidslivspolitikken etter hvert får en enda større plass i samfunnsdebatten, for det er helt grunnleggende viktig at det er på plass.

Når vi snakker om arbeidslivskriminalitet, snakker vi om noe som er ulovlig, og jeg vil understreke det, det er ulovlig, og det er etter min vurdering definisjonen av noe som er kriminelt. Og når det er kriminelt, har det konsekvenser for arbeidsgiveren ved urettferdig konkurranse, for arbeidstakeren ved utryggheten, og for samfunnet ved at en har et inntektstap, og at en får flere konflikter i samfunnet.

Det er mange tiltak som må settes inn, det er mange tiltak som er nødvendige for å få en sunn kultur, men det viktigste etter min vurdering er lovverket, det å ha et klart lovverk som regulerer dette. For oss i arbeids- og sosialkomiteen er det arbeidsmiljøloven som er mest sentral, og det å klargjøre lovverket, klargjøre reaksjonene som inntreffer når en bryter lovverket, er svært viktig.

Det har bestandig vært arbeidslivskriminalitet, men nå har det som sagt blitt verre, og etter min vurdering har det blitt verre etter år 2000, da vi fikk endringen i arbeidsmiljøloven som følge av Blaaid-utvalget, som var en tilpasning til EØS-avtalen. Det har videre blitt mer krevende etter utvidelsen av EU i 2004. Dermed ble det vanskeligere å sikre norske lønns- og arbeidsvilkår for dem som arbeidet i Norge. Det har også blitt en forverring ved at vi har fått et enda større omfang av fri bevegelse av arbeidsfolk. Det er dermed vanskelig å stoppe den sosiale dumping, stoppe arbeidslivskriminaliteten på grensen. Det må derfor en endring til på dette avgjørende punktet, slik at de som tar arbeid i Norge, er sikret fast jobb og bolig før arbeidsstart, for dermed å ha bedre oversikt over det som er sentralt i arbeidslivet.

Jeg vil utfordre statsråden på noen punkter. Det første gjelder identitetskort som viser sanntidsinformasjon for de personene det gjelder – hvem de er, hvor de arbeider, hvem de arbeider for, og hvilken arbeidshistorikk de har. Det trengs identitetskort med sanntidsinformasjon, som må framvises, slik at kontrollmyndighetene til enhver tid har oversikt over hva som er fakta når det gjelder arbeidsforholdet. Videre trengs det en informasjonsutveksling mellom de statlige etatene. De viktigste etatene er Arbeidstilsynet, Nav, skatteetaten, politiet og de kommunale etatene, bl.a. kemner/skatteoppkreverkontor og plan- og bygningsetaten. Her er det krevende utfordringer knyttet til taushetsplikt, men det må løses, slik at disse organene kan samarbeide. Videre må det strengere reaksjoner til, med gebyrer og straffer, slik at de som er på denne galeien, vet at her er det en reaksjonsmåte som virkelig svir, noe det ikke er i tilstrekkelig grad i dag. Det fjerde og siste punktet er uanmeldte tilsyn, slik at det er en risiko for å bli tatt. Vi kan ikke bare ha anmeldte tilsyn. Virkelighetens verden er annerledes.

Til slutt vil jeg også understreke behovet for flere fagorganiserte, både på arbeidsgiversiden og på arbeidstakersiden. Den norske modellen forutsetter en stor grad av organisering, og det vet vi – ut fra historiske erfaringer – også gir den beste produktivitetsutviklingen, fordi en har tillit til arbeidslivet.

Senterpartiet stemmer for, slik det går fram av innstillinga. Når vi stemmer mot forslag nr. 11 og forslag nr. 12, som går ut på å innføre dette innenfor samtlige politidistrikter, og et samarbeid med universiteter og høy-

skoler, betyr ikke det at vi er motstandere av det. Det kan være hensiktsmessig, kanskje, men vi vil prioritere andre tiltak først. Derfor stemmer vi slik vi gjør.

Jeg tar opp forslag nr. 13.

Presidenten: Representanten Per Olaf Lundteigen tatt opp det forslaget han refererte til.

Eirik Faret Sakariassen (SV) [13:40:50]: Arbeidslivskriminalitet er et stort problem som vi må ta ytterst alvorlig. I år har vi sett at omfanget av arbeidslivskriminalitet kanskje er mer utbredt enn vi tidligere trodde.

I januar avdekket EL og IT Forbundet at 90 pst. av elektrikerne på Veidekkes byggeplass på Storo var ulovlig innleid. De ansatte hadde ingen tariffavtale. Dagen etter signerte arbeidsgiveren en «serviettavtale» og kalte dette for en tariff. Samtidig står Arbeidstilsynet på utsiden av gjerdet og har ingen hjemmel til å gripe inn. De pekte da på at hver enkelt arbeidstaker som er innleid ulovlig gjennom et bemanningsbyrå, må reise sak i sitt eget navn. Tidligere har SV tatt til orde for kollektiv søksmålsrett som en nødvendighet for å ivareta arbeidstakernes rettssikkerhet og rettigheter.

I februar fortalte Byggebransjens uropatrolje i Trondheim at arbeidsgivere risikofritt kunne tjene millioner på ikke å gi de ansatte deres lovpålagte tjenestepensjon. Siden 2006 har alle arbeidsgivere vært lovpålagt å ha obligatorisk tjenestepensjon for sine ansatte. Likevel er det ingen myndigheter som i dag fører tilsyn med at arbeidene faktisk får pensjonen de har krav på. Uropatroljen avslørte nylig en tømmerbedrift med 14 ansatte som har unngått OTP siden 2012. I seks år har denne arbeidsgiveren fått holde på uten tilsyn, uten kontroll – og de ansatte uten sikkerhet. Derfor har SV fremmet forslag.

I mars gikk byggebransjen til samlet politisk streik foran Stortinget for å få på plass et forbud mot bemanningsbransjen, fordi man så at byråene undergravde faste stillinger, men også fordi enkelte bidro til arbeidslivskriminalitet i form av svart arbeid, hvitvasking og ulovlige arbeidskontrakter. Derfor fremmet SV, i tillegg til forslag om forbud mot bemanningsbransjen, ti konkrete punkter til forbedring av regelverket og styrking av akrimssentrene.

I april skrev Dagbladet om hvordan norsk personvern og hemmelighold av konkurser bidrar til at enkelte kan utnytte systemet og slå seg konkurs gang på gang for å unngå forpliktelser. Knut Ro, leder av Konkursrådet, sa da at Norge hadde «gått for langt i loven for å verne konkursryttere». Når lovene fungerer slik at de verner de kriminelle, sier det seg selv at det er vanskelig å få ryddet opp i et useriøst arbeidsliv. Spekulasjon i konkurser er i like stor grad arbeidslivskriminalitet som det å tilbakeholde pensjonsinnskudd.

Da de streikende slakteriarbeiderne gjennom lovlig konflikt fikk innfridd kravet om tariffavtale på arbeidsplassen, var det ingen som så for seg at bedriften bare noen måneder senere skulle slå seg konkurs for å slippe å betale overtidstillegg og rettferdig lønn. Bare noen dager etter nedleggelsen er det et nytt selskap som har overtatt driften, men hvor kun de som ikke er fagorganisert, får beholde jobben.

Nå, i mai, har vi valget om vi skal fortsette å la kriminelle aktører i arbeidslivet herje fritt, eller om vi skal ta ansvar. Regelverket vårt har ikke endret seg i tråd med endringene i arbeidslivet. Vi har opprettet a-krimsentre, men fremdeles hindrer taushetsplikten at kolleger kan snakke sammen om sakene de etterforsker. Dette er det kun de kriminelle som tjener på. Vi må ta de kriminelle aktørene for hva de er, og ta nødvendige grep.

Ofte når man snakker om brudd på arbeidsmiljøloven, er det lett å se for seg små arbeidsplasser og uerfarne arbeidsgivere som ikke vet hvilke plikter de har som arbeidsgivere, eller hvilke rettigheter de ansatte har. Men avsløringene som har kommet gjennom fagforeningene og media, viser oss et annet bilde. Det er ikke bare useriøse aktører, men godt organiserte, kriminelle, blodig seriøse aktører og aktører som drapstruer tillitsvalgte, som gjør at uropatrukker må gå med voldsalarm og tenke på sin families trygghet.

Arbeidslivskriminalitetssentrene er både vårt førstelinjeforsvar og vårt viktigste våpen for å bekjempe denne typen kriminelle. Derfor er det viktig at vi som politikere gir dem de ressursene og verktøyene de trenger. Når a-krimsentrene mangler lovhemler eller sanksjonsmuligheter, er det kun de kriminelle som vinner, og når de kriminelle vinner, er det lovlydige arbeidsgivere, ansatte og samfunnet som helhet som taper.

Nå trenger vi sterkere lut, utvidet myndighet og flere kontroller. Politiet må kunne gripe inn på andre instansers myndighetsområde for å stanse lovbrudd, skatteetaten må kunne ta direkte beslag i utbytte fra straffbare handlinger, og a-krimsentrene må få mer omfattende hjemler, slik at de kan stenge eller stanse ulovlig drift av virksomheter.

Terje Breivik (V) [13:46:18]: Kampen mot svart arbeid og arbeidslivskriminalitet må alltid ha høy prioritet, og me må alltid vera opne for forbetringar og forsterkingar for å lukkast. Slik sett ynskjer Venstre initiativet frå forslagsstillarane i denne saka velkome, sjølv om eg nok må vedgå at eg stussa litt etter breisida representanten Grande på vegner av Arbeidarpartiet valde å bruka taletida si på. Eg og Venstre trur me tverrpolsk står oss på å vera opne om at det er krevjande å demma opp for kyniske kjeltringar som aktivt leitar etter smothøl og opningar for eigen profit.

Arbeidarpartiet og SV kjem rett nok med ei rekkje forslag i saka for å gjera kampen mot arbeidslivskriminalitet «enklere og mer effektiv», men det er dessverre ikkje enkelt. At me framleis har arbeidslivskriminalitet i Noreg, er ikkje eit resultat av at me ikkje ser dei enkle løysingane, men fordi problemet i seg sjølv er samansett. Til dømes veit me at det kan vera vanskeleg å finna balansen mellom å forhindre éin type kriminalitet utan at det går for sterkt ut over dei seriøse verksemdene me er avhengige av og ynskjer, nettopp for å sikra trygge og gode norske arbeidsplassar.

Regjeringa har lenge hatt arbeidslivskriminalitet høgt på agendaen, noko statsråden etter mitt syn svarar veldig godt på i brevet sitt til komiteen. Med Jeløya-plattformen fortset ein den innsatsen med auka styrke. Regjeringa vil «legge til rette for et organisert arbeidsliv og et velfungerende trepartssamarbeid» – heldigvis.

Me er sjanselause i kampen mot det svarte arbeidet om me ikkje kan jobba og finna løysingar saman med partane i arbeidslivet og gjennom internasjonale fora, noko m.a. saksordføraren, representanten Hagerup, gjorde veldig godt greie for. Framover skal den blå-grøne regjeringa styrkja det internasjonale samarbeidet. Me løyser ikkje eit problem åleine her heime når det er så internasjonalt forgreina som det arbeidslivskriminalitet er. Me kan visa veg og vera pådrivarar – og det gjer me, og det er me.

Tore Storehaug (KrF) [13:49:00]: Kampen mot arbeidslivskriminalitet er ei prioritert sak for Kristeleg Folkeparti. Vi har i fleire av budsjettforlika på Stortinget dei siste åra vist at vi har fått gjennomslag for å etablere fleire a-krimsentre, der politi, Nav, Arbeidstilsynet og skattemyndighetene samarbeider tett. Dette gjev gode resultat. Etatane seier sjølve at 56 aktørar blei sette ute av stand til å fortsetje verksemda si, og at 425 aktørar fekk redusert kapasitet som følgje av det arbeidet som her blir gjort.

Arbeidstilsynet har dei siste åra både blitt styrkt med fleire ressursar og gjeve moglegheita til boteleggje bedrifter som ikkje sørgjer for at arbeidstakarane har HMS-kort, auke talet på umelde kontrollar og fått fleire samordna tilsyn mellom Arbeidstilsynet, politiet, skatteetaten, Nav og andre relevante myndigheter. Det er oppretta fleire servicesenter for å sikre at utanlandske arbeidstakarar får god informasjon om rettane og pliktene sine.

Dette arbeidet bør styrkjast, og det må gjerast meir systematisk. Etatane har i fellesskap utarbeidd ein styringsmodell for arbeidslivskriminalitetssentera, som ligg til grunn for ressursinnsatsen til dei respektive etatane. Det blir arbeidd med å utvikle felles mål og styringsparametrar som skal inngå i mål- og resultatstyring.

ga til den enkelte etaten. Arbeidstilsynet, arbeids- og velferdsetaten, politiet og skatteetaten har utarbeidd ein handlingsplan for innsatsen mot arbeidslivskriminalitet. Ei rekkje andre offentlege myndigheiter deltek i tillegg i det operative samarbeidet, bl.a. tolletaten og dei kommunale skatteoppkrevjarane. Statens vegvesen har oppretta ei eiga eining mot arbeidslivskriminalitet.

Kristeleg Folkeparti ser styrkt informasjonsdeling mellom etatane som eit sentralt tiltak i strategien mot arbeidslivskriminalitet og er glad for det arbeidet som blir følgt gjennom fleire prosessar. Økokrim reviderte i 2017 ein rettleiar som er utarbeidd i samarbeid med etatane. Rettleiaren bidrar til å gjere medarbeidarane i etatane meir merksame på kva moglegheiter dei har for å dele teiepliktige opplysningar seg imellom. Det blir arbeidd med forslag til endringar i særlovgjevinga for etatar som har slike føresegnar. Så bør ein òg klare å følgje opp regelverket til arbeids- og velferdsetaten, slik at det blir lagt betre til rette for deling av informasjon frå etaten og til dei andre etatane som deltek i a-krimssamarbeidet. Endringa vil gjere det lettare for kontrolletatane å jobbe i lag om å ta dei som skadar det seriøse arbeidslivet. Finansdepartementet har no på høyring eit forslag til lovheimlar som bl.a. skal gjere det lettare for skatteetaten og tolletaten å dele informasjon med dei andre etatane. I tillegg er det sett i gang eit arbeid mellom dei aktuelle departementa for å kartlegge eventuelle behov for ytterlegare tiltak for å sikre nødvendige moglegheiter for informasjonsdeling.

På bakgrunn av alt arbeidet som no går føre seg, og det arbeidet som det er venta skal kome tilbake til Stortinget, der prosessar no er i gang for å styrkje dette arbeidet, vil vi i Kristeleg Folkeparti vente på det arbeidet som regjeringa no gjer på desse områda. Vi kjem difor ikkje til å støtte nokon av forslaga i representantforslaga.

Statsråd Anniken Hauglie [13:52:42]: Arbeidslivskriminalitet er en betydelig utfordring i deler av arbeidslivet. Regjeringen prioriterer derfor innsatsen mot arbeidslivskriminalitet høyt. Målet er å gjøre det så vanskelig som mulig for de kriminelle aktørene å benytte arbeidslivet som arena for sine ulovlige aktiviteter. For å oppnå dette er det nødvendig med en bred tilnærming:

- Arbeidstakere, arbeidsgivere og myndigheter må stå sammen og benytte den tyngden og den kraften som trepartssamarbeidet gir.
- Politiet og kontrolletatene må bekjempe arbeidslivskriminaliteten så effektivt og kraftfullt som mulig.
- Innkjøpere og forbrukere må bidra til å stenge de kriminelle ute fra markedene.

- Vi må kunne forfølge de kriminelle aktørene over landegrensene gjennom samarbeid med andre land.

De fleste av forslagene som behandles i dag, gjelder hvordan vi kan få til en effektiv kontroll og oppfølging. Etableringen av et operativt etatssamarbeid er et sentralt tiltak i regjeringens strategi mot arbeidslivskriminalitet. Denne innsatsen omfatter en lang rekke myndigheter og samordnes av politiet, Arbeidstilsynet, Nav og skatteetaten. Det legges ned en stor innsats i de syv arbeidslivskriminalitetssentrene som er etablert. I tillegg har etatene et operativt samarbeid mot arbeidslivskriminalitet flere andre steder i landet. Det er også viktig å huske på den betydelige ressursbruken i oppfølgingen av sakene «i linjen» i hver enkelt etat.

Jeg legger til grunn at det er etatene selv som sitter med best kunnskap om hvordan de kriminelle aktørene i arbeidslivet opererer. Dermed er det også de selv som er best i stand til å vurdere hvordan innsatsen skal innrettes for å oppnå resultater.

Det operative samarbeidet gir etatene mulighet til å benytte sine samlede sanksjonsmuligheter, slik at de kan sette de kriminelle aktørene ut av spill eller i hvert fall redusere kapasiteten deres vesentlig. Nasjonalt tverretattlig analyse- og etterretningssenter har utarbeidet en oversikt over etatenes samlede sanksjonsmuligheter. Med utgangspunkt i denne rapporten skal Riksadvokaten i samarbeid med Økokrim og etatene se nærmere på bruken av og potensialet i disse sanksjonene, herunder grensegangen mellom bruk av administrative sanksjoner og påtale/straff. Det er viktig at politiets og påtalemyndighetens ressurser kan rettes inn mot de alvorlige sakene, og at man kan bruke administrative reaksjoner ved andre lovbrudd.

Jeg mener det ikke er hensiktsmessig å vurdere enkeltforslag, løsevet fra den helhetlige og faglig funderte gjennomgangen av sanksjoner som nå er satt i gang.

Styrket informasjonsdeling mellom etatene er et sentralt tiltak i strategien mot arbeidslivskriminalitet. Dette dreier seg bl.a. om mulighetene for å dele sensitive opplysninger som er beskyttet av regler om taushetsplikt. Derfor krever temaet at det gjøres grundige vurderinger.

Regjeringen følger nå opp gjennom flere prosesser. Jeg tar sikte på å få på plass endringer i arbeids- og velferdsetatens regelverk slik at Nav kan dele opplysninger med de andre etatene som deltar i samarbeidet mot arbeidslivskriminalitet. Finansdepartementet har nylig sendt på høring et forslag til lovhejmler som bl.a. gir skatteetaten og tolletaten større adgang til å dele informasjon med de andre etatene. I tillegg til dette er det satt i gang et arbeid mellom berørte departementer for å kartlegge om det er behov for ytterligere tiltak. Den svenske loven, som det vises til, kan være en mulig mo-

dell for å gi mer generelle muligheter for deling av informasjon mellom etatene, men det er nødvendig å vurdere andre muligheter også. Det er viktig at de løsningene som velges, blir så effektive som mulig, samtidig som hensynet til personvern ivaretas. Dette arbeidet vil ha høy prioritet framover.

Utviklingen i kriminalitetsbildet innen arbeidslivet gjør avdekking og oppklaring utfordrende. Virksomheter forsøker i større grad enn tidligere å skjule kriminelle aktiviteter bak en lovlydig fasade, og kriminelle aktører flytter aktivitetene til nye virksomheter når myndighetene blir for nærgående. Derfor er den brede tilnærmingen som ligger til grunn for regjeringens strategi mot arbeidslivskriminalitet, av avgjørende betydning. Jeg er glad for at denne innsatsen også har bred støtte i Stortinget.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Arild Grande (A) [13:57:42]: På spørsmål fra under tegnede svarer statsråden at fylkene Finnmark, Troms, Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane, Østfold, Hedmark og Oppland i dag ikke er dekt av a-krimsentre. Samtidig har både statsråden og representanter fra høyrepartiene signalisert ganske tydelig at man verken vil gi økte ressurser til at flere sentre blir opprettet, eller til at hele landet skal dekkes opp. Hva er den faglige begrunnelsen for at de nevnte fylkene ikke skal være dekt av a-krimsentre?

Statsråd Anniken Hauglie [13:58:28]: Det er jo ikke slik at det ikke gjøres et arbeid mot arbeidslivskriminalitet i de nevnte fylkene selv om det ikke er a-krimsentre der. I tillegg til de syv a-krimsentrene som er etablert landet rundt, er det etablert operativt samarbeid mellom etatene flere andre steder, selv om det ikke er samlokalisert i egne sentre. Jeg skal ikke si at det er uaktuelt med flere sentre framover, men det som etatene melder tilbake, er at sentrene er viktige, og at det operative samarbeidet er viktig. Det som også er viktig med sentrene, er at de har utviklet mye bedre samarbeidsmåter og samarbeidsmodeller, som også kan brukes andre steder, hvor sentre ikke er etablert. Det som etatene melder tilbake, er at sentrene er viktige, at samarbeid er viktig, men at det også er viktig at man har nødvendige ressurser «i linjen». Ressursene kan være økonomi, men det er hjemler, kompetanse og annet som også er viktig.

Arild Grande (A) [13:59:31]: En av de tingene vi ser kriminelle aktører gjør, er at de hele tiden er på utkikk etter de bransjene og stedene hvor det er enklest å slippe unna med sin kriminelle aktivitet. Derfor er det viktig med et helhetlig arbeid og ikke minst at hele landet er dekket. Et av de fylkene som ikke er dekket av et a-

krimsentre i dag, er Østfold, et av de fylkene som kanskje har størst gjennomgangstrafikk, og som ligger tettest innpå noen av de utfordringene vi ser knyttet til internasjonal kriminalitet. Her har altså regjeringen ingen strategier. Er ikke regjeringen bekymret for at nettopp de stedene som ikke er dekket av et a-krimsentre, blir de stedene som de kriminelle aktørene virkelig vender seg i retning av?

Statsråd Anniken Hauglie [14:00:18]: Jeg håper ikke representanten Grande tror at strategien mot arbeidslivskriminalitet bare gjelder for de fylkene som er omfattet av a-krimsentre. Det er det ikke. Strategiene, tiltakene, virkemidlene, hjemlene og kompetansen gjelder for hele landet og for alle bransjene hvor man ser arbeidslivskriminalitet. Når man ser hvor tilsynene gjøres, og hvem som settes ut av spill, er det aktører over hele landet, uavhengig av om det er et a-krimsentre i området eller ikke. A-krimsentrene er en viktig spydspiss i arbeidet. Noe av det viktigste er kanskje den metodeutviklingen man utarbeider der, som også kommer etatene og arbeidet generelt til gode. Vi ser nå at den innsatsen vi gjør mot arbeidslivskriminalitet, gir gode resultater. Vi ser at etatene selv sier at uten denne strategien ville det vært vanskeligere. Vi oppnår bedre resultater nå enn før. Flere settes ut av spill, og flere får begrenset sin aktivitet betydelig som følge av den innsatsen.

Arild Grande (A) [14:01:22]: A-krimsentrene er en viktig spydspiss i det arbeidet, og det er nettopp derfor vi fremmer forslag om at hele landet skal være dekket av et a-krimsentre – ikke at alle nødvendigvis skal ha et, men at hele landet skal være dekket av et sentre. Det stemmer regjeringspartiene i dag ned.

Så ønsker vi også å styrke arbeidet på hvert a-krimsentre og samarbeidet mellom a-krimsentrene ved å gjøre noe med taushetsbestemmelsene, ved å gjøre noe med hjemlene til å gjøre beslag, iverksette tiltak.

Hvorfor denne uviljen fra regjeringspartiene mot å bidra til noe som ikke koster de helt store ressursene, og som alle som jobber på dette feltet, mener ville kunne styrket dette arbeidet betraktelig? Hvorfor kan ikke regjeringspartiene strekke seg til å stemme for det, når vi vet at det vil virke?

Statsråd Anniken Hauglie [14:02:13]: Det er nesten så jeg begynner å tro at representanten Grande ikke har lest mine to svarbrev om de forslagene. Der viser jeg til at flere departementer har hatt ute på høring flere forslag om å styrke etatssamarbeidet, bl.a. ved informasjonsdeling. Flere av forslagene er nå til oppfølging i departementet, og vi vil komme til Stortinget med nødvendige lovendringer.

Når vi her snakker om informasjonsdeling, informasjonsflyt mellom etatene, er det også viktig tross alt at vi passer på at personsensitiv informasjon ikke flyter veggimellom uten kontroll. Det er viktig at vi passer på det. Vi skal sørge for at det blir bedre informasjonsdeling mellom etatene, men vi kan ikke kaste alt personvern på båten. Vi er nødt til å gjøre noen gode vurderinger. Men vi har flere departementer, og det er flere forslag ute på høring. Vi følger det opp, og vi trenger ikke – med respekt å melde – at forslaget vedtas her i dag for at det arbeidet som er igangsatt, skal gjennomføres.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [14:03:23]: Å forbedre arbeidsmulighetene for statlig ansatte er viktig, men det å få et enklere system som kan bekjempe kriminaliteten, vil jeg vurdere som det viktigste. Det jeg mener med det, er sanntidsinformasjon – å kontrollere situasjonen på arbeidsplassene blant dem som arbeider der, altså å få en egenkontroll med de menneskene som jobber der, og kombinere det med uanmeldte tilsyn. Da har en et godt grunnlag.

Mitt spørsmål går til det jeg sa i mitt innlegg om identitetskort, altså at en raskest mulig må få utviklet et identitetskort som har sanntidsinformasjon om hvem man er, hvor man arbeider, hvem man arbeider for, og arbeidshistorikken – slik at de som kontrollerer, og de som arbeider der, kan få en full oversikt til enhver tid over hvem som er ansatt på arbeidsplassen. Hva sier statsråden til det?

Statsråd Anniken Hauglie [14:04:22]: HMS-kort på arbeidsplassen har denne regjeringen innført, og vi har også utvidet kortene slik at man får informasjon i sanntid, både når det gjelder typen informasjon som er på kortet, og hvem som får tilgang til kortet. Så jeg er litt usikker på hva representanten Lundteigen viser til, for i dag finnes det et HMS-kort med informasjon, og det er også i sanntid. Det er ikke alle som får tilgang til det, det er riktig, men i 2016 utvidet vi betraktelig muligheten for hvem som kan få informasjonen, hva slags type informasjon som er der, og at informasjonen er i sanntid.

Eirik Faret Sakariassen (SV) [14:05:14]: Tall jeg har sett fra 2015, viste at bare det året greide de kriminelle aktørene å skjule 28 mrd. kr, som er skatteinntekter som går tapt, og som kunne ha gått til veldig mange andre gode formål. Jeg viste i mitt innlegg til den markeringen som var her ute, som jeg regner med statsråden har friskt i minnet, fra fagbevegelsen og særlig tillitsvalgte innen byggebransjen. De er veldig bekymret for bemanningsbyråer og bemanningsbransjen, og for hva det gjør med svart arbeid, med hvitvasking og med ulovlige arbeidskontrakter. Det har vært mange debatter i denne salen om bemanningsbransjen, men spørs-

målet mitt til statsråden er: Hvordan vil statsråden tilstrekkelig følge opp bemanningsbransjen for å redusere arbeidslivskriminaliteten innenfor denne sektoren?

Statsråd Anniken Hauglie [14:06:12]: Regjeringen har jo allerede lagt fram en proposisjon for Stortinget for å begrense muligheten til innleie i arbeidslivet. Det er flere forslag vi fremmer der. Det ene er – og det er i tråd med den høringsuttalelsen vi sendte ut i fjor sommer – å definere fast ansettelse i loven, for å gjøre det vanskelig med disse såkalte nulltimerskontraktene. Vi foreslo også å heve avtaleadgangen i bygg- og anleggsbransjen, som representanten særlig viser til, nettopp for å begrense omfanget av innleie i den delen av næringslivet, hvor vi ser at omfanget har vært særlig høyt. Dette forslaget er etter min vurdering et forslag som på en god måte balanserer de ulike hensynene mellom arbeidsgiver- og arbeidstakersiden, og som i stor grad begrenser mye av det som jeg oppfatter også har vært Stortingets bekymring, nemlig innleie i bygg og anlegg.

Presidenten: Replikskordskiftet er omme.

De talere som heretter får ordet, har en taletid på inntil 3 minutter.

Arve Sigmundstad (A) [14:07:28]: Vi har foreslått at regjeringen skal sikre at politiet, Arbeidstilsynet, skatteetaten og Nav gjennomfører flere uanmeldte tilsyn i bransjer som er spesielt utsatt for arbeidslivskriminalitet. Dette forslaget vil ikke regjeringspartiene støtte. Når vi foreslår at regjeringen skal komme tilbake til Stortinget med forslag om at etater som skatteetaten, kemnerkontor, Arbeidstilsynet, Nav, plan- og bygningsetaten og eventuelle andre etater får mer omfattende hjemler, slik at de kan stenge eller stanse ulovlig drift av virksomheter, handler det om at vi er oppriktig bekymret for det arbeidslivet som er i ferd med å utvikle seg i samfunnet vårt.

I interne dokumenter avisen Klassekampen har fått tilgang til, heter det at «Oslo-politiet ikke får lov til å anmelde økonomisk kriminalitet som avdekkes på inspeksjoner i et tverretattlig samarbeid mellom politiet, Nav, skatteetaten, tollvesenet og Arbeidstilsynet». De tillitsvalgte i tolletaten forteller at tverretattlige aksjoner og prosjekter nedprioriteres grunnet ressursmangel, og de tillitsvalgte i politiet forteller lignende historier.

Vi er bekymret for at det seriøse og organiserte arbeidslivet kommer til kort i møtet med svart arbeid, sosial dumping og arbeidslivskriminalitet. Kort sagt: I Norge har det useriøse arbeidslivet fått holde på i fred så altfor lenge. Det forteller sentrale tillitsvalgte i fagbevegelsen oss.

Dette gir grunn til bekymring. Samfunnskontrakten vår og den norske modellen handler jo nettopp om et

organisert og velfungerende arbeidsliv hvor vi yter til fellesskapet etter evne. Det skal ikke lønne seg å bryte loven. Likevel ser vi et arbeids- og næringsliv hvor de useriøse aktørene får drive i fred, og hvor de aktørene som skal møte dette på vegne av fellesskapet, melder om manglende ressurser. Dette går også ut over dem som driver seriøst og innenfor lovens rammeverk. Og når det fremmes forslag i Stortinget om tiltak som kan styrke arbeidet, vil ikke regjeringspartiene stille seg bak det. Dette gjør meg oppriktig bekymret for det arbeidslivet vi er i ferd med å overlate til våre barn.

Arild Grande (A) [14:09:56]: Det er riktig som Terje Breivik sier, at dette arbeidet er så krevende, grenseoverskridende og utfordrende at det er vanskelige tema vi snakker om. Nettopp derfor burde det å få ryddet opp i arbeidslivet ha vært øverst på dagsordenen hos arbeidsministeren, og nettopp derfor burde arbeidsministeren og regjeringspartiene ha tatt initiativ for å samle Stortinget om noen tiltak. Derfor er det også så skuffende at regjeringspartiene så til de grader viser passivitet når det gjelder dette, både i budsjettet, som de selv innrømmer at de ikke fremmer et eneste nytt tiltak mot arbeidslivskriminalitet i, og her og nå, hvor de konsekvent stemmer ned alle våre forslag i denne saken. Det er forstemmende, og jeg er skuffet over at Kristelig Folkeparti er med og sikrer flertall for regjeringens syn på dette.

Det er heller ikke slik at man her bare kan vise til ett konkret tiltak, og så løser alt seg. Men vi nevner noe som alle aktørene som jobber på feltet, er opptatt av når vi snakker med dem, og som de peker på virkelig ville gjort vei i vellinga med tanke på det arbeidet som i dag pågår, nemlig at vi må få gjort noe med taushetspliktregeverket, som i dag forhindrer et godt samarbeid. Her viser statsråden til noe småplukk som man holder på med på ulike etaters områder, men det store grepet, nemlig å kunne innføre den svenske loven, som rett og slett opphever taushetsplikten mellom aktørene, er noe som disse aktørene selv ber om, og som vi vet vil kunne virke effektivt. Da slipper man å holde på med detaljer her og der.

Det andre er å innføre effektive hjemler for både sanksjoner og beslag, slik at man kan ilegge gebyr på stedet og ta beslag i verdier, og på den måten få et mye mer effektivt grep mot arbeidslivskriminaliteten.

Når regjeringen selv skryter av innsatsen som a-krimsentrene gjør, skjønner ikke jeg hvorfor man har en slik motvilje mot å sikre at hele landet skal bli dekket. Det skyldes ikke noe annet enn at regjeringen heller prioriterer skattekutt enn dette arbeidet. Det er en tydelig politisk prioritering, og det er det greit å være ærlig på. Vi kunne faktisk fått til noe i Stortinget i dag som ikke nødvendigvis hadde trengt de store ressursene, men

som kunne vært særdeles effektive verktøy mot arbeidslivskriminalitet. Det får vi dessverre ikke til. Det synes jeg er trist, men Arbeiderpartiet kommer til å kjempe videre, sammen med opposisjonspartiene, for å styrke arbeidet mot arbeidslivskriminalitet.

Til slutt vil jeg signalisere at Arbeiderpartiet vil støtte forslag nr. 13, fra Senterpartiet og SV.

Heidi Nordby Lunde (H) [14:12:59]: Det slår meg, både i denne debatten og i den forrige, at det egentlig er bred enighet om ganske mye av det man forsøker og ønsker å oppnå, men allikevel velger man å male med en ganske bred svartmalingspensel når man skal beskrive både forholdene vi er ute etter å gjøre noe med, og hvordan vi er ute etter å gjøre det. Det er ikke å svikte noen når det har blitt opprettet sju a-krimsentre siden 2013, da regjeringen Solberg tok over. Det er ikke å svikte at over 3 400 virksomheter ble kontrollert i 2017. Det er ikke et svik når etatene selv anslår at 56 aktører ble satt ut av stand til å fortsette sin virksomhet, og at 425 aktører fikk sin kapasitet redusert. Når man bruker ordet «svik» om dette, lurer jeg på hvor den norske debatten er på vei hen.

Det er et reelt ønske om å utvide og styrke de arbeidslivskriminalitetssentrene som har blitt opprettet, og jeg skjønner at man ønsker flere når man ser de gode resultatene de sju som har blitt opprettet under denne regjeringen, har hatt. Men det vi hører fra de samme aktørene, er at disse sentrene ikke nødvendigvis bare ønsker seg mer ressurser, men at de også trenger tid til å sette seg ned og få oversikt over hvordan de samarbeider, og utvikle den metodikken som skal brukes over hele landet. Som statsråden sier: At en region ikke har et arbeidslivskriminalitetssenter og er samlokalisert, betyr ikke at man ikke jobber mot arbeidslivskriminalitet i de områdene.

En av de tingene vi fikk høre var en av de viktigste «detaljene», som Arbeiderpartiet viste til, var en ny styringsmodell som trådte i kraft fra 1. januar. Dette ble tatt opp av a-krimsentret i Rogaland da komiteen var på besøk der i forrige uke, og representanten Arild Grande var ikke til stede der. Det er bare ett eksempel på noe av det «småplukket» som denne regjeringen har innført.

Så er det presisjonsnivået: Representanten Arild Grande mente at denne regjeringen har innført mer midlertidighet. Nei, denne regjeringen har sørget for å senke terskelen inn i arbeidslivet, slik at man har mulighet til å ta en midlertidig jobb, som forhåpentligvis skal gå over til å bli en fast jobb, noe som gir en positiv spiral inn i arbeidslivet. Vi ser at dette ikke har ført til økt bruk av midlertidighet.

Representanten Arild Grande sier at denne regjeringen har gjort det dyrere å være medlem i en fagforening.

Nei, regjeringen har ikke gjort slik at fagforeningene har økt sin medlemskontingent, men fagforeningsfradraget, som alle fagforeninger er kjent med, har stått fast under denne regjeringen. Da LO-Aktuelt skrev om 25 forslag for å øke organisasjonsgraden, var det ingen av de 25 forslagene som tok opp f.eks. å øke fagforeningskontingenten, men ett av forslagene, som jeg tilrår fagforeningene å gjennomføre, er å spørre sine kollegaer om de ønsker å bli medlem. Hvis man ikke engang gidder å spørre om det, er det lite regjeringen kan bidra med for å øke organisasjonsgraden, som vi alle ønsker å øke, men som man da må gjøre en liten ekstra innsats for å få til.

Arve Sigmundstad (A) [14:16:20]: Jeg avsluttet mitt innlegg i sted med å si at jeg er bekymret for det arbeidslivet vi er i ferd med å overlate til våre barn. For meg handler mye av dette om det. For all del, det gjøres mye godt arbeid, både i Arbeidstilsynet, Nav, skatteetaten, politiet og tollvesenet, men det er ikke det debatten handler om. Debatten her handler om at det burde vært gjort mer. Jeg mener oppriktig talt at regjeringen burde hatt en mye mer offensiv satsing. Igjen: Dette handler om hvilket arbeidsliv og hvilket samfunn vi ønsker å overlate til våre barn.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 4.

Sak nr. 5 [14:17:05]

Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Anette Trettebergstuen og Geir Jørgen Bekkevold om en mer ansvarlig spillpolitikk (Innst. 242 S (2017–2018), jf. Dokument 8:110 S (2017–2018))

Presidenten: Etter ønske fra familie- og kulturkomiteen vil presidenten foreslå at taletiden blir begrenset til 5 minutter til hver partigruppe og 5 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil presidenten foreslå at det – innenfor den fordelte taletid – blir gitt anledning til fem replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og at de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en taletid på inntil 3 minutter.

– Det anses vedtatt.

Tage Pettersen (H) [14:18:02] (ordfører for saken): La meg innledningsvis få takke komiteen for samarbeidet. Jeg vil også benytte anledningen til å takke alle dem som har bidratt med innspill til komiteen.

Komiteen er enig med forslagsstillerne i at det i Norge er lang tradisjon for en ansvarlig pengespillpolitikk. Enerettsmodellen står sterkt i Norge, og en samlet komi-

té er opptatt av at det er viktig å føre en politikk som legger til grunn det sosiale ansvaret og hensynet til spilleavhengige, samtidig som man vektlegger behovet for endringer som følge av teknologisk utvikling.

I kulturministerens svarbrev til komiteen gjør hun rede for flere prosesser departementet har iverksatt. Kulturdepartementet har startet arbeidet med et felles lovforslag for hele pengespillområdet, bl.a. ved å be Lotteritilsynet om å utrede DNS-varsling. De vurderer et lovforslag som vil gjøre betalingsformidlingsforbudet mer effektivt, de vil evaluere Norsk Tippings og Norsk Rikstotos organisering og praksis og se på sanksjonsmidler for å kunne reagere mot personer og selskaper som direkte eller indirekte er ansvarlige for å markedsføre lotteri og pengespill uten tillatelse.

Ett av de åtte punktene i representantforslaget omhandler Statens pensjonsfond utland. Her har komiteen merket seg svaret fra finansministeren, som i brev til komiteen skriver at det å trekke pengespillselskaper ut av Statens pensjonsfond utland bryter med målsettingen for fondet og utgangspunktet om at eventuelle utelukkelse av selskapet skal være basert på de fastsatte etiske kriteriene.

På vegne av alle partiene i komiteen tar jeg opp et løst forslag som lyder:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om innføring av krav om registrert spill knyttet til alle digitale pengespill, men slik at det kan gis mulighet for unntak for enkelte digitale spill som f.eks. «Pantelotteriet».»

Fra Høyres side har vi flere betenkeligheter knyttet til flere av forslagene som ligger i innstillingen. Flertallet vil i dag vedta flere tiltak som ikke bidrar til stort annet enn falsk trygghet og ekstra byråkrati for mange.

Regjeringen står tydelig fast på at den vil bevare enerettsmodellen i Jeløya-plattformen. Den viktigste begrunnelsen for dette er det sosiale ansvaret og hensynet til spilleavhengighet. I tillegg vet vi at modellen sikrer gode inntekter til kultur, idrett og humanitært arbeid.

Kulturministeren er, som jeg var inne på tidligere, i gang med flere grundige prosesser. På tross av dette finner opposisjonen grunn til å fremme forslag som på mange måter enten er å slå inn allerede åpne dører, som skaper en falsk trygghet, eller som vil kunne rokke ved hele spillmarkedet.

Stortinget vedtok sommeren 2017 pengespillmelldingen «Alt å vinne», og saken Stortinget behandler i dag, er en omkamp på de områdene opposisjonen tapte den gang.

En IP- eller DNS-blokkering vil ikke hindre de utenlandske selskapene så lenge vi ikke får på plass et europeisk regelverk. Blokkeringene både kan og vil omgås med enkle grep, og det vil derfor være svært ressurskre-

vende for myndighetene å håndheve dem – og det medfører sensur, sikkerhetsrisiko og svekker personvernet.

Her vil nok opposisjonen hevde at en slik blokkering virker godt i rundt 15 andre europeiske land. Det er nok korrekt, men de landene har ikke en enerettsmodell. De har et godt fungerende spillmarked med stort mangfold som er basert på lisenser.

Stortinget sa ved behandlingen av pengespillmeldingen «Alt å vinne» at det mest hensiktsmessige vil være å bidra til en felleseuropeisk løsning for pengespillreklame. EUs godkjenning av det såkalte ATM-direktivet pågår fortsatt.

Dette representantforslaget har engasjert mange de siste ukene og selvsagt også fått stor plass i det offentlige ordskiftet. I dagens utgave av Dagbladet sier Arbeiderpartiets Kari Henriksen at vedtakene vil føre til at færre spiller på utenlandske selskaper, mens representantene for spillsekskapene sier at dette ikke betyr noen verdens ting. Jeg er ikke i tvil om hvem av dem som har best kompetanse til å spå i akkurat denne saken.

Norsk Tipping og Norsk Rikstoto må hele tiden også få utvikle sine produkter for å møte konkurransen fra spillsekskapene som holder til utenfor Norges grenser. Skal vi hegne om disse, må de også få lov å markedsføre seg og sine spill. Hvis vi begrenser deres mulighet til dette – som ett av forslagene legger opp til – som et mottrekk for å hindre reklame for spill som opererer utenfor norsk lov, gjør vi enerettsmodellen nok en bjørnetjenneste.

Presidenten: Representanten Tage Pettersen har tatt opp det forslaget han refererte til.

Kari Henriksen (A) [14:22:59]: Takk til saksordføreren for en smidig og ryddig gjennomføring av saken.

Over halvparten av oss bruker penger på pengespill. Vi setter penger på fotballkamper, kjøper Flax-lodd eller spiller Lotto. Vi gjør det fordi det gir litt spenning i hverdagen, og de pengene vi taper, har vi råd til å tape. Men for ganske mange utvikler slik uskyldig moro seg til å ta full kontroll over livet. Omtrent 120 000 nordmenn er spilleavhengige eller står i fare for å bli det. Et flertall av disse spiller hos utenlandske, kommersielle spillsekskaper. Jeg har møtt noen av dem. Jeg jobbet lenge på en avdeling for rus- og avhengighetsbehandling. Jeg har sett skammen, selvforakten, fortvilelsen, desperasjonen – ja, av og til selvhatet – i mine møter med noen av dem som bokstavelig talt har satt livet sitt på spill. De har spilt bort sine og familiens penger – hus, bil, hytte, eiendeler. Jeg har møtt pårørende, barn og ektefelles øyne som skriker etter et svar på hvorfor. Jeg har sett hvordan de sammen forsøker å finne svar på noe som framstår som uforståelig. Det er alvorlig. Det er dødsens alvorlig.

Arbeiderpartiet vil alltid mene at hensynet til å beskytte dem som risikerer å få livet ødelagt av pengespill, må veie tyngre enn småspillernes frihet til å spille bort pengene sine. Det er den vurderingen som ligger bak valget om å ha en enerettsmodell der Norsk Tipping har enerett til å tilby pengespill og Rikstoto konsesjon til spill på hest. Når staten styrer tilbudet, kan vi politikere regulere det strengt og ta ansvar demokratisk. I tillegg kan vi bestemme at overskuddet fra pengespill skal gå tilbake til fellesskapet, slik at det er vi – når vi kjøper spill fra Norsk Tipping – som finansierer turstier, fotballbaner, korpsturer og frivillig aktivitet i hver krik og krok av landet.

Vi ser daglig at modellen er under press. Utenlandske aktører vil inn på det norske markedet for å tjene store penger, og de bryr seg ikke om at de ikke er velkomne. Hvert døgn vises over 1 500 reklameinnslag for spill og betting på tv-kanaler som retter seg mot et norsk publikum, og sekskapene bruker enorme summer på markedsføring og lobbyvirksomhet. Dette må vi stoppe. Vi er lei av å vente på regjeringa. Derfor er jeg glad for samarbeidet med Kristelig Folkeparti om forslaget vi nå diskuterer, og for at opposisjonen står samlet for å beskytte enerettsmodellen.

Det mest sentrale vi gjør, er å begrense tilgangen til utenlandske pengespill. Det er ingen grunn til at et ulovlig tilbud skal være så lett tilgjengelig at man enkelt kan klikke seg inn på nettsidene til utenlandske spillsekskaper eller laste ned apper og spille på telefonen. Det er allerede mange EU-land, som saksordføreren også viste til, som regulerer uregulerte pengespillsider, og det er god erfaring med dette. I tillegg gir vi Lotteritilsynet bedre mulighet til faktisk å stoppe ulovlig aktivitet. Lotteritilsynet må kunne pålegge bankene å avvise overføring av spillepenger og kreve årlig rapportering om slike overføringer. De må få bedre mulighet til å granske saker og kreve framlegging av opplysninger fra aktører som bidrar til ulovlig reklame eller ulovlig spill, og de må kunne ilegge overtredelsesgebyr til personer – kjendiser, bloggere og andre – som er med på ulovlig markedsføring. Regjeringa har varslet at de skal stanse tv-reklamen, og vi venter utålmodig på konkrete forslag.

I vårt forslag peker vi på det paradoksale i at det norske oljefondet investerer i utenlandske spillsekskaper som bevisst undergraver norsk lov, og vi ber om en vurdering av om slike investeringer bør avsluttes.

Opposisjonen sikrer i dag et flertall for tiltak som gjør terskelen inn til det norske markedet høyere for utenlandske spillsekskaper. Selv om regjeringa sier i sin plattform at den vil bevare enerettsmodellen, har den ikke vært spesielt ivrig når det gjelder å sette i verk tiltak for å beskytte den – kanskje ikke så rart når to av tre regjeringspartier vil kvitte seg med nettopp den.

Jeg er uenig i at dette er angrep på folks frihet, for jeg mener at de sårbare spillernes frihet til å slippe å bli bombardert med reklame, bli oppringt av aggressive spillerselskaper og risikere å spille seg fra gård og grunn og fra familie og venner må veie tyngre enn hensynet til småspillernes ønske om å spille på spill som Norsk Tipping ikke har i sin portefølje.

Herved tar jeg opp de forslagene som Arbeiderpartiet sammen med andre partier står bak i saken. Jeg vil bare orientere om at forslagene nr. 3 og nr. 8 er trukket, og at de blir erstattet av løse forslag som blir fremmet i salen.

Presidenten: Da har representanten Kari Henriksen tatt opp de forslagene hun refererte til.

Morten Wold (FrP) [14:28:20]: La meg allerede innledningsvis fastslå: Spillpolitikk er alvorlige saker. Det får frem både moralske pekefinger og dype bekymringsrynker i pannebrasken, og enkelte skaper bilder av en viss mann – malt i den dypeste sortfargen – på veggen. Det får meg til å minnes en gammel grandtante som mente det ikke engang var riktig å spille kort på søndag. Presidenten får tilgi meg, men jeg må erkjenne at jeg har tenkt på henne ved et par anledninger gjennom behandlingen av denne saken. Hun ville stort sett forby alt hun ikke likte. Det er å la egne følelser og meninger danne premissene og ikke se på fakta.

I spillmeldingen slås det fast tre mål for spillpolitikken vi skal føre her til lands. Disse fremstår i meldingen som likeverdige. Man skal sikre at lotteri og pengespill foregår innenfor trygge og ansvarlige rammer, man skal avgrense uheldig spilleadfærd som kan føre til spilleavhengighet, og man skal legge til rette for en god inntektskilde for samfunnsnyttig og humanitært arbeid. La meg også legge til at det er helt naturlig å se på spill som en i utgangspunktet ufarlig adspredelse og tidsfordriv for de aller, aller fleste av oss.

I representantforslaget er det en interessant demonisering av det uregulerte spilltilbudet. Derfor tar forslagsstillerne faktisk til orde for å ta i bruk «alle tilgjengelige virkemidler». Det er rett og slett noe fundamentalistisk over å ta i bruk alle tilgjengelige virkemidler. Jeg vil også hevde at det er stikk i strid med målene i spillmeldingen. Skyves spilling stadig lenger vekk fra regulerte former, får man stadig mindre kontroll med hvordan det foregår.

Det er også forbausende at opposisjonen ønsker å innføre en rekke forbud og restriksjoner uten helt å utrede hvordan det skal skje, uten å vurdere om de vil være effektive for å nå målene i spillpolitikken, og uten hensyn til om de faktisk vil fungere. For eksempel vil de ulike typer blokkering på internett som er nevnt, mest sannsynlig være helt uten effekt. Det påstås i representantforslaget at andre land har hatt god erfaring med å

blokkere spill på nett. Dette synes i beste fall å være ønsketenkning fra forslagsstillerne. Det er en kjent sak at slik blokkering er enkelt å omgå, som også saksordføreren pekte på, og det er liten eller ingen dekning for å si at det blir færre spilleavhengige hvis man forsøker å blokkere spill på nett.

Likevel skal man ta spilleavhengighet på største alvor. Dog har Fremskrittspartiet liten tro på at forbud, påbud og blokkering er måten å hjelpe dem på. De aller fleste har et sunt og greit forhold til de spillene som tilbys i markedet. Problemene oppstår i større grad i det skjulte spillmarkedet, der det ikke finnes noen kontroll, og der spill og alvorlig kriminalitet skjer side om side.

Flertallet i denne saken har sikkert sin vei brolagt med gode intensjoner, men det rykker litt i FrP-ryggmargen når man leser en del av de fremsatte forslagene. Her er formynderord som «blokkere», «hindre», «kreve», «pålegge», «begrense» og «granske». I Fremskrittspartiet sier vi gjerne: «Min frihet slutter der din begynner.» Den personlige frihetstanken er sørgelig fraværende i myndernes virkelighet.

Mange er bekymret for spillerselskapenes offensive og til dels aggressive markedsføring, der det er verdt å minne om at også Norsk Tipping er en særdeles synlig aktør når det kommer til markedsføring og jakten på nye kunder. Det er greit å minne om at begrensninger på reklame for lovlige pengespillaktører vil få konsekvenser for norske tv-produksjoner når f.eks. Discovery Networks Norge vil få redusert sine inntekter fra spillreklame.

Jeg skal la forslaget om en mulig uttrekning av Statens pensjonsfond utland fra pengespillerselskaper ligge, men bare understreke at det mer naturlig hører hjemme i den årlige forvaltningsmeldingen om fondet.

Da er det bare å vente på telefon fra Hamar om at lottopongen har gått inn, en ferdig utfylt femukerskupon – overhodet ikke spennende, men heller ikke egnet til å utvikle spilleavhengighet.

Marit Arnstad (Sp) [14:33:01]: Alle i salen liker jo å si – saksordføreren var også inne på det – at vi er for en ansvarlig spillpolitikk og for enerettsmodellen. Etter foregående talers innlegg må jeg si at litt av utfordringen med dagens debatt er at vi nok legger litt forskjellig i både hva som er en ansvarlig spillpolitikk, og hva en enerettsmodell egentlig er. Det er også noe av bakgrunnen for debatten vi har i dag, som heller ikke er noen ny debatt. Det er en debatt vi hadde med jevne mellomrom i hele den forrige fireårsperioden.

Det er, som representanten Henriksen var inne på, et økende problem med både reklame for og tilbud om det som jo er ulovlig, men som gjennom reklamen blir veldig lett tilgjengelig, nemlig utenlandske pengespillerselskapers operasjon i det norske markedet.

Representanten Henriksen viste til økningen av antallet reklamevisninger de siste par årene. Det er nesten ikke mulig for noen som ser på noen av tv-kanalene i det norske tv-tilbudet i dag, å unngå den typen reklame. Den er så påtrengende. Man bombarderes nesten med den. Det er klart – årsaken til det er at markedet for disse spillsekskapene er sterkt økende, og de utenlandske pengespillselskapene står for en stor andel.

Senterpartiet er glad for forslagene som får flertall i dag. Vi tror det er nødvendige forslag. Vi har hatt veldig mange debatter, og det var veldig mange forslag også i forrige periode. Hver gang noe blir foreslått, blir man møtt med svaret at det skal settes i gang nye prosesser og igjen nye prosesser.

I de prosessene tror jeg det er viktig å få slått fast hva stortingsflertallet egentlig mener i dette spørsmålet. Det gjør man i dag gjennom de forslagene som kommer til å bli vedtatt. På en del av områdene trenger vi egentlig ikke flere gjennomganger. Vi trenger at regjeringen følger opp stortingsvedtakene som faktisk blir fattet i denne salen.

Saksordføreren sa at dette var en omkamp om det vi tapte i forrige periode. Ja, det er en omkamp. Det er en helt naturlig omkamp, for mellom forrige og denne perioden har vi hatt et valg, og i det valget ble mindretallet fra forrige periode til et flertall. Det er det som er den store forskjellen. Det som Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, Arbeiderpartiet og SV var i mindretall om i forrige periode, er vi nå i flertall om. Det er de samme forslagene. Det er den samme konsistente politikken for å forsvare enerettsmodellen. Forskjellen er at den i dag har flertall i det norske storting. Derfor er denne omkampen en helt naturlig omkamp, som det er svært viktig at regjeringen ikke bare merker seg, men faktisk også følger opp.

Jeg har lagt merke til at mindretallet i Stortinget, altså regjeringens partiene, i dag sier de er i prosess med svært mye. Men det er én ting de ikke vil være i prosess med, og det gjelder spørsmålet om oljefondet og oljefondets investeringer i spillsekskaper. Jeg skal erkjenne at det heller ikke er noe enkelt spørsmål for Senterpartiet, men der foreslår flertallet i dag nettopp det som regjeringen ellers synes å være veldig glad i – nemlig «å utrede grunnlaget for». Det mener jeg burde være naturlig. Av alle prosessene regjeringen er i gang med, bør de også sette i gang en slik prosess og utrede om det er et grunnlag for å kunne gjøre det.

I alle andre deler av denne saken er det på tide at regjeringens partiene nå følger opp det flertallet i Stortinget faktisk vedtar, og ikke skylder på stadig nye prosesser. Det gjelder også den usikkerheten som ble skapt gjennom Jeløya-erklæringen, der man sier at man skal gjennomgå spillpolitikken på ny, når alle vet at vi har be-

handlet en spillmelding og vi har et flertall i Stortinget som har klare oppfatninger av hva som må til for å forsvare enerettsmodellen.

Freddy André Øvstegård (SV) [14:37:41]: For de aller fleste er pengespill helt uproblematisk, men i dag sier stortingsflertallet tydelig ifra om at det ikke er greit å utnytte de over hundre tusen menneskene i dette landet som lider av spilleavhengighet.

Altfor lenge har utenlandske pengespillselskaper tjent millioner, om ikke milliarder, på folks elendighet.

Altfor lenge har aggressiv markedsføring for pengespill gått over norske skjærmer.

Altfor lenge har den norske enerettsmodellen blitt utfordret, på bekostning av de regulerte og ansvarlige spillene og på bekostning av tusenvis av lag og foreninger og andre gode formål som finansieres av pengespilloverskuddet.

Nå sier stortingsflertallet tydelig at nok er nok. I dag vedtar Stortinget en rekke tiltak for en mer ansvarlig og mer rettferdig pengespillpolitikk, som beskytter dem som sliter med pengespillavhengighet, og som kan forhindre at flere blir dratt inn i avhengighet også i fremtiden. Det mener jeg virkelig må være politikken oppgave: å beskytte den svake part, den som blir utnyttet, og ikke utenlandske store selskaper med stor omsetning.

Dette vil styrke den norske enerettsmodellen. Og hvorfor er den egentlig så viktig? Jo, for det første fordi den norske enerettsmodellen sørger for ansvarlighet og balanse. Pengespillene hos Norsk Tipping skal være attraktive for dem som spiller, men de er underlagt en rekke begrensninger og sikkerhetsventiler som forebygger spilleavhengighet. Spillene er regulert, og kan ved behov reguleres sterkere.

I tillegg er det så viktig fordi overskuddet fra Norsk Tipping brukes til en rekke gode formål, alt fra frivillige lag og foreninger, via bygging av kulturarenaer, til det gode arbeidet mot f.eks. barnefattigdom som Extrastiftelsen støtter. Derfor er jeg i dag glad for at opposisjonen med SV får gjennomslag for å styrke enerettsmodellen:

- Vi gir Lotteritilsynet de musklene som trengs for å regulere pengespillene og stoppe de ulovlige utenlandske aktørene, gjennom bl.a. å gi dem mulighet til å ilegge overtredelsesgebyr.
- Vi ber regjeringen utrede grunnlaget for å trekke oljefondet ut av pengespillselskaper og få en vurdering av dette i forbindelse med forvaltningsmeldingen.
- Og kanskje viktigst av alt: Vi ber regjeringen om å stanse uregulerte pengespill ved å innføre DNS-blokkering av nettsidene deres.

Summen av de åtte forslagene som vedtas i dag, vil bety mye for de over hundre tusen menneskene som li-

der av spilleavhengighet. Det kan bety at mange tusen mennesker slipper å møte den samme skjebnen.

Jeg vil også si at for SVs del er det avgjørende at når vi strekker oss etter gode mål som en mer ansvarlig spillpolitikk, må vi også ta hensyn til personvern. Derfor har SV levert et løst forslag i dag som gir en veldig viktig presisering når det gjelder å blokkere utenlandske spill-selskaper.

Vi gjør det tydelig at det skal innføres en DNS-blokkering av utenlandske selskapers nettsider. Det gjør vi fordi det opprinnelige forslaget, nr. 8 fra forslagsstillerne, kunne åpne for mer inngripende former for blokkering – som IP-blokkering. IP-blokkering av nettsider er en teknologi SV mener vi ikke bør åpne for å bruke i Norge. Det er en skummel vei å gå. I tillegg er den upresis, fordi IP-adresser er som bostedsadresser – de er knyttet til et sted som kan brukes av flere.

Derfor er det så viktig at vi i stedet i dag vedtar å innføre DNS-blokkering, som er en mildere og mer presis form for blokkering, som bedre ivaretar personvern-hensynet. DNS-blokkering blir allerede i dag brukt i Norge mot annet ulovlig innhold.

Derfor er jeg veldig fornøyd med resultatet i denne saken. Vi klarer å balansere hensynet til de hundre tusen som sliter med spilleavhengighet, enerettsmodellen og personvernet på en god måte. Grepene vi tar i dag, er gode grep for fremtiden, for en mer ansvarlig og rettferdig spillpolitikk.

SV stemmer for forslagene i innstillingen, med unntak av forslag nr. 4 og forslag nr. 8 – som jeg registrerer nå er trukket. Da stemmer vi i stedet for de to løse forslagene i saken, og jeg tar også opp forslag nr. 10, på vegne av Arbeiderpartiet, Senterpartiet, SV og Kristelig Folkeparti – om å innføre DNS-blokkering av utenlandske pengespillselskapers nettsider.

Presidenten: Da har representanten Freddy André Øvstegård tatt opp det forslaget han refererte til.

Grunde Almeland (V) [14:42:28]: I denne saken har opposisjonen fremmet en rekke tilsynelatende tilfeldige forslag som de håper skal kunne verne om den norske enerettsmodellen og samtidig motvirke pengespill-avhengighet.

Vi er alle opptatt av å gjøre vårt for både å motvirke spilleavhengighet og å gjøre situasjonen lettere for dem som er avhengige. Derfor jobber regjeringen i dag med en ny lov på pengespillfeltet som skal ta for seg alle sidene ved denne politikken. Spillmeldingen, som ikke engang har rukket å bli halvannet år gammel, tok opp flere viktige punkter som bør og skal følges opp i et lovarbeid. Derfor stiller jeg meg undrende til at opposisjonen velger noen tilfeldige forslag som de vil stemme over her i dag, i stedet for å gjøre det i den varslede, samlede saken

som kommer. Det viktige – og det håper jeg opposisjonen er enig i – må jo være at vi får til en god regulering som balanserer alle de ulike hensynene, en regulering som faktisk fungerer. Jeg har forståelse for at det er lett å lande litt skjevt når de fleste av dørene man ønsker å slå inn, allerede står åpne.

At intensjonene er gode, hjelper ikke dersom tiltakene man stemmer for, slår helt tilfeldig ut. Et klart eksempel på dette er forslaget som forelå om IP-blokkering og blokkering generelt. Det har jo også opposisjonen anerkjent, i og med at de trekker forslaget og går for et litt mildere forslag, men som fullt ut er et blokkeringsforslag.

For forslaget om blokkering kan tyde på to ting: Enten mener opposisjonen oppriktig at det er helt greit å legitimere svært inngripende metoder som både bryter med personvernet og med prinsippet om at internett som ytringskanal skal være fritt, eller så forstår man ikke omfanget av det man foreslår. Resultatet av forslaget er likevel det samme. Man foreslår et virkemiddel med hensikt å blokkere noe som for det første ikke er teknisk mulig å gjøre – det finnes altfor mange måter allerede for å sno seg rundt det. For det andre vil det være svært ressurskrevende å forsøke å håndheve det.

Det skal sies at i noen tilfeller ser vi at det er behov for en form for blokkering. Men de ressursene vi eventuelt skal bruke på å følge opp blokkering, må være i svært, svært alvorlige tilfeller, der vi mener det er verdt å gjøre nettopp dette – slik som ved f.eks. overgrepsskildringer av barn. Å si at vi skal strekke de ressursene til nå også å gjelde pengespillselskaper, framstår for meg ikke som særlig ansvarlig.

Så til det løse forslaget i salen i dag som modererer det opprinnelige blokkeringsforslaget noe. Her foreslås det å innføre DNS-blokkering i stedet. Det er riktignok et stort steg i riktig retning, men jeg stiller fortsatt spørsmål ved om forslagsstilleren i denne saken har satt seg inn i hvordan dette skal fungere, og egentlig også hva DNS-blokkering er for noe.

Det fornuftige her hadde nok kanskje vært først og fremst å utrede hva konsekvensen av det man ønsker å innføre, vil være, og heller, tror jeg, gått inn for DNS-varsling og utredet det, som både er mindre inngripende og mindre ressurskrevende, men som likevel svarer på de samme bekymringene. For intensjonen om å motvirke spilleavhengighet og gjøre situasjonen lettere for dem som er spilleavhengige, er vi alle enige om.

Geir Jørgen Bekkevold (KrF) [14:46:47]: For noen er pengespill uproblematisk moro. For andre ødelegger det livet. Over hundre tusen mennesker i Norge er spilleavhengige eller står i fare for å bli spilleavhengige. Det er med blikket rettet mot dette Kristelig Folkeparti har arbeidet med temaet i en årrekke nå.

Aller først vil jeg si at det er bra at regjeringen enn så lenge freder enerettsmodellen – dvs. Norsk Tipping – og sånn sett anerkjenner at skal vi kunne styre pengespill politisk, er det enerettsmodellen som legger best til rette for det.

Når vi behandler saker som denne, er det viktig å understreke de sosialpolitiske elementene ved spillpolitikken. Myndighetene har et ansvar for å bekjempe spilleavhengighet og sosiale utfordringer som følge av spill og gambling. De menneskelige tragediene som kan følge i kjølvannet av spilleavhengighet, er alvorlige. Derfor er det viktig med en spillpolitikk som har som mål å begrense antallet som får problemer med spill. Vi har en etablert tradisjon for at ansvarlighet settes først i spillpolitikken. For Kristelig Folkeparti er det viktig at dette også skal være førende i framtiden.

Kristelig Folkeparti har lyttet til flere aktører som arbeider med spilleavhengighet, og mottatt mange gode råd. Da vi arbeidet med det første representantforslaget om spillpolitikk fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti i forrige periode, som også var fødselshjelperen for regjeringens spillmelding som vi behandlet for et år siden, kom organisasjonen Voksne for Barn med noen viktige og betimelige råd som står seg veldig godt også i dag. De mente at det var viktig å øke fokuset på barns livsvilkår i spilleavhengige familier. Det er viktig å anerkjenne at spilleavhengighet ikke bare rammer den spilleavhengige selv, men hele familien – også barna. Spilleavhengighet er ofte forbundet med tabu, skam, samlivsbrudd, arbeidsledighet og selvsagt en veldig vanskelig økonomisk situasjon for hele familien. Det er viktig å vite om barns problemer ved foreldrenes spilleavhengighet. Her trengs det kartlegging, forskning og faglig oppdatering på feltet.

Vi er fornøyd med at regjeringen freder enerettsmodellen enn så lenge. Det er først og fremst gjennom den vi kan styre pengespillpolitikken, ikke minst med tanke på å ivareta de sosialpolitiske aspektene. Det som er en stor utfordring i dag, er selvfølgelig de spillene som det reklameres for på norske fjernsynsapparater hver eneste dag. Man bruker over 800 mill. kr i reklame for disse spillene, som ikke har lisens, og som ikke er ønsket i Norge. Regjeringen burde etter mitt syn gjort langt mer enn det den har gjort så langt, for å stoppe disse spillene. Her har vi med spillingselskaper å gjøre som gjemmer seg bort i skatteparadiser, som ikke bidrar med en eneste krone til det norske samfunnet – etter mitt syn en kynisk industri som skor seg på menneskers spilleavhengighet. Kristelig Folkeparti og Arbeiderpartiet foreslår derfor en rekke tiltak i dette representantforslaget, tiltak som også er fremmet før. Dette er gjennomtenkt, dette er ikke noe vi har funnet på denne gangen, dette har vi

fremmet både i vårt først representantforslag og i forbindelse med spillmeldingen, og vi gjør det igjen.

Vi mener at regjeringen og regjeringspartiene kunne ha blitt med på flere av disse forslagene. Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti fremmer også i dag et forslag som Kristelig Folkeparti var alene om å fremme sist gang, da vi behandlet spillmeldingen. Jeg er veldig glad for at det ser ut til at vi nå får et flertall på Stortinget for det, hvor vi ber regjeringen utrede grunnlaget for å trekke Statens pensjonsfond utland ut av spillingselskapene. Jeg finner det merkelig og ikke minst etisk utfordrende å forsvare slike investeringer. På den ene siden sier de aller fleste av oss at vi ønsker å stoppe disse selskapene i å reklamere for sine spill, mens man på den andre siden synes det er helt greit at Statens pensjonsfond utland investerer i dem. I dag ser det altså ut til at vi får flertall for å gi regjeringen i oppgave å utrede grunnlaget for å trekke disse selskapene ut. Det er jeg veldig glad for. Jeg håper vi får flertall, for dette synes jeg er veldig bra.

I likhet med representanten Henriksen er vi med på å trekke forslagene nr. 3 og 8 og stemmer heller for forslagene nr. 9 og 10, som er omdelt i salen.

Statsråd Trine Skei Grande [14:52:06]: Regjeringa bygger sin politikk på Jeløya-erklæringen, som slår fast at enhetsmodellen står fast i Norge. Vi har også en politikk som legger til grunn at man skal beskytte de sårbare. Med spill er det litt som med mange andre deler av samfunnet vårt: En liten bit av det hos alle er helt greit – hvis det blir for mye, er det et kjempestort problem og kan ødelegge familier. Da har vi i fellesskap bestemt at slike ting skal man regulere – om det er alkohol eller andre ting, er det en regulering som gjør at vi hindrer at de negative utslagene skal bli for store og ramme samfunnet og enkeltmennesker.

Nå er det sånn at når det gjelder de fleste forslagene som foreligger her i dag, har regjeringa allerede varslet at man skal komme med grep. Det er en litt ny form for parlamentarisme at regjeringa varsler at man jobber med noe, og så er det om å gjøre for Stortinget å fremme forslag før regjeringa rekker å gjøre det. Det som jeg synes er litt leit, er at en ikke får mulighet til å bruke det fantastiske faglige byråkratiet som vi har til å utrede saker, og at sjøl etter fire måneders behandling i komiteen, der man har kommet med veldig gjennomtenkte forslag, foreligger det løse forslag der man endrer i siste liten.

Dette er et ganske teknisk og vanskelig felt, som det bør jobbes ordentlig med. Vi har sagt at vi kommer med en ny, felles lov for pengespill for å sikre at vi får lovreguleringen for dette på plass. Vi har varslet at Lotteritilsynet kommer til å komme med nye sanksjonshjemler for å se om de har muligheten til å gripe inn effektivt nok når det gjelder å stoppe de useriøse. Oslo Economics har

fått i oppdrag før sommeren å lage en egen gjennomgang av markedsføringen til Norsk Tipping og Rikstoto i dag, for å se om det er regelverk vi kan endre der.

Vi har også startet et stort arbeid med effektivisering av betalingsformidlingsforbudet. Jeg håper å ha en dialog med hele finansnæringen om hvordan vi kan gjøre dette på en god måte, hvordan banker og finansieringsselskap skal styrke sin opplysningsplikt. Vi skal se på om Lotteritilsynet også skulle hatt flere og sterkere hjemler for å stoppe utbetalinger. I dag er lovverket knyttet til kontonummer, men vi mener det bør åpnes for at også navn på selskap kan stoppe utbetalinger.

Når det gjelder det reklameforbudet som vi ønsker å håndheve i Norge, er det klart at man over lang tid, flere regjeringer, har innrømt at spill ikke er en del av EØS-retten, og at med tanke på de landene som sender spillreklame til norske mottakere, har vi hatt få lovhjemler for å kunne gripe inn. Nå er hele AMT-direktivet under revisjon. Det skjer stadig nye ting på det feltet, men vi følger det veldig nøye og kommer til å bruke hele det handlingsrommet som det går an å bruke.

Til sist dette med blokkering: Man blir også litt betenkt over at det brukes fagbegrep både i saksframstilling, i innstillinga fra komiteen og her fra talerstolen i dag som betyr at man ikke helt skjønner implikasjonene, hva dette er. For det første: Det vi har lært av andre land, er at pop-up-markeringer er like effektivt som det IP- og DNS-blokkering er – kanskje mer effektivt. IP-blokkering er veldig dyrt, ikke spesielt treffsikkert og ganske inngripende for hvordan man regulerer et åpent internett. DNS-blokkering, som det nå ser ut som komiteen beveger seg inn på å være for, er faktisk mer effektivt og mindre inngripende, så jeg er glad for at i hvert fall den oppvåkningen har skjedd i løpet av komitébehandling, sjøl om det har skjedd etter innstillinga.

Men dette er utrolig enkelt å unngå for alle dem som vil det. Jeg har en redsel her for at vi tar masse av det overskuddet Norsk Tipping skulle hatt, til å innføre en blokkering som ikke tar de store, som ikke tar dem med problemer, for alle de vil med enkelhet omgå det, og man tar stort sett bare dem uten teknisk innsikt, og som spiller lite.

Det er litt som da vi skulle innføre datalagringsdirektivet – vi skulle ikke ta de store, vi skulle ikke ta de små, men vi skulle ta de dumme, og det vet jeg ikke om er helt målrettet her.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Kari Henriksen (A) [14:57:29]: Egentlig er jeg litt forvirret etter disse innleggene fra regjeringspartiene i dag. Først har vi hatt innlegg der man sier at dette ikke spiller noen rolle, det er bare åpne dører og spill for galleriet. Så får vi en statsråd som sier at det er mange viktige

ting på gang, dette skal vi ordne opp i, og vi er på gang. Statsråden er også bekymret for Norsk Tippings overskudd og mer bekymret for regjeringas omfordeling av skattepengene til dem som har mest fra før, men det er en annen sak.

Den første Solberg-regjeringa ønsket å liberalisere ved å slippe til f.eks. postkodelotteriet. De fikk hele Organisasjons-Norge mot seg. Men de har altså fortsatt, vi har hørt utredning på utredning, og nå skal det komme en ny spillmelding. Med hvilken iver kan vi forvente at regjeringa med en minister fra Venstre vil følge opp det Stortinget gir klar beskjed om i dag; at det må stenges for utenlandske spillselskaper?

Statsråd Trine Skei Grande [14:58:30]: For meg er det litt rart å se en motsetning mellom det å slå inn åpne dører og det at jeg beskriver at det er på gang. For meg er det helt det samme. Her er vi i gang med masse tiltak. Stortinget ønsker å vedta det før det er utredet. Stortinget ønsker å vedta det før regjeringa rekker å komme med et nytt forslag på bordet. Det Stortinget da velger å gjøre, er å komme med dårlige løsninger, som er dårlig utredet og dårlig fundert, noe som gjør at flertallet endrer forslagene sine, også i møtet her i dag, med løse forslag i stortingssalen. Disse tingene jobber vi med, og jeg tror representanten kan være helt trygg på at vi skal gjennomføre de tiltakene som ligger her. Vi er faktisk i gang med de aller fleste av dem.

Freddy André Øvstegård (SV) [14:59:33]: Jeg er glad for den gode dialogen komiteen har hatt om disse tiltakene. For SVs del har det vært et viktig poeng å finne fram til de konkrete virkemidlene som både ivaretar personvernet og kan være et viktig skritt i riktig retning for å begrense de utenlandske spillselskapene. Jeg er litt overrasket over at statsråden har en såpass stor motstand mot å gå inn for DNS-blokkering, men kan støtte å være i gang med et arbeid når det gjelder DNS-varsling. Jeg er veldig glad for at vi fikk presisert forslaget gjennom en lang og god dialog i komiteen, slik at vi i dag – sannsynligvis – vedtar en DNS-blokkering.

Hvorfor mener statsråden det er riktig å arbeide for en DNS-varsling, men ikke en -blokkering?

Statsråd Trine Skei Grande [15:00:34]: Først vil jeg benytte anledningen til å takke SV, som jeg tror har spilt en viktig rolle i å opplyse Stortinget om forskjellen mellom DNS- og IP-blokkering, en heltmodig innsats som vi har stor nytte av i dag.

Når det gjelder varsling, går ikke argumentasjonen på personvern, men på hva som fungerer. Der har vi sett at et varsel er like effektivt som det DNS-blokkeringen er, om kanskje ikke mer, for DNS-blokkeringen er det mulig å gå rundt, og varslene har vist seg på en bedre

måte å være en oppvåkning for dem som trenger den type påminning. Vi ser at DNS har fungert i andre land, men de har en helt annen spillstruktur, så det går ikke alltid an å sammenlikne med de DNS-blokkeringene som har vært i andre land. For personvernet betyr ikke pop-up-en, eller blokkeringen, så mye, og prinsipielt, når det gjelder internettleverandørenes redaktøransvar, betyr det ikke så mye. Men når det gjelder hvor mye ressurser vi bruker i forhold til resultat, betyr det ganske mye.

Marit Arnstad (Sp) [15:01:55]: Det er litt forvirrende at statsråden veksler mellom å argumentere mot innholdet i forslagene og å si at dette har regjeringen allerede i prosess, så en skjønner ikke hvorfor en foreslår noe som allerede er i prosess. En må på en måte bestemme seg. Enten er en i en prosess med å få gjennomført forslagene, og derfor er det åpne dører, eller så er en imot forslagene. Det er iallfall en smule forvirrende.

Mitt enkle spørsmål er: Er regjeringen i gang med å følge opp disse forslagene, vil de følge opp alle forslagene som blir vedtatt, og hva er tidshorizonten for å få gjennomført forslagene?

Eva Kristin Hansen hadde her overtatt presidentplassen.

Statsråd Trine Skei Grande [15:02:34]: Grunnen til at det kan være litt forvirrende for representanten, er at det er mange ulike forslag. Veldig mange av dem holder vi på med. Det handler om innføring av AMT-direktivet og reklameforbud. Det kommer vi til å gjøre så fort EØS-saken er avklart, så fort EU-parlamentet har fattet sine vedtak.

Grunnen til at jeg er litt kritisk til DNS-blokkering, er at jeg tror det vil koste veldig mange ressurser i forhold til det DNS pop-up ville gjort, som ville vært like effektiv, mener jeg, ut fra de erfaringene vi har gjort tidligere.

Noen av disse forslagene hadde jeg helst sett i en annen versjon, men de aller fleste av dem holder vi nå på med å gjennomføre, og vi kommer til å gjennomføre dem så fort spillereglene gir oss mulighet for å gjøre det. Men vi er ikke representert i Europaparlamentet. Jeg kan ikke endre AMT-direktivet fra regjeringskontorene her i Oslo. Vi må faktisk vente på EØS-prosessen.

Geir Jørgen Bekkevold (KrF) [15:03:48]: Før jul ble jeg invitert opp til Kulturdepartementet av daværende kulturminister, Linda Hofstad Helleland, til en gladnyhet om at nå ville det komme et forbud mot tv-reklame, fordi man innså at man kunne bruke det nasjonale regelverket til å stoppe spillreklame. Man hadde alltid tenkt og alltid sagt: Nei, det er altfor vanskelig. Men så viser det seg at det innenfor vårt eget nasjonale regel-

verk er mulig. Jeg ble i hvert fall lovet at det skulle komme en sak til Stortinget om dette ganske raskt.

Så lurer jeg på: Hvordan jobber departementet med det nå? Jeg hører nå at vi skal vente til EU er ferdig med sitt arbeid. Men vi har altså mulighet innenfor vårt eget lovverk til å stoppe denne reklamen. Hvorfor benytter ikke kulturministeren seg av den muligheten som vi faktisk har?

Statsråd Trine Skei Grande [15:04:45]: Det er faktisk litt vanskelig å vite hva andre statsråder i tidligere regjeringer har lovet herr Bekkevold på bakrommet. Det kan jeg dessverre ikke stå til rette for.

Det er soleklart at hvis vi skal bruke det norske regelverket fullt ut, er det AMT-direktivet som gir oss det handlingsrommet. Jeg tror Valgerd Svarstad Haugland, da hun var kulturminister, virkelig prøvde å bruke det nasjonale regelverket for å få stoppet dette. Jeg tror at kulturministrene før meg har prøvd å bruke hele handlingsrommet. Ut fra min kunnskap i dag – hvis det viser seg at det er feil, skal jeg korrigere det etterpå – er det de europeiske prosessene som innlemmer dette i EØS-reglementet, som gjør at vi kan utøve makten overfor leverandører fra andre land. Hvis det viser seg at noen har funnet hull som har blitt tettet igjen etter at jeg ankom, skal jeg virkelig grave for å se om jeg kan finne dem igjen.

Geir Jørgen Bekkevold (KrF) [15:05:41]: Dette var ikke mer på bakrommet enn at det faktisk ble vist på nasjonal tv med oppslag av tidligere kulturminister og undertegnede.

Det som har vist seg vanskelig, er selvfølgelig å stoppe de utenlandske tv-selskapene i å sende reklame. Man kan bruke distributørene i Norge for å få det til. Og det var innenfor det regelverket vi så muligheten til å stoppe den typen reklame. Men jeg skjønner at det ikke har vært noen dialog mellom forrige og nåværende kulturminister om dette arbeidet.

Jeg spør, og jeg etterlyser: Ble dette bare lagt i skuffen? Det ble gjort kjent på nasjonalt fjernsyn at dette skulle regjeringen levere på, og det skulle heller ikke ta så veldig lang tid før Stortinget fikk en sak om det.

Statsråd Trine Skei Grande [15:06:29]: Da skal jeg love at vi skal grave ordentlig i skuffen og se om vi finner igjen det forslaget. Meg bekjent er det AMT-direktivet som gir oss det handlingsrommet, og så har behandlingen i Europaparlamentet tatt mye lengre tid enn man forventet. Det har også kommet inn nye elementer, som gjør det enda vanskeligere.

Vi følger prosessen i Brussel ganske tett fra regjeringsside for å se på hvilket handlingsrom vi har. Men jeg merker meg at hvis man leser merknadene i saken, problematiseres det også fra komiteen hva det betyr for

norsk medieproduksjon – i alle fall i merknaden som Senterpartiet har lagt inn. Vi må sørge for at vi gjennomfører dette på en god måte, at vi følger EUs regelverk, og at vi ser om vi kan bruke handlingsrommet til det norske regelverket.

Presidenten: Replikordskiftet er omme.

De talere som heretter får ordet, har en taletid på inntil 3 minutter.

Kari Henriksen (A) [15:07:37]: Det er veldig godt at det blir flertall i denne saken i dag. Denne saken illustrerer en viktig politisk skillelinje i denne sal: den enkeltes frihet opp mot fellesskapets ansvar for alle. Det er frie markedskrefter og kapitalkrefter opp mot fornuftig regulering av de samme. Vi ser akkurat det samme i alkohopolitikken, som statsråden var inne på, men der er det altså en politisk skillelinje mellom Kristelig Folkeparti og venstresida på den ene sida og høyresida på den andre sida.

La meg si det slik at jeg vet egentlig ikke om jeg ble veldig oppklart etter spørreunden, men jeg har i hvert fall forstått at det er noe her som ikke er så dumt, og så er det noe som er dumt. Men da jeg hørte Høyres innledning, lurte jeg på om ikke en bare fra regjeringas side ville forkaste hele forslaget, for her var det ikke noen ting, etter det jeg hørte, som ville rokke ved dagens spillpraksis. Det ville dessuten være ressurskrevende og tidkrevende, og det ville føre til ekstra byråkrati – og det er jo veldig spesielt at det kommer fra en regjering som har rekord i å øke andelen byråkrater i Norge. Det ville også inngi falsk trygghet hvis vi skulle lytte til Høyres representant.

Fremskrittspartiet hadde den samme politikken som de har hatt hele tida – de vil ikke regulere noe som helst, og de vil i hvert fall ikke regulere noe som kan ivareta svake mennesker på en bedre måte. Det var snakk om demonisering og mannen med ljåen. Jeg må si at jeg følte meg litt hensatt til min gamle arbeidsplass, der folk våknet opp etter delirium. Men det er ikke det vi snakker om; vi snakker faktisk om mennesker, vanlige mennesker av kjøtt og blod, som blir ofre for spilleavhengighet, og det er ikke til å spøke med.

Så har jeg lyst til å avslutte med en tanke jeg fikk da jeg hørte Venstre på talerstolen. Da kom jeg på Inger Jacobsens gamle melodi: «Jeg venter på deg til du kommer, skjønt tiden vil falle meg lang.» Altså: Opposisjonen er lei av å vente, nå må regjeringa levere, og vi er en sulten opposisjon, som vil følge nøye med.

Freddy André Øvstegård (SV) [15:10:33]: Jeg vil starte med å knytte en liten kommentar til foregående taler, ikke til sangreferansen, men jeg vil ha et lite, filosofisk perspektiv på det. Foregående taler satte opp et

motsetningsforhold mellom den enkeltes frihet og fellesskapets fornuftige reguleringer i dette spørsmålet. Etter min mening dreier disse tiltakene seg også om å verne om den enkeltes frihet – den enkeltes frihet fra å bli utnyttet, den enkeltes frihet fra spilleavhengighet, den enkeltes frihet fra å bli utnyttet på det groveste av utenlandske spillselskaper. Også det er personlig frihet, så her går disse to hensynene hånd i hånd, etter min mening.

Så vil jeg knytte en kommentar til noe av den kritikken som har kommet både fra deler av høyresiden her i denne sal og fra de utenlandske spillselskapenes representanter her i Norge som sikkert følger med på «stream»-en, og gi en liten hilsen til alle dem også. Det er en logisk brist i argumentene mot enkelte av disse tiltakene, f.eks. blokkering, som det er ganske interessant å høre på, fordi enkelte fra høyresiden og spillselskapene sier at det er slik at vedtaket om blokkering ikke har noe å si, fordi man enkelt kan komme seg rundt det, og samtidig kaller man det et stort inngrep i privates frihet, ja, enkelte sammenligner til og med med Nord-Korea. Så langt er man villig til å gå. Med andre ord brukes alle triks i kommunikasjonshåndboken når det gjelder denne saken, selv når triksene er motstridende.

Men vi vet at en blokkering, f.eks. en DNS-blokkering, kan funke. Det er nevnt flere ganger at det blir brukt i andre land, men det brukes også i Norge, på annet ulovlig innhold. Vi har allerede muligheten til å gjøre det også her, det fungerer. Derfor mener jeg det er gode grunner til å velge det virkemidlet, i tillegg til alle de andre gode forslagene vi nå får flertall for.

Tage Pettersen (H) [15:13:08]: Freddy André Øvstegård var opptatt av at noen brukte trikshåndboken. Da vil jeg benytte anledningen til å si at jeg synes vi skal være redelige, alle sammen i denne debatten. Når vi diskuterer spillpolitikk og man i innlegget sier at hundre tusen mennesker lider, synes jeg det blir å lese statistikken på en voldsom måte.

Geir Jørgen Bekkevold hadde et flammende innlegg hvor mer eller mindre hele spillbransjen ble karakterisert med veldig bred pensel, og jeg kan nok si meg enig i mye av intensjonen som lå bak. Men debatten bør jo da i så fall her i Stortinget handle om hvilke virkemidler vi kan iverksette som har en positiv innvirkning på det vi er imot. Jeg kan jo bare vise til hva man f.eks. nå gjør i Sverige, fra 1. januar, med hele sitt spillmarked. Jeg sier ikke at det er løsningen for oss i Norge, men det er i hvert fall et svar på den tiraden som representanten Bekkevold hadde med hensyn til spillbransjen.

Det viktige – og jeg var inne på det i mitt første innlegg – når det gjelder å ta vare på enerettsmodellen, er å ta vare på Norsk Tippings og Norsk Rikstotos mulighe-

ter til å overleve, og ett av forslagene som ligger på bordet, handler jo om å redusere deres mulighet til å markedsføre seg. Jeg er helt sikker på at den dagen overskuddet fra Norsk Tipping ikke lenger er like stort, er det mange som kommer til å rope på at vi må gjøre noe annet enn å bevare enerettsmodellen. Det synes jeg er noe vi bør ha med oss i arbeidet videre, alle vi som er forsvarere av nettopp enerettsmodellen, som regjeringspartiene – og regjeringen – er.

Helt avslutningsvis: Det har vært en liten debatt om hvorvidt ting bør utredes eller ikke før man fremmer forslag, eller om dører er åpne eller lukkede. Med tanke på vårt løse forslag er jeg glad for at alle i komiteen er med på det. Det viser på en god måte at det kan være greit at vi gjør litt research, og her handlet det jo om at forslaget ville få negative konsekvenser for flere digitale spill, hvorav Pantelotteriet er ett. Jeg har ennå ikke vært borti noen som har blitt spilleavhengige av Pantelotteriet. Det kan av og til være greit å gå en ekstra runde.

Grunde Almeland (V) [15:15:43]: Det er et betimelig spørsmål å stille seg om man skal regulere bort alt man ikke liker, for det man gjør med forslaget om DNS-blokkering, er å gripe inn i selve infrastrukturen på internett. Dersom man skal innføre slike tiltak, bør det i hvert fall gjøres en grundig utredning for å se hva konsekvensene vil være, og ikke sånn som forslaget i dag lyder, at det skal innføres – punktum. Respekten for den lovgivningen vi innfører, er avhengig av at den faktisk fungerer på en god måte, og DNS-blokkeringen er såpass lett å omgå at det truer nettopp legitimeringen av denne type reguleringer. Og så stiller jeg meg også spørsmålet: Dersom man skal innføre denne formen for regulering og man finner ut i etterkant at det faktisk ikke fungerer etter hensikten – hvor kort er da veien til å forby det neste skrittet, forby VPN-tjenester, forby krypterte tjenester? Det er et spor som jeg synes er veldig farlig å begi seg ut på. Jeg vil også påpeke at Norge kritiserer andre land for å sensurere internett, og skal vi begynne å innføre nettopp den typen tiltak, må vi i hvert fall gå stille i dørene deretter.

Så er jeg glad for at det ikke blir noe vedtak om IP-blokkering i dag. Det ble sagt fra denne talerstolen tidligere at forslagene i saken var godt gjennomarbeidede forslag man hadde tatt opp flere ganger tidligere. Da kan man jo stille seg spørsmål om hvorfor man først i salen finner ut at to av forslagene kom så skjævt ut at man må trekke dem.

Skillelinjen som representanten Henriksen ser, er vel i all hovedsak en skillelinje som går på om vi ønsker å benytte oss av utredningsinstituttet eller ikke. Og så kan vi, som et lite svar på sangreferansen, berolige representanten Henriksen med at den som venter på noe godt,

venter ikke forgjeves – i denne saken hadde man heller ikke behøvd å vente så veldig lenge.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 5.

Sak nr. 6 [15:18:14]

Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Marit Arnstad, Marit Knutsdatter Strand, Steinar Ness og Heidi Greni om lærermangel (Innst. 243 S (2017–2018), jf. Dokument 8:115 S (2017–2018))

Presidenten: Etter ønske fra utdannings- og forskningskomiteen vil presidenten foreslå at taletiden blir begrenset til 5 minutter til hver partigruppe og 5 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil presidenten foreslå at det – innenfor den fordelte taletid – blir gitt anledning til seks replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og at de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en taletid på inntil 3 minutter.

– Det anses vedtatt.

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [15:19:02] (ordfører for saken): La meg starte med å takke komiteen for et godt samarbeid i behandlingen av Dokument 8:115 om lærermangel.

Det er bred politisk enighet om at læreren er skolens viktigste ressurs, og tilgangen på kvalifiserte lærere er en nøkkelfaktor for å sikre kvalitet i opplæringen, som vi alle er opptatt av. Det er derfor vår felles utfordring at skolen over tid har hatt en forholdsvis høy andel ukvalifiserte lærere, og at det meldes om vanskeligheter med å rekruttere nok kvalifiserte til lærerjobber rundt omkring i landet, litt ulikt fra distrikt til distrikt.

Som forslagsstillerne peker på, er det ulike estimater for hvor stort behovet for flere lærere er, og som det også framkommer av statsrådets svarbrev til komiteen, kommer dette bl.a. av ulike beregningsmodeller som en legger til grunn. At vi har en utfordring med å rekruttere nok kvalifiserte lærere, er det likevel ingen tvil om. Jeg er glad for at komiteen er samlet om at det er behov for økt fokus på rekruttering av lærere, og at en ny lærernorm som vil sikre flere lærere for alle elever, krever en forsterket innsats nettopp på dette området.

Når det gjelder hvordan dette arbeidet skal foregå, og om det er behov for en stortingsmelding, slik forslagsstillerne foreslår, er komiteen delt. Det ligger en rekke forslag fra partiene som jeg vil tro partiene selv vil presentere og løfte i den videre debatten i dag.

Komiteens flertall, bestående av Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, viser til at Stortinget i avtalen om statsbudsjettet for 2018 vedtok at

innføring av lærernorm skulle ses i sammenheng med tiltak for å styrke rekrutteringen, og forventer at regjeringen raskt følger opp dette med en forsterket rekrutteringspolitikk og nye tiltak som bidrar til økt rekruttering til lærerutdanningen og yrket. Ellers forutsetter jeg at de enkelte partier presenterer sine forslag og begrunnelser for forslagene sine.

La meg avslutte med å si noen ord som representant for Kristelig Folkeparti. Vi støtter intensjonen og deler bekymringen til forslagstillerne fra Senterpartiet, men vi tror ikke en stortingsmelding er løsningen. Et arbeid som skal munne ut i en stortingsmelding, tar lang tid, og dette mener vi er tid vi ikke har når det gjelder rekruttering av lærere. Det trengs en forsterket innsats og fokus på rekruttering og tiltak som kan settes inn raskt, slik at de kan virke på både kort og litt lengre sikt. Dette forventer vi at regjeringen følger opp, noe vi har en avtale om fra budsjettet, og vi sender i dag en ny og tydelig melding om at Stortinget forventer oppfølging fra regjeringens side.

Når det gjelder de konkrete forslagene som er fremmet, er det mye bra i disse, og vi vil komme tilbake til dette i arbeidet med våre alternative budsjetter framover.

Martin Henriksen (A) [15:22:48]: Det haster å ta grep for å løse lærermangelen i skolen og sikre at elevene møter en kvalifisert lærer i klasserommet.

Det forslaget vi debatterer i dag, handler om lærermangel. Egentlig burde vi snakke om en dobbel eller trippel lærermangel. For det første vil skolen i årene framover mangle tusenvis av lærere – en utfordring som forsterkes av en helt nødvendig lærernorm i skolen. For det andre rammes distriktene hardest, særlig i Nord-Norge, og for det tredje blir det stadig færre mannlige lærere i skolen. Konsekvensene er bl.a. den høyeste andelen ukvalifiserte lærere i norske klasserom på 15 år. Alt dette burde tilsi at regjering og storting satte i gang en kraftig innsats for rekruttering av lærere. Det har dessverre ikke skjedd.

Høyres fanesak foran valget i 2013 var læreren – Erna var «forelska i lærer'n». Riktignok ble ikke målgruppen sjarmert av at partiet Høyre stadig snakket om at utfordringen var å skaffe bedre lærere, ikke flere lærere – som om det var dagens lærere som hadde sviktet. Jeg vil si at den beste måten å bygge tillit og legge til rette for skoleutvikling på er å snakke opp dem som skal gjøre jobben. Fasiten etter snart fem år med Høyre i Kunnskapsdepartementet er at man ikke har lyktes i å øke attraktiviteten til læreryrket, gjennomstrømmingen i studiet eller få flere kvalifiserte lærere ut i klasserommet.

Resultatet er at vi har en rekrutteringsutfordring. Rekrutteringen til lærerutdanningen for særlig de yngste

elevene har i hele perioden vært for lav. Opp mot halvparten av studentene på disse studiene slutter i løpet av fem år. Samtidig vet vi at mange nye lærere slutter i yrket altfor tidlig, slik at utfordringen forsterkes. Om lag 25 pst. av alle nyutdannede lærere går inn i andre yrker enn læreryrket, noe som årlig tilsvarer om lag 1 000 lærere. Det betyr at kommunene tyr til andre løsninger når de ikke klarer å fylle skolen med mange nok kvalifiserte lærere. Derav har bruken av ukvalifiserte lærere nå og i skoleåret 2016/2017 vært det høyeste på 15 år.

I tillegg har vi en stor likestillingsutfordring. Det har blitt stadig færre menn som er lærere i klasserommene. Nå er én av fire lærere i grunnskolen menn, og andelen synker. Den vil fortsette å synke dersom man ikke gjør noe drastisk. Det utdannes nemlig stadig færre mannlige lærere. Andelen mannlige lærerstudenter ligger under andelen lærere i skolen. Ved enkelte høyskoler kan vi besøke klasser der det bare er jenter igjen. Allerede i 2014 ble Høyres daværende kunnskapsminister, Torbjørn Røe Isaksen, utfordret på at det ble stadig færre menn i norske klasserom. Den gangen kalte han utviklingen trist. Han hadde ingen konkrete tiltak han ville sette inn, men håpet at etter- og videreutdanning kanskje ville føre til at problemet ordnet seg. Det har det ikke gjort. Derfor får regjeringspartiene tåle at vi tar beskjeden deres om at «nu går alt så meget bedre», med en klype salt. Dette er en varslet utfordring. Vi har i lengre tid hørt at det kommer en plan for rekruttering. Det er på overtid. At det ikke allerede foreligger en samlet, helhetlig og offensiv plan for lærerrekuttering, begynner å nærme seg en slags unnlåtelsessynd.

I Arbeiderpartiet støtter vi at det utarbeides en stortingsmelding om lærerrekuttering, men mener at det på ingen måte må være en hvilepute eller hindre at det allerede nå settes inn konkrete og offensive tiltak for å få flere lærere. Opposisjonen – Arbeiderpartiet, Senterpartiet og SV – fremmer i dag derfor flere forslag for å sikre elevene nok kvalifiserte lærere, bl.a. at vi vil forskriftsfeste veiledningsordningen for nyutdannede. Vi vil sikre nok lærerutdannere med forskningskompetanse og praksis fra skolen. Vi foreslår tiltak for kvalifisering av ukvalifiserte i skolen. Vi ber regjeringa gjennomføre en nasjonal rekrutteringskampanje. Arbeiderpartiet og Senterpartiet ber regjeringa legge til rette for at flere lektor- og lærerstudenter skal kunne ta vikartimer i skolen, og vi mener det bør vurderes nye seniortiltak for at lærere skal kunne stå lenger i yrket.

I tillegg kommer tiltak som ikke er fremmet i denne saken, men som er tatt opp av oss tidligere – at vi ønsker mer praksis i lærerutdanningen, ikke avskilte flinke og erfarne lærere og, ikke minst, Arbeiderpartiet, SV og Senterpartiets forslag om en tillitsreform i skolen. Lærere som har sluttet i skolen, oppgir at det som kan moti-

vere dem tilbake til læreryrket, er mer tid til den enkelte elev, mindre byråkrati og rapportering og økt profesjonelt (presidenten klubber) handlingsrom.

Presidenten: Taletiden er omme. Representanten må kanskje ta opp forslag også.

Martin Henriksen (A) [15:27:56]: Jeg vil gjerne ta opp de forslagene som Arbeiderpartiet sammen med andre partier står bak.

Presidenten: Da har representanten Martin Henriksen tatt opp de forslagene han refererte, og de forslagene han refererte til.

Kent Gudmundsen (H) [15:28:15]: Læreren er vår viktigste ressurs når vi skal skape en god skole for våre minste. Helt fra barnehage til høyere utdanning er faglig dyktige lærere og formidlere helt avgjørende om vi skal lykkes med sosial utjevning, sikre barna våre mestingsfølelse og gi dem læringsglede og nødvendig påfyll for å møte framtidens ukjente arbeidsmarked, som er i stadig endring. Det krever mye av skolene våre, av våre skoleledere og av oss selv som politikere, men ikke minst av læreren selv. Satsingen som regjeringen og de ikke-sosialistiske partiene har gjort gjennom Lærerloftet, har derfor vært en svært viktig og helt nødvendig investering for å sikre skolens viktigste ressurs.

Regjeringspartiene har, som kjent, sammen med Kristelig Folkeparti blitt enige om å innføre en lærernorm, og Utdanningsforbundet har vært blant dem som har påpekt at dette i seg selv vil være rekrutterende for læreryrket. Når man i representantforslaget trekker fram lærernormen som argument for å snakke om en lærerkrise, viser det egentlig at argumentene i denne saken går i veldig mange ulike retninger og med ulik agenda.

Jeg tror derfor det kan være riktig, og tjene saken, at man løfter blikket litt og ser på fakta. Det er selvsagt krevende å spå om framtiden, men god oversikt over historikken, virkemidler, effekten av disse og våre erfaringer så langt bør kunne danne et godt grunnlag for prognoser om framtiden. Og da er det lite som minner om en krise, for selv om det vil være enkelte utfordringer, er det ingen tvil om at antallet ufaglærte i skolen nå flater ut – til tross for at rekordmange lærere tar videreutdanning, noe som naturlig vil kreve at vi har noen flere vikarer enn tidligere.

Legger vi til grunn det nåværende antall som tar videreutdanning, tyder alt på at vi faktisk er i god rute fram mot 2025 hva gjelder kompetansekravene. I tillegg øker antallet som får videreutdanning – over 7 200 lærere førstkomende høst – og fortsetter vi sånn, ser det enda bedre ut. Samtidig ser vi at antallet som søker videreut-

danning innen andre fag enn de som har kompetansekrav, er høyt, og faktisk høyere enn det totale antallet lærere som fikk tilbud om videreutdanning under de rødgrønne budsjettene. Det bør være en tankevekker for dem som påstår at denne satsingen representerer et snevert kunnskapssyn, og at vi ikke ser bredden i skolen.

I Tromsø har vi hatt både masterutdanning og opptakskrav i en del år. Erfaringen er rekordsøkning år etter år – og økt gjennomføring, ettersom studentene har et bedre faglig utgangspunkt. Nylig fikk vi tall som viser at rekordmange ønsker å bli lærere, og studentkullet vil være et av de bedre i landet hva gjelder faglig utgangspunkt ved studiestart. Det handler altså ikke bare om antallet som søker, men også om antallet som gjennomfører, og så langt tyder mye på at det går i positiv retning også her.

Det bør også være verdt å merke seg Kunnskapsdepartementets anslag om at det høsten 2018 vil være et overskudd på rundt 200 lærere fra 2018-kullet ved lærerutdanningene. I tillegg har regjeringspartiene og Kristelig Folkeparti innført stipendordninger for dem som vil ta PPU, og som dermed vil kunne kvalifisere seg til å bli lærere, i tillegg til at man har en stipendordning på opp mot 160 000 kr, som bidrar til å rekruttere spesielt til de tre nordligste fylkene. Regjeringen har også nå lagt inn ekstra midler til rekruttering av lærerstudenter til UiT og Nord universitet. Og sist: Vi vet nå, fra revidert, at vi får ytterligere 10 mill. kr for å rekruttere flere lærerstudenter til flere institusjoner.

Det er heller ingen ukjent problemstilling at kommuner rundt om i Distrikts-Norge har hatt – og har – utfordringer når man rekrutterer, også lærere. Særlig i nord har utfordringen vært stor. Stipendordninger som er rettet inn her, bidrar positivt. Avskrivning av 10 pst. av studielånet årlig for dem som tar jobb i Nord-Troms og Finnmark, bidrar på toppen av det igjen. Og ikke minst: Alle kommuner må være framoverlente. Det handler om å tilby bolig, jobb til én til, tenke lønn og andre frynsegoder. Selv om bylivet kan by på sitt, er det viktig at man som skoleeier synliggjør også de mange kvalitetene som finnes utenfor bykjernen. Det er også viktig å tenke helhet, og god veiledning er en del av en slik helhet. Her er regjeringen godt i gang med dialog med partene, og jeg ser fram til resultatet av det.

Jeg skal ikke bestride at det vil bli krevende å sikre mange dyktige lærere, i tråd med våre målsettinger, men mye tyder på at den store satsingen på lærere – gjennom videreutdanning, kompetansekrav, opptakskrav, innføring av masterutdanning, høyere startlønn, rekrutteringskampanjer og gunstige stipendordninger – har bidratt positivt. Og vi trenger ikke forsinkende stortingsmeldinger for å se på disse enkeltvirkemidlene. Vi investerer slik at skolene våre får tilgang til flere dyktige læ-

rere i framtiden. Det fortjener ungene våre, og det er tross alt dem det handler om. Det bør vi ikke kalle en krise.

Roy Steffensen (FrP) [15:33:16] (komiteens leder): Verden utvikler seg, og samfunnet utvikler seg, nye krav og nye behov skapes, og dette gjør at kompetansekrav og livslang læring kanskje er enda viktigere i dag enn det det var før. Leger, snekkere, elektrikere, farmasøyter og andre yrkesgrupper i Norge har én ting til felles, og det er at de må kunne lese, skrive og regne for å utføre sine yrker. Dette er det lærere i skolen som har lært dem. Det viser hvilken viktig rolle lærerne spiller i samfunnet. Uten gode lærere vil faktisk samfunnet bryte sammen.

Nå er vi i en situasjon hvor vi vet at i årene framover vil det være gode jobbmuligheter for dem som ønsker å bli lærere. Vi vet at det skal ansettes veldig mange nye lærere i årene som kommer, og det er en utfordring vi må løse.

Tiltak for å motvirke mangelen er bl.a. å øke statusen til lærerutdanningen gjennom innføring av masterutdanning, som vil gi høyere lønn, bedre veiledning for nyutdannede lærere for å hindre et eventuelt frafall tidlig i yrkeskarrieren, og vi har innført ordninger for sletting av studielån for lærerutdannede, ut fra hvilken type utdanning de har, eller hvor de ønsker å bosette seg for å jobbe.

For å rekruttere lærere må vi også rekruttere studenter som gjennomfører utdanningen. Klare kompetansekrav og karakterkrav gir bedre lærere. Det fører til at gjennomføringsgraden øker, fordi søkerne har høyere karaktergjennomsnitt med seg fra videregående skole og dermed bedre forutsetninger for å fullføre. Det er noe vi har sett fra tidligere år, gjennom forskning og erfaringer fra andre studietilbud. Vi vil ha de beste søkerne til lærerutdanningen, og derfor har vi stilt strengere opp-takskrav, noe som sørger for at statusen til læreryrket øker, og noe som på sikt vil gi flere gode lærere.

Et annet moment er at vi må sørge for at flere blir værende i yrket som lærer. I alle mine møter med lærere er noe av det viktigste de selv trekker fram, muligheter for videreutdanning. Aldri før har så mange lærere tatt videreutdanning som etter regjeringsskiftet i 2013. Dette er med på å øke kvaliteten på undervisningen, noe som be-kreftes av at syv av ti lærere endrer på undervisnings-opplegget sitt etter at de har gjennomført videreutdan-ning.

Selv om vi har gjennomført mange tiltak og allerede ser noen resultater, er det ikke tiden for å heise flagget og slappe av. Vi ser at tilgangen på kvalifiserte lærere er en utfordring noen steder i landet, og at dette kan fortsette i årene som kommer, spesielt gjennom innføringen av

en lærernorm. Vi er derfor nødt til å følge utviklingen i rekrutteringen av lærere nøye og sørge for tiltak som er tilpasset de utfordringene vi står overfor.

Jeg hørte at representanten Henriksen sa at de i enkelte forslag har foreslått tiltak for kvalifisering av ukvalifiserte. Det er vel en sannhet med modifikasjoner, for i dokumentet kom ikke opposisjonen med konkrete forslag til tiltak selv på det punktet, annet enn at de bemerket at de var svært kritiske til å heve karakterkravet i matematikk til fire. Så jeg antar at man ser for seg at for å få flere ukvalifiserte til å bli kvalifiserte skal en altså bare senke terskelen for å bli kvalifisert, og så er problemet løst.

Jeg mener at dette forslaget på mange måter illustrerer opposisjonens måte å drive politikk på. De kritiserer regjeringen for stort sett alle tiltak vi foreslår og iverksetter, og av og til er det nærmest ikke grenser for hvor inkompetente vi er. I denne saken får vi høre at vi «styrer rett mot en lærerkrise med åpne øyne», som forslagsstilleren sa i VG. Da må det jo være en stor fallitterklæring for dem at når det kommer til å finne konkrete tiltak for å få flere kvalifiserte lærere, må de selv be regjeringen om å finne på nye tiltak, fordi de ikke har noen selv i dokumentet. Da tenker jeg at det er en stor fordel – både for posisjons- og opposisjonspartiene – at det tross alt er vi som styrer, siden det virker som om det uansett er vi som må finne tiltakene.

Jeg har tro på at mye av det som er igangsatt, vil ha god effekt, men vi må også gi tiltakene tid til å virke. Allerede i år ser vi en solid framgang i søknadstallene for alle lærerutdanninger, så vi ser at pilene begynner å peke i rett retning. Vi har høye ambisjoner for norsk skole. Vi ser at elevene lærer mer, de er mer til stede, og færre faller fra. Derfor skal vi holde stø kurs og intensiteten oppe i arbeidet med å forbedre og fornye norsk skole.

Marit Arnstad (Sp) [15:38:15]: La meg først få lov til å si at det er ikke noe vanskelig å erkjenne at mangelen på kvalifiserte lærerkrefter ikke er et nytt problem. Det er et problem vi har slitt med i mange år, og det er et vanskelig og ganske krevende felt å arbeide med.

Det er også en utvikling der vi ser en økende tendens til bruk av ukvalifisert arbeidskraft i skolen. Det har faktisk økt med nesten 40 pst. fra 2013 til i dag, og 5,6 pst. av lærerne i grunnskolen er nå ikke-kvalifiserte lærere. Det er et bekymringsfullt trekk, og noe vi alle bør være opp-tatt av. Men jeg opplever at Høyres og Fremskrittspartiets talsmenn her i dag nesten ikke erkjenner problematikken. Det er liksom helt skyfritt på Høyres himmel når det gjelder akkurat denne problematikken. Jeg mener det kunne vært en fordel at vi hadde erkjent at det faktisk er en problemstilling. Jeg kan være med på å erkjen-

ne at dette er ikke en ny problemstilling, men det er en problemstilling vi er nødt til å forholde oss til og gjøre noe med.

Vi forslagsstillere har foreslått en stortingsmelding. Saksordføreren sier at det har vi ikke tid til å vente på. Jeg mener at det ikke er noen motsetning mellom det å iverksette tiltak ganske raskt, og det å få en stortingsmelding som kan gi oss et bedre kunnskapsgrunnlag, ikke minst om hvorfor vi har en økende andel ikke-kvalifiserte i skolen. Den kunnskapen mangler vi, det er hull i den kunnskapen. Det å få et bedre kunnskapsgrunnlag hadde vært fornuftig, selv om en også bør iverksette tiltak ganske umiddelbart.

I tillegg kunne vi kanskje fått en bedre mulighet til å se sammenhengen mellom de ulike tiltakene som kan påvirke rekrutteringen til læreryrket negativt. Det er nettopp noen av de underliggende årsakene som også Senterpartiet er opptatt av når det gjelder denne saken. Derfor er det så vanskelig å forstå den uviljen mot å utrede og få oversikt over tallene og statistikken, og også sammenhengen mellom ulike tiltak, som en stortingsmelding kunne gitt oss.

La meg peke på et par ting som Senterpartiet er opptatt av når det gjelder de underliggende trendene, som vi mener er vanskelige. Det ene er spørsmålet om et firerkrav i matematikk for å komme inn på lærerutdanningen. Vi mener at siden det kravet ble innført, har norsk skole gått glipp av nesten tusen mulige framtidige lærere. Vi ser at disse forkursene som har vært holdt, ikke har vært noen stor suksess. Selv om det har vært satt inn mye penger for å gjennomføre dem, er andelen som melder seg opp til eksamen, og andelen som kvalifiseres til opp-tak, svært lav. Det må bekymre. Da kan en sjølsagt spørre seg: Er det riktig å ha et firerkrav i matematikk på lærerutdanningen? Senterpartiets svar på det er nei. Vi mener det hadde vært bedre om en hadde tatt utgangspunkt i snittet av karakterene som sådant, som en gjør i mange andre utdanninger. Vi synes ærlig talt at sammenligningen med firerkravet ved NTNU, på sivilingeniørstudiet, er nokså søkt. Sivilingeniørstudiet på NTNU er et studium som er særskilt rettet mot realfag og matematikk. Der kan det være fornuftig å ha et firerkrav i matematikk, på lærerutdanningen er det ikke det. Der er det fornuftig å ta utgangspunkt i snittet. Da kan en fange opp den store andelen av motiverte studenter som i dag ønsker å komme inn på lærerutdanningen, de som er gode i veldig mange fag, men som ikke akkurat har den fireren i matematikk. Dem går vi glipp av i dag – det mener jeg at norsk skole ikke har råd til.

Det andre Senterpartiet har lyst til å problematisere, er lærernormen. Jeg skjønner at Høyre nå plutselig har blitt veldig for lærernorm – det syns jeg er overraskende når jeg tenker på hvordan det blir mottatt i Høyre rundt

omkring i landet. Jeg tror ikke det er noen grunn til å bagatellisere hva lærernormen kan komme til å bidra til når det gjelder geografisk skjevhet. Det er ingen tvil om at den kommer til å føre til større konkurranse om allerede et fåtall kvalifiserte lærere, den kommer til å føre til en større konkurranse om noe som det er mangel på. Den konkurransen kommer til å bli vunnet av de sentrale strøkene i dette landet, som også får mer penger i reformen. De 170 kommunene som ikke får en krone ekstra til å øke lærertettheten, kommer til å tape også i kampen om den kvalifiserte arbeidskraften på lærersida, og de har i dag allerede den høyeste andelen ikke-kvalifiserte lærere. De gjør det så dårlig i PISA-undersøkelsene at statsrådene fra Høyre stadig vekker sier at vi må gjøre noe for å gjøre det bedre i Nord-Norge og Trøndelag. De skal altså sitte igjen med færre lærere etter lærernormen. Det er en kilde til bekymring, og det overrasker meg at Høyre og Fremskrittspartiet er så ignorante når det gjelder det.

Mona Fagerås (SV) [15:43:39]: Mangelen på kvalifiserte lærere er en av de største utfordringene vi står overfor i norsk skole de kommende årene. SV mener det haster med å ta grep for å avhjelpe den alvorlige lærermangelen i skolen og sikre at elevene våre møter en kvalifisert lærer i klasserommet. At tusenvis av elever går på skolen hver dag og ikke får undervisning av en kvalifisert lærer, er uakseptabelt. Situasjonen er alvorlig i norsk skole.

Regjeringen har med vidåpne øyne bidratt til en lærerkrise gjennom avskilting av lærere og innføring av mattekrav. Dessuten har innføringen av femårig lærerutdanning på masternivå ført til en forskyvning i ferdigutdannede lærere. I tillegg vil en nasjonal norm for økt lærertetthet øke behovet for flere lærere. SV har støttet innføringen av en masterutdanning, og vi er ikke minst veldig glade for at vi nå endelig får en lærernorm på plass. Men det er uansvarlig og sterkt uforståelig at regjeringen ikke samtidig ser det økte behovet for lærere. Heller ikke nå, midt i den tiden da skolene står i en prosess med å ansette nye lærere som skal være på plass til høsten, får vi noen offensive tiltak fra regjeringens side.

Svært mange kommuner rapporterer om vanskeligheter med å tiltrekke seg ansatte med godkjent kompetanse for undervisning. Situasjonen er vanskelig over hele landet, men spesielt utfordrende i nord, der lærermangelen er størst. I Nord-Norge er i tillegg antallet ledige studieplasser ved flere lærerutdanninger dramatisk høyt.

Når det gjelder lærere uten godkjent utdanning, er tallet økende, fra 3,24 pst. i 2013 til 5,6 pst. i 2017. Den rød-grønne regjeringen lyktes med å snu en negativ trend på få år og demonstrerte at dette ikke er noen hek-

sekunst, men et spørsmål om vilje og prioriteringer – en vilje og en evne til prioriteringer som er helt fraværende hos dagens regjering. I praksis medfører dette at elever blir undervist av personer som ikke har utdanning, i 1,5 millioner skoletimer. Dette er uheldig for kvaliteten på undervisningen og et stort paradoks når regjeringen avskilter erfarne lærere med formell lærerutdanning.

Jeg mener derfor at denne regjeringen styrer med åpne øyne mot økt lærermangel og en skole med lavere kvalitet på undervisningen, stikk i strid med det regjeringen påstår. Det haster med å ta grep for å avhjelpe den alvorlige lærermangelen og sikre at elevene møter en kvalifisert lærer i klasserommet. Skal vi få nok lærere, trengs et kobbelt med tiltak, og vi må starte nå. Det ligger i denne saken mange konkrete forslag som ville ha hjulpet på den alvorlige situasjonen. Men ikke ett eneste av de forslagene som ligger i denne saken, kan Kristelig Folkeparti og regjeringspartiene være med på. Det eneste vi får ut av denne saken, er:

«Stortinget ber regjeringen sikre nok kvalifiserte lærere gjennom en forsterket rekrutteringspolitikk og nye tiltak som bidrar til økt rekruttering til lærerutdanningen og yrket.»

Hva betyr dette? Det er politikerspråk og må være det minst konkrete og mest uforpliktende jeg har sett i hele mitt liv.

Det inntrykket man sitter igjen med når man analyserer regjeringens famlende forsøk på å styrke kvaliteten i grunnskolen, er at de har bestemt seg for noen tiltak først og etterpå glemt å tenke over om de faktisk fungerer. I stedet for flere lærere har vi fått færre, i stedet for flere timer med bedre lærere har vi fått flere timer med ufaglærte, og i stedet for å beholde lærere lenger i yrket har vi en regjering som aktivt går inn for å kaste dem ut av yrket.

Jeg tar med dette opp SVs forslag.

Presidenten: Representanten Mona Fagerås har tatt opp det forslaget hun refererte til.

Tina Shagufta Munir Kornmo (V) [15:49:00]: Læreren er skolens og elevens viktigste ressurs. Trygge og gode lærere er viktig for elevenes læring, og elever over hele landet trenger kvalifiserte lærere. Dette har vært Venstres viktigste prioritering i skolepolitikken de siste årene. Tilgangen på kvalifiserte lærere er en nøkkelfaktor for å sikre kvalitet i opplæringen i skolen. Vi i Venstre er glade for den offensive satsingen ved statsrådene Jan Tore Sanner og Iselin Nybø, som nå kommer i form av 10 mill. kr til rekruttering av lærere.

At læreryrket har blitt mer attraktivt, kan ingen bestride i dag, når det er rekordhøy søkning til læreryrket. Dette skjer etter en offensiv prioritering og satsing – ved å stille krav til kompetanse, ved å legge til rette for videre-

reutdanning og ved å gjøre det til en masterutdanning og på den måten øke statusen til yrket.

Stortinget har vedtatt en lærernorm, som regjeringen nå gjør en stor innsats for å innfri. Lærernormen tar i utgangspunktet ikke hensyn til elevenes og skolenes resultater og utfordringer, og vi må derfor sikre at normen ikke medfører en tapping av ressurser fra skoler som har et mer krevende utgangspunkt enn andre. Lærernormen innebærer også et økt behov for lærere i de største byene og kommunene, og det er derfor viktig å unngå at normen oppfylles ved å hente lærere fra mindre skoler. Det skal satses over hele landet.

For å sikre en forsvarlig oppfyllelse av lærernormen må vi rette fokuset mot dem som er lærerutdannet, men ikke jobber som lærere i skolen i dag. Oppdaterte tall fra SSB viser at om lag 10 pst. av grunnskolelærerne forlater skolen i løpet av de første fem årene. Her er det potensial for rekruttering tilbake til skolen, og Venstre er glad for at det satses på å lokke lærerutdannede tilbake til klasserommet, bl.a. gjennom satsing på flere karriereveier. De som etter et langt fravær fra skolen mangler kompetanse i henhold til de nye kompetansekravene, må få en egen inngang til videre- og etterutdanning.

Når rekordmange lærere tar videreutdanning, vil vi få et betydelig kompetanseløft i skolen. Det må også reflekteres i lønn. Utviklingen i lønnsnivået til lærerne må vurderes i sammenheng med andre yrkesgrupper som det er naturlig å sammenligne seg med. Og for å beholde nyutdannede i læreryrket må vi også se på hvordan de sikres både utfordringer og oppfølging den første tiden som lærer i klasserommet. Det kan gjøres gjennom mentorordninger, med tettere samarbeid mellom nyutdannede og erfarne lærere. Mer praksis under utdannelsen vil også kunne bidra til å bedre mestringen og motivasjonen for å gå inn i og forbli i lærerrollen.

Byråkrati og rapportering må reduseres, og det må legges til rette for et tettere samarbeid mellom skoler og undervisningsinstitusjoner gjennom universitetsskoler, hospiteringsordninger og forskningssamarbeid. Mange kommuner er allerede godt i gang med å legge planer for å rekruttere nye lærere i forbindelse med innføringen av lærernormen. Det vil bli en viss konkurranse mellom kommuner om å tiltrekke seg lærere i årene som kommer, og for å bidra til den oppturen som skolen trenger, må vi sørge for at tilveksten av nyutdannede og tilbakevendende pedagoger er stor nok.

Det er en historisk satsing på skolen og læreryrket, og det er en stor jobb som skal gjøres for å oppfylle lærernormen. Venstre og de andre regjeringspartiene har gjennom målrettet satsing bidratt til å gjøre læreryrket attraktivt gjennom nye karriereveier for lærere, bedre veiledning for ferske lærere, bedre skoleledelse og gode videreutdanningsmuligheter. I tillegg vil ettergitt stu-

dielån og sparte renteutgifter bidra til å gi nyutdannede lærere et bedre økonomisk utgangspunkt.

Jeg er enig med representanten fra Kristelig Folkeparti: Tiden er inne for en offensiv gjennomføring og deretter en evaluering – framfor en tidlig og tidkrevende stortingsmelding.

Statsråd Jan Tore Sanner [15:53:34]: Alle barn skal møte godt kvalifiserte lærere i klasserommet. Å sikre dette har høy prioritet. Vi arbeider hele tiden for at det skal være tilstrekkelig mange lærere, og for at lærerne skal ha god faglig og pedagogisk kompetanse.

Lærerne bærer et stort ansvar når de møter forventningsfulle barn og unge. Lærerne er tillitspersoner for barna. De er forbilder, kilder til fagkunnskap og ofte viktige voksenpersoner i barns liv. Vi stiller derfor høye krav til lærerne, både til dem som vil bli lærerstudenter, og til kompetansen til lærerne i skolen, men vi viser også hvor verdifulle vi mener de er, ved at vi satser på at lærerne skal ha gode karrieremuligheter og utviklingsmuligheter i skolen. Vi vil ha de beste søkerne til lærerutdanningen, og vi stiller strenge opptakskrav. Vi har innført mastergradutdanning for grunnskolelærere. Vi har også satt i gang et arbeid med å utforme nasjonale rammer for en veiledningsordning for nyutdannede lærere, som skal bidra til at de får en god start i yrket. Ordningen for sletting av studielån for lærere er et incentiv som vil gi lærerne et gunstig økonomisk utgangspunkt.

For at lærerne skal bli og utvikle seg i yrket, har vi en rekordsatsing på videreutdanning. Vi har også innført flere karriereveier for lærere. Samlet sett vil dette føre til at vi får både bedre og flere lærere. Vi ser allerede av årets søkertall at den delvise nedgangen etter innføringen av firerkravet i matte har snudd. Søkningen til lærerutdanningen har økt over tid. I år er den svært god, også for grunnskolelærerutdanningen for 1. til 7. klasse. Dette er den utdanningen som hittil har hatt de tydeligste rekrutteringsutfordringene. Det tyder på at det å satse på kvalitet og å stille krav virker motiverende for søkere og studenter. Økte karakterkrav kan også bidra til økt gjennomføringsevne og høyere status for utdanningen og yrket.

Vi ser nå en positiv utvikling etter skjerping av karakterkravene. Vi har fått flere og sterkere søkere. Samtidig har antallet godkjente søknader til videreutdanning for lærere aldri vært høyere enn i år. Over 7 000 lærere får tilbud om å delta i videreutdanning til høsten. Undersøkelser blant deltakerne viser at lærerne ser videreutdanningen som en verdifull kompetanseheving. Antallet som har fått godkjent søknad om videreutdanning i kompetansefaget norsk, har økt siden i fjor. Den informasjonen vi har i dag, tyder på at de som trenger fordypning i fagene norsk, matematikk og engelsk, vil kunne få

dette innen 2025. Samtidig som veksten i andelen ukvalifiserte er bremset opp, har vi en svært positiv økning i søkertallene til lærerutdanningene. Tilgangen på kvalifiserte lærere noen steder er imidlertid utfordrende. Lærernormen kan gjøre dette mer utfordrende enkelte steder. Derfor følger vi utviklingen nøye og vurderer fortløpende tiltak tilpasset de utfordringene vi står overfor. Vi jobber systematisk og planmessig for å styrke rekrutteringen. Jeg har imidlertid mer tro på å gjøre læreryrket attraktivt enn på kortvarige reklamestunt.

Hovedansvaret for rekruttering må ligge i skolen og hos barnehageeiere og universitets- og høyskolesektoren i samarbeid, slik det er i arbeidslivet for øvrig. Marit Arnstad etterlyste tiltak for å gjøre ukvalifiserte lærere kvalifiserte. La meg da peke på to tiltak som er iverksatt. Kunnskapsdepartementet har gitt Utdanningsdirektoratet i oppdrag å vurdere hvordan ukvalifiserte i skolen kan få tatt lærerutdanning. Universitetet i Nord-Norge har fått i oppdrag å utvikle pilotordninger for kvalifisering av grunnskolelærere. Dette er to helt konkrete tiltak. Det ene er iverksatt hos Universitetet i Tromsø, og det andre er et oppdrag som er gitt Utdanningsdirektoratet.

Så er det heller ikke slik at vi sitter på den hele og fulle fasiten om hvilke tiltak som skal iverksettes. Vi ser de forslagene som er kommet fra opposisjonen, og jeg utelukker ikke at flere av disse kan bli fulgt opp. Men jeg er glad for at stortingsflertallet, med Kristelig Folkeparti og regjeringspartiene, nå samler seg om at tiltak skal iverksettes, og ikke om at vi skal lage enda en stortingsmelding.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Martin Henriksen (A) [15:58:50]: Jeg takker statsråden for innlegget.

Hvis man leser regjeringserklæringen, ser man at rekruttering av lærere ikke er nevnt én gang. Det tyder på at det ikke er her regjeringa planlegger å sette inn en massiv innsats. Tvert imot tror jeg nok at presset både fra opposisjonen og fra Kristelig Folkeparti har ført til at dette har blitt en viktigere sak for regjeringa enn man egentlig hadde tenkt. I vedtaket om lærernorm som ble gjort av partiene Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, står det at lærernormen skal «sees i sammenheng med tiltak for å rekruttere et tilstrekkelig antall kvalifiserte lærere», og at det skal «utredes hvordan innfasingen av en norm kan gjennomføres uten fare for forsterket lærermangel i deler av landet». Jeg er usikker på om vi har fått en utredning om hvordan den kan gjennomføres uten å få forsterket lærermangel i deler av landet. Jeg har hørt enkelte, også fra regjeringspartiene, antyde at det skal komme en plan for rekruttering. Det høres ut på statsråden som at man mener man har kom-

met med stort sett det man kan komme med. Jeg har lyst til å spørre: Er det slik at vi kan forvente at regjeringa vil komme med en helhetlig nasjonal plan for rekruttering av lærere?

Statsråd Jan Tore Sanner [15:59:56]: Regjeringen iverksetter konkrete tiltak, og det er tiltak som vi ser har effekt. Jeg sitter i salen og lytter til representanten Martin Henriksen og andre fra opposisjonen og lurer på hvilken planet de egentlig bor på. Vi ser at det nå går i riktig retning. Det er en økning i antall unge mennesker som ønsker å bli lærer. Så der venstresiden ser krise, ser ungdom muligheter. De ser at man har en regjering som satser på skolen, som satser på læreryrket – nye karriereveier, femårig master, rekordsatsing på etter- og videreutdanning. Ja, det kan være behov for ytterligere tiltak for å rekruttere flere lærere, men vi er mer opptatt av å iverksette tiltak enn å utarbeide enda flere stortingsmeldinger. Vi har dårlig tid. Vi er opptatt av å få enda flere gode lærere i norsk skole.

Martin Henriksen (A) [16:01:01]: Av og til har jeg også lurt på om statsråden og jeg er på forskjellige planeter. I den grad vi er på forskjellige planeter, tror jeg vi i opposisjonen er på et litt mer utålmodig sted enn det regjeringa er. Vi er f.eks. veldig glade for at det er flere søkere til lærerutdanningen. Men også i fjor var det mange flere søkere til lærerutdanningen enn det faktisk var plasser. Likevel sto flere hundre plasser tomme på høsten. Så det viktige nå er at jobben gjøres nå, slik at man får fylt opp plassene ved lærerutdanningen. Vi vet ennå ikke hvordan situasjonen blir til høsten.

Et av forslagene opposisjonen kommer med, er en nasjonal rekrutteringskampanje, bl.a. for å få konkrete tiltak for å øke statusen til læreryrket, få flere inn i yrket og flere til å fullføre, bl.a. etter modell av det Stoltenberg-regjeringa gjorde med GNIST-kampanjen og GLØD-kampanjen for barnehagen, med gode resultater. Jeg vil høre om kunnskapsministeren vil avvise eller være åpen for slike rekrutteringskampanjer – det han kalte for kortvarige reklamestunt, som egentlig er noe annet.

Statsråd Jan Tore Sanner [16:02:12]: Slike kampanjer, eller målrettet arbeid, skjer. Sammen med statsråd Iselin Nybø har jeg vært sammen med lærerstudenter som er ute blant elevene og besøker de videregående skolene og forteller både med gnist og glød om hvorfor ungdom bør velge læreryrket. Det har jeg tro på. Derfor har vi også varslet at det kommer mer penger til dette i revidert nasjonalbudsjett. For vi ser at når lærerstudentene er ute og forteller om alle mulighetene som er i læreryrket, bidrar det til økt lærerrekruitering. Den typen tiltak vil vi fortsette med. Men så må jeg få stille spørsmål når representanten Henriksen sier at han er utål-

modig. Vel, det som har vært Arbeiderpartiets svar så langt, er å senke kravene. Denne regjeringa har høye ambisjoner for norsk skole. Man vil ha en stortingsmelding. Vi vil iverksette tiltak som bidrar til flere kvalifiserte lærere og at flere velger læreryrket.

Martin Henriksen (A) [16:03:13]: Er det en ting statsråden er flink til å gjenta, er det at man har høye ambisjoner for skolen. Det har også opposisjonen og Arbeiderpartiet. Jeg vil påstå at de ambisjonene er høyere. Blant annet er det fremmet åtte forslag i denne saken i dag om å øke rekrutteringen til læreryrket. Regjeringspartiene går ikke inn på et eneste av dem. Jeg forstår ikke hvorfor det skal være så vanskelig å kunne se tiltak for rekruttering i sammenheng og gjøre som da man hadde GNIST-kampanjen, at man fokuserte på status, økt kvalitet i utdanningen, i lærerprofesjonen og i skoleledelsen og økt rekruttering til læreryrket og lærerutdanningen – se det i sammenheng og ha en helhetlig kampanje for det. Jeg forstår heller ikke hvorfor tiltak som å forsere arbeidet med veiledning eller at lærer- og lektorstudenter kan ta undervisningstimer i skolen, eller mange av de andre tiltakene som opposisjonen har fremmet, er vanskelig for regjeringa å støtte.

Statsråd Jan Tore Sanner [16:04:17]: Når det gjelder at lærer- og lektorstudenter skal kunne ta vikartimer: Selvsagt kan de gjøre det. Men de vil fortsatt komme inn i statistikken for ukvalifiserte, så hvis man er opptatt av statistikken, vil ikke det være et tiltak. Men jeg mener at det vil kunne være et godt tiltak. Det er et godt tiltak at de som studerer til læreryrket, også kan ta vikartimer i skolen. Vi trenger ikke å stemme for et forslag fra Arbeiderpartiet for at man skal kunne gjøre det man faktisk allerede kan i dag.

Nei, Arbeiderpartiet har ikke høye ambisjoner for skolene, lærerne og elevene. Man har tvert imot nå brukt denne våren til å argumentere mot de kravene til kompetanse som regjeringa har stilt. Man har ønsket å reversere dette, fordi man var bekymret for lærerkrise. Så ser vi at det er det stikk motsatte som skjer. Vi ser nå at antallet som søker seg til læreryrket, øker.

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [16:05:26]: Statsråden viser til LÆRERMOD og SSBs framskrivning for lærerdeknning framover. Her omtales lærerbeholdningen som antall sysselsatte og utdannede lærere i startåret, i tillegg til studenter innen ulike lærerutdanninger. Det beregnes ulike størrelser, som sysselsettingsandeler og årsverk. Beholdningen av lærere er basert på verdier fra startåret. Disse er aldersfordelt, kjønnsfordelt, sektorfordelt og utdanningsfordelt.

Det kan virke som om det ikke blir fullt ut tatt høyde for effekten av kompetansekrav og utfordringene med

at lærerkandidatene går til andre yrker etter fullført utdanning eller blir kort tid i læreryrket. Mener statsråden at beregningene departementet legger til grunn, er sikre nok til at framtidsutsiktene for rekruttering av lærere i framtiden går bra, og at det garantert ikke blir lærermangel?

Statsråd Jan Tore Sanner [16:06:21]: Ordet garanti skal jeg være veldig forsiktig med å bruke fra denne talerstol. Vi vet at det er utfordringer. Jeg undervurderer ikke det. Også lærernormen som vi nå skal gjennomføre i samarbeid med Kristelig Folkeparti, vil bidra til at vi trenger flere lærere. Men det jeg ser, er at mange unge mennesker ser læreryrket som en mulighet. De ser at de kan få jobb nesten før de er ferdig utdannet. Det var det ingeniører og oljearbeidere som kunne før. Nå ser vi at det skjer blant lærerstudentene, så det er bra.

Når det gjelder dataverktøyet, mener jeg at vi fortsatt må se hvordan det kan bli bedre. Vi har GSI og KOSTRA, som sier noe om dagens situasjon. Vi har Database for statistikk om høgre utdanning og Samordna opptak, som sier noe om rekruttering til og gjennomføring av lærerstudier, og så har vi LÆRERMOD, hvor neste frem-skrivning kommer i løpet av høsten 2018. Da må vi se når de tallene kommer, og så må vi også se om statistikken kan gjøres enda bedre for fremtiden.

Mona Fagerås (SV) [16:07:27]: Jeg har lyst til å fortelle statsråden at jeg har stått 17 år bak et kateter og sittet to år som rektor, så jeg kommer ikke fra en annen plan. Men jeg kommer fra Nord-Norge, der situasjonen med ufaglærte er kritisk. Men det var ikke det jeg skulle bruke tiden min på.

16 pst. av alle nyutdannede lærere faller fra yrket i løpet av de første fem årene etter endt utdanning. Derfor fremmet SV et forslag i fjor som ble enstemmig vedtatt av Stortinget, om at alle nyutdannede lærere skal omfattes av en veilederordning. Vi vet at det arbeides med dette med pedagogstudentene og andre, men dessverre har ikke regjeringen så langt vært villig til å legge penger på bordet til det. Det frykter jeg vil føre til at man ser at mange lærere i framtiden ikke får et sånt tilbud, og at kvaliteten vil variere.

Kan ministeren garantere at nyutdannede lærere i barnehage og skole får tilbud om en likeverdig og god veiledningsordning fra høsten av?

Statsråd Jan Tore Sanner [16:08:33]: Først til tallene: Tall fra SSB viser at for grunnskolelærere er det en turnover på 10 pst. over de fem første årene – ikke 16 pst., som det ble hevdet, men 10 pst. over de fem første årene. For lektorutdanningen er det en turnover omtrent på samme nivå, slik at det er ikke riktig det som hevdes, at nyutdannede lærere forsvinner ut av yr-

ket. De aller fleste blir, og det skal vi være glad for. Vi er opptatt av at flere skal bli, og vi er opptatt av at flere skal komme tilbake. Det er en av grunnene til at vi jobber med veiledning for dem som er utdannet enten for barnehage eller for skole. Det er bakgrunnen for at vi ser på nye karrieremuligheter for lærerne, og det er bakgrunnen for at vi har en rekordstor satsing på etter- og videreutdanning. Det er nettopp fordi lærerne skal bli tatt godt imot når de begynner i skolen, og at de skal ha utviklingsmuligheter mens de er i skolen.

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [16:09:46]: I dag drøfter vi situasjonen i skolen med tanke på at det er behov for flere kvalifiserte lærere på både kort og lengre sikt. Vi er alle enige om at en god skole forutsetter kvalifiserte, dyktige lærere. Vi har en del forskning på området, både i Norge og internasjonalt, om tiltak som kan virke. Hva slags nye tiltak ser statsråden for seg som på kort sikt kan ha en virkning og være effektivt med tanke på å bidra til å rekruttere flere lærere i grunnskolen, utover det som allerede er satt i gang, og som statsråden opplyste om?

Statsråd Jan Tore Sanner [16:10:28]: Vi er både opptatt av tiltak som kan virke på lang sikt, og av tiltak som kan virke på kortere sikt. Det vi vet kan virke på lang sikt, handler om statusen for læreryrket og de karrieremulighetene som er i læreryrket. Det mener vi at vi bidrar til både gjennom femårig master, gjennom de opptakskravene som er til læreryrket, gjennom de kompetansekravene som skal være i læreryrket, og langsiktige tiltak for etter- og videreutdanning. Så har vi sterk tro på det som gjøres fra universitetene og høyskolene. Vi bidrar nå med ressurser til universiteter og høyskoler slik at de sammen med lærerstudentene kan bidra til sterkere rekruttering til læreryrket. Jeg tror vi skal være litt varsomme med å sitte i Oslo i et departement eller stortingskontor og peke på akkurat hvilket tiltak som er det beste. Jeg har stor tro på at de som har skoen på, de som er ute ved universiteter og høyskoler, ser hva som fungerer i praksis.

Presidenten: Replikskordskiftet er omme.

Statsråd Iselin Nybø [16:11:44]: Regjeringen arbeider kontinuerlig for å sikre at norske skoler har tilstrekkelig mange og gode lærere i alle fag og på alle nivåer. Det er bred enighet om at norske lærere trenger mastergrad for å håndtere den kompleksiteten som er i norsk skolehverdag. Kravet om mastergrad må også ses i sammenheng med den videre- og etterutdanningen som regjeringen har satset på de siste årene, for det handler om den kompetansen som trengs for å kunne håndtere de komplekse problemstillingene som man møter i klasserommet i dag.

For regjeringen er det viktig at vi tenker langsiktig, og at vi tenker konsekvent rundt dette med rekruttering og kompetanseheving, og at vi må ta oss tid til å vente på effekten av gode og langsiktige prosesser, selv når noen av disse tiltakene har en kostnad på kort sikt.

Da karakter- og poengkrav for opptak til allmennlærerutdanningen ble innført i 2005, ble det i noen år tatt opp færre studenter enn det hadde vært gjort tidligere. Det man imidlertid så, var at gjennomføringsgraden økte, og den tendensen holdt seg også etter at kullene igjen begynte å bli større. Etter at opptakskravet om karakteren 4 i matematikk til grunnskole- og lektorutdanning ble innført i 2016, har studentenes karaktergjennomsnitt fra videregående skole økt med opp mot ett poeng. Karaktersnittet for kvalifiserte søkere til disse utdanningene lå i 2016 og 2017 godt over snittet for alle elever som søkte opptak til høyere utdanning gjennom Samordna opptak. Lektorstudentenes karaktersnitt nærmer seg det de 25 pst. beste elevene som består videregående opplæring, har.

I 2015 var det spesielt stor søking til disse utdanningene, noe som også må ses i sammenheng med varsel om skjerpede opptakskrav året etter. I 2016 var det således en forventet nedgang i søkertallene for grunnskolelærerutdanning, eller GLU, som vi ofte kaller det. I 2018 er søkertallene til GLU 1–7 på nivå med toppåret 2015. Søkertallene til GLU 5–10 er høyere enn i 2015. Samlet sett er årets søkertall til lærerutdanningen de høyeste vi har sett i nyere tid.

Universiteter og høyskoler er ansvarlige for rekrutteringen til sine egne utdanninger. Det har ikke vært noe ønske om en nasjonal rekrutteringskampanje derfra. Det viser også at de kan disponere de midlene de har, til rekrutteringstiltak som er tilpasset lokale forhold, men de har jo selvfølgelig satt pris på det – det gjør de alltid – når de får støtte fra regjeringen. Dette er et spor som vi ønsker å følge videre, særlig med føring på å prioritere GLU 1–7, mannlige søkere og søkere med innvandrerbakgrunn.

Rekruttering er en av de første sakene som Nasjonalt forum for lærerutdanning og profesjonsutvikling vil få på bordet når det snart blir etablert. Sletting av studielån stimulerer til økt og spisset rekruttering og gir gode økonomiske betingelser for lærere. Midler til kvalifisering av dem som underviser i skolen uten å ha formell lærerutdanning, kan bety flere lærere i et kortere perspektiv.

Vi begynner nå å se effekten av regjeringens rekrutterings- og kvalitetsløft i lærerutdanningen. Vi har tro på at tiltak som er igangsatt både nasjonalt og lokalt, vil ha en ytterligere effekt, men tiltakene må få tid til å virke. Regjeringen er opptatt av at vi må holde stø kurs, og at vi må holde intensiteten oppe i dette viktige arbeidet.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Nina Sandberg (A) [16:16:12]: Økningen i antall søkere til grunnskolelærerutdanningen ved årets Samordna opptak er gledelig, men vi må ikke glemme at utviklingen må forstås i lys av at det sto svært dårlig til med søkingen i fjor, etter flere år med nedgang. Når vi i tillegg vet at rundt tre av ti grunnskolelærerstudenter faller fra i løpet av studiet, er det ikke godt nok. Da må ministeren heller ikke glemme alle de lærerne som aktivt valgte ikke å starte i skolen. Hvis man tar med disse, ser vi at bare om lag 64 pst. av alle nyutdannede jobber som lærere i skolen fem år etterpå. Det er det virkelige rekrutteringsproblemet i norsk skole.

Hva vil statsråden gjøre for å sørge for at de som begynner på grunnskolelærerutdanningen, faktisk gjennomfører studiene og begynner som lærere?

Statsråd Iselin Nybø [16:17:03]: Som representanten også sa, har det i år vært en økning i søkertallet. Det er jeg veldig glad for, og vi deler helt sikkert også en ambisjon om at vi må fortsette den økningen, for vi trenger de lærerstudentene. Derfor er jeg også glad for at det skjer mye bra arbeid lokalt ute, at våre utdanningsinstitusjoner driver aktivt og rekrutterer de flotte ungdommene som faktisk snuser på det å bli lærer.

Så har vi selvfølgelig fortsatt noen utfordringer, og vi må hele veien jobbe med dette. Vi har noen tiltak som vi har satt i verk, bl.a. å få nedskrevet studielån, som vi også har målrettet mot GLU 1–7, ikke minst hvis de ønsker å bosette seg og jobbe i de nordligste fylkene. Det er noe vi også håper vil få effekt.

Når det gjelder frafall, er akkurat det med å heve kravene for å komme inn også med på å styrke muligheten for å kunne klare å gjennomføre den utdanningen – for det er ikke noen enkel utdanning.

Nina Sandberg (A) [16:18:09]: Takk for svaret.

Arbeiderpartiet er opptatt av mangfold og likestilling i utdanning og i samfunnet ellers. Da blir jeg bekymret når jeg ser skjevheten i søkingen blant dem som skal jobbe i grunnskoler og barnehager. Alle barn bør møte voksenpersoner av flere kjønn i skolen, og her har statsråden – egentlig begge statsrådene – et langt lerret å bleke. Bare 19,5 pst. av førstevalgssøkerne til barnehagelærerutdanningen er menn, og det er bare litt flere – 24,8 pst. – av dem som søker grunnskolelærerutdanningen 1–7.

Vi i Arbeiderpartiet mener at Norge bør utarbeide en nasjonal rekrutteringsstrategi for å sikre en bred og balansert rekruttering til høyere utdanning. Hva slags virkemidler har statsråden for å sørge for at de minste barna møter mannlige rollemodeller i tillegg til de kvinnelige?

Statsråd Iselin Nybø [16:19:05]: Representanten peker på en viktig utfordring, som ikke nødvendigvis bare gjelder læreryrket. I Norge har vi jo et relativt kjønnsdelt arbeidsmarked. Men det er kanskje spesielt urovekkende når det gjelder læreryrket, nettopp fordi læreren er en av de viktigste voksenpersonene i et barns og en ungdoms liv. Derfor var jeg i mitt innlegg også opptatt av å si at når det gjelder de rekrutteringstiltakene som settes i verk lokalt, er det viktig å fokusere på at vi skal ha flere menn inn i lærerutdanningen – og da vil jeg gjerne nevne spesielt GLU 1–7 og barnehagelærerutdanningen – men også at vi må ha inn flere personer med innvandrerbakgrunn. Jeg mener det er viktig at våre høyskoler og universiteter når de er ute og rekrutterer ungdommene, fokuserer spesielt på det, men også at de, når de får studentene inn, jobber med å beholde de mennene de får.

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [16:20:20]: Endringer for lærerprofesjonen, som lærerutdanningens opptak og dermed tilbud om forkurs, gjennomføring av lærerutdanningen med femårig gjennomføring med mastergrad og endringer derunder i studiets innhold, endringer av kompetansekrav med tilbakevirkende kraft og lærernorm, tiltak med omgjøring av studiegjeld til stipend etter fullføring på normert tid og eventuelt arbeid i Nord-Norge, er blant det som skal være tiltak for rekruttering. Dette er et mangfold og sammensurium av tiltak som er satt i verk av regjeringen. Hvordan opplever statsråden å se sammenhengen av endringer og utvikling for læreryrket? Og hvordan vil hun holde i dette for å sikre god og langsiktig rekruttering til utdanningen og til ubesatte stillinger rundt i hele landet?

Statsråd Iselin Nybø [16:21:15]: Nå gir representanten en ganske god oppsummering av mange av de tiltakene som regjeringen har satt i verk de siste årene. Så er det vel sånn at vi ikke nødvendigvis er enige om at det er gode tiltak, men jeg mener at dette er gode tiltak. Jeg mener at det tydelig viser i hvilken retning regjeringen ønsker å ta lærerutdanningen. Vi ønsker å heve statusen. Derfor har vi lagt til rette for en masterutdanning, sånn at det blir samme utdanningsnivå for lærere som for andre, tilsvarende, utdanninger. Derfor har vi vært opptatt av nedskrivning av studielån og også å målrette det mot GLU 1–7, der vi trenger enda flere, men også mot dem som velger å bosette seg i Nord-Norge, for der vet vi at vi mangler flere. Derfor har vi også stilt krav til dem som kommer inn, ikke minst fordi vi må ha gjennomføringsprosenten opp.

Så vil jeg si en ting til helt til slutt, og det gjelder dette kurset som man kan ta hvis man ikke oppfyller kravet i matematikk. Det er et viktig tilbud, for det gjør at flere

kan kvalifisere seg, men vi må også jobbe med kvaliteten i det tilbudet.

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [16:22:20]: Det er nettopp poenget: Sammenstillingen av alle disse forslagene, alle disse tiltakene som statsråden peker på som gode, stiller Senterpartiet spørsmål ved effekten av, langtidseffekten, som statsråden også er inne på. Kan ikke det å utarbeide en stortingsmelding være med og svare ut og gi bedre oversikt over langtidseffektene og rekrutteringen til læreryrket?

Statsråd Iselin Nybø [16:22:46]: Noen av de tiltakene vi har innført, vil vi ikke se effekten av før senere. Blant annet er nedskrivning av studielån ganske nytt. Vi har siden den gang sett en økning i søkertallene til lærerutdanningen, men det har ikke nødvendigvis sammenheng med nedskrivningen av studielånet. Dette er viktige tiltak som er langsiktige, og som vi vil se effekten av senere. Denne regjeringen er opptatt av å gjennomføre, og det er nettopp derfor vi har fått på plass disse tiltakene. Jeg mener at hvert enkelt av disse tiltakene er viktig. Samtidig er jeg opptatt av at vi nå kanskje setter oss ned og sier at nå har vi innført noen nye viktige tiltak, nå må vi se om de virker. Vi må hele veien jobbe for å bli bedre.

Og bare for å fullføre det jeg begynte på, det med dette forkurset: Universitetene og høyskolene som har dette tilbudet, går i seg selv: Hvordan øker vi kvaliteten på det? Hvordan får vi opp gjennomføringsgraden? Er vi gode nok i dag? Og hvis ikke, hva gjør vi for å bli bedre?

Mona Fagerås (SV) [16:23:51]: Lærermangelen er stor, og innenfor noen fagområder er den mer kritisk enn på andre. For å sikre at skolene får nok kompetente lærere i de praktisk-estetiske fagene, vedtok Stortinget for kort tid tilbake at regjeringen skulle sikre at bachelor i praktisk-estetiske fag skulle kvalifisere for opptak til praktisk-pedagogisk utdanning, PPU.

Det er derfor med stor undring jeg har registrert at departementet gjennomfører en høringsrunde som om ingenting har skjedd. Kan statsråden forsikre Stortinget om at bachelor i praktisk-estetiske fag kvalifiserer for opptak til PPU, og at dette gjelder alle fagene som omfattes av benevnelsen «praktiske-estetiske fag», og ved alle læresteder der denne utdanningen tilbys?

Statsråd Iselin Nybø [16:24:44]: Det er riktig at dette er sendt ut på høring, og gjerne rettet mot det som går på idrettsfag spesielt.

Det er ikke sånn at departementet ikke har fått med seg det vedtaket som ligger i Stortinget, og en statsråd må jo alltid forholde seg til de vedtak som ligger i Stortinget. Jeg vil allikevel si at jeg er uenig i det vedtaket som

Stortinget har gjort. Det som bekymrer meg med det vedtaket, er flere ting. Det er for det første at man lager en todeling blant lærerne. Da har de fleste en mastergrad, og de som skal undervise i praktisk-pedagogiske fag, har en bachelorgrad. Det vil gjøre at man får lønnsforskjeller mellom de to lærergruppene, man vil få lærere som kan undervise bare i ett fag og dermed er mindre attraktive som lærere enn lærere som kunne ha undervist i flere fag. Det bekymrer meg også litt på sikt hvordan kompetanseutviklingen vil bli for den lærergruppen når de må konkurrere om midlene med lærere som har høyere grad.

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [16:25:57]: Det har gjennom en del år vært gjennomført ulike typer desentralisert lærerutdanning, ikke minst for å kunne rekruttere flere lærere til distriktene. Dette har vist seg å være tiltak som virkelig har klart å rekruttere lærere som ellers ikke ville ha valgt å ta lærerutdanning, og på den måten bidratt til å dekke behovet for kvalifiserte lærere i områder som det tradisjonelt har vært vanskelig å rekruttere til. I hvilken grad vil statsråden vurdere desentralisert utdanning som et av tiltakene for å få flere kvalifiserte lærere og eventuelt sørge for at lærerutdanningsinstitusjonene avsetter studieplasser til denne typen lærerutdanning?

Statsråd Iselin Nybø [16:26:41]: Det med desentralisert utdanning kan være et godt tiltak, og det kan være viktig ikke minst, som også representanten sier, for å få dem som er bosatt i distriktene, og som fortsatt ønsker å bo i distriktene, til å bli lærere.

Nå er det sånn at det er utdanningsinstitusjonene selv som har et ansvar for hvordan de innretter sine utdanninger. Jeg er opptatt av at det samfunnsoppdraget de har, bl.a. handler om at de skal levere gode kandidater til viktige yrker i den regionen som de sokner til. Jeg opplever også at våre utdanningsinstitusjoner, både universitetene og høyskolene, nettopp er opptatt av at de skal levere gode kandidater til arbeidsmarkedet der de er.

Så jeg synes dette kan være et godt tiltak. Jeg forventer og regner med at våre høyskoler og universiteter også vurderer dette når de skal utdanne lærere til sin region.

Presidenten: Replikskordskiftet er omme.

De talerne som heretter får ordet, har en taletid på inntil 3 minutter.

Nina Sandberg (A) [16:28:03]: Arbeiderpartiet har lenge advart om at regjeringen styrer mot en alvorlig lærermangel. Vi har foreslått en rekke tiltak for å snu utviklingen og få bukt med dette alvorlige problemet. Statsråd Sanner var opptatt av å gjøre læreryrket mer

attraktivt. Da har jeg et godt tips til ham: Et av de helt grunnleggende grepene som vi mener bør tas, er å begynne å styre skolen basert på tillit i stedet for den rigide og lite formålstjenlige kontrollen som lærerne nå roper varsku om. Det må en snuoperasjon til.

Anne Grønlie, med 25 års erfaring fra læreryrket, innledet en mye delt kronikk i Agenda Magasin med: «Nå anbefaler jeg ingen å gå lærerveien mer.» Hun satte fingeren på det mange lærere var enig i. Hun skrev:

«Vi har et system der politikere, byråkrater, forskere og konsulenter har utviklet felles forestillinger om at de trenger å styre lærere for at de skal gjøre en anstendig jobb.»

Det var et system som hun mente var ødeleggende, og som gjorde jobben hennes ufri. Lektor Grønlie hadde mange forslag til utbedringer, men avsluttet med å plassere ansvaret der det hører hjemme: i denne forsamlingen og i kommunestyrene i landet. Hun appellerer til oss som er folkevalgte:

«Kjære politikere: Dette begynte – og forhåpentligvis slutter – hos dere. (...) Vi skylder fremtiden å snu utviklingen nå.»

Arbeiderpartiet forstår det. Vi kan ikke ha en skole som styres sånn at erfarne lærere fraråder andre å gå inn i det som egentlig er det viktigste yrket av alle. For å rekruttere flere lærere må læreryrket ikke bare framstå som attraktivt, det må være attraktivt. Og da må lærere oppleve handlefrihet.

Arbeiderpartiet vil innføre en tillitsreform i skolen og med det sende en klar og tydelig beskjed om at vi stoler på at lærerne kan gjøre en anstendig jobb uten detaljstyring. Gi læreren tillit, respekt og tid til å gjøre den viktige jobben sin. Vi vil ha en skole som gir lærerne mer tid til elevene, viser mer tillit til lærerne og tar hensyn til skolens samfunnsoppdrag om å utdanne hele mennesker. På den måten håper jeg at flere erfarne lærere vil anbefale andre å gå lærerveien – om det er ved å ta fatt på lærerutdanning, eller om det er å gå tilbake til læreryrket. Det skylder vi både lærerne og elevene.

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [16:30:46]: Jeg er veldig glad for dagens viktige debatt om rekruttering av lærere, men skuffet over sakens utfall. Senterpartiet mener at vi trenger en bedre skole i hele landet. Kommunene og skolelederene trenger tillit til å gjøre skolen god. Lærerne trenger handlingsrom og tid til undervisning. Elevene trenger en skole tilpasset dem i stedet for at de skal tilpasse seg skolen, og elevene trenger lærere.

Senterpartiet mener rekruttering av lærere behøver både straktiltak og en stortingsmelding. Endringene for lærerprofesjonen har vært enorme under dagens regjering. Opptak til lærerutdanningen, som nå krever en frir i matematikk, uansett hva slags fag man har, har nå

brannslukking med et forkurs. Gjennomføring av lærerutdanningen tar nå fem år, og gjennomføringen er desto tøffere, med mastergrad og annet innhold. Regjeringen slukker branner med omgjøring av gjeld til stipend.

De som utøver læreryrket i dag, har fått sin profesjonsstolthet utfordret gjennom kompetansekrav med tilbakevirkende kraft. Plasteret på såret skal være lærernorm. Rekrutteringstiltak til 10 mill. kr og omgjøring av studiegjeld til stipend etter arbeid i Nord-Norge skal også bøte på rekrutteringsutfordringer i nordlige deler av landet. Men spørsmålet er: Gjør dette at færre faller fra under utdanningen, eller at flere går inn i læreryrket etter fullført utdanning?

Engasjementet og tilbakemeldingene har vært overveldende. Lærerprofesjonen er i bevegelse. Skole-Norge er i bevegelse. Senterpartiet opplever at sammenhengen mellom endring og utvikling for læreryrket og sikring av god rekruttering til utdanningen og ubesatte stillinger rundt i hele landet ikke er oversiktlig. Det er dessverre også usikkerhet rundt beregningene som ble gjort over framskrivningen og utsiktene for rekruttering.

Hvor god er sammenhengen mellom innsats og utbytte eller gevinst? Svarer kravene som blir stilt, til rettighetene elever og lærere har? Selv etter dagens debatt er mange spørsmål ubesvart. Senterpartiet ønsker seg en stortingsmelding. Senterpartiet mener vi trenger en stortingsmelding.

Nils T. Bjørke hadde her teke over presidentplassen.

Mathilde Tybring-Gjedde (H) [16:33:16]: Høyre er fortsatt forelska i lærer'n, og det er det også flere som virker som de er, for nå har vi altså det høyeste søkertallet vi har hatt i nyere tid: Én av ti søkere vil bli lærere, og det er jo helt fantastisk. Og vi skal gjøre enda mer, for dette er en problemstilling, men vi begynner å se at regjeringens langsiktige politikk for å gjøre læreryrket og lærerutdanningen mer attraktiv faktisk fungerer. Det gjør også at opposisjonens – på en måte – kriseargumentasjon her i dag blir ganske hul og egentlig bare et forsøk på å ta omkamp om viktige saker i Lærerloftet. For slik opposisjonen argumenterer, virker det som om den eneste løsningen, annet enn å be regjeringen komme tilbake med tiltak, er å fjerne faglige krav til lærere, både til dem som vil bli, og til dem som er lærere. Det kan godt være at det er riktig medisin på kort sikt, hvis man vil ha flere voksenpersoner inn i skolen, men det er ikke riktig medisin på lang sikt, hvis man vil heve statusen til læreryrket og investere i grunnmuren i skolen.

Da Kristin Clemet under Bondevik II-regjeringen foreslo opptakskravet 3, var det veldig kontroversielt hos Arbeiderpartiet, SV og Senterpartiet. I dag er det ingen som foreslår å fjerne det, selv om det ifølge argu-

mentasjonen til representanten Arnstad vil bety at vi også har gått glipp av tusenvis av mulige lærerstudenter. For det er nemlig litt viktig å se forbi sin egen nesetipp, ha litt is i magen og noen visjoner for profesjonen.

Slike visjoner for profesjonen ser vi i andre deler av samfunnet. Da regjeringen nylig innførte karakteren 3 i matte og norsk for å bli sykepleier, jublet Norsk Sykepleierforbund og studentene, selv om de også har behov for flere kollegaer. Sykepleierforbundet sier nettopp at det vil øke gjennomføringsgraden, at det signaliserer at sykepleie er et fag som krever gode grunnkunnskaper, og at det vil styrke kvaliteten på utdanningen.

Dette gjelder absolutt også for læreryrket. Dersom læreryrket skal være attraktivt, må kvaliteten på studiet være god. Når studentene er ute i praksis, må de oppleve å være en del av et profesjonsfelleskap med andre kvalifiserte lærere med faglig fordypning, og når de er ferdigutdannet, må de gå inn i et yrke hvor det er mulighet til å gå ulike karriereveier, ta videreutdanning og ha et profesjonelt handlingsrom til å bruke ny forskning.

Det er jo da litt merkelig at man i denne debatten hører representantene fra Senterpartiet snakke om at det er et veldig stort problem med lærernorm – en lærernorm som de gikk til valg på, en lærernorm som de foreslo i forrige periode, en lærernorm som de til og med i merknadsform i 2017 skrev «vil redusere lærerflukten fra norske klasserom». En lærernorm som de selv gikk til valg på, skyver de altså nå foran seg når de argumenterer for å redusere faglige krav og faglige muligheter for lærerne, og det mener jeg er feil vei å gå.

Vi skal ha flere lærere. Det gjør vi ved å satse på profesjonen, og det er det regjeringen er i gang med.

Martin Henriksen (A) [16:36:31]: Når man hører på regjeringspartiene, sier de egentlig at alt ordner seg. Det er gledelig at flere søker på lærerutdanning, men regjeringa tar virkelig munnen for full når de prøver å avblåse lærermangelen i skolen. Over flere år har vi hatt en negativ utvikling, særlig for lærerutdanningen for barnetrinnet, og den gledelige økningen vi nå ser, er fra et lavt nivå. Det viktige er jo hvor mange av dem som er kvalifisert som faktisk kommer inn på lærerutdanningen. Også i fjor og året før var det mange flere som søkte på lærerutdanning, enn som kom inn, og hundrevis av plasser sto tomme. Det viktige er hvor mange som faktisk starter i skolen, og som begynner å jobbe som lærere. I dag er 64 pst. av dem som er utdannet lærere, i skolen fem år etterpå. Vi mister altså mange. Vi har også altfor mange ukvalifiserte i skolen. Hvis det ikke blir en bedring av dette, ja, så har vi en lærermangel.

Det er ganske oppsiktsvekkende at statsråd Sanner – i en sak der opposisjonen, inkludert Arbeiderpartiet, vil mer enn regjeringspartiene og har høyere ambisjoner –

anklager bl.a. Arbeiderpartiet for å ha lave ambisjoner. Han sa at Arbeiderpartiet ikke har høye ambisjoner for skolen, lærerne og elevene, fordi Arbeiderpartiet er imot avskilting av erfarne lærere og heller vil bruke andre virkemidler, og fordi vi har foreslått å utrede andre opp- takskrav.

Dette er for det første veldig billig retorikk, selv fra en statsråd. For det andre anklager altså Høyre de som mener det samme som Arbeiderpartiet, for å ha lave ambisjoner på vegne av skolen. Har Utdanningsforbundet og Skolenes landsforbund – de som representerer flertallet av lærerne i skolen – det? Har Pedagogstudentene – de som vil vie livet sitt til læreryrket – det? Har Nasjonalt råd for lærerutdanning lave ambisjoner på vegne av lærerutdanningene når de foreslår nøyaktig det samme som Arbeiderpartiet? Nei, de har andre løsninger enn Høyre og statsråd Sanner.

At regjeringa utviser denne typen arroganse overfor andre, enten det er partier eller de som er engasjert i sektoren, er trist, men det er også betegnende, for det er ikke mangel på gode ideer og tiltak å sette inn mot lærermangelen. Men regjeringa velger å ikke lytte.

Det finnes en lang meny av gode tiltak man kan sette i verk for å motvirke lærermangelen, øke attraktiviteten og gi lærerne mer handlingsrom. Det er bare å spørre dem som er engasjert i sektoren. Til sammen har Pedagogstudentene, Utdanningsforbundet, skolelederne, Foreldreutvalget for grunnopplæringen, KS, Nasjonalt råd for lærerutdanning, Lektorlaget og mange andre tanker og helt konkrete innspill til lærerrekuttering, og vi gjør lurt i å lytte til dem.

Regjeringspartiene vil ikke engang ha en egen høring i denne saken. Derfor lagde vi, de rød-grønne, vår egen høring. Sektoren møtte opp, vi lyttet, og mange av de viktigste tiltakene de ønsket seg, foreslår vi her i salen i dag. Ett av dem vi ikke foreslår her, men som vi får til debatt senere, er om en tillitsreform for skolen. Det er helt avgjørende for elevenes læring og trivsel at det er nok lærere i skolen, og at de blir vist tillit.

Mona Fagerås (SV) [16:39:52]: Jeg måtte bruke mitt første innlegg i dag på å beskrive den alvorlige situasjonen vi har med lærermangelen i norsk skole. Jeg konstaterer nå, etter debatten, at det var vel anvendt tid. Men jeg fikk lite tid til å snakke om de konkrete forslagene som vi har lagt inn i denne saken. Det er særlig tre tiltak jeg vil framheve, tre konkrete forslag som kunne ha avhjulpet den alvorlige situasjonen.

For det første: SV er det eneste partiet som løfter lønns- og arbeidsvilkår som et viktig virkemiddel for rekruttering. Skal vi sikre nok kvalifiserte lærere som har lyst til å jobbe i skolen, som søker seg dit, og som – sist, men ikke minst – ønsker å bli der, må de oppleve at de

har rammevilkår som sikrer god yrkesutøvelse. Skal vi komme i mål, må også politikere våge å si rett ut at lærernes lønnsnivå må opp. Jeg forventer at regjeringen bruker alle de virkemidlene som finnes, og ikke bare peker på partenes ansvar.

Videre har SV et konkret forslag om å utvide stipendordningene og området for nedskrivning av studielån etter fullført lærerutdanning. Hvis regjeringen har tro på dette tiltaket – og de sier jo at det har vært vellykket – hadde vi hatt et håp om at de kanskje kunne videreført og utvidet tiltaket.

Til slutt vil jeg si noe om veiledningsordningen for nyutdannede lærere. Denne ordningen er viktig for å motvirke at mange nyutdannede lærere slutter etter få år. Derfor har vi lagt inn 200 mill. kr til dette i vårt alternative statsbudsjett. Også Kristelig Folkeparti er med på denne merknaden og har det i sine alternative statsbudsjett. Men at de ikke kan være med på dette forslaget, er svært skuffende. Er dette å stemme for de forslagene de er for, og imot de forslagene de er imot? Jeg forstår at dette til og med står i Kristelig Folkepartis program, og da blir det vanskelig å forstå hvorfor de ikke kan stemme for dette ene, konkrete forslaget, som ville avhjulpet situasjonen og hjulpet nyutdannede studenter til å forbli i yrket.

Marit Arnstad (Sp) [16:42:50]: Det som gjorde at jeg tok ordet, var innlegget fra representanten Mathilde Tybring-Gjedde. Jeg skal komme litt tilbake til det.

I sum virker det på meg som om denne debatten føres, fra regjeringens side, litt etter slagordet «que sera, sera», altså at det som skjer, det skjer – vi utreder ikke noe mer, vi krysser fingrene og håper på det beste, og foreløpig kan vi trøste oss med at det er høy søkning, og så håper vi at det heller ikke i årene framover blir noen vanskeligheter.

Det er nettopp det som bekymrer en del av oss, at vi mener at det er noen underliggende trekk knyttet til lærerrekutteringen nå som er vanskelige. Så får vi være uenige om firerkravet i matematikk. Senterpartiet synes det er uklokt. Jeg har aldri sagt at vi har mistet tusenvis av studenter, men jeg sier at vi allerede har mistet «nesten tusen» motiverte lærerstudenter på grunn av firerkravet. Jeg sier ikke at det ikke skal stilles krav til lærerstudenter, og at man ikke skal stille krav til statusen i studiene, men jeg sier at et snitt av karakterene vil være bedre enn et firerkrav i matematikk.

Det som gjorde at jeg tok ordet, var representanten Mathilde Tybring-Gjedde og hennes kommentarer om Senterpartiet og lærernorm. Nei, Senterpartiet har aldri gått inn for en lærernorm uten at den skulle være utredet på forhånd. Vårt forslag var nettopp å utrede en lærernorm. Det er ingen partier som er imot lærertetthet – Senterpartiet er også for økt lærertetthet – men vi må jo

få utredet en så stor reform før vi eventuelt gjennomfører den. Det er snakk om store virkninger, det er snakk om milliarder av kroner for å få gjennomført den. Kunnskapsdepartementets egne tall, som vi fikk tilgang til i fjor høst, har jo vist at det gir en svært sterk distriktpolitisk slagside å gjennomføre en slik lærernorm. Det kan ikke ignoreres. En kan jo ikke bare plutselig – tre eller fire måneder etterpå – se bort ifra det. En må faktisk forholde seg til det.

Å innføre en slik lærernorm i en tid da man har en underdekning av lærere som sådan, særlig i distriktene, er ren risikosport. Jeg tror det kommer til å føre til store utfordringer i mange av landets kommuner, i de 170 kommunene som ikke kommer til å se én krone av den milliard som kanskje skal komme i budsjettet for 2019. Mange av disse kommunene har allerede i dag en underdekning av kvalifiserte lærere – og de skal altså også ha større konkurranse, mot de store byene, om en lærerkraftressurs som det allerede er underdekning på. At ikke denne lærernormen er utredet, er helt uforståelig og kan umulig være i tråd med regjeringens egen utredningsinstruks.

Kent Gudmundsen (H) [16:46:04]: Etter å ha hørt debatten her har jeg følelsen av at man i det politiske spillet er villig til å dytte skoleeiere, skoler og elever foran seg i en egentlig ganske innholdsløs retorikk. For hvis vi ser på det forslaget som ligger foran oss på bordet her i dag, og som skal behandles senere i dag, gjennom votering, er det blant de åtte forslagene nesten ingenting nytt. Man sender ballen tilbake til regjeringen – mer eller mindre. Så tar man til orde for en stortingsmelding som vil trekke dette langt ut i tid, og som i realiteten egentlig ikke vil bringe noe annet enn en prosess med utredning, istedenfor å sette inn ressursene i de tiltakene som vi til nå har sett gir effekt.

Regjeringen har allerede satt i verk mange tiltak som bl.a. bidrar til at andelen ufaglærte i skolen vil gå ned. Det handler om bl.a. stipender for å ta praktisk-pedagogisk utdanning, PPU, og det handler om et oppdrag som også er gitt til Utdanningsdirektoratet, om å se på ytterligere innretning av disse virkemidlene. Vi vet om veldig mange som har masterutdanning – og som per definisjon er ukvalifiserte – som fyller på med pedagogisk kompetanse og kvalifiserer seg til lærerstillinger utover. Vi har, som vi har vært inne på flere ganger her, en rekke stipendordninger, støtteordninger, rekrutterings tiltak og annet som har gjort at vi nå ser økte søkertall – faktisk de beste søkertallene i nyere tid. Det synes jeg vi skal bite oss merke i.

Det er ingen tvil om at når vi vet at den samme søkermassen har et så pass godt karaktergrunnlag – tallene jeg så, viser at vi nå begynner å nærme oss at lektorstu-

dentene har omtrent 25 pst. av de beste karaktersnittene for søkermassen – så sier det noe om at de grepene vi nå tar, er med på å heve denne statusen. Det er at man gjennom at man også har masterutdanning, hever grunnlønnen, at man bidrar til at flere ønsker å bli lærere, at studentene er så gode at de i mye større grad har mulighet til å fullføre på normert tid. Som jeg har vært inne på: Det er ikke et poeng med et høyt antall søkere hvis man har høyt frafall. Poenget er jo hvor mange som faktisk gjennomfører av dem som søker.

Jeg synes igjen det blir litt rart i denne debatten. Vi står og skyggebokser mellom en stortingsmelding og ikke noe – egentlig – konkret alternativ til regjeringens politikk. Det synes jeg er ganske hult, all den tid det brukes ganske sterke begrep her, som «krise» og annet.

Når det gjelder et eksempel som Arnstad trakk fram her på slutten, om at man er imot firerkravet, men ikke at det stilles krav: Nei, men da er man heller ikke opptatt av å snakke om hvilke studenter man da – teoretisk sett – mister.

Dette er bare (presidenten klubber) en lang rekke av ulike tiltak, (presidenten avbryter) som egentlig ikke gir noe alternativ til regjeringens politikk.

Presidenten: Taletida er ute.

Nina Sandberg (A) [16:49:24]: Svak rekruttering til læreryrket er et stort og alvorlig samfunnsproblem, som det er merkelig og litt urovekkende at regjeringen ikke synes å ta inn over seg, og heller ikke tar tak i på skikkelig vis. Det har ringt flere varselklokker, og det burde være på høy tid at statsråden lytter til sektoren og reagerer. I stedet opplever vi at statsråd Sanner står her og på en måte indirekte anklager sentrale aktører i sektoren for å ha for lave ambisjoner for skolen. Det er konsekvensen av det han sier.

Jeg hørte Gudmundsen fra Høyre oppfordre til å løfte blikket. Jeg kan berolige med at jeg ofte pleier å gjøre det. Jeg kikket litt til England, der man nå kan se hvor alvorlig det kan gå når de konservative ikke tar nødvendige grep. Der forlater lærerne klasserommene i rekordantall. Den konservative regjeringen anklages for ikke å ha vist vilje eller evne til å løse den kritiske lærermangelen. Et uavhengig offentlig utvalg kom i januar i år med skarp kritikk av utdanningsdepartementet i England for verken å ha forutsett lærerkrisen eller tatt aktive, forebyggende grep for å unngå den. Det er ikke sånn at vi kan sammenligne Norge og Storbritannia direkte, men det er sånn at en regjering generelt ikke må stikke hodet i sanden. Derfor mener jeg at eksempelet fra England kan tjene som et varsko for framtidig håndtering av lærerkrisen i Norge.

Vi kan ikke la det som nå skjer i Skole-Norge, gå upåaktet hen. Vi kan ikke tillate at norsk skole blir passivt

styrt mot en alvorlig mangel på lærere. Derfor håper jeg på flertall for opposisjonens forslag og på en mer åpen og aktiv innstilling fra regjeringen.

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [16:51:33]: Jeg synes debatten i dag på en tydelig måte har fått fram en situasjon som viser stor grad av enighet om at det er mangel på kvalifiserte lærere, og at det er et behov for flere tiltak for å få flere lærere framover. Jeg vil bare for min egen del si at mange av de forslagene som har vært presentert i saken, absolutt bør vurderes som en del av de tiltakene som skal og bør iverksettes. Så er det sånn at forslag som har økonomiske konsekvenser, må lanseres i forbindelse med budsjettet og bakes inn i budsjettet. At Kristelig Folkeparti ikke har gått for en mentorordning for nyutdannede lærere i dag, handler ikke om at vi har skiftet syn, men det er en sak som må legges inn i budsjettssammenheng, og det er noe som vi gjerne kommer tilbake til.

Med den iveren som er lagt for dagen i dag, vil jeg si at framtidige lærere bør se lyst på framtiden. Mange gode virkemidler er nevnt som skal lokke fram flere lærere til skolen, og vi ser fram til gjennomføringen. I den sammenheng vil jeg igjen gjerne nevne det som jeg tror er noe av det aller viktigste av alle de virkemidlene som har vært nevnt, og det er innføringen av en lærernorm som gir den enkelte lærer mer tid til den enkelte elev. Det handler om å skape en arbeidssituasjon som gjør at det ikke bare blir mulig å gjøre den jobben en er satt til, men som også gjør at en opplever at den enkelte elev blir sett, ikke bare som en som skal ha kunnskap i noen få fag, men sett og opplevd som et helt menneske.

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [16:53:39]: Jeg vil bare påpeke nok en gang at Senterpartiets inngang til rekruttering av lærere er at vi trenger en ordentlig runde, at vi trenger en gjennomarbeidet stortingsmelding, der vi ser på langtidseffektene og summen av tiltakene.

Senterpartiet, Arbeiderpartiet og SV hadde en høring med fullt oppmøte og godt engasjement. Flere av poengene som blir trukket fram i debatten her i dag, ble også ganske tydelig besvart der, og jeg føler for å påpeke noen av dem, bl.a. at flere av regjeringspartiene skyver rekrutteringen til læreryrkene foran seg som et symptom på at dette skal gå bra. Men i høringen kom det ganske tydelig fram at vi ikke har en lærerstudentmangel, men en lærermangel. Hovedfokuset må være på gjennomføringen, på dem som søker seg til yrket, og på dem som blir i yrket.

Jeg har selv vist til flere av dem som jeg har gått i klasse med på lektorutdanningen som får et såkalt yrkesjokk når de kommer ut i den reelle hverdagen, der man gjerne er kontaktlærer, har fullt av fag og gjøremål oppunder ørene som en skal kaste seg rundt og holde på med. Det gjelder ikke minst den konkrete oppfølgingen

av hver enkelt elev, som man så sårt har lyst til å gjøre ordentlig og godt som nyutdannet lærer. Da er det fort gjort at man kaver rundt i vannet og føler at man ikke evner å nå fram.

Nå jobber regjeringen med Pedagogstudentene for å få til en løsning når det kommer til mentorordning. Der håper virkelig opposisjonen at dette arbeidet fører fram, og vi vil definitivt bidra og trykke på, slik at vi får til en god mentorordning som gjør at disse lærerstudentene blir tatt godt vare på når de kommer ut i læreryrket, slik at de er motiverte til å fortsette å stå på i mange år.

Mathilde Tybring-Gjedde (H) [16:55:49]: Det var representanten Henriksen som fikk meg til å ta et nytt innlegg, for han påstår at regjeringspartiene ikke hører på sektoren, bl.a. fordi vi ikke hadde en høring. Jeg synes man skal være så redelig å si at man hadde vedtatt en fremdriftsplan, som man i siste liten ønsket å endre på for å inkludere en høring på en fredag, hvor bl.a. jeg hadde to avtaler med barneskoler i Oslo og ikke ønsket å avlyse det. For også å være ute i barneskolene for å snakke med lærerne gjør at man får innspill. Så redelig tror jeg man skal være. Jeg mener faktisk at veldig mange av de tiltakene regjeringen har igangsatt, handler nettopp om å få flere lærere til både å fullføre lærerutdanningen og til å være lenger i skolen. Og det er jo basert på innspill vi har fått.

Når vi nå innfører incentivordningen med Lånekasen, er det nettopp basert på innspill vi har fått fra sektoren. Når vi nå gir mer midler til rekrutteringsprogram lokalt, er det fordi det er dette sektoren og universitetene og høyskolene har ønsket. Når vi har tredoblet videreutdanningen, innført femårig masterutdanning, satset på kvaliteten på utdannelsen, så er dette basert på innspill fra sektoren. Når vi nå er i gang med nasjonale retningslinjer for veiledning av nyutdannede, er det også basert på innspill fra sektoren, særlig fra Pedagogstudentene, som har sagt mye om hvor viktig det er å ha god veiledning når man kommer ut – enten det er praksissjokket eller det å plutselig være kontaktlærer i et klasserom, helt nyutdannet.

Dette er innspill vi har fått fra sektoren. Vi gjør veldig mye, og alle regjeringspartiene har jobbet mye med denne utfordringen og fått mange innspill. Vi trenger ikke en stortingsmelding for å gjennomføre det; vi er i gang med å gjennomføre det nå. Det er en utfordring, men vi ser nå at tallene går i riktig retning, og det må det være mulig å være glad for, uten å komme med enda mer krisemaksimering.

Presidenten: Representanten Martin Henriksen har hatt ordet to ganger tidlegare og får ordet til ein kort merknad, avgrensa til 1 minutt.

Martin Henriksen (A) [16:57:55]: Det er ikke noe nytt i forslagene fra opposisjonen, sier representanten Gudmundsen. Statsråd Jan Tore Sanner sier på sin side at han ikke vil utelukke at regjeringa vil plukke fra menyen av opposisjonens tiltak. Det er fristende å kalle det for vingling. Det som i hvert fall ikke er vingling, der regjeringa ikke viker – eller vinger – en tomme, er holdningen de har til alle andre: Enten er man for mine krav til f.eks. lærerutdanningen, eller så er man imot alle krav. Enten er man enig med regjeringa i at de gjør en strålende jobb for rekruttering, eller så svartmaler man og bedriver krisemaksimering.

La oss se bort ifra at da de rød-grønne partiene hadde høring, var det omtrent ikke et eneste ord som ble ytret fra dem som var der – Utdanningsforbundet, Norsk Lektorlag, Foreldreutvalget for grunnopplæringen, Pedagogstudentene og andre – om at vi ikke hadde lærermangel i skolen, eller at man måtte ha langt kraftigere tiltak mot lærermangelen.

Kan vi unngå lærermangelen? Ja, men det krever en helt annen innsats fra dem vi har satt til å gjøre arbeidet.

Presidenten: Fleire har ikke bedt om ordet til sak nr. 6.

Sak nr. 7 [16:59:05]

Innstilling frå justiskomiteen om Endringar i verjemålslova og lov om forsvunne personar mv. (teieplikt ved verjemål og dødsfall i utlandet m.m.) (Innst. 237 L (2017–2018), jf. Prop. 39 L (2017–2018))

Presidenten: Etter ynske frå justiskomiteen vil presidenten føreslå at taletida vert avgrensa til 5 minutt til kvar partigruppe og 5 minutt til medlemmer av regjeringa.

Vidare vil presidenten føreslå at det – innanfor den fordelte taletida – vert gjeve anledning til replikkordskifte på inntil fem replikkar med svar etter innlegg frå medlemmer av regjeringa, og at dei som måtte teikna seg på talarlista utover den fordelte taletida, får ei taletid på inntil 3 minutt.

– Det er vedteke.

Jenny Klinge (Sp) [16:59:55] (ordførar for saka): Vi behandlar i dag Justis- og beredskapsdepartementets framlegg til endringar i verjemålslova og lov om forsvunne personar. Verjemålslovgevinga skal reflektere behovet for særleg lovvern for dei som i liten grad kan verne seg sjølve.

Verjemålet skal sikre personar som treng det, støtte og bistand til å gjere rettslege disposisjonar og til å råde over midlane sine. For at ordninga skal fungere etter formålet, er det ein viktig føresetnad at det blir lagt til rette

for eit tillitsfullt og fortruleg forhold mellom verja og den personen som har fått nemnt opp ei verje.

Proposisjonen gjeld framlegg til regulering av høvet til å føre bevis frå oppnemnde verjer om tilhøve som er omfatta av teieplikta som verja har etter verjemålslova. Det blir gjort framlegg om visse justeringar i reglane om unntak frå teieplikta for oppnemnde verjer og for verjemålsstyresmakta. Framlegget inneheld i tillegg visse særreglar for samtykke i saker der personen med verje er mindreårig. Vidare blir det gjort framlegg om at brot på teieplikta skal straffesanksjonerast for faste verjer.

I proposisjonen er det foreslått å endre regelen om dødsorskurd når det ikkje er grunn til å tvile på at ein person er død. Orskurd, som svarer til ordet «kjennelse» på bokmål, er ei nemning på rettslege avgjerder som ikkje er ein dom, men som avsluttar saka eller er ein sjølvstendig del av saka. Ein orskurd blir gjeven i rettsmøte og skal vere grunngeven. I denne saka går framlegget ut på å opprette ein særskild heimel for å behandle saker som i dag blir handterte ved ein analogisk bruk av lov om forsvunne personar etter § 8. Formålet er å legge til rette for ei formålstenleg behandling av saker der ein person med tilknytning til Noreg har døydd i utlandet, og der det ikkje kan skaffast fram dokumentasjon som er tilstrekkeleg til å registrere personen som død i det norske folkeregisteret.

Eg registrerer at ein samla komité støttar framlegga, når det gjeld både endringar i verjemålslova og lov om forsvunne personar, og vil til slutt takke komiteen for samarbeidet i denne saka.

Maria Aasen-Svensrud (A) [17:02:31]: Arbeiderpartiet stiller seg bak komiteens samlede innstilling og redegjørelsen fra sakens ordfører. Likevel vil Arbeiderpartiet understreke sårbarheten som tilligger vergemålsordningen, og som oppstår når det oppnevnes verge for en person. Stortinget må til enhver tid ha et særlig blikk for denne sårbare situasjonen og den mulige umyndiggjøringen særlig voksne personer som får tildelt verge, kan utsettes for.

Vi registrerer at interesseorganisasjonen for denne gruppen stadig påpeker både etiske og praktiske problemstillinger som kan oppstå i kjølvannet av vergemålsordningen og praktiseringen av denne. Det må derfor til enhver tid være av stor betydning at Stortinget følger med på og sørger for at grunnleggende menneskerettigheter ivaretas også overfor personer som er i denne ordningen. Rettssikkerheten for det enkelte menneske med tildelt verge kan opplagt være sårbar og utsatt. Det må være et mål at lovverket er tilpasset denne situasjonen på en slik måte at rettssikkerheten til den enkelte ivaretas på en så god måte som mulig.

Riksrevisjonens rapport om ordningen påpeker en rekke problemstillinger og utfordringer. Blant annet på-

peker rapporten Fylkesmannens rolle i forbindelse med å tilrettelegge for et godt individtilpasset vergemålsmandat. Dette må følges opp, slik at Fylkesmannen settes i stand til å ivareta denne oppgaven på en god måte.

Riksrevisjonens rapport peker også på at det ikke gis tilstrekkelig opplæring til verger. Opplæring av verger kan være et godt virkemiddel for å sørge for at vergen kan utføre oppgaven sin på en så god måte som mulig og i tråd med den tiltenkte rollen. At det også er gode systemer for tilsyn og kontroll med vergemålsordningen, er viktig. Dette er ifølge rapporten ikke godt nok per i dag.

Riksrevisjonens rapport er et viktig verktøy for å se til at Stortingets vedtak følges opp på en god måte. Kontroll- og konstitusjonskomiteen har nå rapporten til behandling. I det videre vil det være av stor betydning at departementet og regjeringen også følger opp denne rapporten på en god og hensiktsmessig måte.

Statsråd Tor Mikkell Vara [17:04:37]: Jeg er glad for at en samlet komité støtter forslaget i proposisjonen om endringer i vergemålsloven og lov om forsvunne personer. Som komiteen også peker på, reflekterer vergemålslovgivningen et behov for et særlig lovvern til den som i liten grad kan verne seg selv. Vergemålet skal sikre personer som trenger det, støtte og bistand til å disponere rettslig og råde over egne midler. Hensynet til den enkeltes selvbestemmelse, verdighet og integritet står sentralt. Vergemålslovgivningen er med på å oppfylle Norges folkerettslige forpliktelser til å sikre at personer med nedsatt funksjonsevne får den støtte og bistand de trenger for å utøve sin rettslige handleevne. Lovforslaget om bevisforbud for oppnevnte verger reflekterer en avveining mellom viktige motstridende hensyn. Utfordringen for lovgiverEN er å finne et godt balansepunkt. Det å legge til rette for at den enkelte kan ha et tillitsfullt og fortrolig forhold til vergen sin, er en viktig forutsetning for at vergemålsordningen skal fungere etter formålet. Jeg er glad for at en samlet komité deler den oppfatningen.

Personer med verge er en sammensatt og uensartet gruppe. Med lovforslaget legger vi til rette for at den enkelte kan kjenne seg fortrolig med å formidle egne ønsker og preferanser til vergen sin og være åpen om eget fungeringsnivå og behov for bistand. Slik fortrolighet er igjen sentralt for at vergen skal kunne utøve bistanden og støttefunksjonen på en god måte. Innspillet fra høringsinstanser underbygger samtidig behovet for en avklaring av spørsmålet om adgang til bevisførsel fra oppnevnt verge om forhold som er omfattet av taushetsplikten. Med lovforslaget imøtekommer vi dette behovet.

Lovendringene vil også bidra til bedre tilpasning mellom unntakene fra taushetsplikten for oppnevnte verger og vergemålsmyndighetene og de underliggende

hensyn bak unntakene. Jeg setter pris på at flertallet i komiteen uttrykkelig støtter dette.

Jeg er også glad for at vi får lagt til rette for en hensiktsmessig behandling av saker der en person med tilknytning til Norge har dødd i utlandet, og der det ikke kan framskaffes dokumentasjon som aksepteres for å registrere personen som død her i landet.

Presidenten: Det vert replikkordskifte.

Maria Aasen-Svensrud (A) [17:07:02]: Kontroll- og konstitusjonskomiteen har, som jeg nevnte i mitt innlegg, til behandling Riksrevisjonens rapport om vergemålsordningen. Mener statsråden at Riksrevisjonens funn er alvorlige, og på hvilken måte vil statsråden følge opp tilbakemeldingene som framkommer av rapporten?

Statsråd Tor Mikkell Vara [17:07:32]: Vi kommer selvfølgelig til å følge opp tilbakemeldingene fra Stortingets behandling. Men nå er saken til behandling i Stortinget, og jeg vil ikke foregripe hva komiteen gjør.

Uansett synes jeg det er viktig at vi har god opplæring. Jeg synes det er viktig at vi lar dem som blir utsatt for vergemål, bli hørt. Så må man heller komme tilbake til hvordan dette følges opp i praksis. Det er også grunn til å nevne at tilsynsansvaret ligger under Fylkesmannen, som for så vidt rapporterer til en annen minister.

Presidenten: Replikkordskiftet er avslutta. Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 7.

Sak nr. 8 [17:08:14]

Innstilling fra justiskomiteen om Samtykke til ratifikasjon av Europarådets konvensjon av 25. oktober 2007 om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk (Innst. 239 S (2017–2018), jf. Prop. 38 S (2017–2018))

Presidenten: Etter ynske frå justiskomiteen vil presidenten føreslå at taletida vert avgrensa til 5 minutt til kvar partigruppe og 5 minutt til medlemmer av regjeringa.

Vidare vil presidenten føreslå at det – innanfor den fordelte taletida – vert gjeve høve til replikkordskifte på inntil fem replikkar med svar etter innlegg frå medlemmer av regjeringa, og at dei som måtte teikna seg på talarlista utover den fordelte taletida, får ei taletid på inntil 3 minutt.

– Det er vedteke.

Petter Eide (SV) [17:09:02] (ordfører for saken): Jeg har gleden av å si at vi nå behandler en innstilling om ratifikasjon av Europarådets konvensjon om beskyttel-

se av barn mot seksuell utnyttning. Dette er en viktig konvensjon, og det er veldig fint at Norge nå knytter seg til den.

På verdensbasis er det nå nærmest to millioner barn som er ofre for kommersiell seksuell utnyttning. Bare i Norge anslår Kripos at 50 000 nordmenn har en seksuell tiltrekning mot barn. Dette kommer til utløp både i direkte overgrep og i en type «live streaming», direkte overførte overgrep mot barn. Så det er veldig bra at vi nå får en konvensjon som sikrer barna bedre mot dette.

Formålet med konvensjonen er å forebygge og bekjempe, men også å fremme nasjonalt og internasjonalt samarbeid mot slike overgrep. I konvensjonen ligger det også at en sikrer kriminaliseringsforpliktelser, som Norge nå blir bundet av. Forpliktelsene her handler ikke bare om kommersiell utnyttning av barn, men også om seksuelle aktiviteter med mindreårige, som voldtekt, incest osv. – selv om disse ikke er kommersielle, blir de rammet av konvensjonen. Vi har også forventninger om at konvensjonen vil bekjempe såkalt sexturisme. Konvensjonen skal virke forebyggende. Den innehar hjelpe- og støttetiltak for ofrene, men også tiltak for seksuallovbryterne.

Det er viktig å si at Norge signerte denne konvensjonen for mer enn ti år siden, i 2007. Per i dag har 47 land ratifisert den. Norge har altså ventet med å ratifisere konvensjonen til alle lovendringer er harmonisert med konvensjonens krav. Det er nå på plass.

Det eneste kritiske jeg likevel kan anmerke til dette, er at det har tatt veldig lang tid – mer enn ti år – noe som flere regjeringer må ta ansvaret for. En rekke land i Europa har ratifisert konvensjonen langt tidligere. Det er ikke tvil om at dette ikke er på grunn av motstand eller motvilje, men jeg er engstelig for at så lang tidsbruk kan leses fra andre europeiske land som at Norge har hatt et lavt engasjement i saken. Det synes jeg er unødvendig. For framtiden bør regjeringen tilstrebe å gjennomføre ratifikasjoner av denne typen alvorlighetsgrad så raskt som mulig.

På tross av at det har tatt lang tid, uttrykker en samlet komité tilfredshet med at konvensjonen nå ratifiseres, og at alle krav er oppfylt. Lovendringene for å oppfylle konvensjonens krav – både når det gjelder etterforskning, straffeforfølgning og prosessuelle ting – er på plass.

Med ratifiseringen plasserer vi oss også i en posisjon hvor Norge har både rett og plikt til å påse at andre konvensjonspartnere oppfyller konvensjonen. Dette handler altså ikke bare om hva vi gjør i Norge, men også om hvordan vi håndterer dette internasjonalt. Således er ratifiseringen viktig for oss, men den er også viktig for å arbeide med dette internasjonalt.

Til slutt vil jeg takke komiteen. Det har vært et veldig enkelt samarbeid, vi har vært helt enige i dette arbeidet,

så dette har gått veldig glatt. Det er veldig, veldig fint, for det har vært en viktig sak.

Guro Angell Gimse (H) [17:12:51]: Dette har tatt lang tid, for lang tid, men nå er konvensjonen her. Dette er en konvensjon som etablerer et omfattende, helhetlig regelverk for å forebygge og bekjempe seksuell utnyttning og seksuelt misbruk av barn.

Det er av stor betydning at vi nå får en konvensjon, med utvidede kriminaliseringsforpliktelser og vidtrekkende jurisdiksjonsbestemmelser, som bl.a. skal bidra til at vi får bekjempet sexturismen.

Konvensjonen skal fremme nasjonalt og internasjonalt samarbeid mot overgrep. Seksuelt misbruk av barn kjenner ingen landegrenser. Gjennom internett selger folk barna sine til pedofile, og overgriperne kan sitte hvor som helst i verden og bestille overgrepet der og da. Det er behov for et omfattende internasjonalt instrument for å bekjempe denne typen kriminalitet, og denne konvensjonen legger bl.a. til rette for overvåkningsmekanismer. Konvensjonen har også artikler om forebygging, taushetsplikt – som ikke skal være til hinder for varsling – og hjelpetiltak for både offer og overgriper. Målet er å redusere risikoen for gjentatte straffbare handlinger.

Dette er en god konvensjon, som vi anmoder om at Stortinget ratifiserer.

Statsråd Tor Mikkel Vara [17:14:38]: Jeg er glad for å legge fram proposisjonen om samtykke til ratifikasjon av Europarådets konvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk. Jeg er også tilfreds med at justiskomiteen enstemmig har rådet Stortinget til å samtykke til ratifikasjon av konvensjonen.

Formålet med konvensjonen er å forebygge og bekjempe alle former for seksuell utnyttning og seksuelt misbruk av barn, beskytte rettighetene til barn som er utsatt for overgrep, og fremme nasjonalt og internasjonalt samarbeid mot slike overgrep. Det er viktig at Norge støtter den internasjonale innsatsen for å sikre barn beskyttelse mot denne typen overgrep, gjennom å ratifisere konvensjonen. Konvensjonen etablerer et omfattende og helhetlig regelverk for å forebygge og bekjempe seksuell utnyttning og seksuelt misbruk av barn.

Jeg vil særlig framheve at konvensjonsforpliktelsene ikke er begrenset til overgrep som typisk skjer i kommersiell sammenheng. Seksuelle aktiviteter med mindreårige, voldtekt, incest mv. også utenfor kommersiell sammenheng er omfattet. Videre etablerer konvensjonen utvidede kriminaliseringsforpliktelser sammenlignet med andre instrumenter på området som Norge er bundet av. Gjennom nokså vidtrekkende jurisdiksjonsbestemmelser skal konvensjonen også kunne bidra til å bekjempe såkalt sexturisme. Konvensjonen inneholder

dessuten et bredt spekter av forebyggende tiltak og hjelpe- og støttetiltak for ofrene og tiltak overfor seksuallovbrytere. For å sikre etterlevelse av konvensjonen gis det anvisning på en egen overvåkningsmekanisme.

Norge undertegnet konvensjonen da den ble åpnet for undertegning 25. oktober 2007. Konvensjonen trådte i kraft 1. juli 2010. Arbeidet med norsk ratifikasjon har vært ledet av Justis- og beredskapsdepartementet. På undertegningstidspunktet ble det lagt til grunn at gjennomføringen av konvensjonen ville kreve enkelte lovendringer, noe som igjen førte til at man fra norsk side har måttet vente med ratifikasjon. De nødvendige lovendringene er nå gjennomført.

For det første ble det ved ikraftsettingen av den nye straffeloven gjennomført endringer slik at konvensjonens krav på strafferettens område er oppfylt.

For det andre er det foretatt lovendringer for å oppfylle konvensjonens krav til etterforskning, straffefølgning og prosessuelt regelverk.

Konvensjonsforpliktelsene for øvrig angår flere departementers områder, og alle relevante departementer har blitt trukket inn i arbeidet med å vurdere om forpliktelsene er oppfylt. Konklusjonen fra dette arbeidet er at Norge antas å oppfylle også de øvrige forpliktelsene som følger av konvensjonen. Konvensjonen om beskyttelse av barn mot seksuell utnytting og seksuelt misbruk kan dermed ratifiseres uten at dette forutsetter ytterligere lovendringer. Konvensjonen antas å være en sak av særlig stor viktighet, slik at Stortingets samtykke til ratifikasjon er nødvendig i medhold av Grunnloven § 26 andre ledd.

Presidenten: Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 8.

Sak nr. 9 [17:17:34]

Innstilling fra justiskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Anette Trettebergstuen, Kari Henriksen, Masud Gharahkhani, Lene Vågslid, Jan Bøhler og Maria-Karine Aasen-Svensrud om å inkludere kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk i straffelovbestemmelsene om diskriminering og hatkriminalitet (Innst. 238 S (2017–2018), jf. Dokument 8:109 S (2017–2018))

Presidenten: Etter ynske frå justiskomiteen vil presidenten foreslå at taletida vert avgrensa til 5 minutt til kvar gruppe og 5 minutt til medlemmer av regjeringa.

Vidare vil presidenten foreslå at det – innanfor den fordelte taletida – vert gjeve høve til replikkordskifte på inntil fem replikkar med svar etter innlegg frå medlemmer av regjeringa, og at dei som måtte teikna seg på talarlista utover den fordelte taletida, får ei taletid på inntil 3 minutt.

– Det er vedteke.

Peter Frølich (H) [17:18:29] (ordfører for saken): I dag går en enstemmig justiskomiteé inn for å presisere at også personer med egne kjønnsuttrykk skal vernes mot hatefulle ytringer og diskriminering. En viktig del av jobben vår som stortingsrepresentanter er jo å fikse loven når vi kommer over hull og mangler. Denne gangen er det Arbeiderpartiet som fortjener honnør for å ha funnet et sånt hull og vært raskt på ballen for å få fremmet et forslag som vi alle selvfølgelig kan stille oss bak.

Jeg synes det er et kvalitetstegn at så mange var så raskt ute og erklærte støtte til forslaget. Det er faktisk så banalt som at Arbeiderpartiet sto litt tidligere opp om morgenen enn det jeg selv klarte denne dagen. Jeg hadde en avtale med en journalist for å foreslå nettopp det som Arbeiderpartiet har gjort her. Det viser heldigvis at vi har vært mange som har ønsket å ta tak i denne problemstillingen. Det viktigste er selvfølgelig ikke medieomtale og blest om oss selv, men at det blir vedtatt god politikk, og det blir det her i dag.

Regjeringen gjennomgår nå det strafferettslige diskrimineringsvernet og planlegger å sende det ut på høring om ganske kort tid, og det bør være en ypperlig god anledning til å gjennomgå regelverket og forbedre regler.

Diskriminering og hatefulle ytringer er et stort problem for flere minoriteter i dag. I vårt land skal mennesker være fri til å ha en legning og en kjønnsidentitet etter eget valg og kunne uttrykke dette fritt. Skulle noen reagere hatefullt mot dette, er det riktig å møte den type holdninger med strenge reaksjoner.

Til slutt har jeg bare lyst til å presisere kort hvorfor vi fra Høyres side ikke kommer til å slutte oss til det løse forslaget fra Miljøpartiet De Grønne om å omfatte alle seksuelle orienteringer. Jeg vil presisere at det utvilsomt er gode intensjoner som ligger bak det forslaget, men det har for meg en uklar rekkevidde og noen uklare mulige konsekvenser. For det første er det ikke sikkert at alle orienteringer bør ha eller trenger et sånt vern av loven. For det andre kan man veldig fort bli blind, i et ønske om å gi alle kategorier, alle retninger og alle personer et vern av loven, og så står man plutselig i den situasjonen at det har gått inflasjon i det, og at det som skal være rettigheter for alle, plutselig ikke er rettigheter for noen. Det handler om hvilken effektivitet lovens vern egentlig bør ha.

Helt til slutt har jeg lyst til å takke komiteen for arbeidet med saken. Jeg er veldig glad for at vi kan stå sammen om intensjonen og arbeidet for å få et godt og stadig bedre diskrimineringsvern i lovverket vårt.

Maria Aasen-Svensrud (A) [17:22:01]: Vi behandler nå et forslag fra representantene Anette Trettebergstuen, Kari Henriksen, Masud Gharahkhani, Lene Vågslid,

Jan Bøhler og meg selv om å utvide straffelovens bestemmelser om hatefulle ytringer, hatkriminalitet og diskriminering slik at det også omfatter hatefulle ytringer som framsettes, eller diskriminering som utføres på grunn av en persons kjønnsuttrykk eller kjønnsidentitet.

Først vil jeg si at jeg er veldig glad for at dette forslaget får flertall, selv om begrunnelsene kan framstå noe ulike, og jeg takker for honnøren gitt fra sakens ordfører.

Jeg skal gjengi noe av begrunnelsen Arbeiderpartiet, Senterpartiet og SV har lagt til grunn. Vi mener at det må slås hardere ned på vold som utøves bare fordi man er den man er. Det handler om demokratiske kjerneverdier som likhet, trygghet og ytringsfrihet. Et samfunn som hviler på prinsippet om at alle mennesker er likeverdige, må ta hatmotivert vold og diskriminering på alvor. Personer som bryter med samfunnets normer for kjønnsidentitetsuttrykk, har et diskrimineringsvern i likestillings- og diskrimineringsloven, men i straffelovens diskrimineringsvern heter det at å framsette hatefulle ytringer samt å diskriminere noen på grunn av deres hudfarge, deres nasjonale eller etniske opprinnelse, deres religion eller livssyn, deres homofile orientering eller deres nedsatte funksjonsevne er straffbart. Det innebærer at det i dag er mulig å straffe personer dersom de diskriminerer noen fordi vedkommende er homofil, men ikke dersom de diskriminerer noen fordi vedkommende uttrykker seg på en kjønnsoverskridende måte. Dette betyr at homofile, men ikke transpersoner, har et strafferettslig vern dersom de blir utsatt for diskriminering, hatefulle ytringer eller annen hatkriminalitet, herunder vold.

En moderne forståelse av forholdet mellom kjønn, identitet og seksualitet kombinert med faktiske opplevelser fra gruppen som utfordrer den tradisjonelle kjønnsnormen, tilsier at det ikke bør skilles mellom disse diskrimineringsgrunnlagene. Personer med kjønnsuttrykk og en kjønnsidentitet som utfordrer samfunnets normer, trenger et spesielt vern. Det burde være enkelt å gjøre noe med det, og det er det forslaget tar opp.

I tillegg mener komiteens flertall, bestående av Arbeiderpartiet, Senterpartiet og SV, at kunnskapen om hatkriminalitet er mangelfull. Som kjent er det vanskelig å gjøre noe med problemer man ikke har full oversikt over. Derfor mener vi at omfanget av hatkriminalitet må registreres mer nøyaktig enn tilfellet er i dag. Ut ifra den kunnskapen vi faktisk har gjennom tidligere rapporter, vet vi at en betydelig andel av dem som utøver hatkriminalitet, er unge. Sånn vi ser det, betyr det at skoleverket må ta et tydeligere ansvar for å formidle kunnskap og holdninger som er forenlige med demokrati, likeverd og trygghet for minoriteter. At begrepet «homo» er et av de vanligste skjellsordene i skolen, er en illustrasjon på be-

hovet for tiltak. Dette er viktig, for som vi vet, må tiltak settes inn så tidlig som mulig for å unngå at dårlige holdninger setter seg. Her gjelder det holdninger som gir seg utslag i vold, mobbing eller trusler. Så langt bør det ikke få gå.

Arbeiderpartiet vil også støtte det løse forslaget, som er fremmet av Miljøpartiet De Grønne, men jeg har fått forståelsen av at det vil komme en presisering som jeg tror ivaretar den bekymringen som sakens ordfører nettopp nevnte i sitt innlegg.

Solveig Horne (FrP) [17:25:49]: Ytringsfriheten står sterkt i Norge, og den er vernet i Grunnloven. Det er noe vi skal være stolte over og hegne om. Vi må tåle en skarpt formulert uenighet og ytring som for noen kan oppfattes som støtende, men vi skal ikke spre eller oppfordre til hat.

Hatefulle ytringer kan av og til hindre ytringsfriheten. Vi vet at mange, spesielt unge, som blir utsatt for hatefulle ytringer, vegrer seg for å være med i den offentlige debatten, og da har vi i grunnen hindret ytringsfriheten.

Jeg er veldig glad for at regjeringen allerede i 2016 fremmet den første strategien mot hatefulle ytringer, en strategi som skal vare fram til 2020. Målet med strategien er å bidra til en god offentlig meningsutveksling og forebygge og motvirke hatefulle ytringer. Det er mange forslag i denne strategien, og det som er viktig og et hovedmål, er å legge til rette for at hatefulle ytringer i større grad enn i dag avdekkes, etterforskes og fremmes for domstolene eller andre relevante instanser.

Vi har også fått på plass en helt ny diskrimineringslov som gir et diskrimineringsvern for dem som er utsatt. Ett av tiltakene i strategien som regjeringen fremmet i 2016, var nettopp å se på samsvaret mellom straffeloven og diskrimineringsgrunnlagene i diskrimineringslovgivningen. Jeg er glad for at regjeringen allerede nå er i gang med arbeidet med å vurdere dette.

Det som er bekymringsfullt, er mørketallene når det gjelder både hatkriminalitet generelt og hatefulle ytringer. Det er nok slik som Oslo-politiet sier, at omfanget av hatefulle ytringer som kunne vært vurdert etter straffeloven § 185, trolig er langt større enn antallet som registreres, eller som anmeldes som lovbrudd til politiet. Derfor er jeg glad for at regjeringen har lansert en nettside som heter hatefulleytringer.no, der man enkelt skal kunne få informasjon om hvor man skal henvende seg for å få råd og hjelp hvis man lurer på om man er utsatt for en hatefull ytring, og der man også kan få se hvilke saker som er straffbare, og hvordan det har gått med disse sakene. For det er hatefulle ytringer i dag som er straffbare, og som skal etterforskes og straffes – Manglerud politistasjon er vel de som har gått foran i dette arbeidet –

men som representanten fra Arbeiderpartiet her viser til, registreres det ikke godt nok.

Det skal ikke være slik at det er hvor man er bosatt i dette landet, som er avgjørende for hvordan hatefulle ytringer blir tatt imot av politiet. Derfor er jeg glad for at regjeringen nå har sagt at alle politidistrikter skal jobbe med å bekjempe hatefulle ytringer og ta tak i dette. Veldig god informasjon fra Manglerud politistasjon skal brukes også i de andre politidistriktene. Vi trenger å ha kompetanse om hatkriminalitet i hele landet. Det blir laget felles veiledere for politiets registrering etter straffeloven § 185, og det skal også føres en nasjonal statistikk over hatefulle ytringer.

Et annet tiltak som regjeringen allerede er i gang med, er det tiltaket som vi i dag skal stemme over, og som får flertall. Det er gledelig at et samlet storting er opptatt av å bekjempe hatkriminalitet og hatefulle ytringer, og at vi passer på at det er et godt diskrimineringsvern som skal gjelde for dem som trenger diskrimineringsvern.

Emilie Enger Mehl (Sp) [17:30:05]: Store deler av Norges historie er et mørkt kapittel når det gjelder friheten til å kunne være seg selv og bli akseptert som den man er, uavhengig av etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsettelse eller seksuell orientering. Det er ikke så veldig lenge siden diskriminering på grunn av seksuell orientering eller kjønnsidentitet foregikk helt åpent i Norge, og med Stortingets velsignelse. Vi skal ikke lenger tilbake enn til 1972 for å finne at seksuelle handlinger mellom menn var forbudt, og i store deler av det 20. århundre var homoseksualitet sett på som et medisinsk avvik.

Gjennom mange tiår har det vært kjempet en kamp i Norge for at alle mennesker skal ses som likeverdige, og at alle skal kunne leve trygge liv og ytre seg i frihet, uavhengig av hvem de er. Det har vært en kamp for den grunnleggende retten til å være seg selv. Gjennom årenes løp er det mange nordmenn som ikke har hatt den retten som mange av oss i dag betrakter som helt selvfølgelig. Normene har vært i endring, og i dag har Norge kommet langt når det gjelder hvordan samfunnet forholder seg til kjønn og seksualitet. I dag har samfunnet en mye større aksept for mangfoldet i seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk enn tidligere. Vi har et sterkt vern mot diskriminering og hat, og det trenger vi for å beskytte egne innbyggere og for å kunne kalle oss en stat som setter frihet og menneskeverd høyt.

Vi trenger det også for å være et foregangsland for resten av verden. For i mange av verdens land er det fortsatt forbudt å ha en annen seksuell orientering enn å være heteroseksuell, eller en annen kjønnsidentitet enn å være kvinne eller mann. Og i mange land kan man

fortsatt risikere steining, piskeslag, livsvarig fengsel eller dødsstraff for å være seg selv.

Men det er heller ikke problemfritt i Norge. «Homo» er fortsatt et av de vanligste banneordene her til lands, og vi vet at det fortsatt er LHBT-personer som føler at de må skjule sin identitet, og at disse personene gjennomsnittlig opplever større utfordringer knyttet til psykisk helse, åpenhet på arbeidsplass eller studiested, ensomhet og livskvalitet enn andre. Det finnes fortsatt skepsis og hat mot homofile og transpersoner, som kan oppleve hatkriminalitet, diskriminering og trakassering på grunn av hvem de er.

Det er på det rene at personer med et kjønnsuttrykk og en kjønnsidentitet som bryter med samfunnsnormene, i dag har et vern i likestillings- og diskrimineringsloven, men at dette ikke er tilstrekkelig tatt inn i straffeloven for alle grupper. Straffelovens ordlyd dekker først og fremst kriminalitet mot homofile, ikke mot personer som har andre former for kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, som f.eks. transseksuelle, og disse gruppene trenger et spesielt vern. Derfor støtter Senterpartiet forslaget om å utvide straffelovens bestemmelser til også å omfatte hatefulle ytringer, hatkriminalitet og diskriminering som skjer på grunn av en persons kjønnsuttrykk og kjønnsidentitet. Og vi er, i likhet med de foregående talerne, veldig glade for at det er en samlet komité som er enige om dette.

I tillegg vil jeg peke på at man trenger mer kunnskap om omfanget av hatkriminalitet, som flere har vært inne på, og ikke minst et sterkt fokus på forebyggende arbeid. På arenaer der barn og unge vokser opp, først og fremst i skolen, må holdninger og forståelse som er knyttet til likeverd, aksept og toleranse for andre, være en naturlig og viktig del av hverdagen, oppveksten og læringen.

Straffbare handlinger som er motivert av hat eller negative holdninger når det gjelder alle former for diskriminering, men etnisitet, religion, livssyn, seksuell orientering og nedsatt funksjonsevne spesielt, er alvorlig for den som blir utsatt for handlingen, men også for hele grupper i samfunnet, nettopp fordi slike handlinger ofte er utført med sikte på å skape frykt og usikkerhet blant alle som identifiserer seg med samme gruppe. I et land som Norge, hvor likeverd og fellesskap er en grunnleggende verdi, må vi ta den kriminaliteten på alvor ved å forebygge og sikre at det er hjemler for å slå hardt ned på det når det forekommer.

Petter Eide (SV) [17:35:15]: Jeg tegnet meg egentlig bare til en kort betraktning om Miljøpartiet De Grønnes løse forslag. Jeg deler intensjonen til en samlet komité om at denne innstillingen er veldig bra, men Miljøpartiet De Grønne har invitert oss til en diskusjon hvor de ber regjeringen om å fremme et forslag om å er-

statte «homofile orientering» med «seksuell orientering» i straffelovens bestemmelser, jf. § 185 osv., sånn at det også blir innbefattet i det. Ordvalget i Miljøpartiet De Grønnes forslag er litt uheldig. Jeg støtter intensjonen i Miljøpartiet De Grønnes forslag, men ordvalget er litt uheldig fordi «seksuell orientering» ikke dekker det vernet som vi ønsker at noen utsatte grupper har. SV kommer til å støtte dette løse forslaget, med den endringen i ordvalg som jeg tror Miljøpartiet De Grønne vil komme opp med nå, og som vil gi oss en noe bedre presisering av hvilke grupper dette faktisk vil dreie seg om. Så håper jeg Stortinget kan støtte det, for å avvise intensjonen til Miljøpartiet De Grønne her vil se litt rart ut utad. Det kan uttrykke at vi ikke er spesielt opptatt av å sikre denne utsatte gruppen et bestemt vern mot hatefulle ytringer. Med endringen som Miljøpartiet De Grønne kommer med, tror jeg Stortinget trygt kan gå inn i den også.

Grunde Almeland (V) [17:36:54]: Ethvert menneske skal føle trygghet for seg selv og sine livsvalg. Alle må få mulighet til å delta i samfunnet på like vilkår, og friheten til å få være seg selv er grunnleggende, men ikke like selvsagt for alle.

De fleste som bryter med normer for kjønn og seksualitet, lever gode liv. Likevel opplever mange betydelige utfordringer som i hovedsak skyldes manglende kunnskap om kjønns- og seksualitetsmangfold. Rapporten «Rettane til LHBTI-barn i Noreg», som ble utarbeidet for Redd Barna, FRI og Skeiv Ungdom i 2016, viser at barn som bryter med normer for kjønn og seksualitet, er dårligere stilt enn andre barn på flere viktige områder. LHBTI-barn og unge kan oppleve utfordringer på en rekke arenaer, bl.a. gjennom skole, fritidsaktiviteter, helsevesen, barnevern og familievern. Forskning indikerer at LHBTI-ungdom er overrepresentert i barnevernet.

Regjeringens gjeldende handlingsplan mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk berører derfor en rekke områder, som barnehage, skole, nærmiljø, idrettsarenaer, arbeidsliv osv. På dette området er det nødvendig med innsats på flere felt, fordi det handler om å spre kunnskap som kan bidra til å endre holdninger og skape større aksept for ulikheter og mangfold.

Det er et stort mangfold av identitets kategorier som hører inn under gruppen av dem som bryter med normer for kjønn og identitet. Man trenger ikke kjenne alle, det holder med en grunnleggende forståelse av at det finnes mer enn to kategorier, og en respekt for at vi alle lever ulike liv. Vi må sørge for å sikre et åpent og inkluderende samfunn, uavhengig av seksuell orientering, kjønnsuttrykk og kjønnsidentitet. Det følger av Grunnloven § 100 sjette ledd at offentlige myndigheter skal

legge til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale og for oppbyggingen av et velfungerende offentlig rom.

Hatefulle ytringer kan begrense den enkeltes mulighet til å delta i den offentlige debatten. Det er derfor vår oppgave å se på tiltak for å sikre alle like muligheter til å delta i den offentlige debatten. Vi trenger først og fremst å spre mer kunnskap om kjønn, seksualitet og mangfold, fordi kunnskap gir bedre grunnlag for forståelse og respekt. I regjeringens strategi mot hatefulle ytringer fra 2016 omfattes derfor både skole og utdanning, arbeidsliv, rettsvesenet og mediesektoren.

Det er som nevnt tidligere nødvendig med tiltak på en rekke samfunnsområder, men det er også nødvendig å se på det strafferettslige vernet. Som flere har påpekt i denne debatten, har personer som bryter med samfunnets normer for kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, et diskrimineringsvern i likestillings- og diskrimineringsloven, men det er likevel ikke gjort endringer i straffelovens diskrimineringsvern. Det er jeg glad for at Stortinget i dag ber regjeringen gjøre noe med. Personer med et kjønnsuttrykk og en kjønnsidentitet som utfordrer samfunnets normer, trenger nemlig et spesielt vern. Hatprat, trakassering og hatkriminalitet er et stort problem. Mange opplever trakassering på nettet, i skolegården og i sin egen familie. En utvidelse av straffelovens bestemmelser om hatefulle ytringer, hatkriminalitet og diskriminering til å omfatte hatefulle ytringer som framsettes, eller diskriminering som utøves på grunn av en persons kjønnsuttrykk eller kjønnsidentitet, er derfor viktig.

Dagens vedtak er en anerkjennelse av utfordringene mange mennesker opplever, og en tydeliggjøring av at diskriminering på dette grunnlaget ikke tolereres.

Per Espen Stoknes (MDG) [17:41:11]: Forslaget fra Arbeiderpartiet om å inkludere kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk i straffelovbestemmelsene om diskriminering og hatkriminalitet, er en viktig og nødvendig utvidelse. Når vi uansett endelig skal utvide loven med kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, hadde det også vært fint at alle typer seksuell orientering fikk et eksplisitt vern i lovteksten – ikke bare homofile. Lovteksten er rett og slett utdatert. Begrepet «homofili» gir ikke et tydelig signal om at loven dekker inn andre seksuelle minoriteter.

Så langt har det vært svært få saker i rettssystemet med utgangspunkt i bestemmelsene, men det er unødvendig å skille mellom homofile og andre typer seksuell orientering samt en persons kjønnsuttrykk eller kjønnsidentitet i slike saker.

Jeg vil takke for godt samarbeid med og innspill fra SV, Arbeiderpartiet og Senterpartiet. Derfor foreslår vi å erstatte «homofile orientering» i loven med «seksuell orien-

tering, samt en persons kjønnsuttrykk eller kjønnsidentitet.» – Jeg vil med dette derfor justere vårt forslag nr. 1, som vi ønsker å ta opp. Forslaget lyder nå:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å erstatte «homofile orientering» med «seksuell orientering, en persons kjønnsuttrykk eller kjønnsidentitet» i straffelovens bestemmelser, jf. § 185. Hatefulle ytringer og § 186. Diskriminering.»

Med det håper vi at Stortinget vil delta i å oppdatere loven til dagens mer inkluderende forståelse av seksuelt mangfold. Dette bør være et enkelt forslag å si ja til.

Presidenten: Representanten Per Espen Stoknes har dermed teke opp forslag nr. 1, med endra ordlyd.

Statsråd Tor Mikkell Vara [17:43:33]: La meg aller først si at hatkriminalitet og hatefulle ytringer er et problem som må tas på største alvor. Denne typen kriminalitet rammer ikke bare det enkelte offer, men skaper redsel og utrygghet i samfunnet for øvrig. I regjeringens strategi mot hatefulle ytringer for perioden 2016–2020 framheves det derfor at regjeringen ønsker å sikre at hatefulle ytringer og hatkriminalitet prioriteres i alle politidistrikter. Slike saker må vises særskilt oppmerksomhet og håndteres med stort alvor av politiet.

La meg også si at jeg deler komiteens syn på at personer med en kjønnsidentitet og et kjønnsuttrykk som utfordrer samfunnets normer, har behov for et særlig vern. Etter likestillings- og diskrimineringsloven har disse personene et sivilrettslig vern i dag. Det er et klart behov for å vurdere på hvilken måte kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk også kan inngå i straffelovens beskyttelse mot ulike former for hatkriminalitet. Jeg vil understreke at det er viktig å sikre at det strafferettslige diskrimineringsvernet er tilstrekkelig effektivt og tilpasset de situasjoner som oppstår i praksis. Det er også viktig å sikre bedre samsvar mellom det sivilrettslige og det strafferettslige vernet mot hatefulle ytringer.

I regjeringens strategi mot hatefulle ytringer 2016–2020 er det framholdt at det skal foretas en vurdering av det strafferettslige diskrimineringsvernet. Det samme framheves i regjeringens handlingsplan mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk 2017–2020.

Justis- og beredskapsdepartementet tar sikte på å sende en ekstern utredning om det strafferettslige diskrimineringsvernet på høring om kort tid. I utredningen foretas en gjennomgang av en rekke strafferettslige regler om diskriminering i straffeloven og i diskrimineringslovgivningen. Det fremmes også en rekke forslag om hvordan reglene bør endres. Ett av forslagene i utredningen er å tilføye «kjønnsidentitet» og «kjønnsuttrykk» som relevante diskrimineringsgrunnlag i de aktuelle strafferettslige bestemmelser.

For å sikre at eventuelle forslag til lovendringer fra regjeringens side er godt faglig gjennomarbeidet, er det en avgjørende forutsetning at utredningen sendes på høring, der bl.a. påtalemyndighet, ofre og sivilsamfunn får komme til orde. Et godt kunnskapsgrunnlag er viktig for å sikre et helhetlig strafferettslig diskrimineringsvern.

Det bringer meg over til forslaget fra Miljøpartiet De Grønne, som er omdelt i dag. Et tilsvarende forslag om å erstatte «homofili» med «seksuell orientering» ble vurdert i forbindelse med straffeloven i 2005. Det ble da avvist, for et begrep som «seksuell orientering» ville selvfølgelig da også omfatte heterofile. Da mister man hele poenget, nemlig å gi et vern til minoriteter. Som det ofte heter: Et vern for alle, blir ofte et vern for ingen.

Straffelovens bestemmelser omfatter også flere bestemmelser enn §§ 185 og 186. I det store og hele viser dette hvor uheldig det kan være at Stortinget forskutterer en løsning uten at den er grundig behandlet, og uten at den har vært på den betryggende høringen man trenger for å få et godt resultat.

Til slutt – resultatet tror jeg alle sammen er enige om.

Presidenten: Dei talarane som heretter får ordet, har ei taletid på inntil 3 minutt.

Guro Angell Gimse (H) [17:47:12]: Det som er så farlig med hatkriminalitet, er at den ikke bare rammer enkeltpersoner – når en person er utsatt for kriminalitet, sender det en melding til alle innen en gruppe om at noen er ute etter dem. Det virker skremmende, holder liv i fordommer og bidrar til sosial utstøtelse.

Straffeloven har vært for svak når grupper som faktisk utsettes for hatkriminalitet – som transseksuelle – ikke har hatt et særskilt vern. Selv om dagens regelverk rundt straffeskjerpelser ved legemsfornærmelser og andre straffbare handlinger har gitt en åpning for straffeskjerpelser når transseksuelle har vært utsatt, er ikke dette nok.

Vi har for øvrig tidligere hatt rundt rundt grupperinger som har hatt behov for et særskilt vern. I 2013 ble personer med nedsatt funksjonsevne omfattet av loven og fikk et særskilt vern.

Nå blir straffeloven §§ 185 og 186 utvidet til å omfatte kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. Det dreier seg om diskriminering, hatefulle ytringer og det å bli nektet varer eller tjenester på grunn av at man tilhører denne gruppen. De får nå endelig et særskilt vern.

Så er det ikke nok bare å endre loven. Det må jobbes aktivt og bredt på mange fronter for å forebygge hatytringer og hatkriminalitet. Som Solveig Horne forklarte oss ganske omfattende, har regjeringen gjort veldig mye. I 2016 kom en strategi mot hatefulle ytringer, som var den første i sitt slag. Den 1. juni 2017 fikk vi en felles likestillings- og diskrimineringslov, og homofile og transper-

soners vern er dessuten nå utvidet til å gjelde alle samfunnsområder, ikke bare i arbeidslivet og i boligmarkedet, slik det var før. Så her har det skjedd mye.

Når regjeringen nå skal foreta en utredning av diskrimineringsvernet i straffeloven, er det også en annen gruppe departementet bør se på. Politiet i Oslo nevner transseksuelle, men de nevner også jøder. De mener at antisemittisme bør ha et særskilt diskrimineringsvern i straffeloven.

Som sagt: Det er viktig å sørge for at grupper som trenger et særskilt vern, får det.

Helt til slutt: Når det gjelder Miljøpartiet De Grønnes forslag, står vi fast på å stemme imot, og det er fordi vi mener det er en fare for at vi utvanner loven ved å vedta det forslaget.

Erlend Larsen (H) [17:50:17]: Transseksuelle har fortsatt en lang vei å gå for å bli allment akseptert i samfunnet. Dagens vedtak er med på å løfte dem et skritt videre i retning av å bli likestilt med oss andre. Vi har en metoo-kampanje gående hvor hovedmålet er å øke respekten for andre mennesker. Det har vært en rekke andre kampanjer de siste årene som alle har hatt som sitt øverste mål å øke respekten for menneskeverdet, men det har ikke vært noen kampanje for transseksuelle.

I mange år har transseksualisme blitt sett på som en psykisk diagnose. I diagnosemanualen til helsevesenet finner man det under kapitlet «Psykiske lidelser og adferdsforstyrrelser», hvor det er registrert som F64.0. Transseksuelle har av mange blitt sett på som mennesker som ikke er ved sine fulle fem. Det er forventet at Verdens helseorganisasjon kommer til å endre definisjonen på transseksuelle fra å være en psykisk lidelse til å bli en del av seksuell helse. Jeg forventer også at den norske diagnosemanualen blir oppdatert i løpet av kort tid. Vi lever tross alt i 2018, og vi må vise at vi respekterer alle mennesker, uavhengig av kjønnsoppfatning. I dag skammer vi oss over hvilke holdninger nordmenn hadde til homofile den gangen vi trodde homofili var en psykisk sykdom og kunne behandles. Vi bør skamme oss over hvilke holdninger mange av oss har til transseksuelle i dag.

En undersøkelse som ble gjennomført av Karolinska Institutet i Stockholm, ga et mørkt bilde av livssituasjonen til mange transpersoner i Norden. 20 pst. har blitt utsatt for hatvold, 30 pst. har blitt utsatt for seksuelle overgrep, 33 pst. har forsøkt å ta sitt eget liv, og 65 pst. har unngått hverdagslige aktiviteter på grunn av redsel for diskriminering. De forteller at de er redde for å gå ut alene. Det er ikke mindre enn skremmende at 40 pst. av de spurte unngår å søke hjelp fra det offentlige fordi de frykter for ikke å bli tatt alvorlig.

På denne bakgrunnen er jeg svært glad for at en samlet justiskomite foreslår å utvide straffelovens bestemmelser om hatefulle ytringer, hatkriminalitet og diskriminering mot mennesker på grunn av deres kjønnsuttrykk eller kjønnsidentitet.

Solveig Schyzt (V) [17:52:41]: Mennesker lever ulike liv, og friheten til å være seg selv og velge sitt eget liv er grunnleggende i et liberalt samfunn. Men det er ikke selvsagt for alle, heller ikke i Norge. Mange av dem som bryter med normer for kjønn og seksualitet, opplever store utfordringer. Det bør bekymre oss at dette ikke minst gjelder barn og unge, som møter utfordringen i skole, fritidsaktiviteter og helsevesen, men også i barnevern og familievern.

Mye av dette skyldes manglende kunnskap om kjønns- og seksualitetsmangfold. Vi har en stor jobb å gjøre, og det trengs mer kunnskap, ikke minst i skolen og i helsevesenet.

Jeg er glad for at regjeringens strategi mot hatefulle ytringer fra 2016 omfatter både skole og utdanning, arbeidsliv, rettsvesen og mediesektoren. Det er helt grunnleggende for at vi som samfunn skal vise respekt for at alle mennesker lever ulike liv. Vi må sikre et åpent og inkluderende samfunn, uavhengig av seksuell orientering, kjønnsuttrykk og kjønnsidentitet.

Hatefulle ytringer kan begrense menneskers frihet og muligheter til å delta i den offentlige debatten, og de er også en trussel mot vårt demokrati. Derfor er det vår oppgave å se på tiltak som sikrer alle like muligheter til å delta i samfunnet og i offentlig debatt. Hatkriminalitet rammer ikke bare den enkelte som utsettes for vold, diskriminering eller trusler, den skaper utrygghet for store grupper av befolkningen og begrenser deres mulighet til livsutfoldelse.

Personer med et kjønnsuttrykk og en kjønnsidentitet som utfordrer samfunnets normer, trenger et spesielt vern. Derfor er det også nødvendig å se på det straffettslige vernet. I dag har vi et diskrimineringsvern i likestillings- og diskrimineringsloven, men det er ikke gjort endringer i straffelovens diskrimineringsvern. Derfor er dagens vedtak med utvidelse av straffelovens bestemmelser om hatefulle ytringer, hatkriminalitet og diskriminering til også å omfatte hatefulle ytringer som framsettes, eller diskriminering som utøves på grunn av kjønnsuttrykk eller kjønnsidentitet, svært viktig.

Jeg er veldig glad for at vi får et enstemmig vedtak i Stortinget om dette i dag, for dette er helt nødvendig for å tydeliggjøre at diskriminering på dette grunnlaget ikke kan tolereres.

Maria Aasen-Svensrud (A) [17:55:36]: I dagens mangfold er det viktig at lovens ordlyd er tilpasset nettopp dette mangfoldet og ikke hviler på det som kan for-

stås som anakronismer sett i forhold til dagens samfunn.

Forslaget med den presiseringen Miljøpartiet De Grønne har kommet med, mener jeg er godt, og det vil etter min forståelse kunne treffe godt, slik vi ønsker at det skal gjøre i takt med resten av loven. Arbeiderpartiet kan ikke se noe problem med å gå for dette og mener at det ikke vil føre til en utvanning av loven, slik statsråden bl.a. påpeker.

Presidenten: Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 9.

Sak nr. 10 [17:56:31]

Innstilling fra justiskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Jorunn Gleditsch Lossius, Knut Arild Hareide, Geir Jørgen Bekkevold og Trude Brosvik om å sikre at forsøk på kjøp av seksuelle tjenester er straffbart (Innst. 236 S (2017–2018), jf. Dokument 8:123 S (2017–2018))

Presidenten: Etter ynske frå justiskomiteen vil presidenten føreslå at taletida vert avgrensa til 5 minutt til kvar partigruppe og 5 minutt til medlemmer av regjeringa.

Vidare vil presidenten føreslå at det – innanfor den fordelte taletida – vert gjeve anledning til replikkordskifte på inntil fem replikkar med svar etter innlegg frå medlemmer av regjeringa.

Vidare vert det føreslått at dei som måtte teikna seg på talarlista utover den fordelte taletida, får ei taletid på inntil 3 minutt.

– Det er vedteke.

Maria Aasen-Svensrud (A) [17:57:27] (ordfører for saken): Justiskomiteen har hatt til behandling et representantforslag fremmet av representantene Jorunn Gleditsch Lossius, Knut Arild Hareide, Geir Jørgen Bekkevold og Trude Brosvik. Forslaget går ut på at Stortinget ber regjeringen fremme forslag om endring i straffeloven som sikrer at forsøk på kjøp av seksuelle tjenester er straffbart.

I 2008 vedtok Stortinget at kjøp av seksuelle tjenester skulle inntas i straffeloven. Formålet med forbudet var bl.a. å styrke innsatsen for å bekjempe menneskehandel. Erfaringene gjort etter denne endringen i straffeloven viser, slik det bl.a. er kommet fram i media, at endringene i loven slik den er utformet, ikke ivaretar forsøk på kjøp av seksuelle tjenester. Avkriminaliseringen på dette området synes å være en utilsiktet konsekvens av at skillet mellom forbrytelser og forseelser ble forlatt ved innføring av den nye straffeloven. Komiteen mener derfor, i likhet med forslagsstillerne, at denne

uklarheten vedrørende hvorvidt forsøk på kjøp av seksuelle tjenester er straffbart eller ikke, må rettes opp.

En samlet komité har derfor kommet til den konklusjonen at loven må endres, slik at det framkommer tydelig at forsøk på brudd på straffeloven av 2005 § 316 skal være straffbart, og innstiller derfor på at Stortinget ber regjeringen fremme forslag om endring av straffeloven som sikrer at forsøk på kjøp av seksuelle tjenester er straffbart.

Komiteen vil berømme forslagsstillerne for å ha sett denne utilsiktede konsekvensen i straffeloven, og en samlet komité fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om endring av straffeloven som sikrer at forsøk på kjøp av seksuelle tjenester er straffbart.»

Emilie Enger Mehl (Sp) [17:59:24]: Kjøp av seksuelle tjenester har vært forbudt i Norge siden Stortinget i 2008 vedtok at dette skulle inntas i straffeloven av 1902. Også forsøk på kjøp av seksuelle tjenester var straffbart etter den loven, men etter at straffeloven av 2005 trådte i kraft, har forsøk – etter bestemmelsen – ikke lenger vært rammet av straffeloven.

Senterpartiet er av den oppfatning at det er en utilsiktet konsekvens av rent lovtekniske forhold fordi den nye straffeloven ikke skiller mellom forseelse og forbrytelse, og at det ikke har vært Stortingets intensjon å avkriminalisere forsøk.

Den nye rettstilstanden har vist seg å medføre en del praktiske og etiske problemstillinger for politietaten og gjort det vanskelig å håndheve forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester. Det er ønskelig at det rettes opp i så snart som mulig, og Senterpartiet slutter seg derfor til forslagsstillerne og støtter forslaget om å sikre at forsøk på kjøp av seksuelle tjenester også er straffbart.

Svein Harberg hadde her overtatt presidentplassen

Geir Jørgen Bekkevold (KrF) [18:00:42]: I 2008 vedtok Stortinget at kjøp av seksuelle tjenester skulle gjøres straffbart. Bakgrunnen for at Kristelig Folkeparti ønsket forbudet, var bl.a. at det ville være et viktig tiltak for å bekjempe menneskehandel. Innføringen av sexkjøpsloven var en viktig milepæl for å framheve menneskeverdet og markere tydelig at mennesker ikke er en salgsvare. Forbudet som ble innført, gjaldt både forsøk på og fullbyrdelse av straffebudet. Så da den nye straffeloven ble vedtatt, var det ikke med intensjon om at forsøk på sexkjøp ikke lenger skulle være straffbart.

Like før jul i fjor kunne vi lese på Dagbladets nettsider at Oslo politidistrikt hadde utstedt kun fem bøter for kjøp av seksuelle tjenester i hovedstaden i 2017. Bakgrunnen for det lave antallet straffereaksjoner mente

politiet var at det ikke lenger var straffbart å forsøke å kjøpe seksuelle tjenester. De pekte også på at endringen medførte en del etiske utfordringer for politibetjentene, og dermed også utfordringer knyttet til håndhevingen av loven. Min partikollega Kjell Ingolf Ropstad stilte derfor et skriftlig spørsmål til daværende justisminister for å høre hva som var årsaken til denne endringen. Justisministeren svarte da følgende:

«Riksadvokaten har i et brev til departementet gitt uttrykk for at forsøk på kjøp av seksuelle tjenester fra voksne ikke lenger kan straffes, og at denne avkriminaliseringen synes å være en utilsiktet konsekvens av at skillet mellom forbrytelser og forseelser ble forlatt ved innføringen av den nye straffeloven. Som nevnt av representanten gir derimot Magnus Matningsdal i kommentarutgaven til straffeloven uttrykk for at slikt forsøk fortsatt er straffbart. Jeg tar til etterretning at det er uenighet om hva som er gjeldende rett på dette området. Jeg vil derfor vurdere om departementet bør sende på høring et forslag til lovendring som kan avklare dette.»

Svaret fra statsråden viste klart at juridisk ekspertise og Riksadvokaten hadde helt ulike tolkning av gjeldende rett. Vi i Kristelig Folkeparti fremmet derfor forslaget som en enstemmig justiskomiteé nå har stilt seg bak. Det synes jeg er flott. Og ikke minst er det flott at de som i realiteten er imot sexkjøpsloven, nå bidrar til å rette opp denne utilsiktede konsekvensen. Det er bra fordi det vil bidra til å hjelpe enda flere ofre for menneskehandel.

Statsråd Tor Mikkel Vara [18:03:39]: Det er ulike syn på om kjøp av seksuelle tjenester bør være straffbart, men det er ikke den debatten vi skal ta i dag. Så lenge slike handlinger er straffbare, kan vi alle være enige om at rettstilstanden må være klar og forutberegnelig. Det skyldes en ren inkurie at det i den nye straffeloven har blitt uklart om forsøk på kjøp av seksuelle tjenester fortsatt er straffbart. Dette er vi allerede i ferd med å rette opp, på bakgrunn av en henvendelse fra Riksadvokaten. Departementet tar sikte på i løpet av kort tid å sende på høring et forslag som avklarer at det er straffbart å forsøke å kjøpe seksuelle tjenester.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Maria Aasen-Svensrud (A) [18:04:43]: Jeg registrerer at regjeringspartiene Høyre og Fremskrittspartiet i sine merknader i innstillingen tydeliggjør at de nå stiller seg bak flertallet i komiteen om dette forslaget og har til hensikt å tydeliggjøre og rette opp eventuelle misforståelser ved dagens lovtekst. Men i dette kan det også forstås at disse regjeringspartiene nå ser nytten av at det blir innført et forbud mot kjøp av seksuelle tjenester, og at de ønsker å bidra positivt til å styrke den lov-

givningen de tidligere har vært imot. Jeg registrerer at statsråden i sitt innlegg ikke ønsket å gå inn i debatten, likevel tillater jeg meg å stille statsråden spørsmålet om hvordan han nå stiller seg til at kjøp av seksuelle tjenester er inntatt i straffelovgivningen.

Statsråd Tor Mikkel Vara [18:05:28]: Det er ikke riktig for meg å gå inn på hva representantene i komiteen tenker. Jeg vil bare nå si at om det er prinsipielt riktig å straffe, er en debatt som ikke ligger her i dag. Men det er ikke en debatt som jeg er uvillig til å komme tilbake til ved en senere anledning. Det som utvilsomt er viktig, er at når vi har lover, bør de være tydelige, klare og forutsigbare. Det bør ikke være slik som nå, at Stortingets innsjøn ikke oppfylles fordi loven er uklar.

Presidenten: Replikkordskiftet er omme.

Flere talere har ikke bedt om ordet til sak nr. 10.

Sak nr. 11 [18:06:17]

Interpellasjon fra representanten André N. Skjelstad til fiskeriministeren: «I løpet av de siste ukene har Kystvakten rapportert om flere tilfeller av ulovlig dumping av fisk fra fartøy, blant annet utenfor Senja og Troms. Dette er en miljøutfordring, men har også negative omdømmekonsekvenser for en ellers framtidrettet og viktig næring.

Hvordan mener statsråden vi kan få bukt med problemet med dumping av fisk?»

André N. Skjelstad (V) [18:07:00]: Som presidenten så treffende sa, har jeg stilt en interpellasjon til fiskeriministeren om å få bukt med ulovlig dumping av fisk fra fartøyer, noe som gir miljøutfordringer og har omdømmekonsekvenser for næringen.

I løpet av de siste ukene har Kystvakten rapportert om flere tilfeller av ulovlig dumping av fisk fra fartøy, bl.a. utenfor Senja og Troms. Dette er en miljøutfordring, men har også negative omdømmekonsekvenser for en framtidrettet og viktig næring. Da er mitt spørsmål: Hva mener statsråden vi kan gjøre for å få bukt med problemene med dumping av fisk?

Statsråd Per Sandberg [18:07:58]: Først må jeg få lov til å berømme interpellanten for å ta opp en veldig viktig sak.

Dumping av fisk er sløsing med mat og er med på å undergrave en bærekraftig forvaltning av fiskebestandene våre. Derfor er dumping av fisk rett og slett uakseptabelt, og det er forbudt i Norge. Allerede i 1987 ble det innført et forbud mot utkast av torsk og hyse i norske farvann. Senere ble forbudet utvidet til å gjelde også andre arter. Siden havressursloven trådte i kraft i 2009, har hovedregelen vært et utkastforbud – noe forenklet: Det

har vært påbudt å ta all fisk som høstes i Norge, til land. Her har Norge gått foran, og vi kan være stolte av vår lovgivning på dette området. Men det trengs fortsatt at vi fokuserer sterkt på dette. Slik praksis er uttrykk for holdninger vi vil ha slutt på i norsk fiskerinæring. Andre land har kommet etter oss, det gjelder bl.a. EU, som nå gradvis er i ferd med å innføre et lignende lovverk. At Kystvakten nå har avslørt flere fiskere i systematisk dumping, er svært nedslående. Som representanten også påpeker, utgjør denne atferden ikke bare en miljøutfordring, men ødelegger også det gode omdømmet til norske fiskere. At noen dumper uønsket eller ulønnsom fisk, skaper også ulike konkurranseforhold i næringen.

Vi må erkjenne at det er utfordrende å håndheve et slikt utkastforbud – eller ilandføringsplikt, som er det korrekte begrepet etter loven. De økonomiske incentivene for å kaste uønsket fangst over bord kan være sterke. Samtidig er havet svært og antall fiskefartøy mange, noe som gjør kontrollen veldig krevende.

Fiskeriforvaltningen har i 30 år arbeidet ut fra en helhetlig tilnærming i arbeidet for å redusere utkast. I dette har regulering for å unngå uønsket fangst stått sentralt. Filosofien er enkel: Hvis uønsket fangst ikke kommer om bord, vil den heller ikke bli kastet ut. Uønsket fangst kan være fisk under minstemål eller for mye innblanding av arter man ikke fisker etter, altså såkalt bifangst. Det kan også være fisk man ikke har kvote på, eller som det er forbudt å fiske. Over tid har man gradvis endret reguleringene for de enkelte fiskeriene, slik at man i størst mulig grad unngår å få uønsket fangst om bord. Fartøy kan ha kvoter på de artene som man forventer inngår i fangsten. Mange fiskerier er blandingsfiskerier, og det må vi ta høyde for. Videre har forvaltningen utviklet regler for bifangst og innblanding av fisk under minstemål. Bifangstreglene gjør at fiskerne også lovlig kan fiske og selge arter som de ikke har kvoter på, så lenge mengden bifangst ikke overstiger en bestemt grense. Hvis innblandingen av bifangst er for stor, plikter fartøyet å skifte fiskefelt.

Et viktig element i det norske utkastregimet er at det ikke er ulovlig å lande ulovlig fanget fisk. Forvaltningen reagerer i stedet sterkt mot ulovlig fanget fisk med eksempelvis å inndra fangstinntektene fra denne fangsten. Fiskerne blir for noen typer fiskerier kompensert for kostnaden ved å ta den ulovlige fangsten til land. De har altså ingen inntekter fra den ulovlig fangede fisken, men heller ikke store utgifter, og fisken kommer til nytte istedenfor å bli kastet i havet.

Fiskerimyndighetene kan også stenge fiskefelt i en tidsavgrenset periode. Stenging av fiskefelt er mye brukt i nord når innblandingen av småfisk er for stor. Slik unngås uønsket fangst, og dermed også uønsket dumping. Tilsvarende har vi i Nordsjøen og Skagerrak et regime

som kalles Real Time Closure – eller RTC – der et område kan stenges i inntil 21 dager.

Det har også vært satset mye på utvikling av mer selektive fangstredskaper gjennom mange år. Gjennom redskapsreguleringer stilles krav til minste maskevidde, sorteringsrister, paneler og alt annet som gjør at man unngår å få med seg uønsket fangst.

I 2018 har Fiskeridirektoratet bl.a. prosjekter rettet inn mot reketrål, torsketrål, kolmuletrål og not. Også ved Havforskningsinstituttet og i SINTEF pågår mange prosjekter for å utvikle fiskeriteknologien i retning av et mer selektivt fiske, som rett og slett skal ta bedre vare på råstoffet. Jeg tror det er en av de viktige nøklene til å unngå utkast i framtiden.

Jeg må likevel erkjenne at vi ikke kan regulere oss bort fra enhver ulovlig bifangst eller innblanding av fisk under minstemål. Det kan også være rent økonomiske incentiver som ligger bak ulovlig utkast. Begrepet «high-grading» brukes om maksimering av fangstverdi. Dårligere betalt småfisk kastes ut for at kvoten skal kunne fylles opp av den best betalte fisken. Derfor må fiskeriene følges opp gjennom kontrolltiltak. Jeg vil berømme Kystvakten og Fiskeridirektoratets sjøtjeneste, som gjør en fantastisk jobb med å kontrollere fiskefeltene. De siste årene har kontrollatene styrket samarbeidet om kontroll, de har forbedret analyseverktøyene, og de har forbedret risikovurderingene.

Målet med kontrollarbeidet er at lover og reguleringer skal etterleves. Da må vi forstå hvorfor reglene brytes, og velge virkemidler i kontroll- og håndhevsarbeidet i lys av denne kunnskapen. Jeg var selv med Fiskeridirektoratet i vinter og så den samhandlingen som eksisterer mellom næringen, Fiskeridirektoratet og Kystvakten. I de enkleste tilfellene kan ulovlig utkast skyldes manglende kunnskap om de konkrete reguleringene eller manglende forståelse for selve ilandføringsplikten. Slike tilfeller søkes løst med dialog med næringen. De siste årene har det derfor vært en tett dialog med næringen for å redusere ulovlig slipping av fangst i de pelagiske fiskeriene, særlig i makrellfisket. Det har også vært en god dialog med næringen om rekefisket i Nordsjøen og Skagerrak.

I møte med aktører som ikke ønsker å etterleve regelverket, hjelper likevel ikke dialog og kunnskap. Da må ulovlig aktivitet avdekkes, og det bør få konsekvenser. Og det gjør det. Derfor har vi en operativ ressurskontroll på havet i tillegg til krav om elektronisk rapportering fra fiskerne. Kystvakten benytter fly med kamera i tillegg til fartøy. Fly har tidligere vært mest brukt til kontroll til havs, men har i år vært prioritert brukt også ved kysten. I tillegg er den elektroniske rapporteringen nødvendig for å kontrollere at reguleringene overholdes. Den dan-

ner også grunnlag for bedre risikovurderinger, noe som gjør at den fysiske kontrollen blir mer treffsikker.

Hvilke reaksjoner som gis ved avdekking av ulovlig utkast, avhenger selvfølgelig av alvorlighetsgraden. Alvorlige tilfeller medfører anmeldelse eller i verste fall tilbaketrekking av ervervstillatelse – permanent eller for en periode.

De tilfellene som nå er avdekket, viser at det fortsatt er behov for holdningsskapende arbeid blant fiskerne. Det må løses gjennom dialogsporet. Samtidig må både det preventive arbeidet med reguleringer og selve kontrollen styrkes. Derfor vil jeg, gjennom regjeringen, fortsette satsingen på å utvikle redskaper og systemer som gir målrettet fangst av god kvalitet. Det vil være det viktigste preventive tiltaket. Videre vil det være helt avgjørende å få fangst- og aktivitetsdata også fra kystflåten, rett og slett for å få et bedre grunnlag for kontroll. Dette er det planer for, og det vil komme i løpet av kort tid. På lengre sikt er det flere ulike tiltak som kan vurderes.

Det er en viktig problemstilling vi diskuterer her i dag, og jeg ønsker å tenke nytt og helhetlig om kontrollarbeidet. Derfor setter jeg før sommeren ned et utvalg som skal gi meg gode råd om hvordan kontrollen kan innrettes enda bedre i framtiden.

André N. Skjelstad (V) [18:18:17]: Som også ministeren sa i sitt svar, er dumping av fisk sløsing med mat og undergraver en bærekraftig forvaltning av fiskebestandene. Det er ikke bare en miljøutfordring, det ødelegger også et godt omdømme for norske fiskere.

Jeg er enig med fiskeriministeren i at vi skal utvikle fiskeriteknologi som gjør det mulig å gå i retning av et mer selektivt fiske som også tar best mulig vare på råstoffet. Kystvakten gjør et stort og verdifullt arbeid med kontroll.

I en reportasje i Fiskeribladet den 6. april 2018 står det at Kystvakten på kort tid har avslørt bl.a. fem båter som utfører det de omtaler som «systematisk utkastning av fisk». Det kommer fram i samme artikkel at dette er «rutinepreget». Det er etter min mening sterkt beklagelig. Dette er en stor miljøutfordring, men også definitivt en stor ressursløsning. Jeg tror ikke nødvendigvis at Kystvakten klarer å avdekke alle tilfellene. Det er selvsagt noen tilfeller som skyldes mangelfull kunnskap om de konkrete reguleringene eller manglende forståelse av selve ilandføringsplikten. Jeg tror, som ministeren, at dialogen må bedres, men jeg tror også at kunnskapen og holdningen til utkast må forstås sånn at dette også vil få konsekvenser for framtidig fiske for dem som bedriver dette «systematisk» – som Kystvakten kaller det – og rutinemessig.

Det er ingen tvil om at flertallet er ærlig. Derfor er det en utfordring for dem. Lederen i Norges Fiskarlag, Kjell

Ingebrigtsen, er svært tydelig når han sier: Vi tar avstand fra det å kaste fisk over bord. Vårt mål er at dumping av fisk ikke skal foregå i det hele tatt.

Jeg skjønner selvsagt at dette vil være avgjørende for å få en korrekt fangst og aktivitetsdata som vil gi bedre grunnlag for kontroll framover. Jeg tror det er særs viktig i en så særs viktig næring som vi har innenfor fiskerierne våre.

Statsråd Per Sandberg [18:21:09]: Igjen peker interpellanten på en rekke problemstillinger som vi opplever. Per 20. april har altså Kystvakten avdekket totalt åtte saker med brudd på ilandføringsplikten. Fire av disse sakene er anmeldt, fire saker er fortsatt under behandling. Sju av disse sakene relaterer seg til kystfiskeflåten. I 2017 var det tolv saker.

Som jeg redegjorde for i mitt hovedinnlegg også, føler jeg for at vi alle sammen tar dette utkastproblemet på alvor, ut fra at problemet ikke er løst. Derfor mener jeg, som jeg også sa, at vi må bygge videre på det gode arbeidet som allerede er gjort. Og så må vi ha to tanker i hodet samtidig: Det gjelder å unngå, som også interpellanten er inne på, at ærlige fiskere får uønsket fangst om bord, samtidig som vi styrker kontrollen med dem som med vilje faktisk bryter loven.

Mandatet til utvalget som jeg nevnte i mitt hovedinnlegg skal nedsettes snart, har to klare mål:

- økt etterlevelse av norsk fiskerilovgivning
- økt markedsadgang for fisk i utenlandske markeder

For det er klart at det er en problemstilling, som også interpellanten er inne på, at tanken rundt en god, helhetlig kontroll skal gjøres til et konkurransefortrinn. Vi merker nå at i de markedene vi er inne i, stilles det større og større krav til at fisken er lovlig landet, og at vi har orden i våre systemer. Markedsaktører og andre lands myndigheter stiller større og større krav til dokumentasjon og til at ulik bærekraftskvalitet og dyrevelferdshensyn er ivaretatt gjennom høsting og produksjon.

Så er det klart at de som bevisst bedriver denne typen kriminalitet, er med på å ødelegge omdømmet for hele norsk fiskeripolitikk i dette. Eksempler på dette er USAs nye regime, som går på sporing av import av sjømat, osv. og kravene om fangstsertifikat ved eksport til EU, Kina og Japan mfl. Så dette kan vi ikke stå stille og se på.

Utvalget skal bl.a. også utforske hvordan ny teknologi skal bidra til økt trygghet for at fiskerierne er bærekraftige, og at sjømaten nettopp er lovlig omsatt. Ny datateknologi, som blokkjeder, bildegenkjenning og kunstig intelligens, åpner for helt nye muligheter for å dokumentere hva som tas opp av havet, og hvordan fangsten blir håndtert gjennom verdikjeden.

Utvalget vil også se på organiseringen av kontrollressursene. Samhandlingen mellom kontrollaktørene på

den ene siden og kontrollmyndighetene og politi- og påtalemyndighetene på den andre siden vil være viktige temaer. Vi må sikre at vi nå får et system som er rettet mot framtiden, der kontrollressursene brukes på en effektiv og god måte.

Martin Henriksen (A) [18:24:29]: Jeg vil først få takke representanten Skjelstad for en viktig interpellasjon.

Dumping av fisk er noe som både engasjerer og opprører langs hele kysten. Fiskerne høster av våre felles fiskeriresurser. Uansett årsak er dumping av fisk helt uakseptabelt, og det er bra at fiskeriministeren er tydelig på at det må stoppes. De aller, aller fleste fiskerne følger lover og regler, men de som ikke gjør det, bidrar til å svekke omdømmet til hele næringen.

Arbeidet mot dumping og ulovlig, urapportert og uregulert fiske hadde høy prioritet også i den rød-grønne regjeringa. Helga Pedersen og Lisbeth Berg-Hansen iverksatte som fiskeriministre en rekke tiltak som har gitt svært gode resultater.

Jeg oppfatter det slik at det er tverrpolitisk enighet om innsatsen mot dumping. Dumping av fisk er både uetisk og en helt uakseptabel sløsing med ressursene. I Norge er det forbudt å kaste fisk på havet. All fisk skal bringes på land. Kystvakta mener at fiskedumpingen som er avslørt de siste månedene, dreier seg om systematisk dumping og en rutinemessig atferd. Det er i så fall svært alvorlig. Fra Arbeiderpartiets side er vi enig i at det må slås hardt ned på.

Arbeiderpartiet har også ambisjoner om at Norge skal være verdens fremste sjømatnasjon. Da må vi også være best i ressursforvaltning, sikre god kontroll, bedre dokumentasjonen, bruke ny teknologi og slå hardt ned på ulovligheter. Dersom vi skal ha troverdighet i kampen mot utkast internasjonalt, må vi sikre at vi har kontroll nasjonalt. Norge har over flere år hatt et utkastforbud og har lenge vært en pådriver overfor EU, der de først nå er i ferd med gradvis å innføre et lovverk tilsvarende det som vi har.

Fiskeriministeren har varslet at han vil sette ned et offentlig utvalg som skal se på hvordan vi kan sikre kontroll med at fiskerilovgivningen etterlevs. Det kan være positivt. Kontroll med fiskeriene er viktig, både på havet og på land. Kystvakta gjør en veldig viktig jobb med å overvåke fiskefeltene både til sjøs og fra lufta. På land er det Fiskeridirektoratet som fører kontroll med ilandføringsplikten. Det er viktig at Fiskeridirektoratet og Kystvakta de siste årene har styrket samarbeidet, og det er bra at Kystvakta nå varsler mer overvåking også av den minste flåten. Det vil forhåpentligvis ha en preventiv effekt.

Jeg må nevne – når vi diskuterer dette temaet – at helikoptersituasjonen i Kystvakta også påvirker deres mu-

ligheter til å kunne være et godt kontrollorgan. Arbeiderpartiet er bekymret over forsvarssjefens forslag, som i praksis innebærer at Kystvakta fratras egne helikoptre, og mener at regjeringa så langt ikke har reagert kraftig nok på det, snarere med handlingslammelse, og ikke maktet å slå fast at Kystvakta selvfølgelig skal ha egne helikoptre. Det er uheldig at helikoptersituasjonen skal bidra til å svekke det viktige arbeidet som Kystvakta gjør.

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [18:28:02]: Eg vil takke representanten Skjelstad for å ta opp ei viktig sak.

Arbeidet mot ulovleg, urapportert og uregulert fiske og fiskedumping – ulovleg utkast av fisk – er eit arbeid som har gått føre seg i tiår etter tiår. Det var eit ganske stort gjennombrudd da ein fekk på plass eit større internasjonalt samarbeid om dette for nokre år tilbake, da Helga Pedersen var fiskeriminister. Det var eit arbeid som starta heilt tilbake i 2004, med ein spesialkommisjon osv. Alle er sjølvsagt einige i at dette er ein styggedom som ikkje skal skje. Reglane er der, krava er der, men så kjem vi tilbake til den same situasjonen, at det tar seg opp.

Vi har nyleg behandla ei sak frå Riksrevisjonen. Dei hadde gått igjennom ressurskontrollen i Sør-Noreg. Det var veldig urovekkjande funn dei gjorde. Dei fann problem med ressurskontrollen i alt frå Kystvaktas arbeid til arbeidet til fiskesalslaga, arbeidet med data som blir rapporterte inn til myndigheitene frå fiskarane, men ikkje brukte av myndigheitene til å avdekkje moglege ulovlege forhold. Det store spørsmålet for Stortinget er: Har vi god nok kontroll med ressursen i dag? Er dette arbeidet godt nok i dag? Er Kystvakta i stand til å avdekkje forhold til havs? Er dei godt nok i stand til det?

Vi veit – som representanten Martin Henriksen var inne på – at vi har ein kritisk situasjon for helikoptera til Kystvakta. Dersom dei skal vere i stand til å avdekkje utan å gå om bord i båtane på dette enorme havet, som vi alle snakkar om, må dei ha helikopter til å kunne sjå, eller aller helst ha dronar som kan gå ut – som ein no prøver ut, men i altfor liten skala. Er direktoratet i stand til å bruke data dei får inn, denne mengda data som dei har kravd at fiskarane skal sende inn, men som undersøkinga til Riksrevisjonen viser at dei ikkje har eit systematisk forhold til? Det er ikkje godt nok.

Det same gjeld det arbeidet som Kystverket gjer. Justervesenet har ei rolle her med å setje standardar for korleis ein skal kunne lage gode omrekningsmodellar, slik at ein kan avdekkje ulovlege forhold. Spørsmålet er om vi no ser ei forvitring i ressurskontrollen, at regjeringa ikkje har prioritert dette arbeidet godt nok. I førre runden vi hadde – da Riksrevisjonens rapport blei behandla – sa statsråden at det skjedde mykje, det var mykje som var på gang. Den gongen var han ikkje konkret,

og det er han heller ikkje no. Så eg vil utfordre fiskeriministeren til å vere litt konkret. Kva er det som no er på gang? Når vil Fiskeridirektoratet ha på plass dette systemet, som gjer at ein tar i bruk dei data som kjem inn? Når vil Kystvakta vere i stand til å drive skikkeleg kontroll på havet?

Så er det ein siste ting eg vil nemne. Det er at Riksrevisjonen påpeikte at regelverket som Noreg har, ikkje er omsett til engelsk. Samtidig veit vi at det er mange utlandske aktørar i Noreg. Vi har jo eit byteforhold der vi kan få fisk frå andre land, og så kan dei få tilgang til Norskehavet og fiske her. Eg tenkjer Stortinget ser på det som ganske så openbert at dette regelverket eksisterer på engelsk, men det gjorde det ikkje. Så det siste spørsmålet som det hadde vore interessant å høyre fiskeriministeren svare på, er: Eksisterer desse regelverka no også på engelsk? Eller er vi framleis i den trua at på norsk fungerer dette bra og vil ikkje påverke situasjonen?

Eg vil til slutt seie at vi treng ein sterk kontroll. Situasjonen med ulovleg, urapportert og uregulert fiske vil alltid kome tilbake dersom kontrollen ikkje er streng nok og god nok. Ikkje minst må vi ha straffereaksjonar som gjer at aktørar som gong på gong blir tatt i ulovleg utkast, blir straffa på ein måte som gjer at det ikkje freistar til gjentaking. Det hadde vore interessant å høyre fiskeriministeren også kome inn på det temaet, han som er frå eit parti som elles er opptatt av straff.

André N. Skjelstad (V) [18:33:20]: Representanten Knag Fylkesnes tar opp vesentlige ting. Dette er ingen ny situasjon. Allerede i 2004 fikk dette også ganske betydelig omtale i Brennpunkt på NRK. Det var heller ikke noe nytt på 1990-tallet, og heller ikke før det.

Men det som betrygger meg, er at ministeren nå peker så tydelig på mulighetene med ny teknologi – nye muligheter for å fange opp dette. For dette handler også om ressurser, ikke bare om at man skal kontrollere hva som kommer med båten, men også om hva som er igjen når dette er fanget.

Min bekymring er ikke nødvendigvis at våre regelverk ikke er oversatt til engelsk. Jeg har også en bekymring når det gjelder den økonomiske sonen og det som ligger der når også brexit i større grad blir gjeldende. Dette er jo en ressurs som blir fisket på, og det er derfor vi ønsker å ha en såpass sterk kontroll. Det er som en del fiskere har sagt, at dette også kan være med på å bygge ned fiskestammen.

Dette er også en utfordring over tid, som jeg tror krever at holdningene må bedres, ikke minst blant dem som er innenfor næringen, for jeg tror ikke nødvendigvis at vi klarer å fange opp alle som vil gjøre noe ulovlig. Men i utgangspunktet er vi nødt til å ha tro på at de aller, aller fleste ikke vil det. Som jeg sa i mitt forrige innlegg:

Jeg tror at de aller, aller fleste innenfor næringen er ærlige og har gode hensikter. Men på mange måter kan det ikke få fortsette at man ikke har kontroll over det som er en evigvarende ressurs.

Statsråd Per Sandberg [18:35:44]: Først vil jeg få lov til å si at når det gjelder oversettelse til engelsk, er det fortsatt til vurdering – siden februar. Men jeg må bare påpeke at alle som fisker i norske farvann, plikter å sette seg inn i regelverket.

Så viser man til problemstillingene i sør. Der jobbes det nå, det er en arbeidsgruppe som sitter og ser på mulighetene for ytterligere tiltak som gjelder stenging og åpning av fiskefelt. Jeg forventer at denne rapporten kommer til meg i løpet av sommeren. Men der også er det slik at Havforskningsinstituttet nå skal invitere sine svenske og danske kolleger for at de skal se på denne problemstillingen sammen. Da handler det i stor grad om estimering av utkastet.

Som jeg tror jeg også sa i mitt hovedinnlegg, er det gjort utrolig mye helt siden 1980-tallet. Ulike regjeringer har iverksatt ulike tiltak som har vært bra, men dette dukker opp med jevne mellomrom. Vi kan også peke på det samarbeidet vi har hatt med Russland oppe i Barentshavet siden 1970-tallet, som bærer gode frukter. Men det dukker hele tiden opp nye tilfeller der noen med vitende og vilje driver med kriminalitet – enten bevisst utkast eller annen type kriminalitet. Det er store penger innenfor norsk fiskeri, og derfor er det så viktig at vi fokuserer mer på dette nå.

Jeg tror jeg dro igjennom den listen i hovedinnlegget mitt, men hvis jeg skal gå i detalj her, kan jeg si at det nå brukes midler på en egen stipendiat på Havforskningsinstituttet, finansiert både gjennom HI og Fiskeridirektoratet, som arbeider med akkurat det som handler om kvantifisering av utkast i det norske trål- og autolinefisket, i ulike geografiske områder – for eksempel. Det er også blitt engasjert en masterstudent ved HI som skal arbeide videre med kvantifisering av utkast av fisk i det norske kystfisket. Så det jobbes helt ned til de små detaljene, og helt opp til de store programmene.

Jeg har – det er kanskje registrert – tatt et initiativ til å få et bedre og styrket samarbeid mellom NFD, Justisdepartementet og Finansdepartementet. Det er et godt samarbeid der i dag mellom toll, justis og forvaltningen vår. Men jeg er rimelig sikker på at vi kan hente ut noe mer av det samarbeidet også, kanskje særlig på sanksjonssiden, for det er kanskje ikke bra nok slik som det er i dag.

Jeg tror også at når man nevner Kystvakten og den kapasiteten som ligger der, er det nettopp den flyttingen av luftovervåkning langs kysten som har gjort at vi har avdekket flere saker nå, noe jeg tror vil være preventivt.

Presidenten: Da er debatten i sak nr. 11 avsluttet.

Sak nr. 12 [18:38:55]

Interpellasjon fra representanten Bjørnar Moxnes til forsvarsministeren: «En av de viktigste bærebjelkene i norsk sikkerhetspolitikk er basepolitikken, prinsippet om at bare norske militærbaser tillates i Norge. I 70 år har alle norske regjeringer overholdt dette prinsippet. Basepolitikken har altså blitt satt på prøve og fungert gjennom svært skiftende sikkerhetspolitiske omstendigheter. De siste årene ser Solberg-regjeringen ut til å ha åpnet opp for amerikanske militærbaser i Norge. Amerikanske styrker er etablert på Værnes og ifølge militære kilder også på Setermoen. USA har i tillegg budsjettert med å bygge ut Rygge flyplass slik at den kan brukes av amerikanske militærfly. Den norske regjering har ikke informert Stortinget og offentligheten tilstrekkelig underveis.

Hva har regjeringen gjort for å skaffe demokratisk forankring og utrede konsekvensene av åpning for permanent amerikansk militær tilstedeværelse i Norge, og hvordan definerer regjeringen den norske basepolitikken?»

Bjørnar Moxnes (R) [18:40:06]: I de over 70 årene som har gått siden annen verdenskrig, har samtlige norske regjeringer overholdt ett viktig prinsipp: ingen permanente baser for utenlandske militære på norsk jord. Dette er innholdet i basepolitikken, som ble formalisert med baseerklæringen i 1949.

Men nå ser det ut til at Solberg-regjeringen er i ferd med å forhandle bort denne bærebjelken i norsk sikkerhetspolitikk. De har åpnet for permanent tilstedeværelse av amerikanske militære på Værnes i Trøndelag, og mye tyder på at regjeringen i skjul er i ferd med å åpne opp for permanent tilstedeværelse også i Nord-Troms. Alt dette har skjedd i hemmelighet, uten at det norske folk har fått si sin mening om et avgjørende spørsmål for Norges suverenitet og sikkerhet, og uten at Det norske storting, i hvert fall i den perioden vi er inne i nå, har blitt informert, verken her i stortingssalen eller i den utvidede utenrikskomiteen.

Basepolitikken går ut på at bare det norske forsvaret kan ha permanente militærbaser i Norge. Å melde Norge inn i NATO var i sin tid en kontroversiell avgjørelse som møtte stor folkelig motstand, men både tilhengere og motstandere var enige om at når NATO-medlemskapet var et faktum, måtte Norge ta tydelige grep for å opprettholde suverenitet over eget territorium og ivareta sitt tradisjonelt gode forhold til nabolandet Russland. I 70 år har derfor regjeringer fra Arbeiderpartiet, Høyre eller sentrum stengt døren for utenlandske militærbaser i Norge. På den måten har vi kombinert avskrekking

med beroligelse på en måte som har gjort at Russland ikke har sett på oss som en fiende, men som en forutsigbar nabo.

Så har basepolitikken blitt satt på prøve og bestått prøvene gjennom veldig skiftende omstendigheter. Den fungerte gjennom de fredsoptimistiske årene etter annen verdenskrig og gjennom den kalde krigens begynnelse. Den fungerte mens nabolandet vårt var ettpartistaten Sovjetunionen, leder for Warszawapakten. Den fungerte etter Sovjetunionen og Warszawapaktens oppløsning. Den fungerte overfor Jeltsins vestvennlige, men kaotiske Russland, og den fungerte også under Putin-epoken, som begynte i 2002.

Det samme kan dessverre ikke sies om Solberg-regjeringens pågående sikkerhetseksperiment, som går ut på å la et stadig mer ustabil USA, styrt av den uforutsigbare Donald Trump, få bruke Norge til amerikansk militarisering med brodd mot Russland. Dette eksperimentet, som regjeringen aldri har latt det norske folk verken få innsyn i eller si sin mening om, framstår som gambling med Norges trygghet og langsiktige sikkerhetsinteresser. Dessuten utgjør det en klar uthuling av basepolitikken i både bokstav og ånd.

Det bør være unødvendig å si at vi ikke støtter den russiske regjeringens politikk eller framgangsmåte verken innenrikspolitisk eller internasjonalt. De mange regjeringene fra Arbeiderpartiet, sentrum og Høyre, som overholdt basepolitikken av hensyn til forholdet til naboen i øst, støttet heller ikke den daværende ettpartistatens politikk. Det disse regjeringene gjorde, var å innse det faktum at Norge er et lite land som grenser mot verdens største land, og at vi har en åpenbar langsiktig interesse av å opprettholde en forutsigbar og konstruktiv relasjon til dette nabolandet. Det er en geografisk realitet, og den kan man ikke ønske seg bort fra, uansett hvor mye haukene i Washington prøver å overtale oss til det motsatte.

Selv USAs ambassade i Oslo innrømte i et hemmelig ambassadedokument, lekket av WikiLeaks i 2011, at Norges myke politikk overfor Russland hadde gitt Norge betydelige fordeler. Dette er selvsagt viktig. I perioden Norge opprettholdt basepolitikken, bevarte vi fred med en tidvis vanskelig nabostormakt. I tillegg gjorde det møysommelige arbeidet for å bygge tillit at vi oppnådde en rekke andre viktige mål: en vellykket felles forvaltning av torskestammen, et betydelig miljøsamarbeid og ikke minst delelinjeavtalen om maritim avgrensning og samarbeidet i Barentshavet og Polhavet.

Så påstår Solberg-regjeringen at den gjør sitt beste for å opprettholde et konstruktivt naboskap, men både praktisk politikk og resultatene av den viser det motsatte. Det er ikke lenge siden forsvarsminister Bakke-Jensen nevnte folk-til-folk-samarbeidet i Finnmark og

brakte det som et argument for at det fortsatt finnes en samarbeidsarena som ikke er ødelagt av militariseringen av norsk utenrikspolitikk, som uthulingen av basepolitikken inngår i. Men nå er Frode Berg fengslet i Russland, og en rekke finnmarkinger har gått ut og klagd på at aggressiv etterretningsvirksomhet har ødelagt for grensesamarbeidet i nord.

På den måten kan man si at Solberg-regjeringens siste halmstrå for å forsøke å bagatellisere uthuling av basepolitikken er blitt det motsatte, nemlig en beklagelig illustrasjon av hvordan også det lokale folk-til-folk-samarbeidet er blitt skadelidende av at sikkerhetspolitiske beslutninger tatt i Washington, Oslo og Moskva ødelegger utviklingen av et tusenårig lokalt naboforhold på begge sider av grensen.

Vi i Rødt er tilhengere av en ansvarlig norsk sikkerhetspolitikk, der konstruktive relasjoner til resten av verden, også til USA, er en viktig komponent. Men vi vil alltid prioritere interessen for det norske folkets trygghet foran stormaktsinteresser når disse interessene kommer i konflikt med hverandre. Når USA og den norske regjeringen vil uthule den norske basepolitikken for å tillate mer amerikansk militarisering rettet mot Russland på norsk jord, har vi et sånt tilfelle foran oss. Denne uthulingen innebærer å velte den tradisjonelle balansen mellom avskrekking og beroligelse overfor Russland, i retning ensidig avskrekking. Det betyr å la USAs politikk for konfrontasjon med Russland få forrang foran Norges behov for samarbeid.

Så tilbake til Værnes og basepolitikken bokstavn: Regjeringen insisterer på at basepolitikken ligger fast, og her er halmstrået at USAs permanente tilstedeværelse på Værnes på en eller annen måte oppheves av det faktum at det amerikanske personellet på basen byttes ut med jevne mellomrom. Her ser vi en svært tøyelig logikk, for alle militærbaser har en eller annen form for rotasjon av personell. Ingen soldater blir sendt til en base til evig tid. Det sentrale faktum er at USAs militære er permanent til stede på Værnes.

Ettersom regjeringen snikinnfører amerikansk militarisering på norsk jord, uten å informere folket om verken betingelsene eller konsekvensene, er det mye vi ikke vet om basen på Værnes. Men vi vet at det finnes en avtale, at det finnes en «status of forces agreement», at denne avtalen sier noe om hvem som har kommando på basen, hvilken myndighet og tilgang den norske øverstkommanderende har overfor det amerikanske militære personellet, og om amerikanske militære er underlagt norsk lov og norske domstoler eller ikke. Alt dette har det norske folk og Stortinget en selvsagt rett til å få vite mer om. Derfor forventer jeg i dag å få klare og fyllestgjørende svar fra forsvarsministeren på spørsmålene som saken reiser, både hvilken definisjon av basepolitikken

regjeringen legger til grunn når den nå har åpnet for kontinuerlig tilstedeværelse av amerikanske soldater på Værnes, om det er slik at det til enhver tid er amerikanske soldater til stede på Værnes, om Norge tidligere har tillatt kontinuerlig tilstedeværelse av utenlandske soldater på baser i Norge, og – i forlengelsen av spørsmålet om regjeringens definisjon av basepolitikken – hvilke betingelser og begrensninger som gjelder for det amerikanske militære personellet som er stasjonert på Værnes. Til slutt: Hvilken demokratisk forankring har regjeringen for å tillate kontinuerlig tilstedeværelse av amerikanske soldater på Værnes?

Statsråd Frank Bakke-Jensen [18:50:01]: Representanten Moxnes reiser viktige spørsmål knyttet til alliert militær tilstedeværelse i Norge.

Etter at Norges politikk i mellomkrigstiden om alliansefrihet i fred og nøytralitet i krig slo grundig feil, har Norge siden 1949 basert seg på et forpliktende alliansesamarbeid i NATO og på forsterkninger fra allierte styrker i krise og krig. I hele denne perioden har NATO vært bærebjelken i norsk sikkerhets- og forsvarspolitikk.

Betydningen av allierte forsterkninger for forsvaret av Norge kan ikke overvurderes. Fra norsk side vil det ikke være mulig å etablere en troverdig avskrekking uten at budskapet om at vi vil motta alliert støtte i krise, kommuniseres tydelig utad. Skulle krig oppstå, vil vi over tid ikke kunne forsvare oss uten støtte fra allierte land. Vårt grunnleggende asymmetriske forhold til vårt naboland i øst gjør oss særlig avhengige av denne støtten. NATO-medlemskapet skaper klarhet og forutsigbarhet og gir grunnlag for et avklart og pragmatisk samarbeid med Russland.

Allierte forsterkninger innenfor NATO-rammen må forberedes i fredstid for å kunne fungere effektivt i krise og krig. Dette innebærer bl.a. at militære styrker fra allierte land må øve og trene i Norge i fredstid, slik at de blir kjent med lokale forhold og opparbeider kompetanse om det å operere i vår topografi og i vårt klima. Ikke minst får norske og allierte styrker øvd seg på å operere sammen – en nødvendig del av et troverdig forsterkningskonsept. Historisk sett har styrker fra en rekke ulike allierte land deltatt i trening og øvelser i Norge.

Vi må også som en del av vår løpende forsvarsplanlegging legge til rette for mottak av allierte styrker i krise og krig. Det betyr eksempelvis at når vi tilpasser relevante havner, flyplasser og annen infrastruktur, må vi også ta høyde for alliertes behov i forbindelse med forsterkning av Norge i krise og krig.

Allierte lands tilstedeværelse i Norge har variert over tid. Det var eksempelvis en tydelig reduksjon etter den kalde krigens slutt. Norske myndigheter har nå gjennom flere år signalisert at vi ønsker økt alliert tilstede-

værelse, øving og trening på norsk jord. Langtidsplanen, som fikk bred tilslutning i Stortinget, vektlegger samtrening med norske styrker. Det er derfor svært gledelig at allierte land viser økt interesse for å trene og øve i Norge.

Avskrekking, beroligelse og rammebetingelser for alliert tilstedeværelse, øving og trening: Vi har helt siden vår inntreden i NATO vært opptatt av å balansere avskrekkingensdimensjonen i vår sikkerhetspolitikk med beroligelse, bl.a. ved å sette rammer for alliert og annen utenlandsk militær aktivitet i Norge i fredstid. Balanseringen mellom avskrekking og beroligelse har tjent Norge vel i sju tiår, under skiftende regjeringer og skiftende storting. Jeg ser ingen grunn til at vi ikke skal videreføre denne linjen.

Det sikkerhetspolitiske klimaet har variert over tid. Vi vil også i framtida måtte avveie avskrekking og beroligelse i tråd med den sikkerhetspolitiske utviklingen. Det finnes ikke et fasitsvar på hva som til enhver tid er den ideelle avveiningen. Det må vurderes nøye i hvert enkelt tilfelle om et tiltak unødig kan tenkes å føre til økt spenning.

Basepolitikken, atomvåpenpolitikken og anløpspolitikken, Bratteli-doktrinen, har, sammen med mer spesifikke retningslinjer for alliert aktivitet, særlig i Finnmark, vært viktige virkemidler for å ivareta behovet for å berolige vår nabo i øst. Regjeringen har nylig slått fast at disse etablerte rammebetingelsene videreføres.

Basepolitikken ble utformet i forbindelse med Norges inntreden i NATO i 1949. Baseerklæringen fra samme år innebærer at Norge har pålagt seg selv ikke å tillate stasjonering av utenlandske kampstyrker på permanent basis på norsk jord i fredstid. Fordi beslutningen er selvpålagt, er det opp til norske myndigheter å definere hva som sett fra norsk side er innholdet i basepolitikken.

Når vi vurderer hvorvidt en gitt alliert aktivitet i Norge er i samsvar med basepolitikken, vil et viktig moment være formålet med aktiviteten. Basepolitikken er ikke til hinder for regelmessig alliert tilstedeværelse i form av øving og trening. Det amerikanske marinekorpsets rotasjonsbaserte øving og trening med utgangspunkt på Værnes er følgelig ikke i strid med basepolitikken. Det samme gjelder eksempelvis det såkalte Clockwork-samarbeidet med Storbritannia om vintertrening i Indre Troms. Tilrettelegging for at amerikanske militære fly og fly fra andre allierte land kan benytte norske flyplasser, er en meget vel etablert praksis som skiftende regjeringer har støttet gjennom flere tiår.

For den amerikanske delen av denne aktiviteten er det Colocated Operating Bases-avtalen, som ble inngått allerede i 1974 og den gang omfattet hele ti norske flyplasser, som er det sentrale rammeverket. I dag er det kun to norske flyplasser som omfattes av denne ordningen. Det har i tillegg vært investert betydelige NATO-in-

frastrukturmidler på norske flyplasser for mottak av og øving og trening med fly fra alle allierte land.

Det vurderes nå å legge til rette for at et mindre antall amerikanske kampfly kan lande og gjennomføre sporadisk øving og trening ut fra Rygge. Dette skjer innenfor rammen av den fornyede amerikanske fokuseringen på europeisk sikkerhet som følger av den russiske annekasjonen av Krim. Jeg vil minne om at regjeringen ikke har besluttet tiltakene på Rygge. Stortinget vil i så fall bli orientert på vanlig måte. En eventuell tilrettelegging for slik aktivitet vil innebære tidvis tilstedeværelse med amerikanske fly på Rygge i fredstid. Et slikt tiltak kan på ingen måte hevdes å være i strid med basepolitikken og er heller ikke et signal om noen ny praksis på dette området.

Det er derfor ikke riktig, som det hevdes i interpellasjonen fra representanten Moxnes, at regjeringen Solberg «ser (...) ut til å ha åpnet opp for amerikanske militærbaser» og permanent amerikansk tilstedeværelse i Norge. For øvrig er det heller ikke riktig at den amerikanske rotasjonsstyrken i dag er etablert på Setermoen, slik representanten Moxnes også påstår.

I sin interpellasjon hevder representanten Moxnes videre at regjeringen ikke har informert Stortinget og norsk offentlighet tilstrekkelig om visse justeringer i alliert tilstedeværelse som har skjedd den senere tid. Det vil jeg på det sterkeste tilbakevise.

Både i langtidsplanen for forsvarssektoren, i budsjettproposisjonen for 2018 og i den utenrikspolitiske redegjørelsen fra februar i år omtales alliert tilstedeværelse, øving og trening. I budsjettproposisjonen for inneværende år redegjøres det også for den rotasjonsbaserte øvingen og treningen som nå pågår på Værnes. Denne aktiviteten vil også bli omtalt i budsjettproposisjonen for 2019. Stortinget har ellers ved flere anledninger blitt orientert særskilt om etableringen av den rotasjonsbaserte øvingen og treningen.

Hva angår påstanden om at offentligheten ikke er tilstrekkelig informert, vil jeg understreke at regjeringsmedlemmer har tatt opp disse sakene i flere avisinnlegg, i taler og i foredrag, og tatt til orde for en mer åpen og opplyst debatt. Det er nok slik at folket framstår som mer opplyst enn representanten Moxnes på akkurat dette feltet.

Bjørnar Moxnes (R) [18:57:14]: Jeg skulle ønske at forsvarsministeren kunne gitt klare svar på spørsmål som berører Norges vitale sikkerhetsinteresser. Som kjent har regjeringen gitt USAs militære permanent tilstedeværelse på Værnes. Jeg kom med konkrete spørsmål fordi den opprinnelige basepolitikken nettopp utelukket permanent tilstedeværelse av utenlandsk militært personell i Norge. Det kom dessverre ikke noen

veldig gode svar på det spørsmålet fra forsvarsministeren. Det står ingenting i langtidsplanen om å forlate basepolitikken. Jeg synes dessverre at svaret viser hvor skadelig det er for Norge at regjeringen uthuler basepolitikken ved å gi fremmede makter tilgang til å etablere baser i Norge.

Jeg ønsket også å få svar på hvilke begrensninger som er lagt på amerikansk militær aktivitet i Norge, og hvilke plikter soldatene er underlagt overfor norske domstoler. Det finnes svar på dette, for som regel inngår USA såkalte «status of forces agreements», forkortet SOFA, med vertslandene ved etablering av aktivitet i andre land. I SOFA-dokumentene står det altså hvilken makt og myndighet amerikanske militære har, hvilke begrensninger de må overholde, og hvilken makt og myndighet norske militære har der amerikanerne opererer. Det må også finnes en avtale for hvorvidt amerikanerne må overholde norsk lov, og om norske domstoler har rett til å dømme i de tilfellene hvor utenlandske styrker begår kriminelle handlinger på norsk jord, noe som har skjedd i de fleste land hvor USA har vært militært til stede.

Jeg skjønner at ikke alt i dokumentene kan offentliggjøres, men de delene av avtalen som gjelder hva slags makt og myndighet regjeringen har gitt de amerikanske styrkene, finnes det ingen unnskyldninger for å holde skjult for det norske folk. Jeg vil oppfordre forsvarsministeren til å gi klare svar til befolkningen på hvilke begrensninger som er lagt på det amerikanske militære personellet i Norge. Vil de kunne dømmes av norske domstoler hvis de begår kriminelle handlinger på norsk jord? Hvilke fullmakter er gitt av regjeringen til det amerikanske forsvaret når det gjelder soldatene på Værnes?

Statsråd Frank Bakke-Jensen [19:00:07]: Den rotasjonsbaserte øvingen og treningen i Norge for om lag 330 amerikanske soldater startet som en prøveordning i 2017 og er besluttet videreført ut 2018. Styrkene byttes ut, derav rotasjonen, to ganger i året, med Værnes som utgangspunkt. Med Værnes som utgangspunkt deltar soldatene på en rekke ulike trenings- og øvingsaktiviteter på forskjellige steder i Norge og andre steder i regionen. Erfaringene med ordningen er veldig god. Den støtter i stor grad opp under vår evne til avskrekking, utvikling av evnen til å motta og understøtte allierte styrker samt integrering mellom norske og allierte styrker.

Det er ikke tatt stilling til om det vil være aktuelt å videreføre ordningen utover 2018. Dersom det blir aktuelt, vil Stortinget bli konsultert på vanlig måte.

Det amerikanske marinekorpset har en særstilling i alliert forsterkning av Norge i krise og krig. Derfor er det viktig for Norge at de får anledning til å øve og trene mer systematisk og regelmessig her. Denne særstillingen un-

derstrekkes av rammeavtalen om forhåndslagring og forsterkning mellom Norge og USA, som ble fornyet i 2005, og som Stortinget samtykket til i 2006, jf. Innst. S. nr. 18 for 2006–2007 og St.prp. nr. 77 for 2005–2006.

Da avtalen ble behandlet i Stortinget, framhevet komiteen i sine enstemmige merknader at den nye avtalen åpner for utstrakt amerikansk øvingsaktivitet i Norge. Dette er viktig for det norske forsvaret, men også for våre allierte, og avgjørende for evnen til å ivareta sentrale allianseforpliktelser.

Dagens rotasjonsordning er en del av oppfølgingen av denne avtalen, som en del av arbeidet med å finne formen på innretningen av økt alliert og amerikansk øving og trening i Norge. Det er ikke slik at vi henter inn et korps fra US Marines med fripass til det det måtte være når de er i Norge. Vi har en avtale om alliert øving og trening, på lik linje med avtaler vi har med andre nasjoner, som Storbritannia, Tyskland og Frankrike, om å øve sammen.

Tone Wilhelmsen Trøen hadde her gjeninntatt presidentplassen.

Hårek Elvenes (H) [19:02:32]: Før Norge inngikk Atlanterhavspakten i 1949, erklærte den norske regjering at det ikke ville være aktuelt å stasjonere fremmede styrker permanent på norsk jord i form av baser. Dette var selvpålagt, og det er den såkalte baseerklæringen. Tanken med dette var at Norge ikke skulle brukes som et oppmarsjområde for fremmede makter i en eventuell latent krigssituasjon. Venstresiden har brukt basepolitikken og motstanden mot basepolitikken og NATO generelt som et påskudd for det meste NATO og våre allierte har foretatt seg her i landet. Det gjelder sambandsstasjoner, det gjelder navigasjonssendere, og det gjelder etterretningsstasjoner.

Det er en kontinuerlig vurdering hvordan man legger til rette for alliert trening. Det er ikke nytt at marinekorpset og andre øver i Norge. Langtidsplanen for Forsvaret poengterer at det er behov for økt alliert trening skal vi ivareta vår sikkerhet på en god nok måte.

Marinekorpsets engasjement i Norge er ikke i strid med norsk basepolitikk. USA og de allierte har i flere tiår trent og øvd i Norge, f.eks. har britiske helikoptre trent på Bardufoss i en årrekke, uten at noen har sagt at dette har vært i strid med basepolitikken. Basepolitikken er heller ikke til hinder for alliert forhåndslagring av materiell i Norge og ikke til hinder for elementer av NATOs kommandostruktur i Norge: Jeg nevner NATOs nordkommando på Kolsås i sin tid, og jeg nevner Joint Warfare Centre i Stavanger i dag. Alliert nærvær i fredstid i form av øving og trening er en forutsetning for at de allierte skal kunne komme oss til unnsetning på en god måte skulle situasjonen kreve det.

NATO er bærebjelken i norsk sikkerhets- og forsvarspolitik, og USA er vår nærmeste allierte. Det har gitt oss fred i Europa i 70 år, i den samme perioden som vi har hatt NATO som forsvarsallianse. NATO er ikke bare en forsvarsallianse, det er også et verdifelleskap der alliansen er beredt til å stå opp for de verdier som de vestlige samfunn bygger på, nemlig demokrati, menneskerettigheter og rettsstat. Det har også tjent Norges sikkerhetspolitiske interesser godt, i fravær av naivitet. Realismen har vært styrende, og også fasthet og dialog med vår store nabo i øst.

Steinar Ness (Sp) [19:05:49]: Senterpartiet er tydeleg på at den norske basepolitikken, som har vore ein berebjelke i norsk tryggingpolitikk sidan vi vart med i NATO i 1949, skal liggje fast. Det inneber at Noreg ikkje skal tillate permanent plassering av utanlandske styrkar på norsk jord. Gjennom denne basepolitikken har vi unngått å skape større spenning i forholdet til nabolanda våre – i hovudsak Sovjet, no Russland – enn nødvendig.

Norsk utanriks- og tryggingpolitikk har alltid handla om å finne ein fornuftig balanse mellom avskrekking og avspenning. Avskrekking sikrar vi gjennom eit sterkt nasjonalt forsvar, samtidig som vi er ein del av NATO. Avspenning har vi på den andre sida bidratt til gjennom å unngå permanent plassering av utanlandske soldatar på norsk jord i fredstid og ved å seie nei til utplassering av atomvåpen på norsk jord.

For Senterpartiet er det viktig å sikre at Noreg sjølv har eit sterkt nok forsvar nasjonalt til at vi klarer å handtere ulike kriser og truslar på ein god måte over eit visst tidsrom. I denne samanhengen er det bekymringsfullt å lese kva forsvarssjefen skreiv i sitt militærfaglege råd hausten 2015:

«Risikoen knyttet til reduksjoner i vår landmilitære evne kan derfor i liten grad kompenseres av NATO, med mindre det stasjoneres styrker på norsk jord til daglig, noe som det ved dette alternativet vil være relevant å vurdere. Uten evne til å yte motstand på bakken, er det en betydelig risiko for at en motpart kan nå sine territorielle mål uten at vårt nasjonale forsvar kan påvirke situasjonen.»

Her er vi ved noko av kjernen i debatten om satsinga på det norske forsvaret som vi skal behandle i Stortinget i vekene og åra framover.

Senterpartiet var det første partiet som vedtok at Noreg bør møte forplikingane sine i NATO og bruke 2 pst. av bruttonasjonalproduktet på forsvarsmål innan 2024. Dette har Senterpartiet følgt opp med ei sterk satsing i sine alternative budsjett både i 2017 og 2018 for å løyve meir pengar både til Hæren og til Heimevernet. Vi vil altså ha ei auka satsing på militære kapasitetar som er

eigna for forsvar av vårt eige og våre allierte sitt territorium, og vi trur det er ein kortsiktig strategi dersom Noreg går i ei retning der vi byter ut soldatar på bakken med rakettar i lufta. Senterpartiet har difor òg fremja eit representantforslag der vi ber regjeringa leggje fram ein opptrappingsplan for å nå NATOs mål om å bruke 2 pst. av BNP på Forsvaret innan 2024.

Det vi gjer med styrkinga av vårt nasjonale forsvar, vil òg vere grunnlaget for å oppretthalde ein truverdig basepolitikk og vidareføre det vi så langt har vore einige om.

Det er eit paradoks at når vi behandlar denne interpellasjonen, har vi eit vedtak om leggje ned Andøya flystasjon. Senterpartiet har fremja eit representantforslag om den saka, og vi ser at USA er i ferd med å vise stadig større interesse for nærvær i Noreg, òg denne basen. Vi meiner det vil vere ein god idé å bevare Andøya flystasjon, men då sjølvstilt som ein norsk militærbase, i tråd med den basepolitikken vi har.

Petter Eide (SV) [19:09:59]: Tusen takk for denne debatten, det er veldig fint at vi får anledning til å diskutere noe helt grunnleggende for Norge.

Gjennom hele etterkrigstiden har norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk bygd på avskrekking og beroligelse – disse to begrepene i en slags balanse. Norge har ikke ønsket faste baser for militære styrker fra andre land så lenge Norge ikke har blitt angrepet eller utsatt for trusler om angrep. Slik ønsker vi i SV at det fortsatt skal være.

Gjennom 1990-tallet var vi opptatt av gode relasjoner med Russland fordi vi mente at det faktisk var i vår sikkerhetspolitiske interesse. Folk-til-folk-samarbeidet ble utvidet, med åpnere grenser, mer handel og miljø-samarbeid. Til og med mange ekteskap mellom nordmenn og russere ble inngått. På tilsvarende måte på den tiden – på 1990-tallet – var Putins forhold til Vesten faktisk ganske godt. Vesten og USA ble ikke sett på som en fiende, men som en mulighet for å utvikle Russland. Russland ønsket vestlig tilpasning, mer handel, mer samarbeid om antiterroriltak – det gjorde man faktisk etter 9/11 – og man samarbeidet også om etterretning.

Annekteringen av Krim skapte et dramatisk brudd på denne gode perioden. Vi er alle enige om at det Russland da gjorde mot Ukraina, fikk vidtrekkende konsekvenser, og det rammet også tillitsforholdet mellom Norge og Russland.

Så er kjernespoersmalet i denne debatten: Er det sånn at annekteringen av Krim gjør Russland til en militær trussel mot Norge? Hva er det som er logikken i det? Er det slik at Russland, fordi de annekterte Krim, av ulike grunner plutselig er blitt farligere for Norge, i Finnmark? Når jeg hører på innleggene til forsvarsministeren, og også representanten Hårek Elvenes, hører jeg ingen ana-

lyse av akkurat det. Det er bare en påstand. Vi har heller ikke fått dette dekket i noen forsvarsstrategiske analyser som skulle tilsi at Russland nå er blitt farlig for Norge. Snarere tvert imot har tidligere forsvarsminister faktisk sagt at Russland ikke utgjør noen konkret militær trussel mot Norge. Likevel ønsker vi å ha amerikansk tilstedeværelse på norsk jord.

Hvorvidt Russland er eller blir en trussel mot oss, avhenger faktisk også av hva vi gjør. På et tidspunkt der vi er opptatt av å straffe Russland for grove folkerettsbrudd på Krim, risikerer vi å gjøre Russland, nærmest konstruere dem, til en trussel mot oss på grunn av våre handlinger. Sett fra Russland ser de at Norge oppfatter dem som en fiende. Hvorfor skulle vi ellers ha amerikanske soldater på norsk jord? Den norske politikken spiller rett inn i hendene på sterke nasjonalistiske krefter i Russland. Dette er en ond spiral hvor Russland og Vesten, Russland og Norge, har kommet inn i et mønster som skaper økt spenning og mindre sikkerhet for begge.

Regjeringen mener videre at de kan forsvare amerikanske baser fordi det er rotasjonsbasert, det er midlertidig, osv., og at det dermed ikke er et skifte i politikken. Problemet er at midlertidighet og rotasjon er regjeringens interne begrunnelser og ord. Men dette handler ikke om begrunnelser og ord, dette handler om hvordan det blir oppfattet av Russland. Med vitende og vilje tar forsvarsministeren og regjeringen Norge inn i en spenningsspiral, noe som øker truslene mot oss. Forsvarsministeren tegner et tradisjonelt narrativ om en russisk trussel, men uten at han kan belegge noen analyse om hva slags trussel det faktisk innebærer, og hvorfor hendelsen på Krim skulle ha utløst dette.

Regjeringen er mer opptatt av å bli godt likt av amerikanerne enn av å føre en ansvarlig og selvstendig sikkerhetspolitikk og arbeide for å redusere spenningen. Det er sånn at Norge og USA ikke har de samme interessene med hensyn til Russland. For Norge er Russland et naboland, men for USA er Russland en erkefiende, ikke minst en rival i kampen om geopolitiske posisjoner. Vi har ikke de samme interessene. Derfor er det avgjørende at Norge ikke virvles inn i denne konflikten og konkurransen mellom USA og Russland. Vi må frikoble oss fra USA, og vi må ivareta en selvstendig norsk politikk overfor Russland. Ved å bygge gode relasjoner med Russland og dempe inntrykket av at Russland er en farlig fiende, dempes også spenningen og dermed risikoen for russisk aggresjon.

Elin Rodum Agdestein (H) [19:15:08]: Det er så lett å ta fred, frihet og demokrati for gitt. Historien har derimot lært oss at vi ikke kan gjøre det. Det vil vi minnes og markere i morgen, den 8. mai.

Det er norske myndigheter som styrer norsk sikkerhetspolitikk og norsk basepolitikk. Og, som vi har hørt, basepolitikken ligger fast: ingen utenlandske baser på norsk jord i fredstid. Det er en selvpålagt restriksjon. Når det er sagt, baserer vi jo vår sikkerhet på samarbeid med andre, og amerikanerne er vår aller viktigste allierte. Vi har fornyet den bilaterale forsvarsavtalen med USA om forhåndslagring og forsterking og en avtale som åpner for økt alliert øving og trening i Norge. US Marine Corps' rotasjonsbaserte øving og trening, med utgangspunkt i Værnes garnison, må ses i lys av dette. Beslutningen om denne øvingen og treningen er forankret i Stortinget, noe forsvarsministeren understreket.

Økt integrert alliert øving og trening er også en sentral del av NATOs strategi, og NATO er vårt sikkerhetspolitiske ankerfeste. Den allierte øvingen og treningen er ikke et brudd på norsk basepolitikk, men tvert imot en videreføring av den sikkerhetspolitiske linjen Norge har ført gjennom flere tiår. Personellet fra USA er innkvartert på Værnes garnison som våre gjester. Det er en base som er under norsk flagg og norsk ledelse. Det er verken snakk om en permanent tilstedeværelse eller en amerikansk base på Værnes. Dette er i vår egen interesse, for vi er inne i den mest alvorlige sikkerhetspolitiske situasjonen siden den kalde krigen. Som NATO-sjefen, Jens Stoltenberg, har sagt: Vi står overfor den største trusselen mot vår sikkerhet på én generasjon. Det er viktig å understreke at det verken er NATO eller Norge som har utfordret stabiliteten i Europa.

Dette er ikke tiden for å sette spørsmålstegn ved verdien av vennskapet mellom Norge, Europa og USA, for Norges sikkerhet bygges ikke alene. Vi må ivareta våre sikkerhetsinteresser med et forsterket alliansesamarbeid. Langtidsplanen for Forsvaret og de store materiellanskaffelsene gjennomføres av det.

Skal våre venner og allierte være i stand til å beskytte oss i en krise- eller krigssituasjon, må de være forberedt, og vi må legge til rette slik at de er i stand til det. Derfor er økt øving og trening i Norge så viktig og nødvendig – det sikrer vår forsvarsevne.

Fra norsk side har vi svært gode erfaringer med rotasjonsordningen så langt, og det er heller ingen tvil om at også amerikanerne er svært fornøyd, både med måten de er blitt mottatt på i Norge og Stjørdal, og med det militærfaglige utbyttet. De får testet ferdigheter og materiell på en realistisk måte. Spesielt har vintertreningen gitt verdifulle erfaringer. Jeg kan forsikre dem som er bekymret, om at aktiviteten har bred støtte i befolkningen, blant trønderne – folk oppfatter dette som betryggende.

At NATO og amerikanerne bekrefter sine allianseforpliktelser og signaliserer vilje til å videreføre sitt engasjement i Norge, skal vi være glade for. Det bør berolige, snarere enn det motsatte.

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [19:19:01]: Eg har sete og følgt med på debatten og vil rette ein takk til interpellanten, som har reist eit viktig spørsmål.

Det mest påfallande med debatten er at når det gjeld hovudspørsmålet, om basepolitikk, er det som regjeringa kjem med, dessverre ikkje særleg overtydande. Det er rett og slett ikkje overtydande. Det overtyder ikkje opposisjonen på Stortinget, ikkje russarane og heller ikkje kjelder i det amerikanske forsvaret, som sjølve seier at dei opplever dette som faste basar – i fredstid i Noreg. Dette blir altså opplevd utanfrå på ein heilt annan måte enn det regjeringa forsøker å forklare det som. Regjeringa verkar heller ikkje stressa av at det blir opplevd på den måten. Det er interessant, for det er veldig tydeleg no at vi går inn i ein annan forsvarspolitisk situasjon, og regjeringa bidrar til å trekkje opp ei konfliktlinje som går langs grensene våre. Det er fleire forhold som peiker i den retninga.

Vi fører i dag ein forsvarspolitikk der Hæren, kysten og havet blir nedprioriterte, og der nytt kampflymaterieell er den store, heilage kua, som kjem til å ete mykje av investeringskostnadane framover. Ingen anar kva driftskostnadane blir, men at det har konsekvensar for resten av det norske forsvaret, er tydeleg. Det har ikkje mangla åtvaringar frå Hæren, og dei har blitt meir og meir høglydte. Dette svekkjer Noregs evne til å hevde suverenitet over territoria våre. Eg trur representanten Steinar Ness var inne på noko viktig i innlegget sitt da han viste til det forsvarsfaglege rådet, at det går mot ein nedgang i landmakta, og at vi da må knyte oss sterkare opp mot våre allierte og gjere tilgjengeleg territoria våre, kanskje gå på akkord med basepolitikken, osv.

Dette har også ført til ein tettare integrasjon og til at det norske forsvaret konseptuelt sett har vorte meir avhengig av bl.a. det amerikanske forsvaret. Det er i seg sjølv problematisk, da vi ikkje anar kva som kjem i neste tweet, eller kva som er situasjonen for NATO om ti år. Den mest robuste strategien ville vere å ha eit sterkt norsk forsvar. Men her vel ein altså å vere meir avhengig.

Det som kanskje peiker i same retning, er det som har kome fram den siste tida om dei hemmelege tenestene. E-tenesta, som forsvarsministeren sjølv er sjef for, og som han endeleg godkjenner metodane til, har rekruttert – eller har forsøkt å rekruttere – folk på grensa som har vore aktivt med i folk-til-folk-samarbeidet i Aust-Finnmark, til å tenestegjere noko som har kome fram i fleire nyheitsoppslag i nord. Mange har opplevd tilnærmingar frå både E-tenesta og andre hemmelege tenester i Noreg. I tillegg kan ein nemne datainnsamling nær russargrensa, osv.

Bildet vi får her, er at Noreg sin strategi har vore låg spenning gjennom eit sterkt forsvar, gjennom basepolitikken, gjennom atomvåpenpolitikken ved at ingen

atomvåpen skal plasserast, produserast, osv., på norsk jord. Her ser vi ei forvitring av den strategien, og konsekvensen er auka spenning i regionen vår. Det er dette bildet som ikkje er spesielt overtydande når forsvarsministeren forsøker å roe ned og seie at nei, her er det ikkje noka endring, her er det berre trening om vinteren – sjølv om han veit at det er like mykje vinter i USA. Ein kan trene like godt om vinteren der som i indre Troms.

Det som har vore bygd opp i Noreg over lengre tid, har vore det spesielle forholdet vi må ha til den naboen vi har i aust, som har vore dyrka på ulike måtar. Finland, f.eks., har klart å vere ein brubyggjar inn mot Russland, mens Noreg no beveger seg bort frå den lina og bidrar til auka spenning i vår region. Eg er redd for at vi på denne måten flyttar merksemda til regionen vår og gjer oss, som representanten Elvenes var inne på, til eit potensielt oppmarsjområde. Da er det berre å spørje seg: Kva slags verdifellesskap har vi da blitt ein del av?

Erlend Larsen (H) [19:24:14]: Representanten Bjørnar Moxnes fra Rødt sa i sin interpellasjon at basepolitikken er en av de viktigste bærebjelkene i norsk sikkerhetspolitikk. Det er overhodet ikke riktig. Det er vårt medlemskap i NATO og vår vestlige tilknytning som er den viktigste bærebjelken i vår sikkerhetspolitikk. Denne bærebjelken har tatt vare på vår fred og frihet i 70 år og kommer til å være vår sikkerhetsgaranti i enda svært mange år.

Jeg vil minne om at basepolitikken ble etablert i 1949 av frykt for Sovjetunionen. Året før utførte kommunistene et blodig kupp i Tsjekkoslovakia. Det samme året ble Finland tvunget inn i en såkalt vennskapspakt med Sovjetunionen. I Norge var det en berettiget frykt for at vi kom til å bli det neste offeret for Sovjetunionens offensive utenrikspolitikk. Denne frykten førte til at Norge ble medlem av NATO.

Våre selvpålagte begrensninger kom i 1949, men disse ble vurdert opphevet allerede to år senere. Koreakrigen gjorde det høyst aktuelt å etablere NATO-baser i Norge. På den tiden var det blant svært mange nordmenn ingen tvil om at krigen var nært forestående – det var bare et spørsmål om når den kom. I 1952 åpnet regjeringen Torp for å oppheve baseerklæringen, men et tverrpolitisk storting sa nei til en planlagt amerikansk flybase i Vestfold. Stortinget var redd for at forholdet til Sovjetunionen skulle tilspisses, samt at Sveriges og Finlands stilling ville bli mer utsatt.

Som erstatning for amerikanske baser ble det åpnet for NATO-installasjoner, lagre og omfattende alliert øvingsaktivitet. Argumentene for den selvpålagte baseerklæringen falt etter mitt syn til jorden da Sovjetunionen gikk i grus for 25 år siden. Det paradoksale i dag er at det landet som hevder at de frykter 300 amerikanske

soldater i Midt-Norge, har mange tusen soldater inntil norskegrensen. Det finnes ingen proporsjoner mellom hva Norge og våre allierte har på denne siden av grensen, og hva Russland har på den andre siden. Like fullt er det vi som skal ta hensyn til dem, ikke motsatt.

At USA ser behovet for å trene sine soldater under arktiske forhold i Norge, og at de ser behovet for å oppgradere Rygge til å kunne ta imot og operere moderne kampfly, kan tolkes på minst to måter. Den ene er at USA og NATO bekrefter sine forpliktelser til vårt fellesforvar, den andre er at trusselbildet har blitt skjerpet de siste årene.

Jeg mener at den norske basepolitikken har gått ut på dato, og at Stortinget bør oppheve denne selvpålagte restriksjonen. Det er naturlig med restriksjoner for utenlandske militæravdelinger i Øst-Finnmark for å unngå for sterke provokasjoner, men det finnes etter mitt syn ingen gode argumenter for å ta vare på en basepolitikk som jeg mener hører historien til.

Michael Tetzschner (H) [19:27:04]: Jeg vil fortsette der forrige taler slapp, nemlig med at det er historiske erfaringer som gjorde at Norge etter annen verdenskrig forsto at man ikke bare kunne melde seg ut av Europa når en stor konflikt eller krig herjet. Utviklingen senere viser nettopp at det er vanskelig for land å holde seg utenfor konflikter, og derfor var det en dyp historisk erfaring, en smertelig sådan, som gjorde at Norge valgte en atlanterhavstilknytning etter krigen. For øvrig vil de fleste si at det er denne faste tilknytningen, og at man ikke lot seg gradvis dirigere av Warszawapakten og Sovjet, som også gjorde at man til slutt kunne se at de økonomiske systemene som de landene baserte seg på, kollapset, og at man fikk murens fall. At man så var for optimistisk i troen på at det ville vokse frem demokrati-er, er en sak for seg.

Det som definerer en stat, er at det er anerkjent at den kan forsvare seg, at den har et forsvar. Det følger av denne selvbestemmelsen at den også fullstendig fritt velger hvilken forsvarsallianse den vil inngå i, sammen med andre land. Det er altså slått fast, post sovjetisk fall, at det er slik, og det er også protokoller som Russland har skrevet under på.

Det er derfor nokså forstemmende å høre at det her i denne sal gjentas argumenter som man må til russiske medier, statskontrollerte sådanne, for å finne maken til. Man omtaler basepolitikken som noe helt annet enn den er, vel vitende om at man fremstiller en base og den aktiviteten som er i Trøndelag, som noe helt annet. Jeg gjentar igjen at basepolitikken er en regjeringsbeslutning, den er selvpålagt, og den gjelder på visse premiser, nemlig at det ikke er krise eller at krig truer. Det er altså vi som definerer hva som er anledningen til å fravi-

ke en regjeringsbeslutning. I samsvar med mangeårig praksis gjennomføres det øvelser, og det forhåndslagres, selvfølgelig med tanke på at man kan få bruk for det, for å ha en reell forsvarsevne hvis man noen gang blir stilt på prøve.

Jeg må si jeg finner dette initiativet fra representanten Moxnes som ganske påfallende. Han leder jo selv et parti som mener at den folkelige oppstanden på Maidan-plassen, som førte til den nåværende regjering, var et kupp støttet av Vesten. Rødt er imot sanksjonene fordi de – slik de har begrunnet det – anerkjenner den russiske innflytelsessfære, som i denne sammenheng betyr at de kan gå inn i andre land og gjøre voldtekt på deres nasjonale og territoriale integritet. Det burde kanskje bekymre mer enn hvorvidt det er legalt å samarbeide med allianseland om forsvaret og trene og øve.

Rødt har også oppfordret til at den nåværende regjeringen skal stå opp mot vår tidligere statsminister, som nå er generalsekretær i NATO, fordi NATO har svart positivt på at disse landene, etter demokratiske prosesser, ønsker 4 000 soldater fordelt på tre land, fordi de ikke selv har noe forsvar, fordi de selv også trodde at himmelen var blå etter at Sovjetregimet falt sammen. Dette er nasjonal selvråderett. Det er det vi nå står opp for og skal forsvare, og da trenger vi ikke den slags forvirrede signaler.

Da er jeg vel så bekymret over at også SV anslår toner som vi ikke har hørt siden SFs tid, og eventuelt også en av røttene, NKP, som var en ren apologet for sovjetiske interesser. Det er ganske bekymringsfullt, for SV har jo erfaring som regjeringsparti. De forsvarte til og med NATOs bombing i Kosovo, selvfølgelig med en del kvaler, men det er gått lang tid siden, og jeg ser at de nå manøvrerer seg inn til å bli et rent anti-NATO, antinvestlig parti. Det er skremmende hvis det alternative flertallet som skal fremstille seg som et alternativ til den nåværende regjering, skal være avhengig av disse to partiene. Det bør ta nattesøvnen fra flere.

Bjørnar Moxnes (R) [19:32:19]: Sosialisme er den politikken Arbeiderpartiet til enhver tid fører, sa Torolf Elster i 1957. Etter å ha hørt Frank Bakke-Jensen kan vi nå si at basepolitikken er den politikken Solberg-regjeringen til enhver tid fører, helt uavhengig av fakta. På bakken er det altså slik at basepolitikken ligger fast, også om det er permanent tilstedeværelse av amerikanske soldater på en base i Norge.

Bakgrunnen for denne politikken bunner i svakheter i egen beredskap. Norge har ikke tilstrekkelig mannskap, forsyninger eller kapasitet til å stå i en konflikt-situasjon. Denne svakheten utgjør en sikkerhetsrisiko fordi den tvinger fram offensive handlinger for å varsle USA. Når vi ikke har tilgang til egne styrker som kan

operere over tid, forsvinner også mulighetene for dialog, forhandling og kompromiss. Det å få amerikanske soldater på Værnes i Trøndelag, allierte øvelser nær den russiske grensen, er tiltak som viser at en framtidig krise i nord ikke skal bli en kamp der Norge forsvaret eget territorium, men i stedet eskalerer til en stormaktskonflikt mellom USA og Russland. Slik blir det i alle stater som ikke har tilgang til en selvstendig nasjonal krisehåndteringsevne, ifølge Tormod Heier ved Forsvarets stabsskole.

Lavspenningspolitikken Norge førte under den kalde krigen, gjorde at datidens Sovjetunionen ikke var bekymret for amerikanske baser og offensive operasjoner ut fra Norge. Det ga et naboskap som stort sett var preget av gjensidig respekt. Nå er vi i full fart på vei bort fra denne situasjonen.

Bakke-Jensen sier ikke ett ord om hvordan tillitsforholdet, som Norge har brukt tiår på å bygge opp, til de grader er brutt ned. Han sier ikke ett ord om hvilke garantier vi har for at den uforutsigbare Trumps USA vil respektere Norges interesser av et forutsigbart forhold til Russland når en etablerer seg i Norge med brodd – nett-opp mot Russland.

Jeg vil gjenta og etterlyse svar på noen sentrale spørsmål fra Bakke-Jensens siste innlegg. For det første: Er det permanent tilstedeværelse av amerikansk militærpersonell på Værnes, eller ikke? For det andre: Hvilken makt og myndighet har amerikanske militære på norsk jord? Vil de bringes inn for en norsk domstol hvis de begår ulovlige handlinger på norsk jord, eller vil de ikke være underlagt norsk lov? Dette er spørsmål som det norske folk har et selvsagt krav på å få et tydelig svar på.

Statsråd Frank Bakke-Jensen [19:35:36]: Alliert øving på norsk jord er regulert i de samme avtalene som norske soldater er underlagt når de øver med allierte i andre NATO-land. SOFA heter avtalen, en svær, omfangsrik avtale mellom NATO-medlemslandene, som regulerer denne typen aktivitet. Det er plenty av muligheter for det norske folk til å sette seg inn i det.

Dette er en interessant debatt, for vi har nå igjen to aktive parti i Stortinget som er imot NATO-medlemskap. Inngangen til spørsmålene om alliert øving blir ganske så forskjellig om man er for NATO-medlemskap, eller om man er imot NATO-medlemskap.

Når det gjelder forholdet til Russland, er jeg helt enig med representanten Moxnes i at det har vi balansert veldig godt opp gjennom årene. Det har vi gjort ved at vi har hatt en tydelig forsvarspolitik. Den baserer seg på to pilarer: et troverdig norsk forsvar og et troverdig medlemskap i alliansen NATO, det vestlige forsvarssamarbeidet.

Når SV og Senterpartiet siterer forsvarssjefen fra det fagmilitære rådet, glemmer de – antakelig med vilje – å ta med at den uttalelsen kom forsvarssjefen med på bakgrunn av at de rød-grønne hadde bygd ned Forsvaret gjennom åtte år. Så sa forsvarssjefen, da vi hadde vedtatt langtidsplanen i Stortinget, at nå har vi en satsing og ressurser som gjør at det sitatet ikke gjelder lenger. Det kan være lurt å ta med hele historien hvis man skal prøve å beskrive noe.

Vi er fortsatt opptatt av å ha et godt forhold til Russland. Det har vi ved å være en tydelig nabo gjennom et godt forsvarssamarbeid. Det gjør vi gjennom alle de andre arenaene der vi samarbeider med Russland. Det mener jeg, og jeg tror det er bred enighet i denne salen om at det er bra: fiskerisamarbeidet, miljøvernssamarbeidet, søk og redning i Barentshavet og folk-til-folk-samarbeidet. Det er viktigere nå enn det har vært noen gang.

Jeg vokste opp under den kalde krigen. For meg var Sovjet noe stort, mørkt, farlig og ukjent bak en grense. For min datter, som er 30 år yngre enn meg og har vokst opp på samme stedet, er Russland det mest spennende nabolandet. Hvorfor? Jo, fordi den generasjonen har tilegnet seg en kunnskap om at på hver side av en grense bor det mennesker som oss. Den hadde ikke vi som vokste opp på 1960-tallet under den kalde krigen. Den kunnskapen har vi altså tilegnet oss fordi vi fikk en mur som falt, fordi vi fikk tøværet som gjorde at vi kunne begynne å reise til hverandre. Dette er en viktig del av egenkapitalen i forholdet vårt til Russland. Men det forholdet hviler på at vi har et troverdig forsvar, at vi har et troverdig forsvarssamarbeid, og at vi er medlem av en allianse, sånn at vi blir respektert av vår store nabo i øst. Det er det NATO-samarbeidet, alliert trening og den norske langtidsplanen for Forsvaret som sikrer.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 12.

Votering

Etter at det var ringt til votering, uttalte

presidenten: Vi er klare til å gå til votering over saken på dagens kart.

Votering i sak nr. 1

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

v e d t a k:

Nr.	Opplysninger om søkeren Namn	Alder ved avskje- den (for etterlat- ne, noverande alder)	Tenestestad	Vedteke	Pensjon		Merknad
					Pr. mnd.	Gitt frå	
<i>Utanriksdepartementet</i>							
1	Lilamani Srikanthi Samaranayake	63	Colombo	2.3.2017	3423	1.5.2016	
2	Ushavane Arriyumar	61	Colombo	19.4.2017	1603	1.5.2016	
3	Raquel Maria Figueredo Malaquias	56	Maputo	11.10.2017	8004	1.10.2018	
4	Tatiana Levina	63	St. Petersburg	11.10.2017	1374	1.9.2017	
5	Anne Grete Ulset	67	London	12.10.2017	SPK	1.1.2018	Tilleggstid
6	Britt Torild Riedel	67	Berlin	12.12.2017	SPK	1.2.2018	Tilleggstid
7	Kalu Gazi	54	Dhaka	12.12.2017	1215	1.3.2019	
8	Djan Raj Pandey	58	Kathmandu	2.2.2018	653	1.4.2019	
9	Padam Bahadur Khatri	59	Kathmandu	2.2.2018	852	1.9.2019	
10	Inger Tomine Espegren Fokkens	67	Haag	26.2.2018	SPK	1.4.2018	Tilleggstid

V o t e r i n g:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

V o t e r i n g i s a k n r. 2

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

v e d t a k:

Meld. St. 10 (2017–2018) – Årsmelding 2017 for pensjonsordninga for stortingsrepresentantar og regjeringsmedlemer – vedlegges protokollen.

V o t e r i n g:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

V o t e r i n g i s a k n r. 3

Presidenten: Under debatten er det satt frem i alt seks forslag. Det er

- forslagene 1–4, fra Eirik Faret Sakariassen på vegne av Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti
- forslag nr. 5, fra Lise Christoffersen på vegne av Arbeiderpartiet og Senterpartiet

- forslag nr. 6, fra Eirik Faret Sakariassen på vegne av Sosialistisk Venstreparti
- Det voteres over forslag nr. 6, fra Sosialistisk Venstreparti.

Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen fremme en egen sak med vurdering av hvordan en rett til aktivitet for alle mottakere av økonomisk sosialhjelp kan utformes.»

Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet at de støtter forslaget.

Voteringsstavlene viste at det var avgitt 90 stemmer mot og 10 stemmer for forslaget fra Sosialistisk Venstreparti.

(Voteringsutskrift kl. 19.47.39)

Morten Ørsal Johansen (FrP) (fra salen): Jeg stemte feil. Jeg skulle stemt imot.

Presidenten: Da blir resultatet at 9 stemte for og 91 stemte mot forslaget – og dermed er forslaget ikke bifalt.

Presidenten: Det voteres over forslag nr. 5, fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet.

Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen fremme en egen sak med vurdering av hvordan en rett og plikt til aktivitet

for alle mottakere av økonomisk sosialhjelp kan utformes.»

V o t e r i n g :

Forslaget fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet ble med 60 mot 41 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 19.48.51)

Presidenten: Det votes over forslagene nr. 1–4, fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti.

Forslag nr. 1 lyder:

«Stortinget ber regjeringen i utarbeidelse av aktivitetsretten spesielt legge vekt på behovet for rask vurdering av hvilke aktiviteter som kan bidra til et arbeidsrettet løp, og etablere en rett til tett oppfølging av de aktivitetene som settes i gang.»

Forslag nr. 2 lyder:

«Stortinget ber regjeringen styrke bruken av kvalifiseringsprogram, Jobbsjansen og individuell jobbstøtte samt understreke retten til individuell plan.»

Forslag nr. 3 lyder:

«Stortinget ber regjeringen øke handlefriheten til ansatte i Nav, slik at de kan lage individuelle planer for tilbakeføring til arbeidslivet basert på brukerens forutsetninger.»

Forslag nr. 4 lyder:

«Stortinget ber regjeringen styrke den helhetlige oppfølgingen mellom de ulike delene av Nav-kontorene, og mellom Nav og andre deler av velferdsapparatet, herunder tilpasset opplæring, boligsosiale tiltak, rusomsorg, helsetjenester eller barnevernstjenester.»

Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet støtte til forslagene.

V o t e r i n g :

Forslagene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti ble med 52 mot 49 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 19.49.15)

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

v e d t a k :

Dokument 8:132 S (2017–2018) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Hadia Tajik, Arild Grande, Lise Christoffersen, Eigil Knutsen, Svein Roald Hansen, Eirik Sivertsen og Rigmor Aasrud om aktivitetsrett og aktivitetsplikt for sosialhjelpsmottakere – vedtas ikke.

Presidenten: Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti har varslet at de vil stemme imot.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble bifalt med 62 mot 36 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 19.49.49)

V o t e r i n g i s a k n r . 4

Presidenten: Under debatten er det satt frem i alt 13 forslag. Det er

- forslagene nr. 1–10, fra Arild Grande på vegne av Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti
- forslagene nr. 11 og 12, fra Arild Grande på vegne av Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti
- forslag nr. 13, fra Per Olaf Lundteigen på vegne av Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti

Presidenten: Det votes over forslag nr. 13, fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti.

Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om at etater som Skatteetaten, kemnerkontor, Arbeidstilsynet, Nav, plan- og bygningsetaten og eventuelle andre etater får mer omfattende hjemler, slik at de kan stenge eller stanse ulovlig drift av virksomheter.» Arbeiderpartiet, Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet at de støtter forslaget.

V o t e r i n g :

Forslaget fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti ble med 52 mot 49 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 19.50.43)

Presidenten: Det votes over forslagene nr. 11 og 12, fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti.

Forslag nr. 11 lyder:

«Stortinget ber regjeringen gjennomføre forslaget om å etablere en tverretattlig inndragningsenhet ved Økokrim samt sikre at samtlige politidistrikter oppretter egne enheter med spisskompetanse på arbeidslivskriminalitet for å ta bakmenn og beslaglegge de kriminelle verdier. Utbytte fra kriminalitet – som for eksempel kjøretøy, kontanter og leiligheter – skal inndras.»

Forslag nr. 12 lyder:

«Stortinget ber regjeringen sikre at tilsynene utarbeider en forpliktende strategi for sitt arbeid mot arbeidslivskriminalitet, og påse at arbeidslivskriminalitetssentrene samarbeider med universiteter og høyskoler for å gi fremtidens byggeledere,

bedriftseiere og andre kunnskap om hva de må gjøre for å sikre seg mot at kriminelle gjør den hvite økonomien «grå».

Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet støtte til forslagene.

V o t e r i n g :

Forslagene fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti ble med 61 mot 40 stemmer ikke bifalt.
(Voteringsutskrift kl. 19.51.02)

Presidenten: Det voteres over forslagene nr. 1–10, fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti.

Forslag nr. 1 lyder:

«Stortinget ber regjeringen lage en økonomisk opptrappingsplan for drift av arbeidslivskriminalitetssentrene, slik at deres kapasitet økes i stortingsperioden 2017–2021.»

Forslag nr. 2 lyder:

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med et lovforslag tilsvarende den svenske «Lag (2016:774) om oppgiftsskyldighet ved samverkan mot viss organiserad brottslighet», som sørger for at regler for deling av ellers taushetsbelagt informasjon blir tilsidesatt eller innskrenket når forskjellige etater/myndigheter jobber sammen med kontroll og etterforskning av spesielle kriminalitetsområder.»

Forslag nr. 3 lyder:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å endre politiloven § 7 slik at det er klart at politiet har en tydelig hjemmel til å gripe inn og avverge lovbrudd også på andre myndigheters område.»

Forslag nr. 4 lyder:

«Stortinget ber regjeringen ruste opp skattekriminalitetene og gi Skatteetaten hjemler til å ilegge gebyr ved direkte brudd på lovgivningen og mulighet til å ta direkte beslag i utbyttet fra straffbare handlinger.»

Forslag nr. 5 lyder:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at Skatteetaten har myndighet til å gi reaksjoner på stedet ved avdekking av lønn uten rapportering både for arbeidstaker og arbeidsgiver, samt ved brudd på mva-regelverket ved ikke-pliktig registrering og/eller illegal innkreving.»

Forslag nr. 6 lyder:

«Stortinget ber regjeringen sørge for forenklet saksbehandling for Arbeidstilsynet, slik at de kan gi pålegg og overtredelsesgebyrer uten å måtte gå gjennom dagens omfattende saksbehandling med varsel, samt gi Arbeidstilsynet myndighet til å be folk om å vise legitimasjon (ID) utenom HMS-kort når Ar-

beidstilsynet kontrollerer om folk har korrekt lønn og tilfredsstillende arbeidsforhold.»

Forslag nr. 7 lyder:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om at Arbeidstilsynet kan bruke sine virkemidler mot virksomheter som bryter opplysningsplikten, jf. § 18-5 i arbeidsmiljøloven, ved å innlemme § 18-5 i § 18-6 første ledd første punktum.»

Forslag nr. 8 lyder:

«Stortinget ber regjeringen i samarbeid med arbeidslivets parter etablere ordninger med tettere oppfølging fra tilsynene og LO-koordinatorer på større prosjekter.»

Forslag nr. 9 lyder:

«Stortinget ber regjeringen sikre at politiet, Arbeidstilsynet, Skatteetaten og Nav gjennomfører flere uanmeldte tilsyn i bransjer som er spesielt utsatt for arbeidslivskriminalitet. De alvorligste sakene må både prioriteres i etterforskningsfasen og følges opp med raske og strenge reaksjoner, og sikre at arbeidslivskriminalitet ses i sammenheng med kampen mot organisert kriminalitet for å avdekke bakmenn og nettverk som står bak.»

Forslag nr. 10 lyder:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om endringer i utlendingsloven, slik at den som utnytter utlendingers situasjon på en utilbørlig måte, kan straffes.»

Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet støtte til forslagene.

V o t e r i n g :

Forslagene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti ble med 52 mot 48 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 19.51.24)

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

v e d t a k :

I

Dokument 8:148 S (2017–2018) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Hadia Tajik, Lise Christoffersen, Arild Grande, Eigil Knutsen, Lene Vågs-lid, Jan Bøhler, Rigmor Aasrud, Ruth Grung og Åsunn Lyngedal om opptrappingsplan for arbeidslivskriminalitetssentrene – vedtas ikke.

II

Dokument 8:160 S (2017–2018) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Solfrid Lerbrekk, Kari Elisabeth Kaski og Nicholas Wilkinson om 10 konkrete

tiltak for å gjøre kampen mot arbeidslivskriminalitet enklere og mer effektiv – vedtas ikke.

Presidenten: Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet at de vil stemme imot.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble bifalt med 50 mot 49 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 19.51.50)

V o t e r i n g i s a k n r . 5

Presidenten: Under debatten er det satt frem i alt åtte forslag. Det er

- forslagene nr. 1, 2 og 4–7, fra Kari Henriksen på vegne av Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Kristelig Folkeparti
- forslag nr. 9, fra Tage Pettersen på vegne av Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Kristelig Folkeparti
- forslag nr. 10, fra Freddy André Øvstegård på vegne av Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Kristelig Folkeparti

Det votes over forslagene nr. 1, 2 og 4–7, fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Kristelig Folkeparti.

Forslag nr. 1 lyder:

«Stortinget ber regjeringen få fortgang i arbeidet med å gi Lotteritilsynet mulighet til å kreve årlig rapportering fra bankene om transaksjoner til uregulerte spill-selskaper og betalingsleverandører.»

Forslag nr. 2 lyder:

«Stortinget ber regjeringen få fortgang i arbeidet med å gi Lotteritilsynet mulighet til å pålegge bankene å avvise transaksjoner til uregulerte spill-selskaper.»

Forslag nr. 4 lyder:

«Stortinget ber regjeringen vurdere sterkere begrensninger på reklame for lovlige pengespillaktører, samt vurdere om andre målemetoder enn pengebruk må brukes i reguleringen av omfanget.»

Forslag nr. 5 lyder:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å gi Lotteritilsynet mulighet til å ilegge overtredelsesgebyr ved brudd på forbudet mot markedsføring av uregulerte pengespill.»

Forslag nr. 6 lyder:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om at Lotteritilsynet skal få utvidet mulighet til å granske saker, blant annet med tilgang til offentlige registre, og til å kreve framlegging av opplysninger fra aktører

som helt eller delvis medvirker til markedsføring eller gjennomføring av uregulerte pengespill.»

Forslag nr. 7 lyder:

«Stortinget ber regjeringen utrede grunnlaget for å trekke Statens pensjonsfond utland (SPU) ut av pengespillselskaper med sikte på en vurdering i forbindelse med den årlige forvaltningsmeldingen om fondet.»

Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet støtte til forslagene.

V o t e r i n g :

Forslagene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Kristelig Folkeparti ble bifalt med 54 mot 47 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 19.52.49)

Presidenten: Det votes over forslag nr. 10, fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Kristelig Folkeparti.

Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen stanse pengespill hos uregulerte pengespillselskaper ved å innføre DNS-blokkering av nettsidene deres. Regjeringen bes i budsjett for 2019 omtale fremdriftsplanen for dette arbeidet.»

Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet støtte til forslaget.

V o t e r i n g :

Forslaget fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Kristelig Folkeparti ble bifalt med 54 mot 47 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 19.53.15)

Presidenten: Det votes over forslag nr. 9, fra Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Kristelig Folkeparti.

Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om innføring av krav om registrert spill knyttet til alle digitale pengespill, men slik at det kan gis mulighet for unntak for enkelte digitale spill som f.eks. "Pantelotteriet".»

Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet støtte til forslaget.

V o t e r i n g :

Forslaget fra Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Kristelig Folkeparti ble enstemmig bifalt.

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

v e d t a k:

Dokument 8:110 S (2017–2018) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Anette Trettebergstuen og Geir Jørgen Bekkevold om en mer ansvarlig spillpolitikk – vedtas ikke.

Presidenten: Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti, Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet at de vil stemme imot.

V o t e r i n g:

Komiteens innstilling ble med 54 mot 47 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 19.54.05)

Votering i sak nr. 6

Presidenten: Under debatten er det satt frem i alt åtte forslag. Det er

- forslagene nr. 1–6, fra Martin Henriksen på vegne av Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti
- forslag nr. 7, fra Martin Henriksen på vegne av Arbeiderpartiet og Senterpartiet
- forslag nr. 8, fra Mona Fagerås på vegne av Sosialistisk Venstreparti

Det voteres over forslag nr. 8, fra Sosialistisk Venstreparti.

Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen i forbindelse med statsbudsjettet for 2019 komme tilbake til Stortinget med forslag om å utvide stipendordningene og utvide området for nedskrivning av studielån etter fullført lærerutdanning.»

Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet støtte til forslaget.

V o t e r i n g:

Forslaget fra Sosialistisk Venstreparti ble med 92 mot 9 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 19.54.55)

Presidenten: Det voteres over forslag nr. 7, fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet.

Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen legge til rette for at flere lærer- og lektorstudenter skal kunne ta vikartimer i skolen under utdanningen.»

Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet støtte til forslaget.

V o t e r i n g:

Forslaget fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet ble med 59 mot 42 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 19.55.15)

Presidenten: Det voteres over forslagene nr. 1–6, fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti.

Forslag nr. 1 lyder:

«Stortinget ber regjeringen i forbindelse med statsbudsjettet om å legge fram en oversikt over det totale behovet for nye lærere og behovet for videreutdanning av lærere i skolen som i dag ikke innfrir nye kompetansekrav.»

Forslag nr. 2 lyder:

«Stortinget ber regjeringen sørge for en helhetlig og god rekrutteringspolitikk som sikrer nok lærerutdannere med høy forskningskompetanse og oppdatert profesjonskompetanse.»

Forslag nr. 3 lyder:

«Stortinget ber regjeringen så snart som mulig komme tilbake til Stortinget med flere tiltak for kvalifisering av ukvalifiserte som er ansatt i undervisningsstillinger.»

Forslag nr. 4 lyder:

«Stortinget ber regjeringen forskriftsfeste den nasjonale veiledningsordningen for nyutdannede lærere og i forbindelse med revidert nasjonalt budsjett legge fram for Stortinget et forslag til hvordan denne skal finansieres.»

Forslag nr. 5 lyder:

«Stortinget ber regjeringen gjennomføre en nasjonal rekrutteringskampanje og stimulere til lokalt rekrutteringsarbeid rettet mot lærerstudenter i siste del av utdanningen.»

Forslag nr. 6 lyder:

«Stortinget ber regjeringen om å legge fram en egen stortingsmelding om rekruttering av lærere med tiltak for å sikre nok kvalifiserte lærere i hele grunnopplæringen.»

Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet støtte til forslagene.

V o t e r i n g:

Forslagene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti ble med 52 mot 49 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 19.55.37)

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

v e d t a k:

Stortinget ber regjeringen sikre nok kvalifiserte lærere gjennom en forsterket rekrutteringspolitikk og nye tiltak som bidrar til økt rekruttering til lærerutdanningen og yrket.

Presidenten: Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt har varslet at de nå støtter innstillingen subsidiært.

V o t e r i n g:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Votering i sak nr. 7

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende vedtak til

l o v

om endringer i vergemålsloven og lov om forsvunne personar mv. (teieplikt ved verjemål og dødsfall i utlandet m.m.)

I

I lov 26. mars 2010 nr. 9 om vergemål blir det gjort følgende endringer:

§ 46 skal lyde:

§ 46 *Taushetsplikt for oppnevnt verge*

En oppnevnt verge plikter å hindre at andre får adgang eller kjennskap til det han eller hun får vite som ledd i vergeoppdraget om noens personlige forhold eller om tekniske innretninger og fremgangsmåter samt drifts- eller forretningsforhold som det vil være av konkurransemessig betydning å hemmeligholde av hensyn til den opplysningen angår. Taushetsplikten gjelder også etter at vergeoppdraget er avsluttet. Vergen kan heller ikke utnytte slike opplysninger i egen virksomhet eller tjeneste eller i arbeid for andre.

Opplysningen om at en person *har fått oppnevnt verge, kan gjøres kjent for andre i den utstrekning det er nødvendig av hensyn til personen selv, eller for å sikre at vergen kan utføre sitt oppdrag på en god måte.* Det samme gjelder opplysningen om at vedkommende er oppnevnt som verge, og opplysninger om rammene for vergeoppdraget.

Hvis den som *er under* vergemål, ikke selv kan gi uttrykk for sitt syn, gjelder ikke taushetsplikten overfor vedkommendes ektefelle, samboer, barn, barnebarn, foreldre og søsken i større utstrekning enn det som må antas å være etter hans eller hennes ønske. Taushetsplikten viker for opplysningsplikt og meldeplikt med

hjemmel i lov. Forvaltningsloven § 13 annet ledd første punktum og § 13 a gjelder tilsvarende.

Straffeloven § 209 kommer til anvendelse bare overfor faste verger som bryter taushetsplikten etter bestemmelsen her.

§ 47 første ledd skal lyde:

Vergen står under tilsyn av fylkesmannen og plikter å gi de opplysninger om vergemålet *til fylkesmannen* som fylkesmannen ber om.

§ 65 skal lyde:

§ 65 *Unntak fra taushetsplikt*

Opplysningen om at en person *har fått oppnevnt verge, kan gjøres kjent for andre i den utstrekning det er nødvendig av hensyn til personen selv, eller for å sikre at vergen kan utføre sitt oppdrag på en god måte. Det samme gjelder opplysningen om hvem som er oppnevnt som verge, og opplysninger om rammene for vergeoppdraget.*

§ 69 første ledd første punktum skal lyde:

Sak om vergemål kan reises av dem som er nevnt i § 56 første ledd bokstav *a, b og d*, og av fylkesmannen.

II

I lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister skal ny § 22-3 a lyde:

§ 22-3 a *Bevisforbud om opplysninger undergitt lovbestemt taushetsplikt for verger*

Det kan ikke føres bevis når dette vil krenke en oppnevnt verges lovbestemte taushetsplikt etter vergemålsloven.

I den utstrekning personen med verge ikke er i stand til å forstå hva et samtykke innebærer, kan retten ved kjennelse beslutte om beviset kan føres. Det samme gjelder hvis personen med verge er mindreårig og ikke selv kan samtykke, og vergen treffer avgjørelser som tilkommer den som har foreldreansvaret etter vergemålsloven § 17 annet ledd. Om den mindreåriges medbestemmelsesrett ved rettens beslutning gjelder reglene i barnelova § 31.

III

I lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker skal ny § 118 b lyde:

118 b. Retten må ikke ta imot forklaring når dette vil krenke en oppnevnt verges lovbestemte taushetsplikt etter vergemålsloven.

I den utstrekning personen med verge ikke er i stand til å forstå hva et samtykke innebærer, kan retten ved kjennelse beslutte om forklaring kan tas imot. Det samme gjelder hvis personen med verge er mindreårig og ikke selv kan samtykke, og vergen treffer avgjørelser som tilkommer den som har foreldreansvaret etter vergemålsloven

§ 17 annet ledd. Om den mindreåriges medbestemmelsesrett ved rettens beslutning gjelder reglene i barnelova § 31.

Reglene i § 119 tredje og fjerde ledd gjelder tilsvarende.

IV

I lov 12. mai 2015 nr. 27 om forsvunne personar skal § 8 nytt fjerde ledd lyde:

Reglane i første til tredje ledd gjeld òg når ein person har døydd i utlandet og det ikkje kan skaffast dokumentasjon på dødsfallet som norske styresmakter godtek for å registrere dødsfallet i Folkeregisteret. Reglane elles i denne lova gjeld tilsvarende for slike saker så langt dei høver.

V

Inkurieopprettingar

1. I lov 21. februar 1930 om skifte blir det gjort følgjande endringar:

§ 39 andre ledd første punktum skal lyde:

Er det gitt utlegg til person under vergemål eller til noen hvis midler skal forvaltes som foreskrevet i *arvelova §§ 75 b og 75 c*, og utlegget i verdi svarer til eller overstiger det beløp som er fastsatt i medhold av vergemålsloven § 49 første ledd, skal skifteforvalteren uoppholdelig sende utskrift av utloddingsprotokollen til fylkesmannen som forvaltningen av midlene hører under.

§ 42 første punktum skal lyde:

Er loddeier urettelig forbigått ved utloddningen i et dødsbo eller har fått for liten lodd, kan han inntil hans krav på arv er forelda, gjøre krav gjeldende overfor dem som har mottatt arven i samsvar med bestemmelsene i *lov om forsvunne personar § 19*.

§ 43 første ledd tredje punktum skal lyde:

Ved beregningen av hva loddeiere plikter å yte, gjelder reglene i *lov om forsvunne personar § 19* tilsvarende.

2. I lov 27. mai 1932 nr. 3 om chekker skal § 54 lyde:

§ 54. Ved bank forstås i denne lov Norges Bank eller foretak som har tillatelse til å drive virksomhet som bank etter *finansforetaksloven*.

3. I lov 3. mars 1972 nr. 5 om arv m.m. skal § 72 andre ledd lyde:

Dersom det seinare blir godtgjort at arvingen overlevde arvelataren, kan arvingane etter den avdøde kreve tilbakesøking etter reglane i § 75 a.

4. I lov 8. februar 1980 nr. 2 om pant skal § 5-8 første ledd lyde:

Når det tas utlegg i adkomstdokument til leierett eller borett til husrom, gjelder § 4-3 og § 5-7 sjette ledd tilsvarende.

5. I lov 13. juni 1980 nr. 35 om fri rettshjelp skal § 16 første ledd nr. 1 lyde:

1. for den vernepliktige i saker om fritak for tjeneste i Forsvaret av overbevisningsgrunner etter forsvarsloven kapittel 4.

6. I lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker blir det gjort følgjande endringar:

§ 119 første ledd skal lyde:

Uten samtykke av den som har krav på hemmelighet, må retten ikke ta imot forklaring av prester i *Den norske kirke*, prester eller forstandere i registrerte trosamfunn, advokater, forsvarere i straffesaker, meklingsmenn i ekteskapsaker, leger, psykologer, apotekere, jordmødre eller sykepleiere om noe som er betrodd dem i deres stilling.

7. I lov 8. juni 1984 nr. 59 om fordringshavernes dekningsrett skal § 5-13 første ledd innleiinga lyde:

Når *tredjeperson* har kausjonert eller stilt sikkerhet for gjeld som skyldneren har betalt, kan fordringshaveren eller boet kreve kausjonsansvaret eller sikkerhetsretten gjenopprettet, dersom:

8. I lov 13. mai 1988 nr. 26 om inkassovirksomhet og annen inndrivning av forfalte pengekrav skal § 4 fjerde ledd lyde:

Inkassovirksomhet som gjelder oppkjøp og inndrivning av forfalte fordringer kan drives uten bevilling av institusjoner som har rett til å drive finansieringsvirksomhet etter *finansforetaksloven*.

9. I lov 16. juni 1989 nr. 70 om naturskadeforsikring skal § 4 andre ledd første punktum lyde:

Skadepoolen er kontaktledd mellom forsikringsbransjen og *Landbruksdirektoratet*.

10. I lov 26. juni 1992 nr. 86 om tvangsfullbyrdelse blir det gjort følgjande endringar:

§ 4-1 andre ledd skal lyde:

De alminnelige tvangsgrunnlagene er:

- dom eller kjennelse av en norsk domstol, og andre avgjørelser av en norsk domstol som har virkning som dom eller kjennelse, eller som avgjør krav om erstatning for sakskostnader,
- avgjørelse av en annen norsk myndighet som har virkning som dom,
- vedtatt forelegg etter straffeprosessloven kapittel 20,

- d) voldgiftsdom etter voldgiftsloven og avgjørelser som ellers er tvangskraftige etter voldgiftsloven § 39,
- e) rettsforlik for norsk domstol og stadfestet forlik etter voldgiftsloven § 35,
- f) avgjørelse av utenlandsk domstol eller annen utenlandsk myndighet, utenlandsk offentlig forlik og voldgiftsdom, som etter lov eller overenskomst med fremmed stat vil være bindende og skal kunne fullbyrdes her i riket,
- g) avgjørelse av utenlandsk domstol som vil være bindende her i riket etter tvisteloven § 19-16 annet og tredje ledd,
- h) avgjørelse av internasjonal domstol eller av annen internasjonal myndighet, og forlik inngått for slike domstoler og myndigheter, som etter overenskomst med fremmed stat skal kunne fullbyrdes her i riket.

§ 10-4 tredje ledd andre punktum skal lyde:

Avsnitt VI gjelder da tilsvarende.

§ 10-7 andre ledd andre punktum skal lyde:

Avsnitt VI gjelder da tilsvarende.

11. I lov 25. juni 1999 nr. 46 om finansavtaler og finansoppdrag skal § 35 sjette ledd tredje punktum lyde:
For elektroniske penger som definert i *finansforetaksloven § 2-4 annet ledd* gjelder likevel første til fjerde ledd med mindre institusjonen ikke kan sperre kontoen eller betalingsinstrumentet.

12. I lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff blir det gjort følgende endringer:

§ 53 fjerde ledd nytt sjette punktum skal lyde:

§ 39 gjelder tilsvarende så langt den passer.

§ 53 fjerde ledd nåverande sjette punktum blir sjuande punktum.

§ 60 tredje ledd andre punktum skal lyde:

§ 39 annet ledd *femte* punktum får likevel ikke anvendelse.

§ 211 første ledd skal lyde:

Med bot eller fengsel inntil 1 år straffes prester i *Den norske kirke*, prester eller forstandere i registrerte trosamfunn, advokater, forsvarere i straffesaker, meklingsmenn i ekteskapsaker, og dissers hjelpere, som uberettiget røper hemmeligheter som er betrodd dem eller deres foresatte i anledning av stillingen eller oppdraget.

13. I lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister skal § 22-5 første ledd første punktum lyde:

Retten kan ikke ta imot bevis fra prester i *Den norske kirke*, prester eller forstandere i registrerte trossamfunn, advokater, forsvarere i straffesaker, meklere i ekteskapsaker, leger, psykologer, apotekere, jordmødre eller sykepleiere om noe som er betrodd dem i deres stilling.

14. I lov 26. mars 2010 nr. 9 om vergemål skal § 36 tredje ledd første punktum lyde:

Penger som ikke skal forvaltes av fylkesmannen, skal vergen sette på *bankkonto* i eierens navn.

15. I lov 20. januar 2012 nr. 6 om endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konflikttrådsloven m.fl. blir del II og III oppheva.

VI

1. Lova gjeld frå den tid Kongen fastset. Kongen kan setje i kraft dei einskilde føresegnene til ulik tid.
2. Departementet kan gi nærmare overgangsreglar.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Presidenten: Det voteres over lovens overskrift og loven i sin helhet.

V o t e r i n g :

Lovens overskrift og loven i sin helhet ble enstemmig bifalt.

Presidenten: Lovvedtaket vil bli satt opp til annen gangs behandling i et senere møte i Stortinget.

Votering i sak nr. 8

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

v e d t a k :

Stortinget samtykker til ratifikasjon av Europarådets konvensjon av 25. oktober 2007 om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Votering i sak nr. 9

Presidenten: Under debatten har Per Espen Stoknes satt frem ett forslag på vegne av Miljøpartiet De Grønne.

Presidenten gjør oppmerksom på at forslaget under debatten er endret til å lyde:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å erstatte "homofile orientering" med "seksuell orien-

tering, en persons kjønnsuttrykk eller kjønnsidentitet" i straffelovens bestemmelser, jf. § 185. Hatefulle ytringer og § 186. Diskriminering.»

Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt har varslet støtte til forslaget.

V o t e r i n g:

Forslaget fra Miljøpartiet De Grønne – med den foretatte rettelse – ble med 52 mot 49 stemmer ikke bifalt.
(Voteringsutskrift kl. 19.57.45)

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

v e d t a k:

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å utvide straffelovens bestemmelser om hatefulle ytringer, hatkriminalitet og diskriminering slik at de også omfatter hatefulle ytringer som fremsettes, eller diskriminering som utøves, på grunn av en persons kjønnsuttrykk eller kjønnsidentitet.

V o t e r i n g:

Komiteens innstilling ble bifalt mot 3 stemmer.
(Voteringsutskrift kl. 19.58.24)

Votering i sak nr. 10

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

v e d t a k:

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om endring av straffeloven som sikrer at forsøk på kjøp av seksuelle tjenester er straffbart.

V o t e r i n g:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Presidenten: I sakene nr. 11 og 12 foreligger det ikke noe voteringstema.

Sak nr. 13 [19:48:43]

Referat

1. (423) Statsministerens kontor melder at
 1. lov om endringer i vegtrafikkloven (køyretøykontroll og fartsskrivar) (Lovvedtak 48 (2017–2018))
 - er sanksjonert under 4. mai 2018
 - Enst.: Vedlegges protokollen.
 2. (424) Leve hele livet – En kvalitetsreform for eldre (Meld. St. 15 (2017–2018))
 - Enst.: Sendes helse- og omsorgskomiteen.

Møtet hevet kl. 19.59.

